

ISSN 0182-599 X

საქართველოს
ზოოლოგიური

ბუნების

12

1986

პენთონი

ქართული
მწერთა კავშირი

ქვეყნის მწერთა კავშირის ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

წილი 62-ე

№ 12

დეკემბერი, 1986 წ.

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის ორგანო

შინაარსი

პროზა, პოეზია

თინათინ ბაგრატიანი — შინაარსი პოეზია ანუ მსიხიველი ჩანაწერები (მეორე წიგნიდან)	3
ლალა სულაბერიძე — ლექსები	9
მედიკ ნინოიძე — ლექსები	13
მისიველ ანთაძე — მოთხრობები	17
ზურაბ ლორთქიფანიძე — ლექსები	41
ოთარ ზალაზიანი — ლექსები	43
გონა კობახიძე — უფრო მაღალი ცა (ნაწყვეტი პოეზიანი)	47
დათო მარაძე — ლექსები	51
ოთარ ჯარაღიანი — ზღაპრები მრავალ ბაღში. მოთხრობა. დასასრული	54

ჩვენი მივლინებით

აკაკი ბაღვაშიანი — ნაბიჯი. ნარკვევი	86
-------------------------------------	----

150 ილია ჭავჭავაძე 150

მედიკ ბაგრატიანი — ილია და იროვნულ-სამეცნიერო-საზოგადოებრივი მოძრაობის თავისებურებანი	94
--	----

კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

გივი მალაზიანი — ოტის პაპაიანი	105
ჯანსუღ ლინჯილია — მთლიანობის განცდა	116
სულხან მორჩილი — ერთნი ვართ, ერთი გვიწოდებს სათავე	121
ჯორჯო ბარბაქაძე, აპოლონ ტანაია — ტინდორის კრიტიკის გავლა	130

მომგონებები, ფაქტები

დავით ჩხიკვიანი — ნიკო მუსხილიშვილის იუმორი	141
---	-----

(მ. მეორე გვერდი)

მეხნიერება

ლიანა დავლიანიძე — „უფალი“ და „უფალთა უფალი“ ალბი შემადგენელი ნაწარმი
სომხურ სისტორიის მწიგნობარში 148

თამარ ციციშვილი — შ. არაგვისპირაელის შემოქმედების კრიტიკული აღება 152

გამოსათხოვარი

ზაზუნა ამირაშვილი — ნათელი სიცოცხლე 159
 გურამ კვიციანიძე — გამოსათხოვარი მწიგნობარი და გამოსათხოვარი 160
 ლადო სულაბერიძე — ზაზა მარადისოებისათვის 161
 ლევა თაბუკაშვილი — წინოგრიბი გაბაღითი 162

წიგნების მიმოხილვა

ამირან ასანიძე, დენის დგახუაძე — ბ. ლომიძის რჩეული ლირიკა უკანონოდ 163
 ივანე ამირხანაშვილი — მართალი წიგნი 164
 ზაზა სინაბერიძე — „მე ვარ ზარის ხმა უღებნოში“ 167
 რეალიზა
 ნანა მამუკაშვილი — ერთი მცდელობა რევიზიის გამო 169
 თრეკალ „მნათობის“ 1986 წლის ნომერების შინაარსი 173

შთავარი რედაქტორი არჩილ სულაბაშვილი

ხარედაქციო კოლეგია:

- პრ. აბაშიძე, ი. აბაშიძე, რ. ამფუხაელი, მ. გერქანიშვილი, ალ. გო-
 შიუაშვილი, ბ. დოხანაშვილი, კ. კალაძე, მ. ლასურია, მ. ლიბანიძე,
 ე. მალარაძე, ლ. მრეღაშვილი, ბ. ნატროშვილი, რ. კატარაძე, ჯ. ნა-
 ტკვიანი, ნ. წულუბერიძე, ი. შილაძე, ბ. ხარანაული (პ/მგ. მდივანი)
 რ. ჯაფარიძე, ბ. ჯიბლაძე.

გამოჩენილ ქართველ მწერალს, მეცნიერს, საზოგადო მოღვაწეს — თენგიზ ბუაჩიძეს დაბადებიდან 60 წელი შეუსრულდა. ყურნალ „მნათობის“ კოლექტივი, სახელმწიფო კოლეჯია მრავალთმისიან მკითხველთან ერთად ულოცავენ ძვირფას იუბილარს ამ ღირსშესანიშნავ თარიღს და უსურვებენ ჯანმრთელობას, ხანგრძლივ სიცოცხლეს, ნაყოფიერ მოღვაწეობას ქართული მწერლობისა და მეცნიერების დიდ გზაზე.

თენგიზ ბუაჩიძე

მცირე პროზა ანუ უსეისტური ჩანაწერები

(მეორე წიგნიდან)

ზამთრის პირი

ზამთრის პირი — წლის დასასრული.

ნოემბრის ცივი მზე. ჰირბლით გაქლარავებული ქალაქის უსწორმასწორო შემოგარენი. ჰირბლი სახურავებზე. თხელი ყინულით გატკიცინებული მცირე გუბეები.

სიციხის დაბრუნების სურვილი მაშინ, როცა სიციხით შექირვებული ყოფა გვაიწყდება.

საკუთარი არსებობისადმი ადამიანის უმადურობა ცნობილია, უმადურობა იმ წუთისადმი, ახლა რომ დგას, სინანულით გახსენება იმ წუთისა, წარსულში რომ დარჩა, იმედი მომავლის წუთისა.

თუ ადამიანი მოქმედია, უმადურობა ენერჯის სათავეა — განუქვრებილი მომავლისაგან სწრაფვა მოქმედების სურვილს ბადებს.

ზამთრის პირს თავისი მშვენება აქვს. დროებით გაწონასწორებული ბუნება თითქოს ყოყმანობს, კიდევ ერთი თბილი დღე მოგვანიჭოს, თუ უკანმოუხედავად გადაეშვას სიცივის შორეულში.

ადამიანიც გაწონასწორებულია. მისი

სულის ამინდი ცოტა ხნით მაინც მყარია. მყარია, მაგრამ თავისებურად: შეჯამებას მეტი ადგილი უჭირავს, ვიდრე მომავლის გეგმვას.

ზამთრის პირი.

ფოთოლგაცილი ხეები მგლოვიარე ასულებივით ატუბულან.

ჭერჭერობით გარეთ უფრო თბილა, ვიდრე შინ.

ამინდით გამოწვეული უმადურობა აბსურდია. ხნოვანებით გამოწვეულიც — აგრეთვე.

ადამიანი ბოლოს და ბოლოს ბუნებასთან რჩება.

ბრბოშიც რომ იდგეს, ცას მაინც დაინახავს.

ესეც საკმარისია პიროვნული თავისუფლების განსაცდელად.

ბუნებისაგან განცალკევებული ადამიანი უბედური უნდა იყოს; თუმცა შეიძლება, ვერც მიხვდეს ამას.

ბუნების მხოლოდ მომხმარებლური აღქმა მისგან განცალკევებას ნიშნავს.

ბუნება თავისთავადია, ის ისეთია, როგორც არის.

ადამიანთა უმრავლესობა არ არის

თავისთავადი, ხშირად მსგავსი მსგავსზე მოქმედებს.

ბუნებაში არაფერია მოჩვენებითი, ყოველ გამოვლინებაში ის თავის არსს გამოხატავს.

ადამიანში ბევრია მოჩვენებითი — ნამდვილის იმიტაცია.

ადამიანის მოქმედებას მიზანი განაპირობებს და ამდენად — ასუბიექტურებს.

ბუნებას მიზანი არ გააჩნია — ის არის, რაც არის.

მაგრამ ადამიანი ხომ ბუნების ნაყოფია?

წინათ ვარაუდობდნენ, ბუნების მიზანი ადამიანის შექმნა იყო. საეჭვოა. შედეგი რომ არაბუნებრივი გამოუვიდა?! შეიძლებოდა კი, ბუნებას

თავისი მომსპობის შექმნა. კჰონოდა მიზნად?

იქნებ აქ დიალექტიკა უნდა ღრმად ვიდრე ჩემი გონება სწვდება?

ზამთრის პირი მშვენიერია.

ბუნება გაწონასწორებულია...

ზომიერი ყინვა გაუსხავს და გაჯანმრთელებს.

არც არაფერს აჯამებ და არც არაფერს გაგმავ.

არსებობის თვით ეს წუთია მშვენიერი. ბუნების მძლავრ მკლავებში ყოფნა მშვენიერი, რაც შენი შინაგანი თავისუფლების უტყუარი საწინდარია.

ჩანს, მაინც ბუნების ნაყოფი ვართ, რადგან მხოლოდ მასში უშუალოდ ყოფნა გვანიჭებს ჩვენი არსებობის ქვემაროტ ბედნიერებას.

წინასიტყვი

ძველ ფოტოებს აქვთ რაღაც დაუძლეველი მიზიდულობა, დღეს უკვე აუხსნელი იდუმალება.

ამ ფოტოზე გამოსახულია თეთრჩოხიანი ოცდახუთიოდე წლის კაცი, წინ რომ სატყვარი ჰქონდა, გვერდზე კი — ძველებური გრძელლულიანი დამბაჩა. მის მხარდამხარ დგას თეთრმანდილიანი და თეთრკანიანი ყმაწვილი ქალი, მარცხენა ხელი კაცისთვის მკლავში რომ ჩაუვლია.

სურათი საკმაოდ გახუნებულია, მაგრამ მასზე აღბეჭდილთა იერში მაინც ნათლად იკითხება მშვიდი და ერთგვარად საზეიმო განწყობილება, საქორწილო ფოტოს გადაღების იმ წუთს, უკვე მომხდარ ამბებს თუ მოსახდენ სიკეთეთა მოლოდინს რომ მიუნიჭებია მათთვის.

ცხოვრების ცალკეული მონაკვეთის გავლენა ზოგჯერ იმგვარია, რომ ადამიანს განვლილ ღირთათმენასაც ავიწყებს და მომავალსაც ვარდისფრად უსახავს. ეს ხდება ძირითადად მაშინ, როცა პიროვნება გრძნობს, რომ მის ცხოვრებაში ძირეული გარდატეხა ხდე-

ბა და იწყება არსებობის ახალი ხანა.

ნორმალური სულიერი წყობის ადამიანი გაუცნობიერებლადაც კი ილტვის ამგვარი წუთებისაკენ. მაშინ ის გრძნობს საკუთარი არსებობის სისაყსესა და აუცილებლობას. ქვემაროტი ბედნიერების განცდა ეს არის და არა მხოლოდ მოულოდნელი სიხარულით აყვილებული სწრაფწარმავალი წამი.

ბედნიერების ღრმად და სრულად განცდის უნარი ხასიათის სხვა თვისებებთან ერთად თან დაპყვება ადამიანს. მაგრამ ბევრია ამ უნარს მოკლებული. ქვემაროტი, სიღრმისეული განცდის მაგივრად ხდება შეგნებული თუ შეუგნებელი იმიტაცია, ისეთივე ზედაპირული, როგორც ყოველგვარი იმიტაციაა. ამგვართათვის უბედურების ნამდვილი განცდაც უტბოა, რადგან პირველის არსებობა მეორესაც აპირობებს.

აი, გაცოცხლდა სურათი. ამოძრავდნენ და ჩარჩოდან გადმოვიდნენ ისინი, დინჯად განვლეს მანძილი მაგიდასთან მდგარ ძველებურ სკამებამდე და ჩამოსხდნენ. დარჩა ცარიელი შავგულიანი ჩარჩო.

ჩემი სურვილით რახან ისინი გავაცოცხლე, სურათის ჩარჩოდან გადმოვიყვანე და სკამებზე დავსხი, უნდა განვეშხადო კიდევ მათი ცხოვრების აღსაწერად, სული მოვითქვა, ღონე მოვიყრიბო, ხსოვნა დავძაბო, წარმოდგენა გავიმახვილო და შევეუდგე...

მაგრამ — მცირე პაუზა.

ჩაიარა მშვიდმა და ერთგვარად საზეიმო განწყობილების წამმა. საქორწილო ღვინო მიიწურა და დაიწყო ყოველდღიური ყოფა, აღსავსე ყველაფერი იმით, რითაც აღსავსეა ადამიანური ცხოვრება.

მათ ჯერ არ იციან, რომ შვიდ შვილს გააჩენენ, რომ ახალგაზრდა კაცი ვერც კი მოასწრებს დახნოვანებას, ისე მოულოდნელად შეეწირება წუთისოფლის ბრუნვას, რომ ყმაწვილი ქვრივის სუსტსა და მაინც ყველაფრის ამტან ქედს წისკვილის ქვასავით დააწეება შვიდი შვილის რჩენა, აღზრდა, ცხოვრებაში გამოყვანა, მათი მოსალოდნელი ბედნიერების თუ უბედურების, სიხარულისა თუ ტრაგედიის ქეშმარიტად სიღრმისეული განცდა, ნებისყოფით გადატანა და ხსოვნით არდავიწყება და ბოლოს — გულხელდაკრეფა, ნაჯაფი და დაღლილი ხელების საბოლოო მოსვენება, ნატანჯი და დაღლილი გულის უკანასკნელი აძვრება, ამ ცხოვრებისეული ტყბილ-მწარე ჰაერის ბოლო ამოსუნთქვა სწორედ მაშინ, როცა დიდი ხნის ნანატრი სიხარული, სევდანარევი, მაგრამ მაინც სიხარული ელის, მის ცხოვრებას რომ ამართლებს, მის ნაშვირთ რომ ასპეტაკებს, სიკეთეს ბურტყებზე რომ ამარჯვებინებს...

ისევ ჩემი ნება-სურვილით, რათა მათი ბედნიერებისა და არსებობის სიასვისის ის ერთი წამი გამეგრძელებინა, ახალგაზრდა კაცმა და ქალმა კვლავ დინჯი ნაბიჯით განველო მცირე მანძილი სურათის ჩარჩომდე, კვლავ შვეილენ მის გულში, შემობრუნდნენ და

იმავე იერითა და იმავე პოზიით მოგვევლინენ. მათ სახეებზე შემყურე ყვე ერთგვარად საზეიმო განწყობისა... მათ ჯერ არაფერი იციან მომავლისა...

მშვიდი და ერთგვარი საზეიმო განწყობილება. ვაკვირდები მათ სახეებს და ვცდილობ ამოვხსნა — ვინ, რომელმა მათგანმა გადასცა შვილებს, ყველა ნაშვირს, ხასიათის უდრეკელობა, დარდისა და ჰიროს მხოლოდ შრომით, თავდავიწყებამდე მისული გარჯით განქარების უნარი და დაუძლეველი რწმენა ხვალისა, თუმცა ის „ხვალე“, მათივე მიწიერი გუმანით განჭვრეტილი, იგივე იქნება, რაც იყო „გუშინ“, რაც არის „დღეს“ — ყოველთვის თავიდან დაწყებული, შეუწყველებელი და დაუსრულებელი ჰიდილი, გამართულად ფეხზე დგომისა და შეგნებული შეუპოვრობის აუცილებლობა, რათა თვით დამკვიდრდნენ მხოლოდ იმ მიზნით, რომ გადარჩნენ მათგანვე შობილნი, გარს რომ ახვევიან და რაღაც ამოუცნობი ბუნების ძალით ისევე ესწრაფვიან მათკენ, როგორადაც ისწრაფვიან მათგან.

წინაპრები.

აი, ამ ერთი წამის — მათი ჩარჩოდან გამოსვლასა და ისევ ჩარჩოში დაბრუნებას შორის გაფრენილი ერთი წამის, მათ ცხოვრებაში ავტორის შექრისა და მათი ყოფის ავტორისეული ათვისების დასაბამს რომ სდებს — იმ ერთი წამის დაუფლება მოითხოვს უდიდეს სულიერ დამაბუვას, მძიმე ფიზიკურ ძალისხმევას, გონებისა და გრძნობის უჩვეულო გამახვილებას, როცა შენ ერთმა უნდა დაიკავო მათი, მრავალის, ადგილი, გაითავისო მათი სული, კაცი იქნება თუ ქალი, იცხოვრო მათი ცხოვრებით, იგრძნო მათი სხეული, ვითარცა შენი, დაეუფლო მათ წარსულს, მიჰყვე მათ გზას, ვითარცა შენსას და ისე აზიდო ეს ტვირთი, რომ არავინ

მიხედვს შენს გარდასახვას, არავინ იგ-
რძნოს ოდნავი სიყალბე, სრულად გაი-
თქვიფო მათში, მათ სინამდვილეში და,
იმავე დროს, დარჩე კვლავ ყველაფრის
გამთვალისწინებელ, შემოწმებელ, გა-

ნმკერტ, მიმხედრ, და გულდრეწად
აღმწესხველ სხვა პირებზე და
ქველ ფოტოებს აქვთ რაღაც დაუძ-
ლეველი მიზიდულობა, დღეს უკვე
აუხსნელი იდუმალება...

პირველი შთაბეჭდილება

ბავშვური შემეცნება ანუ შემეცნე-
ბის სულ პირველი, დასაწყისი ეტაპი,
როცა შთაბეჭდილებანი გონების ჯერ
კიდევ წმინდა დაფაზე ამ გონების თი-
თქმის ჩაურევლად ფიქსირდება, მკვე-
თრად უნდა განსხვავდებოდეს მორბ-
დილის შემეცნებისაგან.

ორი-სამი წლის ბავშვი თითქმის არა-
ვითარ ყურადღებას არ აქცევს მისთვის
უშნიშვნელო საგნებს — მზეს, მთას,
სახლს, ხიდს, გზას... მისი ყურადღების
ცენტრშია ძირითადად ის, რაც მოძრა-
ობს: ადამიანი, ცხოველი, მწერი, ქარი,
წყალი, ბურთი, მანქანა, საკუთარი ხელი
და ფეხი; რაც მის ყურთასმენას სწვდე-
ბა: ბლავილი, ყეფა, ქრიალი, კნავილი,
სიმღერა, სიცილი, შრიალი, გრგვინვა...

ახლა ყველაფერ ამას, ბუნებრივია,
ძლივს ვიხსენებ, მხოლოდ მაშინ, რო-
ცა ძალას ვატან გონების, ხსოვნის ერთ
შორეულ კუნძულში მიმალულ, მიფე-
რფლილ, მივიწყებულ, თითქმის გამქ-
რალ შთაბეჭდილებებზე, გადაბრუნე-
ბული პირამიდის ძირში რომა და ზე-
მოდან უამრავ შემდგომ შთაბეჭდილე-
ბათა ტვირთი რომ აწევს.

გაუცნობიერებელი, ბუნდოვანი ში-
შით იწყება ჩემი მახსოვრობა.

დღეა ოთახიდან გავიდა. რაღაც ინს-
ტინქტური ხიფათის გრძნობით თუ მო-
ლოდინით ვივსები. განა ვიცი, რომ
დღეა დედა, მხოლოდ ვგრძნობ — მი-
სი ხელები, თითები სულ მეფერება,
სიამოვნებას მანიჭებს, ოდნავი უბერ-
ხულობისაგანაც კი მათავისუფლებს,
მეალერსება, ნეტარებას მგვრის, შიშს
მიქრობს; ყველა ხმისაგან გამორჩეუ-
ლი მისი ხმა უცბადვე მამშვიდებს, შე-
უგნებელი სიხარულით მავსებს, შიშს

მიცვლის სულ სხვა, რაღაც სიმყუდრო-
ვის, უსაფრთხოების, სიამოვნების
სხეულებრივი განცდით. როცა ჩემს
გვერდით ზის და არც მეხება, მაინც
ვგრძნობ ფიზიკურად — ყნოსვით, გუ-
მანით, მის სუნთქვას ვარჩევ ყველა
სხვის სუნთქვისაგან, ჩემი სხეულის
უმეტესად დაჭიმული კუნთები თავი-
სუფლდება, სანეტარო სიმსუბუქეს
ვგრძნობ და ამგვარ ვითარებაში ალბათ
ყოველთვის ძილს ვეძლევი...

ვიძინებ მშვიდად, მაგრამ ვიღვიძებ
ყოველთვის შიშის განცდით — აჰ,
ჩემთან, ჩემს გვერდით არის თუ არა
ის არსება, ვის ყოფნასაც წამსვე ვიგ-
რძნობ... თუ არ არის, ჩემდაუნებურად
ვტირი, ვლრიალებ და საკმარისია დიდ
ხანს არ გამოჩნდეს (დიდ ხანს ჩემი
ტირილისათვის, თორემ დროის შეგ-
რძნება, ცხადია არ გამაჩნია), ვდუმდე-
ბი, სხეულის, სმენისა და მზერის ყუ-
რადღება რაღაც სხვა საგანზე გადაი-
რთვება: ხან ჩრდილების მოძრაობაზე,
ხან ფარდის რხევაზე, ხან შორიახლო
მოძრავ რაღაც საგანზე. ვილაც სხვების
სიარულს, შემოსვლა-გასვლას, საუბარს,
ვესტიკულაციას ვგრძნობ, ვხედავ, მე-
სმის, მაგრამ მაინც ჩუმად ვარ. საკმა-
რისია ის გამოჩნდეს, ნაწყენი ვლრია-
ლებ, რომ ამდენ ხანს მაკლდა ნეტა-
რება, ფიზიკური სიმშვიდე, ინსტინქ-
ტური შეგნება უსაფრთხოებისა და, ამ-
დენად, სიამოვნებისა, მისი აბლოს ყო-
ფნა რომ მანიჭებს.

პირველი ჩემი გაუცნობიერებელი
ხსოვნის ფრაგმენტები ალბათ ორი,
ორნახევარი წლიდან იწყება. უკვე და-
ვიდვიარ, ხშირად ვეცემი, მაგრამ მაინც
თავჩარგული დავდივარ — ფეხებს ვა-

კვირდები, მათი მოძრაობა მიტაცებს. სულ წინ მიდიან ფეხები, თავისით, თითქოს ჩემი სურვილის გარეშე, სულ წინ მოძრაობენ, ამიტომ სათითაოდ ვხედავ და არასდროს ერთად. აი, ერთმა გამოჰყო თავი საიდანაც, იმ წამს მეორეც მოსდევს, მაგრამ ვერ ეწევა, პირველი უკვე წინ წავიდა, შემდეგ კვლავ ის, კვლავ მეორე, კვლავ ის და რალაცას ვეჭახები, ვეცემი და ვლრი-ალებ...

ფეხები მეტად საინტერესო დაკვირვების საგანია. დრო რომ გადის, მთელი ყურადღება უკვე უფრო საგულისხმო ობიექტზე — ხელეზე გადადის. ფეხები მავიწყდება, ისინი თავისთავად, უჩემოდ არსებობენ. ხელებს უფრო მეტი შეუძლიათ, საოცრად ბევრი რამ შეუძლიათ და მათ შესაძლებლობათა გამუდმებულ ძიებაში ვარ...

ახლა კი კარგად ვიცი, რომ ხელზე უკეთესი, ხელზე უფრო უნივერსალური ინსტრუმენტი ჯერ არ შექმნილა, ჯერ არ გამოგონილა. ვფიქრობ, ვერც ვერასოდეს გამოიგონებენ. იმიტომ, რომ ხელი გონიერი ინსტრუმენტია, გონიერი იარაღია, უშუალოდ დაკავშირებული ადამიანის გონებრივ-გრძნობით სამყაროსთან, ბავშვობაში — უფრო მეტად ალბათ გრძნობით სამყაროსთან, გაუცნობიერებელ ინსტი-ნქტთან, როცა ხელი იღებს, თავისკენ ეზიდება, ითავისებს საგნებს. მაშინ ხელს ეს უფრო შეუძლია, ვიდრე ვა-ცემა, მიწოდება, გასხვისება...

არ ვიცი, რამდენი წლის ვარ — სა-მის, ოთხის? სოფელში ჩამიყვანეს, დედულეთში, ბაბუასთან. მახსოვს მისი გრძელი თითები და ორივე ნეკზე უზ-რძესი თეთრი ფრჩხილი. ერთ ცხელ დღეს ბაბუა დაკეცილ გაზეთს მაწვდის და პირობას მიდებს: რამდენ ბუზს მოვ-კლავ, იმდენ ზღაპარს მიამბობს დაძი-ნებისას. ორივე მოგებულში დავრჩე-ბით. მაშინ ცხაღია, შემეცნებული არა მაქვს, მაგრამ უკვე არაერთი პირადი მაგალითით ვიცი, რომ სიამოვნებას წინ უნდა უძღოდეს რალაც აუცილე-

ბელი შრომა-გარჯა. თუმცა, ამჯერად დავალება თამაშად — სიმჩქნუნეში — გადამეჭყა: მთელი დღე მსჭვანვენი და თავდავიწყებით ვუტყაპუნებ უკვე დაძინებულ გაზეთს. დაძინების წინ ველარ ვასწრებ დაპირებული სიამოვნების ბოლომდე განცდას: როგორც კი ბაბუა იწყებს — „იყო და არა იყო რა“ — უკვე მძინავს. სიამოვნების მო-ლოდინი უფრო მთავარი აღმოჩნდა, ვიდრე მისი დადგომის წამი...

ღილით ეზოში დავრბივარ. გუშინ თავი გადამხობტრეს და სანამ მზე მაგ-რად დაჰქერს (მერე აღარ გამიშვე-ბენ), ესარგებლობ: ხან მგელს ვთამა-შობ, ხან — კრავს. ბუჩქის ძირას ჩავ-ცუცქდი და უცებ თავზე რალაცამ სას-ტიკად მიკბინა. ვიწივლე, თავზე ხელი ვიტაცე — ხელს მსხვილი ბზიკი ჩა-მოჰყვა. „რა მოგივიდა, ბიჭო?“ — აი-ვანზე ბაბუა გადმოიმდგარა. „ბზიკმა მი-კბინა!“ — ვლრიალებ. წამის დაყოვნე-ბით ბაბუა კიბეზე ჩამორბის და თავის ძველებურ ხმაღს მოაბრიგინებს, ზა-ლაში კედლის ნოხზე უქმად რომ უკი-ღია. ხმალი ქარქაშიდან ამოასრიალა, თავზე ყურადღებით დამხედა და ნაკ-ბენ ადგილზე ბასრი პირით ისე გადა-მისვა, ძლივს ვიგრძენი. „ნესტარს ამო-აგდებს, აღარ გაგისივდება“, — მეუბ-ნება ბაბუა. მე ვჭვითინებ...

ახლა კი ღიმილს მგერის უჩვეულო სურათი: მტრიალი შვილიშვილი ბუჩ-ქთან ჩაცუცქულა და ხმაღამოლებული ბაბუა თავს ადგას. ნუთუ ყოველგვარი იარაღი სიკეთის იარაღიცაა?

ყოველ შემთხვევაში, ხსოვნა სიკე-თის იარაღია, ანდა, უნდა იყოს. ბო-როტებად ქცეული ხსოვნა თვით ხსო-ვნის მტერია, ამდენად, ადამიანობის მტერია. ასეა თუ ისე, მხოლოდ სასი-კეთოდ უნდა განგაწყოს დაუბრუნე-ბელმა, ნეტარხსენებულმა და გაუმქ-რალმა პირველმა შთაბეჭდილებებმა, რომლებიც, ვინ იცის, უკანასკნელიც კი გახდეს იმ ერთ წამს, როცა ბოლო

ზარი ჩამორეკავს იმის მალევედღა, რომ, როგორც შენამდე იყო, აწ და მა-

რადის ცხოვრება გაგრძელდება უშე-
ერტყნულ
ზიზღიროვნებას

ადამიანი, შენ, მე, ის...

ადამიანები ძმები არიან, მაგრამ ამას ვერ ვერ მიმხვდარან.

სინდისი სულის პასპორტია.

სხვათა შორის, ფიქრი ყოველთვისაა საჭირო, ფიქრი, დაფიქრება, განსჯა. განუსჯელად პირუტყვი ცხოვრობს. ხშირად მიფიქრია: ნუ ენდობი ხალხს, რომელთაც არაფერი არ აღელვებთ, მათ ნახევარი ადამიანობა დაკარგული აქვთ.

თეორიულად ხომ ვიცოდი და ახლა პრაქტიკულად განვიცადე: ნამდვილად ბედნიერი არიან ისინი, ვინც ძნელად ცხოვრობს.

შემთხვევითი სინათლე ცხოვრებაში მოულოდნელი, მაგრამ წარმავალი ბედნიერებაა. კანონზომიერს, ამდენად დამსახურებულს, უნდა ელოდო.

რა ადამიანურია ის ადამიანი, თავს რომ არ იკავებს, ამბობს იმას, რასაც ფიქრობს, ისე მოქმედებს, როგორც შინაგანად ემოქმედება და არასოდეს არ თამაშობს ცხოვრების სცენაზე. ადამიანის როლი ერთი და უცვლელია: ადამიანად დარჩე ყველა პირობებში. ნამდვილ ადამიანებს ვგულისხმობ.

მადლობას ვუხდის ცხოვრებას მოყვნიებული ტყვილისათვის, ეს რომ არ იყოს, განა არსებობას ვიგრძნობდით? მადლობა ამ ხეებს, ჩემს შემდეგაც რომ იქნებიან.

სულიერების კულტი უდიდესი კულტია, ნდობის — არანაკლები.

იყო დრო, როცა ამაზე არ გვიფიქრია: წლები მიდიან და ჩვენც მივდივართ, ყველაფერი პატარებს უნდა ვა-

ჩუქთ. ესაა ჩვენი ბედნიერება, სხვა არაფერი.

რა ჩქარა ვბერდებით, მეგობრებო!

ცხოვრებას ჰქვია მდინარე. იგი თანდათან გვერევა, გვჯობნის, თუმცა საბოლოოდ ჩვენ მას არც ვებრძვით და არც ვეწინააღმდეგებით — მივყვებით. გიყვარდეთ ერთმანეთი, სანამ ცოცხლები ვართ, მერმე — არაფერია.

ჩვენი ცხოვრება მხოლოდ სხვათა სიცოცხლის დასაწყისია. ნუ იბერები და ნუ იმუქრები — რად გინდა, სიცოცხლე მოისწრაფო?

წასვლამდე სინათლე დატოვეთ, მცირე მაინც. სხვა კვალი ჩვენგან არ რჩება. სინათლე სიკეთეა.

მეტად სამწუხაროა, რომ სიკვდილი გარდაუვალია. ჩვენ მხოლოდ დაისის ანარეკლი ვართ.

ყველაზე დიდი ბედნიერებაა გაუსროლელი ტყვიის პოვნა — ვიღაც გადარჩა.

საბოლოოდ ყველაფერი მთავრდება. ნუ გეშინიათ ამის, შეიგნეთ, რომ საბოლოოდ ყველაფერი მთავრდება და დამშვიდდით.

წერე შენთვის, სხვისთვის რომ გამოდგეს.

ძველი მეგობრები მიდიან, ჩვენ ახალ მეგობრებთან ერთად ვიცინით, ღამ-ღამობით კი ძველ მეგობრებზე ვფიქრობთ, გული გტყავა და ეტირით. ძველი მეგობრები მიდიან და ვინ რჩება?

ხანდახან ნუ გავიწყდებათ, რომ ჩვენ მხოლოდ ადამიანები ვართ. შენ, მე, ის — ყველანი...

ლადო სულაბერიძე

• • •

წუხელ გავაცოცხლე სუყველა ბავშვი უდროოდ მკვდარი,
დედ-მამებისკენ გაქურცხლეს მყისვე ნაბიჯით ჩქარით.
ზოგ-ზოგს — (სულ ძველებს) — აღარც კი დახვდა დედ-მამა შინ,
მაინც შეუდგნენ სიცოცხლის გზას საწუთროში
სიბერისაკენ...

წუხელ გავაცოცხლე სუყველა ბავშვი უდროოდ მკვდარი,
დედ-მამებისკენ გაქურცხლეს მყისვე ნაბიჯით ჩქარით.

• • •

იმ მაღალ მთაზე დაბურულ ტყეში წყაროა ანკარა.
იქ ვინ ავიდა პირველად, ბილიკი იქ ვინ აკვალა?!
სულ მოწანწყარობს... ძნელად თუ ადის ვინმე წყაროსთან.
უდაბნოს მწყურვალნო, თქვენ კი დაეძებთ წყაროს, წვალობთ და
არ უწყით, რომ იქ,
იმ მაღალ მთაზე დაბურულ ტყეში წყაროა ანკარა.

იქ ვინ ავიდა პირველად, ბილიკი იქ ვინ აკვალა?!
იმ მაღალ მთაზე დაბურულ ტყეში წყაროა ანკარა.

• • •

ჩუმაღ!
ამოდის დედის საფლავზე უცხო ყვავილი.
ამოიარა მთვარეშაც ჩემი გზა აქ მოყვანილი.
ჩუ!...
ჭერ ამნაირ ყვავილს არავინ არ ღირსებია.
მიწაზე
ვარდები,

იები,
ტიტები,
ნარგიზებია...
ეს მათ არა ჰგავს.
ჩუმაღ!

ამოდის დედის საფლავზე უცხო ყვავილი.
ამოიარა მთვარემაც ჩემი გზა აქ მოყვანილი.

• • •

გადაისრიალა ვარსკვლავმა ცაზე, გადაისრიალა,
ვიღაცის სულიაო, ამბობენ, ვარსკვლავი კი არა.
ვინ ბედნიერი ამალდა, აენტო, განათდა?!
ვინ მიალწია ამ მწირ ქვეყნიდან იმ ქვეყანასთან
და იქ დაივანა?!
გადაისრიალა ვარსკვლავმა ცაზე, გადაისრიალა,
ვიღაცის სულიაო, ამბობენ, ვარსკვლავი კი არა.

• • •

თვალი გააყოლე, ცისფერი თვალი იმ გორებს ან ამ ხევს,
ცაცხვების ჩეროდან გადაჰხედე ქართლის სანახებს,
ხელისგულებიდან აფრენილ ჩიტს სულიც მიადევნე,
ცვარნამიან მტევნებს ჩაუქროლე, ცვარნამიან მტევნებს...
და ჩემთან დარჩი...
თვალი გააყოლე, ცისფერი თვალი იმ გორებს ან ამ ხევს,
ცაცხვების ჩეროდან გადაჰხედე ქართლის სანახებს.

• • •

ლელა და ლადო, მე ფრთებს გიწრთენით ლურჯი ცისაყენ,
რათა მიაკვლიოთ უჩინარ ვარსკვლავს, ძნელად მისაყვლევს.
მაგრამ შავი ცაც არის სადღაც შავ სატანათა,
ხომ არ წაგზიდავთ ქარი იმ ცად ასატანად,
ლურჯისკენ მფრენო?!
მე კი ფრთებს გიწრთენით, ჩემო მართვენო, ლურჯი ცისაყენ,
რათა მიაკვლიოთ უჩინარ ვარსკვლავს, ძნელად მისაყვლევს.

• • •

სამი ასულის სიმღერის ნიავში თრთოდა სანთელი,
შრიალი თუათქო, — მეგონა, — ძეწნისა ან თელის.
ძეწნისა ან თელის, — მეგონა, — თუათქო შრიალიც
სამი ასულის ნიავ-სიმღერა კაეშნიანი
მთვარის შინდორზე...
სამი ასულის სიმღერის ნიავში თრთოდა სანთელი,
შრიალი თუათქო, — მეგონა, — ძეწნისა ან თელის.

• • •

ვულკანზე ვდგავარ, ხომ შეიძლება ამოსკდეს ანაზღად?!
რამდენი რამე ვულკანის ღვეღფზე ჩაცხრა და ჩანაცრდა.
ამოსაფრქვეველ ლავაზე დავდივარ, ვწვალობ და მიჩანავს,

ნუ გააღვიძებთ გავარეარებულს, შლეგსა და მძინვარს,
ვულკანს მძინარეს...
ვულკანზე ვდგავარ, ხომ შეიძლება ამოსკდეს ანაზღაურება
რამდენი რამე ვულკანის ღველფში ჩაცხრა და ჩანაცრდა.

***

შებლა-შემოხლაა, საწუთისოფლოო შეხლა და შემოხლა,
დამდაბლებულთა ამ მღვრიე წრეში შენ ნუ შემოხვალ.
მაგ კლდის წყაროსთან დაარწყულე მწყურვალე ფოთრები,
რა შენი საქმეა დაუნდობელი საწუთროს შფოთვები, —
შენ მანდ იყავი...
შებლა-შემოხლაა, საწუთისოფლოო შეხლა და შემოხლა,
დამდაბლებულთა ამ მღვრიე წრეში შენ ნუ შემოხვალ.

***

როს დამეფარება თვალეზზე ლიბრი, მომიცავს წკვარამი,
წარმომესახება ცეცხლის სამეფო და ბნელში წვა რამის,
არა ნგრევის ლავა, შლეგ ვულკანის ყელით მფინარის,
არამედ შენი სუნთქვის ნიავში ნელი მფრინავი
ციცინათელა...
როს დამეფარება თვალეზზე ლიბრი, მომიცავს წკვარამი,
წარმომესახება ცეცხლის სამეფო და ბნელში წვა რამის.

***

აღარ არიან ცად ატყორცნილი ხეები ალვის,
ჩემს შუამთაში აღარც კი ახსოვს ისინი არვის.
მათ კენწეროებზე ბავშვების ზეცა კრთის უტურფესი.
ჩემს სულს შემორჩინენ იმ რტოებით, ფერით და ფესვით
და შრიალებენ...
აღარ არიან ცად ატყორცნილი ხეები ალვის,
ჩემს შუამთაში აღარც კი ახსოვს ისინი არვის.

***

ოკვანეზე როს ატყდებიან ავი ქარიშხლები,
შავო ღრუბლებო, თქვენც ზეცაზე როცა განიშლებით,
მე გამოვყვები ჩემს სიზმრებსა და ჩემს მირაყებს
და შევუდგები იქ შემართულს ზომალდს ყირეზე
და გადავარჩენ...
ოკვანეზე როს ატყდებიან ავი ქარიშხლები,
შავო, ღრუბლებო, თქვენც ზეცაზე როცა განიშლებით.

***

უღაბნოს სილაზე ჰყვავის თურმე ყვავილი ზოგან,
ქარბორბალაცო შორ-შორს ჩაუვლის, არ თელავს, ზოგავს.

წიგნიდან „ივერიის პარსკვლავები“

ქეთევანი

ქებათა ქება ქეთევანს —
ვარსკვლავს სინათლის მთოვარს,
ღედას, დიდედას, მეუღლეს,
ღედოფალს სწორუბოვარს.
ერის და ქრისტეს რწმენისთვის —
გულმკერდდადალულს შანით,
უუპირველეს საფიცარს
და კერპს ყოველი ქართველის.

თუ მართლა ღედოფალი ხარ
და შენს ბედს ბევრი ნატრობს,
გაჭირვების ეამს ქვეყნისთვის
სიციცხლეც უნდა დათმო.
რაბან იმედით შეგვუბრებს
ასიათასი თვალი,
თუ მართლა ღედოფალი ხარ
და ხარ ქართველი ქალი.

ქებათა ქება ქეთევანს —
ერის სინდის და ნამუსს,
სიწმინდის შარავანდედი
დაადგა მშობელ მამულს
გადაარჩინა სული და
მისთვის გასწირა ხორცი,
მის სახელს საჭრისტიანო
მუღამ ახსენებს ლოცვით.

მისი სიმტკიცე ვაჟკაცსაც
შეშურდებოდა რამდენს,
აი, ვით უნდა გვიყვარდეს
აი, ვით უნდა გვეწამდეს

აი, ვით უნდა ავინთოთ
სანთლად რწმენა და ჭიში,
აი, ვით უნდა დავტრგუნოთ
ტანჯვის, სიკვდილის შიში

ქებათა ქება ქეთევანს
და იმის გვირგვინს ეკლის,
ო, როგორ აგვამაღლებდა
დიდი ღედოფლის ძეგლი.
ქვაში იმგვარად ნაკვეთი
რომ მისი სუნთქვა იგრძნო,
გმირობის და თავგანწირვის
სული შთაგვებროს ვინძლო.

მისი სახელი გასწვდება
საუქუნეთა წყებას
ის ვარსკვლავია, რომელიც
არც არასოდეს ქრება.
რანი ვართ, თუ კი იკითხავს
ვინმე, ქართველის გარდა,
ამაყად ვეტყვით: ღედოფლად,
ჩვენ ქეთევანი გვყავდა!

ქებათაქება ქეთევანს
ღედოფალსა და ღედას,
შემინდეთ თუ კი ცოდვილი
მასზე სიტყვის თქმას ვებედავ.
და თუნდაც ამ ლექსს წილად ხედეს
გადავიწყების ხედრი,
მე ბედნიერი ვიყავი,
როდესაც მასზე ვწერდი.

ტატო

ზოგჯერ ჩემს თავს შეგვიტხივარ
 დავრჩენილვარ როს ყრმა მარტო:
 სიცოცხლეში მწარე ხვედრი
 რად არგუნა ღმერთმა ტატოს?
 ალბათ მსგავსი მზეკაბუჯი
 ცოტა თუ შვა ქვეყნად დედამ,
 მას კი მხოლოდ უიღბლობა
 და ტკივილი დაებედა.
 ბევრი უმაქნისის ბედი
 ცამ იეზით გადაქარგა,

ხოლო ტატო უმოწყობლოდ
 მოუსაღლეთს გადაკარგა.
 მაგრამ რაც ყრმამ არ ვიცოდი,
 ახლა ვიცი, ახლა მესმის
 ოდენ დიდი ტკივილის წილ
 იწერება დიდი ლექსი.
 და თუ ვინმეს მისი სიტყვის
 სილიადე არა სჯერა,
 პა, ბურთი და მოედანი
 დაეწიოს ტატოს შერანს.

კაი ყმა, კაი ღიატი

როცა თქვენი ხატება
 თვალწინ ჩამომიჭროლებს,
 წამსვე ერყოლა დაუვლის
 დაუწერელ სტრიქონებს.
 და თვალების ყინული
 უნებურად გალღეება,
 თქვენი სახელიანი
 ყოფა შემეხარბება.
 გრძელნაწნავა ასულო,
 ვაჟო, ლომისტორებავ,
 აზვირთებულ ტალღებზე
 დაგარწიათ ცხოვრებამ.
 აბა, თქვენი ნათელი
 როგორ დამენისლება,
 რა ლამაზად ატარეთ
 ივერიის ღირსება.
 ყვავილებო უშლელნო,
 ყვავილებო შვილებო,
 წვერწამახულ შუბებზე
 მკერდებშელეწილებო.

თქვენი ჟინის ჭირიმი,
 მტერთან თქვენი კვეთების,
 თორემ რას გახდებოდნენ
 აბა მარტო მეფენი.
 არ ყოფილხართ დიახაც
 არავისზე ნაკლები,
 თქვენ დაქსოვეთ დროშებიც,
 თქვენ გათალეთ აკენებიც.
 ამაყნო და მართალნო,
 მზენო, დაუდეგარნო,
 ნეტა ჩვენი შვილები
 მაინც გამოგემგვანონ.
 თქვენებრ კაი ყმებსა და
 თქვენებრ კაი ღიატებს
 ქვეყანა რომ გამოზრდის
 ის თავისას მიაღწევს.
 როცა თქვენი ხატება
 თვალწინ ჩამომიჭროლებს
 ერუანტელი დაუვლის
 დაუწერელ სტრიქონებს.

შუშარი და სიმღერა

ულამაზეს ბგერების,
 უნატიფეს ჰანგების
 თაებრუდამხვევ წიალში
 ისევ ჩაიკარგები.

ისევ სიზმარეული
 ნეტარებით ვიმღერევი,
 ტრფილი ვარ ქართული
 შუშარის და სიმღერის.

ხმები მოედინება
ბანებად და კრინებად,
მათი შერწყმა, ამბობენ,
თვით განგებამ იწება.

ხან ზეავივით გუგუნებს,
ხან ტალღებად ირწყვია,
ხანაც წკრიალ-წკრიალით
ნემსის ყუნწში მიძვრება.

სმენა თუ გაქვს, ისწავლი,
თუმც საკმაოდ რთულია
ცალფა არვის ეგონოს —
პოლიფონიურია.

მღერიან და სიმღერის
სმენით ველარ გაძლები,
გალობენ და ზეცისკენ
მალღებებიან ტაძრები.

შენც მამულის ვარსკვლავებს
ეფერები ოცნებით,
ირგვლივ შემოგხვევიან
თითქოს სირინოზები.

ცეკვავენ და თვალთაგან
შვის აღმასებს კვესავენ,

არაფერი მინახავს
მსგავსი, უენი კვნესა

რაო, ვინმეს არ მოსწონს?
კაცია და გუნება.
მაგრამ, რა ვქნა, ასეთი
არავინ მეგულება.

სიხარულშიც გვარგია,
გასაჭირშიც გვარგია,
თუმცა ვზა-ვზა მრავალი
პანგი დაგვიკარგია.

მაგრამ რაიცი შემოგვრჩა,
ისიცი საკმარისია,
ისიცი სიყვარულის და
გაფრთხილების ღირსია.

რადგან ცეკვაც სიმღერაც,
არის აწ და მარადის,
ერის თვითმყოფადობის
საევიზიტო ბარათი.

ჩვენი „ხასანბეგურით“,
„ჩაკრულოთი“, „ლილეთი“
გვაქვს თვით უკვდავებაში
დაწავშნული ბილეთი.

ვაზი

ვაზი ჩვენი სიმბოლოა,
ჩვენი ხმალი და ფარია,
ვაზთან ერთად წინაპართა
წმინდა ხსოვნა გვაბარია.
როგორც ზღაპრულ დევის სული
კოლოფშია ჩარახული,

ვაზთან არის რა ხანია
ჩვენი სული გადაწნული.
ვაზი ჩვენი სიმტკიცეა,
ძალაა და ჭანმრთელობა.
სანამ ვაზი იარსებებს,
იარსებებს ქართველობაც.

ნერგი კეთილი

ამოიყარა,
გაიფურჩქნა,
ნერგი კეთილი
არ უცხოვრია
ჩემს ქვეყანას

კარჩაკეტილი.
ულამაზესი,
უმალღესი
ქმონდა მიზანი,
ეკლიან გზებზე

დღენიც ახსოვს
 დიდებისანი.
 ახსოვს ცათამდე
 აღზევებაც
 დაბლა დაცემაც,
 ნექნების მსხვრევაც,
 დახანძრებაც
 და დანაცრებაც.
 ამოიყარა,
 გაიფურჩქნა,
 ნერგი კეთილად
 და სული, სული
 ივრიის
 არ გატეხილა,
 ისევ ვაზს სხლავდა,
 ხატებს ჭედდა,
 ტაძრებს აგებდა,

ეტრატებს წერდა
 და ჩუქურთმებს
 აწახნაგებდა.
 რალაც დიაღზე
 ფიქრში იყო
 მუდამ გართული,
 თვალისჩინივით
 შეინახა
 ენა ქართული.
 წინ მიუძლოდა
 რწმენა,
 რწმენა
 სხივთაშფენელი
 და მიდიოდა
 ამაყი და
 შეურცხვენელი.

ვიამაყოთ მარადის

ვეფხვისა და მოყმის
 და ბეთქილის ბალადით,
 ჩვენი ძველი მოდგმით,
 ვიამაყოთ მარადის!

უშგულით და გრემით,
 ენგურით და არაგვით,

ჩვენი ტკბილი ენით
 ვიამაყოთ მარადის!

ილორით და ჭვარით,
 მცხეთით, თბილისქალაქით,
 ჩვენი ძველი გვარით
 ვიამაყოთ მარადის!

მ ა რ თ ა

იციანდეთ: ნიკო კაბაძე. იგი ოც-დაათი წლისაა, ზრდილი და სიმპათიური ახალგაზრდაა, თავი მოაქვს კაი ოჯახიშვილობით და, რაც მთავარია, თბილისელობით, ბავშვობა ევრის უბანში აქვს გატარებული, თუმცა შემდგომ მშობლებმა ახალი ბინა აიშენეს საბურთალოზე; როგორც ქალაქში გაზრდილ კაცს შეეფერება, ცოტ-ცოტა ყველაფრის აზრზეა: ინტელექტუალურ კამათში სიტყვას ევრ მოუგებ, დარღვიანდობა და დროსტარება მაგისი მოგონილია; საქმე-საქმეზე თუ მიდგა, ძველ-ბიჭობაც იცის და „ქურდული“ მიეთ-მოეთიც; რო რამე იყოს, საქმეში ჩახედულიცაა და გამკეთებელიც.

უცოლოა, ჰყავს მშობლები, აქვს ავტომანქანა „ლადა“, ცხოვრობს კეთილმოწყობილ კომპერატულ ბინაში. სიმაართლე რომ ითქვას, მანქანა მამამისისაა. მამას თავისი საქმე აქვს, დედას კიდევ—თავისი და ნიკო სრულიად დამოუკიდებლად გრძნობს თავს. ეს გასაკვირი არაა, თუ კი მის ასაკს გავითვალისწინებთ. ევროპული ტრადიციისაგან განსხვავებით პარტიარქალური წეს-ჩვეულების აჩრდილად შემორჩენია თბილისქალაქს დასაკეხული შვილების მშობლებთან თანაცხოვრების ხან რით და ხან რით განპირობებული პრინციპი, რომელსაც მრავალ თბილ სიკეთეს-

თან ერთად ბევრი ნევროზულ-ამაფორიკაქებული თვისებაც ახასიათებს და ოჯახურ უსიამოვნებათა საბაბიც ზშირად ხდება; თუმცა ჩვენს შემთხვევაში შვილი და მშობლები ჩაურევლობისა და მშვიდობიანი თანაარსებობის წყალობით უდრტეინველად ცხოვრობდნენ.

დრტეინავდნენ კიდევ. თუმცა იშვიათად. მეტწილად მშობლები ჯავრობდნენ: ბავშვობისას ორიანებისა და სამიანების გამო; მოგვიანებით, დროთა-სვლის მხარდამხარ, მალულად მოწყული სიგარეტების, ჩხუბში დახეული პერანგებისა და უბნელ ბიჭებთან დამლობით საეჭვო ყილის გამო; შემდეგ კიდევ ერთ დღეში დახარჯული სტიპენდიისა და გაცდენილი ლექციების გამო, თუმცა ამ დროიდან შვილი ნაკლებ მნიშვნელობასდა ანიჭებდა მშობლების დრტეინვას. ამასობაში, დიპლომსა და ფორმალურ მხარეზე რომ აღარაფერი ითქვას, ნიკო განათლებული კაცი გახდა და მშობლებიც, სხვა რა გზა კქონდათ, დრტეინვას გადაეჩვივნენ. ისინი მეტის ხალისით შთაინთქნენ ათასსაქმიანვიზიტთან დისერტაციებსა და საზღვარგარეთულ მოგზაურობებში, რამაც ნიკოს ფაქტიური დამოუკიდებლობა დაუმკვიდრა.

დამოუკიდებლობა. სამსახურშიც

დადიოდა, რვაწლიანი სტაჟი დააგროვა. უმცროს ინსტრუქტორად მუშაობდა ერთ დიდ, მნიშვნელოვან უწყებაში. სიმართლე ითქვას, ხელფასი სიგარეტის ფულად ძლივს ჰყოფნიდა, ამიტომ მშობელთაგან დამოუკიდებლად ცხოვრებას მატერიალური საფუძველი აკლდა. ეს ნიკოს ჭერჭერობით არ ადარდებდა — ის დროც მოედიოდა, როცა განმტკიცდებოდა და მომძლავრდებოდა. სამსახური პერსპექტიული ასპარეზი იყო ახალგაზრდა მუშაკისათვის, რომელიც დღეის დღეს მხოლოდ უმნიშვნელო ქალაქების წერა-კითხვით იტკივებდა თავს, მაგრამ სახვლიო დაწინაურებაზე ფიქრი ხანდახან რეალურად ეწვეოდა ხოლმე.

დაწინაურებდნენ. დარწმუნებული იყო. შერე ცოლსაც შეირთავდა. სტუდენტობის ბედნიერ ხანაში ნიკოს თავისი თანაკურსელი ჭერათმიანი ირინა უყვარდა. გულის სიღრმეში, ცოდვა გამხელილი სჯობს, დღემდე არ ტოვებდა მასზე ფიქრი ნიკოს, რვა წელი გასულიყო, მაგრამ ვერ შეპყვებოდა მის დაქარგვას. ამ ფიქრს ნიკო ქვეყნად არავის, თავისთავსაც კი არ უშვებდა, რადგან ჭერათმიანი ირინა ჭერ კიდევ მაშინ, სტუდენტობისას ნიკოს მეგობარს, მათსავე თანაკურსელს, სათვალთან ირაკლის გაყვდა ცოლად. ასე ჩაიხლართა მელიოდრამატული სამკუთხედი, თუმცა მისი სამივე წევრი შეეცადა არ დაეკარგათ ერთმანეთი, რაც დელიკატური აღზრდილობისა და ცივილიზებულიობის შემწეობით მოახერხეს კიდევ — ყოველ შემთხვევაში, აღარაფერს იმჩნევდნენ, თითქოს აღარც ახსოვდათ ძველი ამბები.

მეგობრობდნენ. დროს ატარებდნენ. ბევრნი იყვნენ ამქარში: ვინ სკოლის მერხიდან, ვინ ინსტიტუტიდან, ვინ სამსახურიდან. უამრავი მეგობარი ჰყავდა ნიკოს — ამ მხრივ ბედნიერ კაცს. თითქმის ყოველ საღამოს იკრიბებოდნენ ზოლმე ხან ერთისას, ხან მეორისას და გადიოდა დრო ახალ-ახალ ჭორანუკოტებსა თუ სადღეგრძელოებში. ნაირგვარ ხალხს მოეყარა მათ წრეში

თავი — სხვადასხვა სექციონებისა თუ ხასიათის ადამიანებს, ერთმანეთს უკავიათ ასაკი და წლები, მაგრამ ერთადერთი ახლობლობა აერთიანებდათ, არავის უცდია ამ რთული, მრავალნიშნა ურთიერთობების გარჩევ-გაჩხრეკა და «გენეოლოგიური ხის» დახაზვა, თორემ ეგებ ნათელი გამხდარიყო, თუ ერთმანეთისაგან რაოდენ შორს მდგომი ხალხი იწოდებოდნენ ამ «მეგობრებად» — ისინიც, ვისაც ერთმანეთი დიდად არ ებიძგებოდათ და ისინიც, ვისაც უერთმანეთოდ სიცოცხლე არ შეეძლოთ, რის დასტურადაც ზოგიერთები ერთიმეორის სარეცელსაც იზიარებდნენ.

ბუნებრივია. ადამიანები წყვილდებიან. უფრო ხშირად — დროებით. ნიკოსაც ჰყავდა ლამაზი, ერთგული და კეთილი მეგობარი — ნინო. კაცმა რომ თქვას, ის ძალიანაც შესაფერი ქალი იყო ნიკოსთვის. ერთადყოფნის წლები მიილეოდნენ, მათ კი აზრადაც არ მოსდიოდათ შეუღლება. სავსებით ყოფნიდათ ნახევრად მალული ურთიერთობაც, რომლის შესახებ ყველამ ყველაფერი იცოდა. შესაძლოა, მხოლოდ ნიკო სჯერდებოდა ამგვარ ურთიერთობას, მაგრამ მას არასოდეს ჩაუხედავს ნინოს სურვილებში, რომლებიც ღრმად მიმალულიყვნენ პიკანტური და დელიკატური მორჩილების მიღმა. საფიქრალია, რომ ამ მეტად ევროპიზირებულ, ინდეფერენტულ, სიგარეტის ზაც კვამლში გახვეულ ნილაბქვეშ გათხოვებაზე, კმარა-შვილსა და მამა-პაპურ სარეცხ-სადილიან ოჯახზე ჩვეულებრივი ქართველი გოგოს ბანალური ოცნება უნდა ყოფილიყო მიჩქმალული.

„პა-აა-ო-პპი — ამთქნარებს“ ნიკო, თავს ვერ იკავებს. ამ ბოლო დროს ძალიან ხშირად, თითქმის ყოველ წუთს ამთქნარებს ზოლმე. მთქნარება, მედიცინის თანახმად, ფიზიოლოგიური მოვლენაა. მას იწვევს დიდად საიდუმლო მიზეზები და ამის შესახებ თვით ღრმად განსწავლულმა მეცნიერებმაც კი არაფერი იციან. ზოლო ნიკოს არსების ყოველი ნაკეთით ამთქნარებდა უკანას-

ქნელ ხანს, რაც ზამთრის დადგომას ერთობ უცნაურად დაემთხვა. ეგებ არაფერი იყო უცნაური, რაკი ძილქუში ყველა ცხოველს თან სდევს დედამიწისა და მზის დაშორიშორების პერიოდში, რომელსაც ადამიანურ ენაზე ზამთარი ჰქვია, ამგვარ პერმანენტულ მოქნარებას კი, იქნებ სულიერი ჩამოზამთრება ვუწოდოთ, მოდიო.

დაზამთრდა ატალახდა ქუჩები. ქვეყნიერებამ უსაშველოდ მოიწყინა. უსაშველოდ მოწყენილთა რიცხვში მოხვდნენ თბილის-ქალაქიცა და ნიკოც. ზამთარში, რასაკვირველია, თოვლის მსგავსი არაფერი ჩამოვარდნილა ციდან. ხშირხშირად სცრიდა წვერილად და ლამობით სველ ქუჩებს ნეონის ფანრები მკრთალად ანათებდნენ. ზამთრის განწყობილება, რომელსაც გაუთავებელი მოქნარება ერთვოდა, აუტანელსა და ერთფეროვანს ხდიდა სამყაროს. ნიკოს ეჩვენებოდა, რომ ეს უღიმღამო ამინდი, თითქოს მუდმივად რომ დასწყებებოდა დედამიწას, სწორედ ეს მოლუშული ცა და ლაფით საესე ქალაქი გამოხატავდა ზუსტად ამქვეყნიური ყოფიერების არსსა და მულამს.

იკრიბებოდნენ. ამინდი ხელს უწყობდათ. ერთსა და იმავე ანეკდოტებს ყვებოდნენ, ერთსა და იმავეს ჰამდნენ და სვამდნენ; ჭორებიც კი, მუდამ ახალახალი, ერთიმეორეს ტყუბებივით ემსგავსებოდნენ. ნიკოსა და მისი მეგობრების ურთიერთობები არ იცვლებოდა და ყოველი საღამო ერთხელდასამულდამოდ დადგმული სპექტაკლივით თავისთავს მცირეოდენი იმპროვიზაციებით იმეორებდა. ნიკოსაც ერთიდაიგივე რეალის ათასჯერ შესრულებით თავგაბებურებული არტისტივით ყელში ჰქონდა ამოსული ამ გარეგანმხიარული შეკრებილობის უაზრო გურგური, რომელიც ზვალსა და სმენას შესაძლოა წყალს ასმევდა, ჰკუთსაც ართობდა, სხეულსაც მაძღრისად ანაყრბდა, მაგრამ სულს, როგორც ქვისმტებლის ხელისგულს, ერთსადიამავე წერტილზე

მუდმივი ზეწოლით კოყრა ერთნადა უმოწყალოდ.

ერქნენული ციოდა. სუსტი მეგობრული ქვეუღიყო სიყვარული. ნინო და ნიკო ინერციით აგრძელებდნენ ნახევრადკონსპირაციულ პაემნებს. მათ კავშირს სიყვარულიც ინერციით თულა ერქვა. მართალია, მეგობართა წრეს ისინი თავიანთ ურთიერთობას არ უმაღავდნენ, მაგრამ ეს საკმარისი არ იყო სრული ბედნიერებისათვის. „სრული ბედნიერება“ მათი მოქანცული და გაცვეთილი კონტაქტისათვის ისეთ შორეულ ქვეყნად ქვეუღიყო, რომლისკენ გამგზავრება ჰქუდაამქდარ კაცს აზრდაც არ მოუვა — „ჰქუდაამქდარობა“ გულისხმობს, რომ მოგზაურობაზე ფიქრი არ გაიკარო, შენს კანში დაეტიო და მხოლოდ ჩაუსაფრდე ხელსაყრელ შემთხვევას, როცა მშობლები შინ არ იქნებიან, ანდა რომელიმე მეგობარი გასალებს გათხოვებს, რათა ორიოდ საათით უგემური სიყვარული შეიტკბარუნო და ასე გაატარო ახალგაზრდობის საუკეთესო წლები.

„არა“, ფიქრობდა ნიკო, „შეუძლებელია ასე გაგრძელდეს“ — და ამ დროს სხვანაირ გაგრძელებაზე ფიქრი პატარა, ბოროტ ეშმაკუნებს შობდა. ისინი მათი მოდგმის ტრადიციისამებრ, ტინის უღრმეს ხვეულებში სახლობდნენ. ცხოვრების არარსებული ინვარიანტის აზრისმიერი ძიება საუკეთესო ატმოსფეროს ქმნიდა მათი არსებობისათვის და მზავკარი ეშმაკუნები ფრთხილი, ვნებიანი ფუთფუთით მოცოცავდნენ ღრმა ხვეულებიდან სააშკარაოზე. ისინი იოლად სძლევენ ზამთრის სიცივეებისა და ერთფეროვნების მიერ მიძინებულ სინდისისმიერ ზღვარს, რომელიც სუსტადლა ეწინააღმდეგებოდა იმათ მხიარულ ლაშქრობას. ისინიც, გახალისებულნი ამგვარი ხელისშემწყობი პირობითა და ლალი თავისუფლებით, აღტყინებულნი აღავზნებდნენ გადადლილ ტინში ჩაბუღბოლო კოდვიან, ბოროტ ოცნებებს, რომელთა აღსრულება ერთობ მიშხიდველ სიამეებს ჰპირდებოდა გულსა და ვონებას.

„ცოლი“ — ფიქრობდა ნიკო, „ცოლი უნდა შევიერთო“. ლოგიკის ყველა კანონის თანახმად მას ნინო უნდა შეეერთო და შეეთვისებინა, მაგრამ, უცნაურია, სწორედ წლების მანძილზე გასისხლხორცებული ნინო არ ესაბებოდა მეუღლედ. მობეზრებოდა ნიკოს ჩვევადქცეული სწორფერი და ერთფეროვნებიდან თავდასაღწევი გზაც თავისდაუნებურად გვერდს უქცევდა ამ გულისშემალენებლად ლოგიკურ ვარჩაბს. ირინა, რომელიც დიდი ხნის წინ თითქოსდა რაინდულად დაუთმო მგვაბარს, დღეს შეუბრალებლად ამღვრევდა ნიკოს. იგი საკუთარ არსებაში ხელშესახებად განიცდიდა ურცხვ, დაურიღებელ, კაცური დანდობის არმცოდნე თავმოყვარე იმპულსს, რომელიც მზად იყო გაეწყვიტა ნამუსის ძარღვი და თუკი რამ შესაძლებელი და შეუძლებელი საგმიროს საქმე არსებობდა ამქვეყნად, ყველა ერთბაშად ჩაედინა ათი წლის წინ უარყოფილი, ამ ხნის მანძილზე გულგაგრილებული, აწკაი ბიჭის მეუღლედ და ორი შვილის პატიოსან დედად ქცეული მაშინდელი შეყვარებული გოგოს გულის ხელახლად მოსანადირებლად, რასაც დღეისდღეს მხოლოდ ვნების დამცხრობი მრუშობა, უნამუსო ღალატი შეიძლება მოკყოლოდა და არა ღვთისთქურთხეული შეუღლება, რომლის შესაძლებლობაც ნიკომ ათი წლის წინ სხვას გადაუღოცა, ღმერთმა თუ ეშმაკმა უწყის, რატომ, რის გამო და რა მიზეზით.

„ცოლი?“ — ფიქრობდა ნიკო, „რა უფლება მაქვს!“ მის ასაკში ოჯახის შექმნას მატერიალური დამოუკიდებლობა და სამსახურებრივ ასპარეზზე მოლონიერება უნდოდა. უმცროს ინსტრუქტორს, თუმცა პერსპექტიულს, ჭერჭერობით დაწინაურებას არაფერი უპირებდა. სახელმწიფო იერარქიულ კიბეზე ნაბიჯის ზედადგმას მონდომება სჭირდებოდა და ნიკოს რაიმე უნდა მოემოქმედნა საამისოდ. რაც მოეთხოვებოდა, მან კარგად იცოდა. ოღონდაც, ზამთრის გარინდებაში გაყინულს, ძილქუშმორეულს და ინერტულს, ერთობ

ძნელად, ამაოდ და, ცოტა არ იყოს, უზნეოდაც ეჩვენებოდა. უფრუხუხუღუღისმოსაგები, კონკურენტოვითმობრელი, მხრისდამპერთა და პროტექტორთა მოსაქოქი, ყოჩალი ბიჭებისა და კაიბუშაკობის დასამტკიცებელი სვლების კეთება, თუმცა გრძნობდა, რომ აღრე თუ გვიან, სხვა გზა არ იყო, ამ საქმიანობას ენერგიულად უნდა შესდგომოდა.

ეზარებოდა. სასტიკად ეზარებოდა. უმოქმედობის ვნებას შეეპყრო. უკარო, ქვითკირის მძიმე კედელი ოთხიგმზრვი შემორტყმოდა არსებობას. გამოსავალი ამ შემოზღუდული სივრციდან — მოჯადოებული წრიდან — არ ჩანდა. ზეცაც, ლეგა ჩამოქუფრული ღრუბლებით დაბლა დაწეულიყო და ჭერად დაბურვოდა ამ ხაფანგს, წერტილი დაესვა გამოსავლის ძიებისათვის. ფიქრი კი ჯიუტად ითხოვდა სიცხადეს, რადგან ფიქრს ბურუსიანი გაურკვევლობისა ეშინოდა. სიცხადეს კი ითხოვდა ფიქრი, მაგრამ, გამოსავლის არ იყოს, სიცხადეც არსად ჩანდა — აკი თითქოს ყველაფერი რიგზე იყო, კალენდრის მიხედვით, წესითა და რიგით ზამთრობდა ბუნება, რიტმიან ცხოვრებას განაგრძობდა ქალაქი და ათასთამსგავსი, ჩვეულებრივად ვადალილი უმცროსი ინსტრუქტორი ნიკო კაბაძეც, მზრუნველი მშობლებით, კეთილმოყვრებითა და მეგობრებით გარემოცული, კარგად ცხოვრობდა და ვერ გაეგო, რატომ შეეპყრო გამოუვალობის უნასოო განცდასა და გამოსავლის ძიებაზე ხელისჩაქნევის სურვილს.

ფიქრობდა. ბოლოს დაასკვნა: „არავის არ ეკირდები“. მარტრობა როდი აწუხებდა ნიკოს. მას, უბრალოდ, დამარწმუნებლად ეჩვენა თავისი მიგნება. რატომღაც საკუთარი პიროვნება ამქვეყნიური მდინარეებიდან გარიყულად ჩათვალა და ცხოვრებამაც ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ამ აზრის სისწორე დაადამსტურა. გამოაკლო ნიკომ აზრში თავისი თავი სხვა დანარჩენს ერთად აღებულს, რასაც გარე სამყაროს უწოდებენ, ახლობლიან-ქალაქიან-საყვარლიან-

მანქანაინად. ამ არითმეტრიული ოპერაციის შედეგად აღმოჩნდა, რომ არაფერი შეცვლილა, ისე, როგორც რიცხვი არ იცვლება ნოლის გამოკლებებისა და თუკი ნიკოს რაიმე თვალსაზრისით შეეძლო თავი ამ ერთობ დამამცირებელი ციფრისათვის გაევიგებინა, რაღა თქმა უნდა, არა პიროვნული ღირსების, კაცობის, ნიჭის, ცოდნისა და უნარის მიხედვით, არამედ გარემოებათა იმ აუხსნელი, საბედისწერო განვითარების გამო, რის შედეგადაც ერთ მშვენიერ დღეს ცოცხალი, სასლამათი, მშვენიერი კაიკაცი აღარავის არაფრად აღარ ჰქირდები, რომ გაქრე, ვერც შეამჩნევენ და არაფერი არ შეიცვლება, მცირე გლოვის მერე ყველაფერი ძველ კალაპორტში ჩადგება, ყველა თავის საქმეს მიხედავს, იმიტომ, რომ ამჟამად შენი და მათი ერთობლივი ნებასურვილით, მათ საქმეებში შენ — ნიკო — მათი შეილი, ძმა და მეგობარი — არანაირად არ მონაწილეობ.

მოსაღამებელიყო. ზამთარი ილეოდა. ნიკო ქუჩას მიუყვებოდა. იგი სამსახურიდან წამოსულიყო და უმიზნოდ მიაბიჯებდა ბინდმორეულ ქალაქში. ერთგან, გზის გასაყარზე, მცირეოდენი ფიჭვის შემდეგ მოკლეზე გადახვევა გადაწყვიტა. სასურველ გაჩერებამდე მისასვლელად ერთი მოზრდილი პარკის ბილიყ-ბილიყ გადაჭრა იყო საჭირო და ნიკოც იქით გაემართა პალტოს საყელში კისერჩარგული, ჯიბეებში ხელბეჩაწყობილი. დაუყვა მკრთალად განათებულ ხეივანს, რომლის გასწვრივ სველი, სკამ-ძელები ჩარიგებულყო. ამ სკამძელებს ზაფხულობით მუდამ ხალისით ეხიზნებოდნენ ხოლმე პენსიონერთა, გუნდები და საფეხბურთო დისკუსიის, მოყვარულები, ბავშვიანი მოსეირნეები და შეყვარებულთა წყვილები, მაგრამ ახლა, ციკ, მოქუფრულ, მიუსაფარსა და ბნელ სივრცეში აქ კაციშვილი არ ჰქანებდა, რის გამოც, ხალხმრავალი, ხმაურიანი ქუჩიდან უეცარი, შემთხვევითი გადაწყვეტილებით ამ უკაცურობაში შემოხეტებულ ნიკოს

ერთი წამით უსიამოვნო კრთომამ ჩაურბინა სხეულში ვერცხვანაშვილი შუქით ბაცად მოხაზული შრშვლი ტოტეზისა და სკამძელების შემხედვარეს.

„ვაი!“ — შეერთა ანახლად: პარკში ვილაც იყო! მოშორებით მდგარ სკამძელებზე ადამიანის ფიგურა დაილანდა და შეინძრა კიდევ, მეტიც — წამოდგა და ნიკოსკენ გამოემართა. ბნელში ადამიანის სახის გარჩევა ჰქირდა, მაგრამ ახალგაზრდა ქალის სილუეტი ნათლად იკვებებოდა. ქალი სწრაფად, მიზანდასახულად მოახლოვდა, რამაც ნიკო აიძულა შეჩერებულიყო. იგი შეემზადა გაეგონა უცნობთა შეხვედრისათვის დამახასიათებელი: „მაპატიეთ, თუ შეიძლება“, ანდა „ბოდიში, ერთის წუთით“, მაგრამ თავისდა განსაკვიფრებლად მოესმა:

— უკაცრავად, ნიკო, გამარჯობათ. მე თქვენ გელოდით.

„ვაჰ!“ — გაოგნდა ნიკო, ვერაფერი ვერ გაიგო: „როგორ თუ შელოდა, რანაირად?“ რაღა თქმა უნდა, უცნაური იყო უცნობი გოგონას ნათქვამი. ნიკომ დაკვირვებით შეათვალიერა იგი და თვალში მოხვდა გარეგნული სიუბრალოვე, ულამაზო სახე, დიდი თვალები და მოწაფურად შუაზე გაყოფილი თმა. მერე გოგონამ თქვა, რომ იგი ნიკოს შორიდან იცნობდა. ნიკო, თავის მხრივ, ნამდვილად არ იცნობდა მას და კიდევ უფრო გააოცა ახსნა-განმარტებამ, რომ ეს ვითომდა შორიდან ნაცნობი უცნობი აქ, სრულიად შემთხვევით ადგილას, სადაც, ჭერ ერთი, ნიკომ ალაღბედად ჩამოიარა და, მეორეც ერთი, სადაც ჭკუათმყოფელ კაცს ამ სიცივესა და სიბნელეში ქდომა აზრადაც არ მოუვიდოდა, სწორედ მას ელოდა, მისივე სიტყვებით იმისათვის, რომ „ცოტა ხნით გასაუბრება სურდა“.

„გადასარეგია“, გაიფიქრა ნიკომ. დაბნეულობისაგან ენაჩავარდნილი დუმდა. გოგონა კი უბერხულად შესსკებროდა შემკრთალი, დარცხვენილი. ცხადი იყო, ახლა ნიკოს უნდა ეთქვა რამე. სიტყვა თავისთავად გამოსხლტა უცნა-

ური შეხვედრით აღლევებულ-დამფრთხალი არსებიდან და ნიკომ თქვა:

— მაპატიეთ, ახლა ცოტა არ იყოს, მენჭარება. — ასე გაურბიან ხოლმე მტრებს ანდა სულთ ავადმყოფებს მოულოდნელი შეხვედრისას, რათა თავი დააღწიონ მოსალოდნელ უსიამოვნებას. მართალია, ნიკომ ჯერ არ იცოდა, უსიამოვნება უნდა მოჰყოლოდა თუ სიამოვნება ამ ღამეულ შეხვედრას, მაგრამ თავის დაზღვევის მშისარა ინსტინქტმა ოფიციალური ტონითა და ცრუ აღლევებლობით ათქმევინა ეს ცივი ფრაზა, თან ერთი ნაბიჯიც გადაადგმევინა უკან.

— მე... — დაწყუო გოგონამ, მაგრამ ვეღარაფერი თქვა: უცერად მღელვარებისა თუ სხვა მიზეზის გამო ჭეითინი მოერია, შეეცადა არ ეტირა, მაგრამ უშედეგოდ. ღაბაღუბით წამოსცვივდა ცრემლები და ხელები სახეზე აფარა, დარცხვენით შეტრიალდა და იმ სკამქელისკენ გაიქცა, სადაც წუთის წინ იჯდა. ნიკო, რომლის არსებაში უმწეოდ აქვითინებული გოგონას დანახვაზე მყისიერად განჭარდა იღუმალეობით, უკაცურაობით, დეტექტიური სიიღუმლოებით აღძრული შიში თუ ერთობა, წამსვე უდრეკ ვეკაცად იქცა და, რაკილა იაზრა, ქალი ალბათ, ჩემმა უხეშმა ტონმა ააქრმლაო, დაუფიქრებლად გაიჭრა მტირალის დასამშვიდებლად.

— დაწყნარდით, ნუ ტირით, მითხარით, რა გჭეით? — ნიკოს ხმა აქცერად რბილი და აღერსიანი გახდა. რაღა თქმა უნდა, ამან ქალი ოდნავ დაამშვიდა, ტირილის შეუწყვეტლევ გაიყნო ნიკოს, მართა მჭეიაო, და შემდეგ კარგა ხანს გრძელდებოდა ჩივილ-საყვედურიანი მოთქმა უკაცური პარკის მღუმარებაში. ნიკო ლეიტმორტივად იმეორებდა:

— დაწყნარდით, დაწყნარდით, — რასაც მართას ნაწყვეტ-ნაწყვეტი სამღურავი ერთეოდა. ამ სამღურავის აზრი შემდეგში იყო: მართას ის ატირებდა და ის სწყინდა, რომ ერთმანეთის მოსმენის უნარი სულ დაჰკარგეს ადამია-

ნებმა, აი, ერთი წუთით დალაპარაკება სთხოვა კაცს, რომელმაც არც კი იცის, რა გაჭირვებამ, რა სურვილმა აწიშლა უცნობი ქალი, მისთვის მიემართა, იქნებ ხმის გამცემი არავინ ჰყავს — ასეც არისო, თქვა — იქნებ სხვა გზა არა აქვს იმას იქით, რომ თითქმის უცნობ კაცს მიმართოს და დახმარების ხელი თხოვოს — რასაც ვაკეთებ კიდევო, თქვა, — და ნუთუ ამის პასუხად მართას კეთილმოწყობილი და თავდაჯერებული უდარდელობისა და მოყვარისცნებადაკარგული, უცხოთა მოშიშარი მოგერიების გარდა სხვა პასუხის იმედი არ უნდა ჰქონოდა?!

— დაწყნარდით, — იმეორებდა ნიკო. მართაც ნელ-ნელა წყნარდებოდა. ბოლოს სულ ჩაჩუმდა და ინერციითლა სლუეკუნებდა. ახლა ნიკო აღაპარაკდა, სიმართლე ითქვას, არანაყლები აღლევებით. იგი შეეცადა მართას ექვები საერთოდ ადამიანებისა და ნაწილობრივ ნიკოს შესახებ გაფანტა, მაგრამ ერთბაშად თვითონაც აღლვდა. საყვედური გულზე მოხვდა, რადგან წელან მართლაც ლაჩრულად შეშინდა, უცნობი ადამიანის, თუნდაც უმწეო და არაფრით საშიში გოგონას მოახლოებამ დააფრთხო და ახლა წელანდელი უნდობლობისა და სიფრთხილის შერცხვა, ამიტომ იჩქარა თავის მართლება და დაყვავებასთან ერთად მართას არწმუნებდა, მე შემიძლია კიდევ მოგისმინო, კიდევ გაგიგო და თუ მარტობა გაწუნებეს, ჩემს ათასმეგობრებიან წრესაც დაგაბლოვოო, ასეთი და ასეთი მეგობრები მყავსო, აი, მაგალითადო... და რამდენიმე წუთში ბნელ პარკში მჯდომი წყვილი დიდი ხნის ნაცნობებივით მზიარულად საუბრობდნენ, სანამ ერთიცა და მეორეც საბოლოოდ არ დაწყნარდნენ.

შესცივდათ. ნიკო გამოერკვა. აღლევებამ ტალღასავით გადაიარა. უცებ ახალი ძალით იფეთქა უნდობლობამ და ამ შეხვედრის უჩვეულობით აღძრულმა ექვემა. ცხადია, ეს ყველაფერი ზღაპარსა და მონაჩამას ჰგავდა. სინამდვილე კი, ალბათ, სულ სხვაგან შალავდა

თავის საიდუმლოს, თუმცა ნიკოს იგი ამოცნობილად ეჩვენებოდა. მისი აზრით, ამ საიდუმლოს სახელად ქალური ეშმაკობა ერქვა, დაუძლეველი ვნების ძალით ქალს ფანტასტიკურად გაბედულ ნაბიჯს რომ გადაადგმევინებს. თავდავიწყებად შეყვარებული უცნობი ქალის რომანტიკულმა ვერსიამ წამსვე ჯადოსნური მომზიბველობით დააჯერა თავი ნიკოს, რომელიც უკვე ამაყი მამალივით იფხორებოდა და ქალს ხვალ აქვე პარკის შესავლელთან პაემანს, ახლა კი გაცილებას სთავაზობდა, რაზეც მართამ მოკრძალებული უარი თქვა, მე ცოტა ხანს კიდევ აქ დავრჩებიო, მერე კი ჩემი გზით წავალ, სახვლიოდ შეხვედრას კი უეჭველად შეჰპირდა ნიკოს, თავის თავითა და ამ მოულოდნელი თავგადასავლით გაბრუნებულსა და ერთობ კმაყოფილს.

გათენდა. მზემ გამოიხედა. ნიკო საპაემნოდ მოეშადა. საღამოს მშობლები გვიანობამდე არ იქნებოდნენ შინ — სტუმრად აპირებდნენ წასვლას. ნიკომ, თავისი ჩვეულების საწინააღმდეგოდ, ნინოს არ ახარა ეს ამბავი, სამსახურიდან დაბრუნებულმა თავისი ოთახი მიიღავა, გაიპარა და გამოიპრანჭა. მაკივარში შამპანური ციკდებოდა, სააბაზანოში ახალი პირსახოციები ეყიდა, ერთი სიტყვით, პატარა ორგიისათვის ყველაფერი მზად იყო. მართალია, ბნელში წუხელ ნიკომ რიგინად ვერ მოახერხა მართას შეფასება, მაგრამ გადაწყვიტა, რომ ერთი საღამოს გამეტემა მაინც ღირდა თავდავიწყებით შეყვარებული გოგონასათვის მისი ქალური ავკარგობის მიუხედავად. კაცი ბჭობდა, ღმერთი იცინოდაო, ნათქვამია — ნიკომ ნახევარ საათს უყურებდა დათქმულ ადგილას, ბოლოს კი მართამ მოუსვლელობით და ჩაშლილი პაემნით შეურაცხყოფილმა, ტრადიციული თავშესაფარი მეგობართა ჩვეულებორსადღევარძელოებიან წრეში კხოვა, რადგან საორგიოდ გამზადებული ცარიელი სახლის გახსენებაზე ერთ

წამს აზრად მოსული ჩანადიქორი, მოდი ნინოს მაინც დაეურეკავო, მუცხაყვანად უარპყო, როგორც ამოცნობილი ვნებელი.

„არაფერია“, — იფიქრა ნიკომ, „მაინც უშნო იყო“. უშნოც იყო და პერიფერიული წარმოშობისაც. ეს მეორე დღესვე ცხადი გახდა ნიკოსათვის — „ქალაქელ-სოფლელთა“ ამოცნობის შეუცდომელი სპეციალისტისათვის. მას თბილისელთა უმრავლესობის მსგავსად მეტროპოლიელი დიდკაცის ამბიცია სჭირდა და ყოველ ხელსაყრელ შემთხვევაში მზად იყო ნებისმიერი, ისედაც დაკომპლექსებული პროვინციელი კიდევ უფრო დაეკომპლექსებინა. ამის შესაძლებლობა კი მეორე დღესვე იმიტომ მიეცა, რომ მართამ თავად მიაგნო სამსახურში, გამოეცხადა, გუშინდელი უპასუხისმგებლო საქციელის გამო ემოუბოდიშა, შემრცხვა და პაემანზე იმიტომ ვერ მოვედით, მერე კი დიდრონი თვალებით მიმნობლად შეაქჳრდა ნიკოს, თითქოს აქვე, ახლავე ელის დანაპირზე მეგობრობასა და თანადგომასო, რასაც, ძნელი ასახსნელია რით, მაგრამ მართლაც თითქოს იმსახურებდა, შესაძლოა იმით, რომ, როგორც ქალი, ნიკოსთვის ყოვლად უინტერესო იყო, ადამიანური თვალსაზრისით კი ერთსადაიმთავე დროს საცოდავიც და საქმოდ აბეზარიც, რაკი ასე დაეინებით მოაქითხა ნიკოს და მისი ვიზიტი ამიერიდან თითქმის ყოველდღიურ აუცილებლობად გადაიქცა ნიკოს ცხოვრებაში.

„ცოდავა“, ფიქრობდა ნიკო, „მართლა არაფერია ჰყავს“. დედა და მამა შორს იყვნენ სოფლად. მთელი გაზაფხულის განმავლობაში ნიკოს, თავისდა გასაოცრად, არ შეხვედრია მართას არც ერთი მეგობარი, ნათესავი ან დაახლოებული მეზობელი მაინც. სრული მარტობა ერტყა ირგვლივ. „დაუსწრებელზე“ სწავლობდა და, ამდენად, თანაკურსელებსაც ცუდად იცნობდა. მუშაობდა მედლად სასწრაფო დახმარებაში, რაც ოთხ დღეში ერთხელ მორიგეობას ნიშნავდა. სამსახურშიც გულ-

ჩათბრობილი ხასიათის გამო, კონტაქტი ვერავისთან დაემყარებინა ავადმყოფების გარდა, რომელთაგან ზოგიერთთან დასვენების დღეებშიც დაიარებოდა ხოლმე მოსაყოლად, რაც ყველას დიდად სასიამოვნოდ რჩებოდა, მაგრამ ეს ურთიერთობებიც სათნო თავაზიანობის ფარგლებს არასოდეს გადასცდენია.

წერდა. ხატავდა კიდევ. ნიჭი კი აქლდა. ძნელად თუ დაერქმეოდა მის შემოქმედს ლექსი, მოთბრობა ან ნახატი, სიმართლე ითქვას, კი არ აკლდა, სულ არ ჰქონდა ტალანტი. სამაგიეროდ, თვითგამოხატვის დაუძლეველი სურვილი ტანჯავდა და მართლაც მარტოობის მეტ ნაწილს უფერული და უსუსური ნაწარმოებების თხზვაში ატარებდა, თვითონ გარკვევით ვერ ახერხებდა მათ შეფასებას, რადგან საავტორო პრეტენზიები თვით ყველაზე ფუჭ და პრიმიტიულ შემოქმედებით პროცესსაც კი თან ახლავს. მართამ თავისთავად უფასური, მაგრამ მისთვის უაღრესად ინტიმური და ძვირფასი სამყაროს შემფასებელკრიტიკოსობა ნიკოს მიანდო და ეს უჩვეულო როლი, რომელიც, სწორედ იმიტომ, რომ ლიტერატურისა და ხელოვნებისათვის სრულიად არაფერს, ხოლო მარტოსული, შიშველნერვებიანი გოგონასათვის კი ყველაფერს ნიშნავდა, დიდ ტაქტსა და სინდისიერ მიდგომას მოითხოვდა ნიკოსაგან, რომელიც შეძლებისდაგვარად ცდილობდა დაუფარავად დაენახებინა მართასთვის მისი პოეტურ-მხატვრული მცდელობის უნაყოფობა ისე, რომ ამას გულის ტყენა არ მოჰყოლოდა.

ცდილობდა, ახერხებდა კიდევ, თითქოს ავადმყოფს მკურნალობდა, ნიკო უნებლიედ ჩაითრია ამ სპონტანური, არაპროფესიული ფსიქოთერაპიის უანგარო, კეთილმა აზარტმა. მართას არა მხოლოდ შემოქმედებითი წუხილები, არამედ უფრო მეტად გულის არეში შემავლოთებელი ტკივილები, უძილობა, უმიზეზო ფორიაქი და დეპრესიული ბნელ-ბნელი ფიქრები ტანჯავდნენ. ოცდაათი წლის ასაკში მეოცე საუკუნის საყმაწვილო სენი ვის არ მოუხდია და

ნიკოსაც არ გასჭირვებია ზუსტი დიაგნოზის დასმა. დაავადებულის კვლევებთან რომ სჭირდა, ხოლო ციფრულ-ანალიზულ წლის წინ კი ნიკოს, ისევე როგორც უამრავ მის ნაცნობსა და ტოლ-მეგობარს, სწავლულნიც და არასწავლულნიც ფსიქო-ნერვოს უწოდებენ, რაც მოჩვენებით ტკივილებში, სულიერ დისპარმონიასა და კიდევ მრავალ ჭანდაბა-ობრობაში გამოიხატება, მის განსაკურნად კი, როგორც გამოცდილებამ დაადასტურა, ყოველგვარ დამამშვიდებელ პრეპარატზე უკეთ შთამაგონებელი სიტყვა სჭრის, სიტყვა, რომელიც ამ ჭიუტი სენით შეპყრობილ ადამიანს თავდაპირველად არასგზით არ ეჭერება და რომელიც, ათასგვარი შესაძლებელი ინტერეტაციის მიუხედავად, საბოლოოდ გამოხატავს აზრს, რომ შენ ისეთი არაფერი გვირს, რომ ეს მხოლოდ ნერვებია, რომ გული ჭანსალი გაჭვს, რომ ცხოვრება არც ისე კუშტი და უსასოა და რომ ამ აზრის გამუდმებული თვითშთაგონება განკურნებისკენ მიმავალი ერთადერთი გზაა.

დათბა. ზამთარში ვადაირობა. წვიმებმა იმატა თბილისში. ისინი ხშირად ხედებოდნენ ერთმანეთს ან ნიკოს სამსახურში, ან მართას პატარა ნაქირავებოთაში. საუბრები ძირითადად, განყენებულ, ფილოსოფიურსა თუ შემოქმედებით საკითხებზე ჰქონდათ. მკურნალმა ავადმყოფის ნდობა მოიპოვა და, ამის კვალობაზე, მართამაც ნელ-ნელა უფრო დაუფარავად გამოუმეტა ან ნიკოს თავისი სულიერი ტკივილები. მართო ნერვოზულ მოვლენებში რომ ყოფილიყო საქმე, რა უშავდა. გულისა და თავის უსასრულო ტკივილებთან ერთად ხანდახან გონებას ბინდი ეკვრებოდა და ცნობიერება სასწაულებრივად სტოვებდა სხეულს, ჰკვებდა სივრცეს და სადღაც სხვაგან, სხვა ადამიანებისკენ მიექანებოდა, რასაც ერთგვარი სიზმრისეული სიცხადე ახლდა, ეს უცნაური შეგრძნება პირველ ხანებში პანიკურ შიშსა და ხანგრძლივ ნერვულ მოკში ავდებდა მართას, აძულებდა ყოველი შეტყვის მერე საშველად ეხმო

მეზობლებისა და ექიმებისათვის, მაგრამ რამდენიმე შემთხვევის შემდეგ გადაწყვიტა თავი შეეკავებინა, თუნდაც მომკვდარიყო, ავადმყოფობის შესახებ კი აღარავისათვის აღარაფერი ეთქვა.

შეშინდა. გიჟად ჩათვალეს. ეგებ გიჟიც იყო... ნიკო დაინტერესებით ეკითხებოდა, არკვევდა ამ უცნაურობის არსს. ჩანს, მართას ტელეპატიის შეტყუვის მსგავსი რამ სჭირდა. მისი გონება უცრად თითქოს სხვა ადამიანის სიახლოვეს, ზოგჯერ კი თვით სხვა ადამიანში ინაცვლებდა და ერთხანს მართას ცხადად შეედლო უცნობთა თუ ნაცნობთა ქცევებსა და ფიქრებს დაკვირვებოდა. ყოველივე ამას მეხსიერების გამოთიშვა არ ახლდა, რაც სიზმარს ამსგავსებდა ამ მოვლენას. ზოგიერთი ექიმის აზრით, ეს სწორედაც რომ უნებლიე ძილი და სიზმარი უნდა ყოფილიყო, მაგრამ თვით მართამ მოგვიანებით, როდესაც ამ „სიზმრებს“ ასე თუ ისე შეეჩვია, ტელეპატიური გზით მიღებული ინფორმაციის ნამდვილობა რამდენჯერმე შეამოწმა და, თავისდა გასაოცრად დარწმუნდა, რომ იგი მართლა იგებდა სხვათა ამბებს, ზოგჯერ ერთობ ინტიმურსაც და საიდუმლოსაც, თუმცა მართა თავდამტყდარ გაუგებარ საოცრებას ვერავის უმხელდა, ემანდ საგიყეთში არ მიკრან თავიო, და მხოლოდ ნიკოსდა ანდო ეს ამბავი ბოლოს, ნიკოს, რომელმაც გულის სიღრმეში არ დაიჭერა ეს ზღაპარი, ახირებდად ან შეჭანებული გონების მოჩვენებად ჩათვალა, მაგრამ იოლად კი მონახა მისი განკურნების ხერხი, როდესაც მართას დარწმუნება დაუწყყო, ეგ სნება კი არა, სანატრელი ნიჭია, ჯადოქრობაა, რომლისაც ძალიან მშურსო, ერთი სიტყვით, გაუბიძგრუა სატყვიარი.

გაზაფხულდა. ადილდა მტკვარი. ქალაქელებმა სამოსი გაიხალვათეს. ქუჩებში გამოჩნდნენ თეთრად და ვარდისფრად აყვავებული ხეები, დაასხდნენ ალვის ტოტებს კვირტები, იფეთქეს ფოთლებმა და თბილისურად — საოცრად მოკლე ხანში — ამწვანდა არე-

მარე. მოვიდა ია — კონა სამ მანეთად, და იასამანი — ასეთივე ფასად, ჩულო მისმა უკანასკნელი კარიბჭე კრულს გაზაფხულს, რომლის განმავლობაშიც ერთმანეთს დაუახლოვდნენ ნიკო და მართა.

„გაიცანით, ეს მართაა“, ხშირად ამბობდა ნიკო — მან კეთილსინდისიერად და თანამიმდევრულად შეასრულა დანაპირები: თავის მეგობართა მრავალრიცხოვან წრეს — ქალაქის ინტელიგენტური უზნების რესპექტაბელურ ბინებში საღამოობით თავშეყრის მოყვარულ საზოგადოებას — ფრთხილი მორიდებით შეაპარა ახალი მეგობარი. თავიდან ამ ამბავს არავითარი რეაქცია არ მოჰყოლია და მოკრძალებული მართას სტუმრობა ახალ ნაცნობებთან ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა. ნიკოს მეგობრები ნებისმიერ ახალბედასთან უცერემონიო ფამილარობით იწყებდნენ „შენობით“ კონტაქტს, თუმცა ზედმეტ, არადელიკატურ ცნობისმოყვარობას უცხო ადამიანის მიმართ არასოდეს ამჟღავნებდნენ. მართას საშუალება მიეცა ჯერ ნიკოსთან ერთად, მერე კი მის გარეშეც ევლო ვიზიტებზე, ენახა ვიდეოფილმები, მიეღო მიპატიებება წვეულებებზე და თავი დაეღწია მარტობისათვის, რომელიც ახლა ლამაზი, თავაზიანი და საინტერესო ადამიანებით შეივსო.

„ჭრ-რ-რ“, ჭრიალებდა კარი. ნიკომ გულმოდგინედ დაზეთა. ონკანიდან წყალი წვეთავდა — ღონიერად მოქერა სჭირდებოდა. ფანჯარა ძლივს იხურებოდა, აქედან გამომდინარე, ძნელადვე იღებოდა. ნიკომ ხელის ერთი მოძრაობით გაასწორა ანჯამა, ხოლო ელექტრონათურა უბრალოდ თითის წაკვრას დასჯერდა: სასაცილო იყო — მართას ის მთელი ერთი თვის გადამწვარი ეგონა, თვითონ ვერ სწვდებოდა, ოთახში ყველაზე მაღალ ნივთზე, მაგიდაზეც რომ შემდგარიყო, ამიტომ ნიკოს სთხოვა, გამომიცვალო, მან კი წაქრა თითი და, თურმე გადამწვარი

კი არა, ოდნავ მოშვებული ყოფილიყო ეს უბრალო, ასსანთლიანი ნათურა, ახლა ხალისიანად რომ ანათებდა მართას მოკრძალებულ საცხოვრისს, რომელსაც ქალური სიკობტავითა და სიფაქიზით მორთულ-დალაგებულს, აშკარად აკლდა მამაკაცის უხეში, ძლიერი ხელი...

„ქალიშვილო, ერთი წუთით“, აეტორღიალა მართას მთვრალი. ნიკო ხუთიოდე ნაბიჯით ჩამორჩენოდა და ჩამუხლული ფეხსაცმლის ზონარს ისწორებდა. შემერთალი მართა, თითქოს მონუსხული, უმწეოდ მოიბუზა უგერგილოდ გაღრეკილი აბმახის წინაშე. ნიკოს ბევრი აღარ უფიქრია, თავმოყვარე სისხლი აუღუღდა, წამოხტა და ერთი თავით მაღალ მეტოქეს, რომელსაც ხელი უკვე გაეწვდინა შიშით თვალუბგაფართოებული მართასაკენ, რიხიანად დაუბღვირა. ეს საკმარისი აღმოჩნდა, რომ მომხდურს შეურაცხყოფელი ქათინაურები პირზე შეკეცივოდა — ჩვენ ბოდიშო, თავი დაეკრა ნიკოსათვის და თავისი გზით გაველო, რაც უმნიშვნელო ინციდენტის მშვიდობიან დასასრულს მოასწავებდა და თუმცა ნიკოს ეს ამბავი არაფრად ჩაუგდია, მართა სამ დღეს სულშეგუბებული იწვლებდა პირველგანცდილ ბედნიერებას — განცდას, რომელსაც მამაკაცური თანადგომისა და ზრუნვის საიმედო კედელი იწვევს ქალებში.

„გტკივა?“ კითხავდა ნიკო, „მართლა გტკივა თუ?...“ მართა უნებლიედ, ჩვეულების კარნახით გულზე მიდებულ ხელს ღიმილით ჩამოიღებდა. „რა თქმა უნდა, არაფერიც არ გტკივა!“ ჭიუტად განაგრძობდა შთაგონებით შეტევას ნიკო. მართა თავის ქნევით ეთანხმებოდა და ტკივილებიც თანდათან ქრებოდნენ. ქრებოდნენ, რადგან ცრუ ტკივილები იყვნენ, ისინი სისტემატურის სივდის, აუხდენელი ოცნებების, მშობელთა ხანგრძლივი მონატრების, ადამიანთა უხეშობის, უსწრაფესი ცხოვრების რიტმის, ინფორმაციის მოზღვავეებისა და ათასი სხვა წვრილმანი არეულობის შედეგად წარმოქმნილიყვნენ და ამიტომ, არც მთლად იოლად, მაგრამ მაინც იძუ-

ლებული იყვნენ უკან დაეხიათ დადებითი ემოციების წინაშე.

„იცი, — თქვა მამაკაცი, — მტკივნეულად აღარ ვწერ, აღარც ვწერ და აღარც ვხატავ, მართალი ვითხრა, აღარც მინდა“. ცრუ შემოქმედების მოთხოვნილება თავისთავად გაქრა, სამაგიეროდ მართა ახლა უკვე კრიტიკულად მოეკიდა თავის ძველ „ნაწარმოებებს“: ნახატების მთელი დასტა გადაურჩევლად გააყოლა მაკულატურას, არც კი დანანებია, ლექსებს კი დიდხანს უკირკიტა ბოლოს მხოლოდ ათიოდე ამოარჩია და ნიკოს სთხოვა საგულდაგულოდ წაეკითხა, რათა საბოლოოდ გამოეტანა განაჩენი, რომელიც საკმაოდ მოულოდნელი გამოდგა, რადგან ამ ათიოდე ლექსის წამკითხველი ნიკო კმაყოფილიც კი დარჩა და რაკი პოეზიაში თავს დიდად კომპეტენტურად არ თვლიდა, გადაწყვიტა რჩევისათვის ნაცნობი სპეციალისტებისათვის მიემართა, რაზედაც მართამ თვითონვე თქვა უარი, ჩემგან პოეტი მაინც არ გამოვაო, და ამ თავმდაბლური გადაწყვეტილებით წერტილი დაუსვა როგორც ნიკოს კონსულტაციებს, ისე საკუთარ შემოქმედებით კარიერასაც.

„შეგჩვიე“, თქვა მართამ. მეტი არაფერი უთქვამს. იგი მუდამ მორცხვად, შიშნულად გაურბოდა მადლიერების გამოხატვას. ნიკოც — უანგარო კეთილყოფელი — არ ითხოვდა სამაგიეროს. იგი გრძნობდა, რომ ამ უცხო ადამიანის ცხოვრებაში მთავარი ადგილი დაიჭირა. მას უფლება არ ჰქონდა ეს თითქოს უნებლიედ თავსმოხვეული მოვალეობა უგულვებელყო, მით უფრო, რომ უსიტყვოდ მადლიერებას მართას ყოველ შემოხედვასა თუ მოქმედებაში გრძნობდა, რაც სიბრაღულწარვე სიამაყეს აღუძრავდა და საკუთარი სიკეთის აღქმით ბედნიერებას განაცდევინებდა ნიკოს.

მალავდა, არ იმჩნევდა კმაყოფილებას, — ნიკოს თავგაბუზრებული უზომოდ კეთილი მფარველის ღუნე პოზა ეკირა. ამგვარი ნილაბი, მისი აზრით, ვაჟაკურ ღირსებას იცავდა. მა-

რთას შუბლზე ეწერა დაუმალავი სიხარული, რაც ნიკოს ქალური სისუსტის გამოხატულებად მიაჩნდა. მართა მართლაც შეიცვალა იმ გაზაფხულის განმავლობაში, გამოკეთდა, მარტოობა აღარ ტანჯავდა, ნევროზულ კრუ ჩივილებსაც უკლო, ტელეპათიურ გარდასახვებზე კი კრინტს აღარ ძრავდა და, რაკილა ადამიანს ერთხნობას ცოტა ჰყოფნის ხოლმე, იგი თავისი ბედით აშკარად კმაყოფილი ჩანდა.

ჩამოცხა. მოახლოვდა ზაფხული. მწვანედ დაიბურა ქალაქი. დადგა ფერად-ფერადი მანისტრებისა და თეთრი „ბოტასების“ დრო. ივნისს, რალა თქმა უნდა, ივლისი მოჰყვა, თბილისელებმა მყუდრო ავარაკებსა და ულტრაიისფერ პლაცებზე ფიჭის მოუხშირეს, რაც აგვისტოს პაპანაჭების მოახლოებას მოასწავებდა. სიცხე დაუნდობლად მიერეკებოდა ბედნიერ მოაგარაკებს და უმოწყალოდ სტანჯავდა უშვებულებოებს, მოუტლელებს, უფულოებს, უშანსოებსა და კიდევ სხვა მრავალი მიზეზის გამო ქალაქად დარჩენილ უიღბლოებს, რომელთა შორის თავიანთი უჩვეულო ურთიერთობით გართული ნიკო და მართაც იყვნენ.

„გოიშია“, ეუბნებოდნენ მეგობრები. „მერედა რა?!“ ეწინააღმდეგებოდა, ეურჩებოდა მათ ნიკო. მეგობრები, რალა თქმა უნდა, კამათს აღარ აგრძელებდნენ შეუტუნებელ ადამიანთან. მათ კარგა ხნის მანძილზე დელიკატურად აიტანეს ამ ეგზოტიკური ეგზემპლარის არსებობა საკუთარ პერსონათა სიახლოვეს, მაგრამ ახლა უკვე მოთმინება დაილია. გაშროკოცდა თავაზიან ღიმილთა სიღრმიდან დაუნდობელი ირონია, რომელსაც გულუბრყვილო მართა საბედნიეროდ ვერც კი ამჩნევდა. სამაგიეროდ, ნიკო ამჩნევდა და ცდილობდა მეგობართა დამცინავი ქილიკი, რომელიც დღითიდღე შეუბრალებლად ბასრდებოდა და თავხედდებოდა, რამენაირად აელავმა, მაგრამ ამ მცდელობის მიუხედავად, თუ სწორედ ამის გამო,

ეს ბასრი მახვილი მართასთან ერთად მზად იყო თვით ნიკოსაც დაეჭვებულა.

„უყვარს?!“ ილიმებდნენ მის შემხუშა „აბა, ბიჭო, საწყალი“ და ურცხვად, უხამსად იკრთებოდნენ. რა თქმა უნდა, სიუყვარულის ვერსია სერიოზულად არავის სჯეროდა, მათი კრიტიციუმიტ მართას შეყვარება საკოლმეურნეო საფრთხობელას შეყვარებას ნიშნავდა და ამიტომაც მცირე განსჯა-ჭორობის შემდეგ მამაკაცებს შორის ზვეულებრივი ბანალური მრუშობის ვერსიამ გაიმარჯვა. ნიკოს ასეთი უშნო და უღირსი ქალით ხანგრძლივი გართობა უბრალო სისუსტედ ჩაუთვალეს, რასაც კაცები, როგორც წესი, იოლად პატიობენ ერთმანეთს. ამიტომაც მალე მოეშვენ ბიჭები უჯდრის კორობას და მამაკაცის ბედ-იღბალზე თავდაპირველი შეშფოთებაც „ემანდ რაიმე შარში არ გაეხვიოსო“, მალე განუქარდათ, ბოლოს კი მთლიანად გადავიდნენ მათი აზრით უწყინარ, თუმცა საკმაოდ შეურაცხყოფელ შაყირზე, რაც ნიკოს გულს ტყენდა, რადგან იცოდა, რომ ვერასდიდებით ვერ დააჩერებდა მამაკაცებს, მასსა და მართას შორის „არაფერი რამ არ იყო“.

„უყვარს!“ იქუფრებოდნენ დედაკაცები, „გოედება, როგორ არა!“ ისინი მამაკაცათვის დამახასიათებელ უპატიოსნობად და უსინდისობად თვლიდნენ ნიკოს საქციელს. რასაკვირველია, მათი ქალური ბუნება ვერ ეგუებოდა ამგვარ „ცხოველურ“ გარყვნილებას, სწორედ „ცხოველურს“, თორემ გარყვნილების სხვა კულტურულ-ელვანტური ფორმები ასეთ უარყოფით დამოკიდებულებას ქალების მხრივ ნაკლებად იმსახურებდნენ ხოლმე. ჰოდა, მეგობართა მშვენიერი ნაწილი ერთობ მტრულად მოეკიდა ნიკოსა და მართას დაახლოებას, რადგან ქალებიც, მამაკაცთა მსგავსად, ვერ წარმოიდგენდნენ, რომ ასეთი ინტენსიური ურთიერთობა ინტიმური არ იყო. მაგრამ ქალები, მამაკაცთაგან განსხვავებით, უშიზო დაცივით და უხეშობით კი არ გამოხატავდნენ აღშფოთებას, არამედ

მიზანდასახული დიპლომატიური სკლებით, რაც მათის აზრით, კეთილშობილურ მიზანს ისახავდა, მაგრამ, როგორც ეს ხშირად ხდება, როდესაც საქმეს ხელს ქალები ჰკიდებენ, ამ სკლებს უსიამოვნებისა და უბედურების გარდა სხვა რამ სიკეთე არ უნდა მოჰყოლოდა.

სწორედაც. მიზანს მიაღწიეს. ნინო საშინლად გაეჭვიანდა: „ან მე, ან მართა“. რაღა თქმა უნდა, ნიკომ სცადა საქმის არსი სწორად აეხსნა მისთვის, მაგრამ უბრალო განმარტება ვერ მოერია ქალთა საზოგადოებრივ აზრს და ნინომ სიმართლე უტიფარ ტყუილად მიიჩნია. ნიკო ნაწყენი დარჩა. რადგან ქვეყნად ცოტა რამაა უსამართლო უნდობლობაზე შეურაცხმყოფელი. კონფლიქტს შედეგად სერიოზული განხეთქილება მოჰყვა და ამრიგად, მრავალწლიანი, სიყვარულად მონათლული ურთიერთობა კრახით დასრულდა, თუმცა, ყველასთვის მოულოდნელად, თვით განშორებულნი ამ ამბავს მშვიდად, ტრაგიკული განცდების გარეშე შეხვდნენ.

„როგორ!“ აღშფოთდნენ მეგობრები, კაცებიცა და ქალებიც ერთნაირად: „ამ ვიღაც მაიმუხი გორსალა გიყის გამო დაქარგეს ერთმანეთი?!“ დაძაბულობამ, რაღა თქმა უნდა, იმატა — ბიჭებმა უფრო ბასრი და დაუნდობელი ხუმრობები მოიმარჯვეს, ხოლო გესლით აღსავსე გოგონების აფეთქებას აღარაფერი უკლდა. ყველაზე მეტად სავალალო კი ის იყო, რომ მართა გუმანითაც ვერ გრძნობდა მოსალოდნელ საფრთხეს, იგი კვლავინდებურად ბედნიერი გულუბრყვილობით შეჰხაროდა თავის ახალ მეგობრებს და აზრადაც არ მოსდიოდა, თუ რა ცუდი თვალით უკებდნენ ისინი, ანდა, რისიც ნიკოს ყველაფერზე მეტად ეშინოდა, რას ეტყოდნენ პირველსავე ხელსაყრელ შემთხვევაში, რა ტყვიის მიაყენებდნენ თვეების განმავლობაში ნალოლიაგებ ფსიქიკას და ამ საფრთხის თავიდან ასაცილებლად ნიკომ თავის თავზე მიიღო დარტყმა, ისარგებლა იმით, რომ

მეგობრებმა (ბიჭებმაც და გოგონებმაც), პირველად მას გაუხსნეს კარტი, მას დაუწყეს მეგობრული ურთიერთობებით გაზაფხული ვითომ ქაუბან-მოსაყვანად გამოხსული საყვედურიანი ნოტაციების კითხვა, რასაც ნიკომ განზრახ გადაჭარბებული გაცხარებით უპასუხა, ზოგს გაღმა შეედეგა, ზოგს უკმებად მოაყვინთა, ზოგს აწყენინა, ამგვარად; გლობალური კონფლიქტის შედეგად დროებით ყველას ჩამოსცილდა და ამ ტაქტიკის მეოხებით მართაც ააცილა შეურაცხმყოფელ მითქმა-მოთქმასთან უბრალო შეხების საშიშროებას, თავისი წამოსვლით ისიც გამოარიდა უსიამოვნებას.

ადრტვინდნენ. მშობლები ადრტვინდნენ, ხმებმა ოჯახშიც შეაღწია: „ვიღაც მართას გამო დასცილდა ტოლმეგობრებს, აწყენინა მათ!“ ნიკოს სტუდენტობის მეტე აღარ სძენია მშობლების საყვედურები. ბრძოლისაგან ისედაც აღგზნებული ამ ახალი ფრონტის გახსნამ სულ გააცოფა და კონფლიქტმა ოჯახურ ასპარეზზე გადაინაცვლა. შეტაკება ელვისებურად დასრულდა, ვინაიდან ნიკომ არ ინდომა დიდაქტიკის მიღება, მან ცალი ყურადან მეორის გავლით სივრცეში გაგზავნა დედამისის ბუზღუნნი, კარი გამოიჯახუნა და ერთხანობას საერთოდ გაქრა ახლობელთა თვალთახედვიდან.

გაქრა. აგვისტოც მოვიდა. ქალაქში ხალხი გახალავდა. მეგობრებმაც და მშობლებმაც ზღვას მიაშურეს. დარჩნენ სამნი — ნიკო, მართა და ცარიელი ქალაქი. ქალაქი აკვირდებოდა უცნაურ, გარეგნულად შეუფერებელ წყვილს და აეჭვებდა მათი წყვილობა. ქალაქს, მეგობრებისა და მშობლებისაგან განსხვავებით, ჩინებული ინტუიცია ჰქონდა და საეჭვო ამბავი არასოდეს ჩაჰპარვია, ნიკოსა და მართას შემხედვარე კი ვერ ბედავდა ეფიქრა, ამ ბიჭსა და ამ გოგოს შორის რაიმე შრის მეგობრობის გარდაო. სწორედ ეს იყო ყველაზე უჩვეულო და უცნაური საუკუნეთა მანძილზე ათას მამამადლობაში გამობრძმედილი ქალაქისთვისაც და სა-

ერთოდაც ამ ყოველად არასტანდარტულ ურთიერთობაში, ერთ წვიმიან ღამეს უკაცრიელ სკვერში რომ ჩაისახა.

ცხელოდა. საშინლად ცხელოდა. ქალაქელები პლაცებზე შეადებოდნენ, ზღვაში ცურავდნენ, მთებზე აღიოდნენ, პამაკებში ეძინათ. ზოგიერთები, რა დასამალა, თვრებოდნენ, მრუშობდნენ და სხვა ცოდვებსაც ჩაღიოდნენ. ქალაქს უკვე მონატრებოდა ხალხმრავლობა და სექტემბერიც შორს აღარ იყო. მალე აავსებდნენ ქუჩებს მზით გარუჯული ღამაზ-ღამაზი გოგო-ბიჭები, განსაკუთრებით რომ იწონებენ თავს „შმოტყებითა“ და „ზაგრებით“. ღაზათს სწორედ ისინი მატებენ ქალაქს თავიანთი ხმაურიანი ლაპარაკებით, აბურღულ-დაბურღული ურთიერთდამოკიდებულებებითა და ინდფერენტულ-ექსტრაგავანტური ზნეობით, თორემ ყოველივე ამისაგან დაღლილი და ყოველივე ამას განრიდებული ოცდაათსაგადაცილებული უმცროსი ინსტრუქტორის უმწიველო და კეთილშოგფური მეგობრობა მარტოობით დაკომპლექსებულ პროვინციულ გოგონასთან ქალაქს აგვისტოს პაპანაქებასავით მომზერებოდა უკვე.

გადიზაფხულა, შემოდგომა დადგა, რთველი მოახლოვდა და ნიკოსაც დაუდგა, თუ შეიძლება ითქვას, მოსავლის აღების დრო. მან სიკეთე დათესა და შედეგიც სახეზე იყო. მართა სრულიად გაჯანსაღდა, რასაც ნიკო საკუთარ დამსახურებად თვლიდა. აღარც ნევროზული ტკივილები, აღარც გრაფომანული ჩივილები, აღარც ტელეპათური ქროლეები და აღარც მარტოობის თრთოლევები აღარ აწუხებდნენ მართას, და ამაზე ფიქრი დიდ სიხარულს ვერც და ნიკოს, რომელიც საკუთარმა კეთილქმნილობამ ამ ქვეყნის ფილოსოფიური განჭვრეტისაკენ და საერთოდ მშვიდი აზროვნებისაკენ საოცრად მიდრეკილი გახადა.

გამლიერდა, გონება დაეწმინდა, თა-

ვისი თავი ირწმუნა, დამწვიდდა და სალად აღიქვა საშუარო. უნდა იქნებოდა, სინდისმაც შეაწუხებდა, მაგრამ უნდა ყენინა, მშობლებიც გულნატყენი იყვნენ. ნიკომ სხვა თვლით შეხედა ყველაფერს, რაც მის ცხოვრებაში უკანასკნელი თვეების მანძილზე მოხდა. მიხვდა, რომ ბევრ შემთხვევაში მტყუანი იყო, ბევრი თავისი შეცდომა და ცუდი საქციელი დაინახა ნათლად.

დაფიქრდა, აწონ-დაწონა. სამსახურში ძველებურად დადიოდა, მაგრამ ახლა სხვაგვარად აღიქვა. ამ ასპარეზზე სამომავლო პერსპექტივა და დაწინაურებისაკენ სწრაფვის მცდარობა. ნიკომ — კეთილი საქმის ჩამდენმა და მადლცხებულმა — გადაჭრით განდევნა სამსახურებრივ კიბეზე ზეოცვისათვის საქმრო არაკაცური ფანდების შესაძლებლობა საკუთარი ცხოვრებიდან. მან ნათლად შეიგრძნო, სხვა თუ არაფერი, ჩამდენად უხალისო და უსიხარულო საქმიანობაა ლიქნა და მოწყალების გამოძალვა. მან ქვეყნად ყველაზე მიმზიდველსა და გემრიელ საქმეს — მოყვასისადმი დახმარებას — გაუსინჯა გემო, რამაც საშუალოდ წაუხდინა ყველანაირი სასუსნავისა და, მით უფრო ისეთი სისაძაგლის ჭამის მადა, როგორი სისაძაგლეცაა ამქვეყნად კარიერის კეთება.

ფიქრობდა. ფიქრობდა მშობლებზეც. უკვე არაბავშვურად ფიქრობდა. დედა და მამა უკეთესი მოპყრობის ღირსნი იყვნენ შეილისაგან. კვლავაც ძველებურად — ახალგაზრდულად ცხოვრობდნენ „ბებრები“. ნიკომ იგრძნო, რომ მათზე უფროსი იყო და მეტი მოეთხოვებოდა — მას, როგორც ყველაფრისმცოდნე, ყველაფრისმხედველსა და ყველაფრისგამგებ მშობელს, სიყვარულითა და დაყვავებით უნდა მოეთმინა დედ-მამის კაპრიზები და მოთხოვნები, მხოლოდ ერთზე უნდა ეზრუნა — მათთვის დადებითი ემოციების, სიხარულისა და სითბოს ჩუქებზე. სხვას აღარაფერს ჰქონდა მნიშვნელობა, რადგან ნიკოს კაცი ერქვა უკვე და ამ კაცური ფიქრის კვალდაკვალ პრაქტიკული ნა-

ბიჭები გადადგა თუ არა, როგორც არასდროს აქამდე, იდეალურად მოწესრიგდა ოჯახური ურთიერთობები.

ფიქრობდა. ფიქრობდა მეგობრებზეც, ფიქრობდა მრავალწევრიან წრეზე, ფიქრობდა მასში გაერთიანებულ ახლობლებზე და საკმაოდ შემთხვევით ხალხზე. ამ ხალხსაც, რატომღაც, მეგობრები ერქვათ. რამდენიმე კაცი ნამდვილად არ იყო დასაკარგი, დანარჩენებთან ურთიერთობის აუცილებლობას კი ნიკო ველარ ხედავდა. მან მეგობრობად წოდებული ურთიერთობის ფუძე ინერციადქცევის კანონზომიერება აღმოაჩინა, ამიტომ გადაწყვიტა, რომ ამ თავისმომაბეზრებელ, უაზრო დროს-გაყვანისათვის „დამეგობრებულ“ ჭრელ მასას ჩამოსცილებოდა, ხოლო ორიოდ ნამდვილი მეგობარი, ვინც მართლა გულით უყვარდა და ვისთვისაც თვითონაც ძვირფასი იყო, იოლად შემოირიგა.

ფიქრობდა. ფიქრობდა ნინოზეც. ფიქრს დანანება ახლდა. ენანებოდა ჩვეული სიტომ და სიამოვნება, მაგრამ, სიმათლეს ითქვას, ურთიერთობის აღდგენის სურვილი არ ჰქონია ნიკოს, ასეთი უტილიტარული, ურთიერთსარგებლობიანი, გრძობაგამოცლილი ურთიერთკავშირი მხოლოდ ნივთებს — ვთქვათ ბოქლომსა და გასაღებს, ან ბორბალსა და საბურავს შეიძლება ჰქონდეთ, აღმოიანები კი ამგვარ დამოკიდებულებას ან გამოთავყენებამდე მიჰყავს, ან სიგიჟემდე. ამიტომაც არ ღირდა ურთიერთობის აღდგენა, მით უფრო არ ღირდა ფიქრი ირინაზე — სტუდენტობისდროინდელ რომანტიულ სიყვარულზე, რადგან დღეს ამ რომანტიულ სიყვარულთან მიბრუნება უნაძუსობას, ცოდვასა და სიბინძურეს შეყრიდა ნიკოს, უსიამოვნების მეტს არავის არაფერს მოუტანდა, ჰოდა, სჯობდა მოგონებებში ისევ იმ ლამაზ რომანტიკად დარჩენილიყო.

ფიქრობდა. ბევრი იფიქრა. იფიქრა, იფიქრა და... ამდენი ფიქრის შედეგად ერთადერთ, მაგრამ ძვირფას დასკვნამდე მივიდა: კრიზისი, ნიკოსდა საბედ-

ნიეროდ, განქარდა: აღარც მიქნარება ტანჯავდა, აღარც საკუთრივე უმეცრობისა თუ არასაკმარისი შესაძლებლობები, პირიქით: საჭირო და აზრიანი იყო მისი — ნიკო კაბაძის — ამქვეყნიური არსებობა: გრძობდა, რომ ინდუფერენტობისა და დეპრესიისაგან საბოლოოდ განიკურნა. იმასაც გრძობდა, თუ რაოდენ მცდარი იყო მაშინდელი სულდაჩიავებული ყოფა სალი, საესე და დამკვიდრებული კაცის ახლანდელ მდგომარეობასთან შედარებით.

ფოთოლცვენაა. თბილი ამინდია. ლაზათიანი შემოდგომაა ქალაქში. დასვენებული და გალამაზებული თბილისელები ენერგიულად დააბიჯებენ ქუჩებში. ბაზრები, დროის შესაბამისად, მაძლარ ფერებად გამოშრირალი გულუხვი რთველის ნატურმორტებითაა სავსე. მზე ძირსდაშვებულ მარსრუტს მიჰყვება ცარგვალზე და დედამიწა ისე ძლიერ აღარ ხურდება. თბილა, რაც სავსებით ამართლებს ქალაქის სახელწოდებას. ზამთრის სიცივე კი, რომლის გარდუვალი მოახლოების შესახებ ყველამ იცის, ჯერ შორსაა და მასზე ფიქრით თავს არავინ იღლის, არავინ იმღერევს ნათელსა და კეთილ შემოდგომისეულ კმაყოფილებას.

დუმდნენ. სკამძელზე ისხდნენ. აღერსიან მზეს მიფიციხებოდნენ. ნიკო თვალმოხუჭული ასცქეროდა მნათობს და ვარდისფერი ნათლით ავსებულ იყო. კიდევ ერთხელ, ალბათ: მეათასეჯერ იაზრებდა მომზდარს. საკუთარ არსებაში აღმოჩენილ კეთილ შემობრუნებას ნიკო მართას უკავშირებდა — სწორედ მართასადმი დახმარებამ გამოიყვანა იგი სულიერი ჩიხიდან. თვალი გააზილა და დაფიქრებული მართა დაინახა — იქვე, მის გვერდით, სკამძელზე იჯდა და თვალით რამელიდაც წერტილს მიშტერებოდა. სიცოცხლეში პირველად მოუნდა ნიკოს მართასთვის ეკოცნა, ფრთხილად ეკოცნა მოწაფურად შეაგაყოფილ თმაზე ან მუხლზე, ამით გამოეხატა მადლიერება, მაგრამ

ნიკომ თავი შეიკავა, ამ დროს კი მართამ თქვა:

— გახსოვს ის საღამო, პარკში რომ შეგხვდით? ხომ გახსოვს? — ნიკოს არ უპასუხია, მზის სხივთაგან მოთენთილს ხმის ამოღება ეზედმეტა, თუმცაღა მოაგონდა ის ბნელი, ცივი შეხვედრა, არცთუ ხშირად, თითქმის არასდროს რომ არ გახსენებია აქამდე. რატომ? იქნებ იმიტომ, რომ იმ უცნაურ გაცნობას მომდევნო დღეს ჩაშლილი პეიზაჟი მოჰყვება, ახლა ღიმილისმომგვრელი, მაშინ კი კაცური ღირსების შეურაცხმყოფელი და ამდენად თავმოყვარეობის მიერ ტაბუდადებული, საგანგებოდ გადაიწყებულ. ან იქნებ საქმე ის იყო, რომ საერთოდ ადამიანები იშვიათად იხსენებენ ახლობლებთან ურთიერთობის პირველ წუთებს, რადგან მათ ხსოვნას მომდევნო წუთების, საათების და დღეების უთვალავი წყება შლის. ასე იყო თუ ისე, ნიკოს ახლად გაახსენდა ცხადად ის წვიმიანი საღამო და იდუმალი ბაღი, საკუთარი კრთომა და მართას ნათქვამი: „მე აქ გელოდით“.

მაშინდელზე რაღა ითქმის — ნიკოს ახლაც კი გაუკვირდა ეს სიტყვები. მართლაც, რატომ ელოდა მართა იქ, სადაც ნიკოს წესით არც კი უნდა გაველო? „მოდო, ვკითხავ“, გაიფიქრა და სივრცეში მაცქერალ მართას გახედა, მერე თვალი მის მზერას გააყოლა და იქვე მახლობლად ყვითელ ფოთლებში მოფუსფუსე ბელურა დაინახა, მაგრამ იმწამსვე ფრინველი თითქოს რაღაცამ შეაშინაო, შეფრთხილდა და გაფრინდა. ნიკო ანაზღად შეკრთა, თუმცა ბელურა არაფერ შუაში იყო — მას ტელეპატიური გარდასახვები გაახსენდა, რაზედაც მართა ერთხანობას უამბობდა და რაც ნიკომ, რაკიღა ვერაფერი გაუგო, არც დიდ რამედ ჩათვალა. „უცებ თითქოს ჩავიძინებდიო და მერე სხვის გონებაში აღმოვჩნდებოდიო“. მართას ამ აზირობასა და მათ უცნაურ პირველ შეხვედრას შორის ნიკომ რაღაც მოუხელთებელი, იდუმალი კავშირი შეიგრძნო და ისეთი შიში შე-

ცოცდა სხეულში, როგორსაც მხოლოდ საკუთარი ფიქრით შეხვედრა იწვევს ადამიანში. **ბიზლიჩინა**

„შორიდან გიცნობო, მითხრა მაშინ. იცრუა. რა თქმა უნდა, არ მიცნობდა“, იფიქრა ნიკომ და მთელი სიცხადით გაიხსენა ის დღე: (სამუშაოდან გამოსული ფეხით მიუყვებოდა ტალახიან ქუჩას. წვიმდა. გადაღლილ გონებაში ბოროტი ეშმაკუნები აღზევებულ იყვნენ, უსისტემოდ და არათანმიმდევრულად ფუთფუთებდნენ, რასაც ფიქრი ვერ დაერქმევოდა. დამქანცველ და უინტერესო სამსახურში დასაწინაურებლად, რაც ხელფასის მომატებას, მცირედენ პრესტიჟს, პრივილეგიას და კიდევ მეტის პერსპექტივას ნიშნავდა, რამდენიმე კონკურენტის გზიდან ჩამოშორება იყო საჭირო. მაგრამ მაშინ, იმ წვიმიან საღამოს ნიკო მათთან ანგარიშსწორების გონივრულ გეგმას როდი სახავდა, იგი ცბიერი და ლგარძლიანი ფიქრისმიერი ავსულებისგან წაქეზებული, უბრალოდ ბოროტად ოცნებობდა, აზრში კლავდა მეტოქეებს, იმათ საზარელ სიკვდილს ნატრობდა — განუტურნელი სენით, ან ავარიასი, ციხეში გზავნიდა ადამიანებს, რომლებსაც მისთვის არაფერი დაეშავებინათ იმის ვარდა, რომ მათაც ნიკოსავით შანსი ჰქონდათ ერთი საფეხურით ზეასულიყვნენ ჩინთა იერარქიულ კიბეზე. მიდიოდა ნიკო ნეონის ფანრების ბლანტი შუქით განათებულ ავტრიან ქუჩაში, საით თვითონაც არ იცოდა, ამოქნარებდა და გაბოროტებით ფიქრობდა თანამშრომლების განადგურებასა და საკუთარ წარმატებაზე. მერე აზრი უნებლიედ სხვაგან გადაუხტა — თავისი ნინო გაახსენდა, კი არ გაახსენდა, უბრალოდ თვალწინ აუთამაშდა მასთან გატარებული ნამალავი ტრფობის შიშველი სურათები. იმ დღესაც, შესვენებისას, ორიოდ საათით განმარტოდნენ უმშობლოდ დარჩენილ საბლში და ნაჩქარევი სიყვარული შეიტკბარუნეს, მაგრამ წვიმაში მოხეტიალე ნიკო იმდღევანდელ შეხვედრას კი არ იხსენებდა, არამედ თითქოს ისურვი-

ლებდა თავის ქალს, თუმცა ეს არაერთარ სიხარულს არ ანიჭებდა და თვალწინ აელვარებულ სურათებში ნინოს ადგილს უნებლიედ ირინა იჭერდა, ნინოსთან დაკავშირებული რეალობა ერწყმოდა ირინაზე, სტუდენტობისდროინდელ სწორფერზე, აწდაკარგულ და მამაკაცისცოლადქცეულ ქალზე მრუში ოცნება. იქვე ირაკლი გაჩნდა ფიქრში, გულკეთილი, პატიოსანი მეგობარი, ერთგულად უღიმოდნენ ნიკოს მისი თვალები სათვალის სქელი მინებიდან. ნიკო ცდილობდა სულში აძრული მტრული გრძნობა ირაკლისადმი რითიმე დაესაბუთებინა, მაგრამ არაფერი გამოსდიოდა, რადგან ამ მტრობას იმას გარდა, რომ ერთ კაცს მეორის ცოლი უნდოდა, სხვა საბუთი არ გააჩნდა. ასეთი აწეწილ-ამღვრეული ფიქრით მიუყვებოდა ნიკო ქუჩას იმ ზამთრის დამით და ვერც კი გაეცნობიერებინა, თუ რარიგ იტანჯებოდა. მერე შეუბრალებელმა სასოწარკვეთამ მოიცივა უცებ, როდესაც გონებამ მანამდე მოუხელთებული და ბუნდოვანი აზრის კრთომა ნათლად, მკაფიოდ და პრიმიტიულად ჩამოყალიბებულ სიტყვებად აქცია: „არავის არ ვჭირდები!“ — გაისმა ხმა მალაღ ფიქრდაქცეული ფორმულა, რომელმაც დამორგუნველ, სევდითა და უმწეოებით აღსავსე ყრყოლად ჩაუბრინა სხეულში და სწორედ მაშინ იყო, იმ ჩაბნელებულ სკვერში რომ გადაუხვია ყოველგვარი წინასწარი განზრახვის გარეშე.

იქ კი მართა ელოდა. ასე უთხრა, გელოდიო.

ამ მოგონებისაგან აფორიაქებულმა ნიკომ ისევ გახედა მართას, რომელიც უკვე ბელურას კი არა — მას უტყეორდა და შეთქმულივით უღიმოდა. თუ ეჩვენება ნიკოს. მართა ძველებურად სიყვარულით, მაღლიერებით შესცქერის, ამას კი შეთქმულება ელანდება. განა რა დაუშავა მართამ ამ უნდობლობის ფასი, განა მუდამ გულმართალი არ იყო, ანდა იმ პირველი შეხვედრისას განა იცრუა, როცა ტირილით უთხრა, ძალიან მიჭირსო და დახმარე-

ბა სთხოვა. განა მართას ბრალია, ახლა რომ ძნელი გასარკვევად მისი სჭირდებოდა უფრო მეტად? — ეს სწორედ თუ ნიკოს მართა?

და მაინც, მართა ნიკოს ელოდა ცარიელ, ბნელსა და ცივ სკვერში მაშინ, როცა ნიკო ქუჩაში მიაბიჯებდა და სული სისაძაგლით ჰქონდა საესე. იმხანად საერთოდ ასეთი იყო — გაბორტებული, ცოდვიანი და მართაც იმხანად თურმე სულ ელოდა ნიკოს. ეს კი... ეს კი შეიძლება იმას ნიშნავდეს, რომ მართამ იცოდა... იცოდა... ყველაფერი...

აკოცა. ფრთხილად აკოცა. მერე კიდევ დიდხანს დღმდა. მართაც არაფერს ამბობდა, მზეს აპყურებდა. ერთხანს ასე ისხდნენ, მერე კი ჩვეულებრივ, ვითომც აქ არაფერიაო, ერთმანეთს დასცილდნენ. შემოდგომის იმ ღამეზე, მზიან დღეს ნიკო სამსახურში წაივია, მართამ შინისაკენ გასწია. დასცილდნენ ისე, როგორც სცილდებოდნენ თითქმის ყოველდღე, რათა მალე ისევ შეხვედროდნენ ერთმანეთს. ერთია ოღონდ — ნიკო ცდილობდა თავისი მიხვედრით გამოწვეული გაოგნება არა შეტყობოდა, არ უნდა გაემელავებინა, თუ რა მეხად, რა მოულოდნელობად, რა აუხსნელ უცნაურობად დაატყდა თავს საიდუმლოების ასე უბრალოდ და მიამიტად გამელავნება, რამაც დამორგუნველი შიში და აუხსნელი ძრწოლა მოკვეარა.

მორჩა. ნიკო დაიკარგება. ნიკო მართას დაეკარგება. ამ მზიანი დღის შემდეგ ისინი აღარასოდეს შეხვდებიან ერთმანეთს. მართაც, ალბათ მიუხვდება სურვილს, სურვილს კი არა, უფრო სწორად, შიშს, შიშს თუ უმწეობას, რომელიც ნიკოს ამ ურთიერთობიდან სწორედ მაშინ გააქცევს, როდესაც ორივენი, ასე თუ ისე, ერთიმეორეს დაეხმარნენ და ორივენი კარგად გრძნობდნენ ამ დახმარების კეთილ შედეგებს. ამ დღიდან საბოლოოდ შეწყდება მათი მეგობრობა — ნიკო აღარ მივა მართასთან. აღარც მართა გამოჩნდება და მის ასავალ-დასავალს ნიკო ცხოვ-

რებაში აღარასოდეს გაიგებს. პირველ ხანებში ნიკო შვებით ამოისუნთქავს, რადგან მართა ნიკოს შეამონებს, მიახვედრებს, რომ შეუძლებელია არ გაექცე აღმინას, ვისაც შენი ფიქრების, გულის ყველაზე ბნელ კუთხეში მიჩქმალული ცოდვიანი ფიქრების დანახვისა და გაშიშვლების უნარი გააჩნია.

გაქცევა. ფიზიკურად გაქცევა, მაგრამ მხოლოდ ფიზიკურად: ნიკოს სამუდამოდ გაჰყვება მართას შეგრძნება, შიში თუ რიდი: იმის შეგრძნება, რომ არსებობს ამ ქვეყნად ვილაც, ვისაც ყველაზე საიდუმლო ფიქრსაც კი ვერ დაუმალავ, გულში რაც არ უნდა გაივლო, გაიგებს, თითქოს მარტო აღარა ხარ შენს თავთან, თითქოს ვილაცის თუ რალაცის თვალი მუდმივად გამოწმებს. ეს შეგრძნება ერთხანს გატანჯავს ნიკოს, მაგრამ შემდეგ თანდათან შეეჩვევა და ის დროც მოვა, როცა მადლიერებით იფიქრებს, რომ ამ გრძნობამ მას დიდი სიკეთე მოუტანა, უკეთეს კაცად აქცია ამქვეყნად.

თბილა. მზიანი დღეა. შემოდგომა ზე-ლა იწურება. ახლოვდება თბილი, ტალახიანი თბილისური ზამთარი. ზამთარში ქალაქი, როგორც ყოველთვის, მოიწყენს. თოვლის იმედი ნაყლებად და ნიკოსაც ისე მოეჩვენება, რომ ეს უღიმღამო ამინდი, თითქოს მუდმივად რომ დასწებებია დედამიწას, სწორედ ეს მოღუშული ცა და ლაფით სავსე ქალაქი გამოხატავს ზუსტად ამქვეყნიური ყოფიერების არსსა და მულამს. მაგრამ ამიერიდან ნიკოს არც ის დაავიწყდება, რომ ეს ყველაფერი „თითქოს“ არის და არა „მართლა“. და რაკილა არ დაავიწყდება, თავის დაფიქრებულ, ჩვეულებრივ სვლას განაგრძობს თავის ქალაქში, ქალაქში, სადაც პედანტურად მისდევენ ერთმანეთს გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა და ზამთარი, თუმცა ზამთარი ზამთარს არ ჰგავს და გაზაფხული—გაზაფხულს, სადაც ზაფხულში პაპანაქება იცის და რომელიც, კაცმა რომ თქვას, ერთი ჩვეულებრივი, მრავალი სხვა ქალაქის მსგავსი ქალაქია და მეტი არაფერი.

ბ ი ბ ო

დინჯი კაცი ვარ და სხვის საქმეში ჩარევა არ მიყვარს. კინოოპერატორობა ჩემი ხელობა და როცა მსახიობების შერჩევაზე მიდგება ჩერი, აზრის გამოთქმა სულაც არ მევალება, მხოლოდ კუთხეში წყნარად ჯდომა და დაკვირვება მმართველს.

ამჯერადაც — როგორც კი ახალ ფილმზე მუშაობას შევეუდქით, ანუ „კინოშნიკურად“ რომ ვთქვა, „მოსამზადებელ პერიოდში ჩავეშვით“, მაშინვე მოვიხელთე მყუდრო სავარძელი ფანჯარასთან, რათა იქედან შეცქირა ყველაფრისთვის, რაც გადამღები ჯგუფის ოთახში მოხდებოდა.

ჩემზე უფრო მოცილები კომპოზიტორი და ხმის ოპერატორი იყვნენ. მათ შეეძლოთ გადაღებების დაწყებამდე საერთოდ არ ევლოთ სტუდიაში, მაგრამ მაინც დადიოდნენ, რადგან ერ-

თმანეთი უყვარდათ. კომპოზიტორი ახალგაზრდული იერის თმაშვევრცხილი ორმოცდაათი წლის მამაკაცი იყო, ხმის ოპერატორი კი — ოცდახუთი წლის კუდაბზიკა გოგო. კომპოზიტორს ორი შვილი ჰყავდა ხმის ოპერატორზე უფროსი, მაგრამ სიყვარულისთვის ამას არავითარი მნიშვნელობა არ ჰქონდა. ამიტომ ისინი საათობით ისხდნენ დივანზე, ერთმანეთს თვლებში შესციციებდნენ და ხმამალა ჩურჩულებდნენ. (იმის თქმა მინდა, რომ სიტყვებს ვერ გაარჩევდა კაცი, მაგრამ „ჩუ-ჩუ-ჩუ“ კი გაისმოდა გაუთავებლად). მათ ზემოთ, კედელზე მსახიობთა სურათებიანი მუყაოს დიდი სტენდი ეკიდა და მომავალი ფილმის გმირები ნალვლიანად დაჰყურებდნენ დივანზე მოკალათებულ შეყვარებულებს.

რომ ვთქვი, მხოლოდ ჯდომა და დაკვირება მომეთხოვება-მეთქი, რა თქმა უნდა, გადავჯარბე — მოსამზადებელ ეტაპზე კინოოპერატორებსაც ბლომად გვაქვს საქმე: ტექნიკური აღჭურვილობის მოწესრიგება, ფირის მომარაგება, სასინჯი გადაღებები და უამრავი სხვა. მაგრამ იმხანად უკვე ყველაფერი მომარაგებულ-მოწესრიგებული მქონდა, სასინჯ გადაღებებს კი მანამ ვერ დავიწყებდით, სანამ დეკორაციას არ ააგებდნენ. ამ საქმეს ფილმის დამდგმელი მხატვარი უძღვებოდა; იგი დილიდან საღამომდე პავილიონში ფუს-ფუსებდა, ამიტომ ჩვენს მოთხრობაში არცერთხელ არ გამოჩნდება, მით უფრო, რომ ეს ამბავი მას სრულებით არ ეხება.

ჩვენი რეჟისორი რთული პრობლემის წინ იდგა — მთავარი როლის შემსრულებელ გოგონას ეძებდა, აჩემებული მქონდა, მაღალი და ქერათმიანი უნდა იყოს. ასისტენტს ყოველდღიურად მოჰყავდა ნაირ-ნაირი ასულები. ჩვენ მათ მუშტრის თვლით ვსინჯავდით, ვესაუბრებოდით და ვისტუმრებდით, ზოგიერთს ზრდილობისათვის ფრტოსურათს ვუღებდით, მაგრამ რეჟისორს არცერთი არ მოსწონდა. მას, მართალია, მტკიცედ მქონდა გადაწყვეტილი მაღალი და ქერათმიანი ქალიშვილის მოძებნა, მაგრამ ასისტენტს — თავის საქმეზე ფანტიკურად შეყვარებულ შინაბერა ქალს — ყველანაირები მოჰყავდა მათ შორის შავგვრემანებიცა და დაბლებიც, რადგან ყველამ იცის, თუ რა ფშუტეა რეჟისორების კაბრიზი — ერთს მოითხოვენ, მერე კი სულ სხვა რამ მოეწონებათ.

არც მორიგ კანდიდატურას მქონდა საჭირო გარეგნობა — ტანმოორჩილი, წელწერილი გოგო იყო, ვეებერთელა მკერდი და წყლიანი შავი თვალები მქონდა, შემკრთალი იდგა შუა ოთახში და დაჯდომას ვერ ბედავდა.

— გავიცნოთ ერთმანეთი, — თქვა რეჟისორმა, — მე რეჟისორი ვარ, ეს ოპერატორია, ეს კომპოზიტორი, ეს

ხმის ოპერატორი, დოდოს თქვენ უკვე იცნობთ — ასისტენტს ჩვენსაა სახელი?

— ნინო, — თქვა ნინომ სიფრთხიანად ხმით.

— ძალიან კარგი, ნინო, დაქეცი, — თქვა რეჟისორმა.

ნინო დაქდა. ამ დროს ტელეფონმა დარეკა რეჟისორმა ყურმილი აიღო და, გისმენთო, თქვა, მერე კი სახეზე უახრო და უმიზნო ლიმილი გაეწეა. ეს ნიშნავდა, რომ ხაზზე მისი ცოლი იყო. რეჟისორმა პირველი „გისმენთ“ რომ თქვა, მერე ხმა აღარ ამოუღია, ბარე ათი წუთი უსიტყვოდ ისმენდა მხოლოდ მისი ყურთასმენისთვის განკუთვნილ მონოლოგს.

ამასობაში მე პროფესიული კეთილსინდისიერებით ვათვალისწინებდი შემკრთალ გოგონას, რომელსაც საოცრად დიდი მკერდი, ლამაზი, ოდნავ ელამი შავი თვალები და ბავშვურად მიამიტი გამომეტყველება მქონდა.

„არ გამოგვადგება“, გავიფიქრე.

— რომელი კატა? — ჰკითხა რეჟისორმა ყურმილს და კვლავ დუმილში დღინთქა. მე გავხედე და შევნიშნე, რომ ძალიან უცნაური მზერა მიეპყრო ნინოსათვის. — ასე უცქერენ ძველ ნაცნობს, როცა ვერ იხსენებენ, ვინ არის და საიდან ეცნობათ. მერე ისევ ნინოს გადავხედე და მოულოდნელად მეც მომიჩვენა, ეს ადამიანი სადღაც შინა-ხავს-მეთქი.

ერთხანს ოთახში მხოლოდ შეყვარებულთა ხმამაღალი „ჩუ-ჩუ-ჩუ“ ისმოდა. ხმის ოპერატორს აღურსიანად მოეხვია ხელი კომპოზიტორისთვის და ქალარანარეე თმას ლომის ფაფარივით უწეწავდა. ლომს კი ჰგავდა კომპოზიტორი, მაგრამ მე შინაც ვიფიქრე, ბიჭ-ბუჭურად აუწერუკებულ შუა ხნის კაცზე სასაცილო ქვეყნად არავინ არის მეთქი. გავიფიქრე, მაგრამ არც გამღიმება.

რეჟისორმა ცოლთან ლაპარაკი მოამთავრა და ნინოს მიუბრუნდა:

— ნინო! სად სწავლობთ?

— არსად, სკოლა წელს დაეამთავრე.

— გინდა კინოში გადაღება?

— ძალიან! — დაუფარავი სურვილით თქვა ნინომ, სიფრთხიანა ხმა სულ აუთრთოლდა, — ძალიან! მე ძალიან დიდი ხანია ვოცნებობ, რომ კინოში გადამიღონ, ძალიან დიდი ხანია! ეს ჩემი სიცოცხლის მიზანია!

— რამდენი წლის ხარ? — გაეღიმა რეჟისორს.

— თექვსმეტის, თქვა ნინომ.

— ძალიან დიდი ხანი რამდენია?

— მესამე კლასიდან, — განაცხადა ნინომ, — ცხრა წლის ვიყავი მაშინ, ერთ ფილმში გადამიღეს, მაგრამ მერე რომ ვნახე, აღარ ვიყავი, ეტყობა ამომპურეს. იმის მერე სულ დავდივარ კინოსტუდიაში, აქ ჩემი ტელეფონი ყველა რეჟისორს ჩავაწერინე, მაგრამ რატომღაც დღემდე არავინ მიირეკავს.

ამ ბავშვურ გულუბრყვილობაზე ლამის გაგვეცინა.

— ეგ არაფერი, — უთხრა რეჟისორმა, — ჩააბარე თეატრალურში სამსახიობოზე და მოესწრები გადაღებას, შეიძლება მოგებზრდეს კიდეც.

ნინომ თავი საწყლად ჩაიქნია, მოიბუზა ბელურასავით და ძლივსგასაგონად ჩაიბუტბუტა:

— არა! მე ვერასდროს ვერ გავხდები მსახიობი.

— რატომ, კაცო? — გაიკვირვა რეჟისორმა.

— დედა და მამა წინააღმდეგები არიან, იმათ უნდათ რომ ექიმი გამოვიდე. მე კიდე ვერ ვიტან ექიმებს, არც სისხლის დანახვა შემიძლია, მკვდრებისაც მეშინია.

— მერე ვერ აუხსნი? — ჰკითხა რეჟისორმა.

— ვერა, მთელი ცხოვრება ვუხსნი, მაგრამ არაფერი გამოდის. უკვე ვეშაღები ბიოლოგიაში და ქიმიკში. აქ ჩუმაღ, დაუკითხავად გამოვიპარე, რომ სკოლნოდათ, არ გამომიშვებდნენ.

— რატომ, კაცო, რა აქვთ ასეთი საწინააღმდეგო? — ისევ გაიკვირვა რეჟისორმა.

— იცით, თქვენ — ხელოვნების ხალხი — თავისუფლები ხართ ერთმა-

ნეთთან ურთიერთობაში და ამიტომ იმათ გონიათ, რომ... მარტენი... მორიდებულად შეჩერდნენ. რადგან ტექნიკური სიტყვა ვეღარ იპოვნა.

— ჰო, რაო, რა ჰგონიათ?

ამ დროს კომპოზიტორმა ხმაშეშალა დააცემინა და ლომის ფაფარი შეარხია. ისა და ხმის ოპერატორი ვერც კი გვაჩვენებდნენ, აქ თუ ვიყავით.

— შენ თვითონ როგორ გგონია? — ჰკითხა რეჟისორმა ნინოს.

— მე ვიცი, რომ ასე არ არის, — თქვა ნინომ, — თქვენ უბრალოდ მართლა თავისუფლები ხართ. ხელოვნების ადამიანები ყველანი კეთილები და კარგები არიან.

— მდა, — თქვა რეჟისორმა და მერე დაუმატა: — ძალიან კარგი.

რეჟისორი ისევ უყურებდა ნინოს ისე, როგორც კარგ ძველ ნაცნობს, ოღონდ ამჯერად თითქოს უკვე მიმხვდარიყო მის ვინაობას. რეჟისორს სევდიანი ღიმილი და ალტაცება ჩასდგომოდა თვალებში. ვცაღე გამომეცნო რას ნიშნავდა ეს მხერა და ნინოს შევხედე. იგი ისევ თავჩაქინდრული იჯდა და კვლავ მომეჩვენა, საიდანლაც მეცნობა-მეთქი.

— ახლა ერთი თამაში ვითამაშოთ მე და შენ, ნინო, — თქვა რეჟისორმა, — გულახდილობანა! ეს თამაში იმისთვისაა საჭირო, რომ უკეთ გაგიცნოთ. მე შენ კითხვებს დაგისვამ, შენ შეგიძლია ყველა კითხვაზე არ მიპასუხო, მაგრამ თუ მიპასუხებ, სიმართლე უნდა მითხრა თუ სიმართლის თქმა მოგერიდება, მაშინ პირდაპირ მითხარი, მაგ კითხვაზე ვერ გიპასუხებ-თქო. კარგი?

ამ სიტყვებში ნინოს, რომელსაც უკვე იმედი გადაწურული ჰქონდა, „უაჩით მისტუმრებენო“, სახე გაუნათა და გაბრწყინებულმა „კარგიო“, თავი დააკანტურა.

ვიცოდი, რასაც მოასწავებდა ეს ყველაფერი: თამაში არაფერ შუაში იყო. რეჟისორს, რომელიც, სხვათა შორის ჩემი ბავშვობის მეგობარია და მოხარულს ვიცნობ, არაერთხელ გამოუყენებია ფსიქოლოგიური ტესტირების მე-

თოდი, რომელიც მე უხამსად და არა-ეთიკურად მომაჩნია. ქვეიან და გამობ-რძმედილ ადამიანს ამით ვერ მოატყუ-ებ, გულუბრყვილო ხალხს, მით უფრო კი ნინოსთანა მიაშიტ გოგონას ამ თა-მაშის წყალობით სულშიც ჩაუძვრები და, თუ გინდა, კაბის ქვეშაც შეხედავ.

— ოლონდ ჭერ მე შეგეკითხებით ერთ რამეს, თუ შეიძლება, — მოუთ-მენლად თქვა ნინომ.

— კი ბატონო, — დაყაბულდა რე-ეისორი.

— ეს თამაში, ეს, ეს... — ნინო აღე-ლევებისაგან ხმას ვეღარ იმორჩილებდა, ლოყები წამოუწითლდა, — ეს თამაში იმას ნიშნავს, რომ თქვენ მე გადამი-ლებთ?!

რეეისორს გაეცინა:

— კი მაგრამ, რომ გადაგილო, მერე შენი მამა რას მიზამს?

ნინო წამით შეცბა, მაგრამ რეეისო-რის სახის გამომეტყველებამ მოახვედ-რა, რომ ეს მხოლოდ ხუმრობა იყო.

— თუცა ხელოვნება მსხვერპლს მოითხოვს, ჩვენ კიდეე არავისი არ გვე-შინია, — თქვა რეეისორმა და ისევ გა-იცინა, მერე კი მოჩვენებითი სიშკაც-რით დაუმატა: — ნინო, შენ უნდა იცოდე, რომ კინოში ასეთი წესია: მსახიობი როლზე მტკიცდება გადალე-ბის წინა დღეს, მანამდე არსებობენ მხოლოდ კანდიდატები. წინასწარ შე-პირება აკრძალულია!

ამ სიტყვების მიუხედავად ნინო უე-ვე ისე შესტკეროდა რეეისორს, რო-გორც განსხვულებულ ღმერთს, სათა-ყვანებელ გმირს და ამ გამოხედვაში ნათლად ჩანდა, თუ რა განუყოფლად და გაუზარებლად იყო შერწყმული მის ჩამოუყალიბებელ არსებაში კინომსახი-ობობის ბავშვური ნატურა და ქალური ინსტინქტის ახლადმოზღვაებული, ყო-ვლისწამლეკავი ენერჯია.

ამას, მე თუ შეითხავენ, ტესტი სულ აღარ სჭირდება.

მაგრამ რეეისორი მაინც შეუდგა სა-ქმეს.

— სიგარეტი თუ მოგიწევია?

— დიას, — გამოტყდა გახალისე-ბული ნინო.

— მშობლებმა შეგებამა?

— არა.

— მშობლები ხშირად მოგიტყუებია?

— დიას, საკმაოდ.

ამრიგად, გულაზდილობა უკვე სა-ხეზე იყო.

— კარგი. ვთქვათ უცხო ქალაქში ხარ, სადაც არავინ გიცნობს. მიდიხარ ქუჩაში და შენს წინ მიმავალ ადამიანს ფულით გატენილი ჩანთა დაუვარდა. რას იზამდი?

— დავეწეოდი და მიეცემდი.

— რომ ვერ დაწეოდი?

— მაშინ მილიციაში წაგიღებდი ან გაზეთში გამოვაცხადებდი.

არ ტყუოდა. ბავშვი იყო და ასე ფი-ქრობდა. შესაძლოა ასეც ექნა, როცა გაიზრდებოდა და მის ზნეობას ცხოვ-რება გამოსცდიდა. რეეისორი პასუ-ხებს ყურს არ უგდებდა. აქამდე იგი მხოლოდ ზეერავდა, ყურადღების მომ-დუნებელ მანევრს ატარებდა, ახლა მა-ლულად მთავარ კითხვას შეაპარებდა.

— კარგი. ვთქვათ ისევ იმ უცხო ქალაქში ხარ, არავინ გიცნობს. მიდი-ხარ ქუჩაში და ხედავ ბიჭს, ისეთს, როგორიც შენ მოგწონს. გიყვარს ვინ-მე?

— არა. მეექვსე-მეშვიდე კლასებში ერთი ბიჭი მიყვარდა. ახლა არავინ.

— კარგი, მაგრამ ხომ არსებობს მა-მაკაცის ტიპი, რომელიც ძალიან მო-გეწონებოდა. პოდა, ხედავ, რომ ეს ბი-ჭი მოდის შენთან და, თქვენი გაცნობა მინდაო, გუუბნება. გაეცნობოდი?

— გვეცნობოდი, — უყოყმანოდ თქვა ნინომ.

— კარგი. ახლა ვთქვათ კინოში გე-პატყვება, ანდა კაფეში ჭიჭა ყავაზე-წყაყვებოდი?

— შევხედავდი და თუ ვიგრძნობდი, რომ კარგი ადამიანია, წაყვებოდი.

— კარგი. ახლა გამოხვედით კაფე-დან. იქ ყავა და შამპანური მიიერთეთ. უკვე საღამოა. მოდიხარ ქუჩაში. ის ჩერდება ერთ სახლთან და გუუბნება:

მე აქ მარტო ვცხოვრობ და ცოტა ხნით ჩემთან ავიდეთო. აუკებოდი?

— არა, — თქვა ნინომ, — ვეტყვოდი, რომ უკვე გვიანი.

— ეს უცხო ქალაქია, არავენ არ გიცნობს, არავენ არ გელოდება. მაინც?

— მაინც არ აუკებოდი, — თქვა ნინომ.

— თუ კი გეტყვოდა, მეზღვაური ვარ, გუშინ ამერიკიდან ჩამოვედი, არაჩვეულებრივი ფირფიტები ჩამოვიტანე და მოგასმენინებო, არც მაშინ?

— არც მაშინ.

— და თუ კი გეტყვოდა, რომ კინორეჟისორია და ფილმში გადაგიღებს?

— მაშინ გაუკებოდი, — თქვა ნინომ.

«და თუკი გეტყვოდა, რომ ცოლი ჰყავს, მამად გერგება, შენხელა შვილის პატრონია და უნამუსო მამამაღლია, მაშინ?» — გავიფიქრე, მაგრამ, რა თქმა უნდა ენას კბილი დავაჭირე.

— კარგი. — მოსხიპა რეჟისორმა, წარმატებული ტესტით გახარებულმა და აღელვებულმა. მერე კი სასწრაფოდ, დაფიქრების საშუალება რომ არ მიეცა, უთხრა, — ახლა ბარემ შენი არტისტული შესაძლებლობებიც ენახოთ, თუ იცი, რა არის აფექტური მოძრაობა? აი, იჯექი მანდ და მაჩვენე, დილით როგორ საუბრობ. წარმოიდგინე, რომ შენს წინ ჩაიდანია, ფინჯანი, საშაქრე და სხვა ყველაფერი. ვითომ საუბრობ. აბა, მიდი, ნუ მოგერიდება.

თავგზაბნეულმა გოგონამ სცადა დავალების შესრულება, მაგრამ ცხადი შეიქნა, რომ პლასტიკა არ ჰქონდა.

მერე რეჟისორმა თხოვა ნინოს ამდგარიყო და რომელიმე ცხოველი გამოესახა. ნინო ფეხებდაბორკილივით წამოღგა და სულმთლად დაიბნა, აღარ იცოდა, რა ექნა. რეჟისორმა ბელურა შესთავაზა. ნინო საცოდავად მოიბუზა და სწორედ იმ წამს მივხვდი, რატომ მეცნობოდა ასე.

ნინო ანკას ჰგავდა. ანკაც ასეთივე დიდმეკრდა და წყლიანთვალა იყო და, რაც მთავარია, ანკა პირველი ქალი იყო რეჟისორის ცხოვრებაში. ერთი წლით

იყო ჩვენზე უფროსი და მეთერთმეტე კლასში რომ ვიყავით, სწორედ მაშინ გააბეს დიდი ამბავი ~~ჩვენს~~ ანკამ. რეჟისორს ანკა არ უყვარდა. ანკასთანა გოგოს შეყვარება არ იქნებოდა, მაგრამ პირველი ქალი კი იყო და რაღა ბევრი ლაპარაკი უნდოდა, რას ნიშნავს პირველი ქალი ჩვიდმეტი წლის ბიჭისათვის, ან იმ ასაკის კაცისთვის, როცა უკვე ეჭვი გლრღნის, ვაითუ ახალგაზრდობამ საბოლოოდ აიკრა გუდა-ნაბადიო.

რეჟისორს შევხედე: ფრთები გამოსხმოდა, მაგრამ არ იმჩნევდა, საქმიანად ლაპარაკობდა:

— ახლა ჩენი პირველი შეხვედრა ამით დავასრულოთ. თუმცა იქნებ ფორტოებიც ახლავე გადაგველო. სად არის ფორტოგრაფი?

— დღეს არ გამოჩენილა. ხვალ ხუთ საათზე მოვა, — თქვა დოდომ, რომელიც ამ ხნის განმავლობაში თავაუღებლად ჩაჰკირკიტებდა კალენდარულ გეგმას.

— კეთილი. მაშინ ხვალ ხუთ საათზე გელოდებით, — უთხრა რეჟისორმა ნინოს, რომელიც ისევ მობუზული ბელურასავით იდგა შუა ოთახში და არსად წასვლა არ უნდოდა, მაგრამ ასისტენტი დოდო ზუსტი მექანიზმივით წამოღგა, გოგონას ხელი მოჰკიდა და როგორც მოიყვანა, ისე წაიყვანა.

რეჟისორი თავდახრილი იჯდა თავის მაგიდასთან და დიდი ყურადღებით ათვალიერებდა ჩვეულებრივ ფანქარს. ოთახში ისევ შეყვარებულთა ხმამალალი „ჩუ-ჩუ-ჩუ“ ისმოდა, მათ თავზე-მოთ კი, სტენდზე მომავალი ფილმის გმირებს თავიანთი დაღვრემილი სიფათები გამოეფინათ.

ნახევარ საათში დოდო დაბრუნდა და ისევ კალენდარულ გეგმას ჩაუქდა, ოღონდ საქმეს სანამ შეუდგებოდა, იკითხა, გამოგვადგებოდა თუ არა ნინო როლისათვის.

— არა მგონია, — გულაბდილად თქვა რეჟისორმა, — არც მაღალია, არც ქერა, — და მერე ისევ ფანქარს მიუბრუნდა.

ნახევარი საათის შემდეგ რეჟისორმა დოდოს თავის ტყვილის წამალი თხოვა. დოდომ დააღევიანა წამალი და რეჟისორი ახლა ჩვეულებრივ საშლელს ჩაუღრმავდა.

მე ვიცოდი, რომ რეჟისორს თავი ფიჭრმა ატყინა. სახელდობრ რას ფიჭრობდა, ღმერთმა იცის, მაგრამ თუ იმის გამორკვევას ცდილობდა, რა კავშირია იმ ანკასა და ამ ნინოს შორისო, ტყუილად იტყივებდა თავს: ეს უბრალო მსგავსება იყო მხოლოდ — ჯერ ერთი, ანკას არავინ არ ჰყავდა, ვადამთიელი იყო, მეორეც — იგი ისე გადაიხვეწა, არავითარი ნათესაურთი კავშირი აქ არ დარჩენია, არც არავინ იცოდა მისი ასეველ-დასავალი, მესამეც — ანკა რომ გადაიხვეწა, იმ დროს ეს ბავშვი, ჩემი გამოთვლით, უკვე სამი წლისა იქნებოდა, ჩვენ კი ყველა მისიანს ვიცნობდით.

იმ დღეს საყურადღებო აღარაფერი მომხდარა, თუ არ ჩავთვლით, რომ სალამოს ჩემს ლაბორატორიაში შევიარე, სადაც ფოტოების საბეჭდი აღჭურვილობის გარდა ერთი განიერი რბილი ტახტი და პატარა მაგნიტოფონი მაჭვს ცხოვრების ყოველი შემთხვევისთვის. ამჯერად იქ მხოლოდ იმისათვის მივედი, რომ ტახტის ვადასაფარებლიდან ერთი ღერი მოგრძო ძაფი ამომეძრო და გარკვეული დაგრაგნილობით ვადასაფარებელზევე ზემოდან დამედო, შემდეგ კი კარგად დამეხსომებინა ის „გარკვეული დაგრაგნილობა“. ეს „შვიონური“ მახე იმიტომ დამჭირდა, რომ ჩემს მეგობარს კარგად ვიცნობდი და ერთი რამ, რასაც ვერ ვკითხავდი, ძალიან მაინტერესებდა.

დასაწყისში რომ ეთქვი, სხვის საქმეში ჩარევა არ მიყვარს-მეთქი, ხედავთ, მართალი არ გამოვდექი. თუმცა იქვე ისიც ხომ დავაყოლე, ჩაურეველი დავვირევა ჩემი საყვარელი საქმიანობა არის-მეთქი.

მეორე დღეს რეჟისორი საგულდაგულოდ დევარცხნილ-გაპარსული გამოცხადდა, მაგრამ მინც გამოუძინებელ კაცს ჰგავდა. აღზნებული და გაღიზიანებული იყო. მთელი დღე არალოგი-

კურად იქცეოდა. ჯერ ხყო და შინ დარევა, ცოლს უთხრა, *„ფრანსიზან“* დასკავშირებით გადაუღებჭრს *„საქმისკა“* გამოიჩინა, რის გამოც შესაძლოა შინ გვიანობამდე, ეგებ დილაამდე ვერ დაებრუნდო. მერე კი, ნახევარი საათის შემდეგ გამოგვიცხადა, დღის მეორე ნახევარში ყველანი თავისუფლები ხართ, მარტო მინდა ჩემს საფიქრალს ჩაუეჭდე და არც ერთი თვალთ აქ აღარ დაგინახოთ.

მერე მაგიდას მიუჯდა და დაყინებით ათვალეირებდა ხან საფანქრეს, ხანაც ტელეფონის ციფერბლატს. ნახევარ საათის ფურცლავდა სატელეფონო ცნობარს, თუმცა არსად დაურეკავს.

თორმეტ საათზე დოდომ კიდევ ორი კანდიდატი მოიყვანა: ტყუპები იყვნენ, მალღები, ქერათმიანები, მაგრამ რეჟისორს ისინი აშკარად არ მოეწონა, არც დაუშალავს ეს: საკმაოდ უგულისყუროდ გამოელაპარაკა და უტაქტოდ უთხრა, არ გამოგვადგებიოთ.

მერე, როდესაც გოგონები წავიდნენ, დოდოს მისდგა:

— როგორ ფიჭრობ, რაში მჭირდება ტყუპები?! ხომ არ გგონია „ბაში-აჩუკს“ ვიღებ?! და საერთოდ, როდესაც გეუბნები, მალალი და ქერათმიანი მინდა-მეთქი, ეს ნიშნავს, რომ დაბლები და შეგვეკრემნები არ მჭირდება, შენ კი გაუთავებლად მოგყავს და მოგყავს. ერთხელ და სამუდამოდ დაიმახსოვრე: მჭირდება მალღები და ქერები, ოღონდ არა ტყუპები!

დოდომ მხოლოდ მხრები აიჩეჩა და არაფერი უთქვამს. მას ნამდვილი პროფესიონალის კვალობაზე გულთან ახლოს არ მიპქონდა რეჟისორის ბუზღლენი.

ორის ნახევარზე, ერთ-ერთი მორიგი პაუზის დროს, როდესაც მდუმარებას შეყვარებულთა ხმაშალალი „ჩუ-ჩუ-ჩუ“ არღვევდა, რეჟისორმა წყნარად ვადადო სიგარეტის კოლოფი, რომელსაც დიდი ყურადღებით ათვალეირებდა, და მშრალად თქვა:

— ძალიან მომწონს შენი მუსიკა, — ეს კომპოზიტორს უთხრა, მერე ხმის

ოპერატორს მიუბრუნდა, — ისიც ვიცი, რომ შენ შესანიშნავი სპეციალისტი ხარ და ფილმის ფონოგრაფია თქვენი წყალობით კარგი რომ გამოვა, ექვცი არ შეპარება, მაგრამ მაინც უნდა გითხრა, რომ საზოგადოებაში, ხალხის თანდასწრებით ჩურჩული დიდი უზრდელობაა — და ისევ სიგარეტის კოლოფს მიუბრუნდა.

შევერებულები საბტად დარჩნენ, რადგან აქამდე მათთვის შენიშვნა არავის უკადრებია. ისინი გულდაწყვეტით გამოეთხოვენ სტენდის ქვეშ მდგარ დივანს და ცოტაოდენ ნაწყენებმა რომელიმე სხვა დივანს მიაშურეს.

დოდოც, რომელიც მუდამ პუნქტუალურად ასრულებდა რეჟისორის ყოველგვარ ბრძანებას, დღის მეორე ნახევარში აღარ გამოჩენილა.

სამაგიეროდ, სამ საათზე გამოჩნდა ფოტოგრაფი, თუმცა, როგორც მახსოვდა, იგი ხუთზე უნდა მოსულიყო. რეჟისორმა უთხრა, დღეს არც სამზე, არც ხუთზე საჭირო არა ხარ და შენს გზას ეწიეო.

ფოტოგრაფი წავიდა.

წესით მეც უნდა წავსულიყავი, მაგრამ ვიცოდი, რომ რეჟისორს ჯერ არ უნდა ჩემი წასვლა, ჯერ საქმე ჰქონდა ჩემთან. ის კი რატომღაც დივანთან იდგა და გულდასმით ათვალეირებდა გმირების ფოტოებს სტენდზე. უკვე გადაწყვიტე, ავღგები და წავალ-მეთქი, მაგრამ იგი სწორედ ამ დროს მოტრიალდა და ხელი გამომიწოდა.

დაექვებით შევხედე. უარის ნიშნად თავი გააქნია და გამიღიმა.

მე მხრები ავიჩეჩე, ჯიბიდან ლაბორატორიის გასაღები ამოვიღე და გავუწოდე.

ავღეძი და წამოვედი.

ჩემდა მოულოდნელად, რეჟისორი იმავე საღამოს რვა საათზე დამადგა

შინ და ლაბორატორიის გასაღები დამიბრუნა.

ერქვენი

შუქი ხომ არ დაგვარდა, მაგისტრალა შეკითხა, მაგრამ:

— იქ არც ვყოფილვარ, — მითხრა.

მე კითხვის თვალით მივაჩერდი, მაგრამ მან გაიღიმა და პასუხის მაგივრად შეკითხა:

— რავე ხომ არა გაქვს, თითო ჭიქა?

შქონდა. სამზარეულოში ჩამოვსხედით.

რეჟისორმა გადაჰკრა, მერე ტელეფონით დოდოს დაურეკა და უთხრა:

— დოდო, იმ გოგონას, შენ რომ მოიყვანე, პო, ნინოს, ძალიან უნდა კინოში გადაღება, მე კიდევ ნამდვილად არ ვაპირებ ამას, ამიტომ, შენი ჭიქი-

მე, მიდი, ახლავე დაურეკე და უთხარი, თორემ რაც მეტ ხანს ექნება იმედი, მით უფრო ეტკინება გული, ხომ გესმის.

დოდოს არ სჭირდებოდა ამდენი ახსნა-განმარტება, ნინოს ტელეფონიც ჩაწერილი ექნებოდა, ასე რომ საქმე მოგვარებული იყო.

რეჟისორმა კიდევ გადაჰკრა, მერე კი თქვა:

— ეს ვერ ვუთხარი, ვერ გავიმეტი, შემეცოდა. საერთოდაც არაფერი მითქვამს. ნახევარ საათს ზრდილობის გამო ველაპარაკე იქვე, სტუდიის წინ და მერე გავისტუმრე.

შემდეგ ისევ გადაჰკრა და თქვა:

— უჰ, რა არის არა თექვსმეტი წელი?! მაგ ასაკში რა ადვილად უყვარდება ადამიანს.

მე ვერ მივხვდი, ნინოზე ამბობდა ამას თუ თავის თავზე. შესაძლოა, ორივეზე ამბობდა, ან ისე, ზოგადად ფილოსოფობდა.

იგი აშკარად დამშვიდებულიყო, რადაც დამთრგუნველისგან განთავისუფლებულიყო თითქოს.

ორწვიმიანი ბათუმის ზეცა

საბავშვო მწერალს, მეგობარს თამარ ჩხაიძეს.

გადმოვიხატე სურათი შორი,
ისევ ცოცხლდება დღე მაშინდელი,
ღრუბელი, წვიმა, ქარი და ჭორი
იმდროინდელი დღის აღმნიშვნელი.

არ მომასვენა ტყბილმა ნექტარმა,
იმ სიჭაბუკის მომინდა ქება.
ისევ მოაგდო ძველმა მხედარმა
იმ დროინდელი დღის აჩქეფება.

მახსოვს და სულში ტკივილად გამცრა
იმ გრძნობის ტკივილს კვლავ დავეწაფე.
დრომ მიმავენა კუთხეში მკაცრად.
როგორც პირველი ჭგუფის მოწაფე.

მოსკოვის ქუჩას დილის მზე ხევდა,
ოდეს ბათუმი ვიხილე ერთხელ.

ვერა და ვერა ის დღე ამ დღესთან,
ღამეც ღამესთან ვერ შევადრთე.

სხვად მეჩვენება იგივე ქუჩა
მაინც შენს ეზოს ვეძებდი ფრთხილად.
თითქოს ეს კუთხე დრომ დაამუნჯა,
წვიმა, ის წვიმა კი არ შეცვლილა.

შევადრთე და ცით ერთად მოდის,
ბათუმში ორი წვიმა თავს მესხმის;
წვიმა იმ ცხრაას ორმოცდა ოთხის,
წვიმა ამ ცხრაას ოთხმოცდა ექვსის.

არ შეეეფარე მაინც ხეს ჭერაც.
პერანგად ჯობდა დარდი ჩამეცვა.
განწყობილებას მოგავდა ჩემსას
ორწვიმიანი ბათუმის ზეცა.

შენი ნატარვალაზი

თითქოს თავიდან წამოვიწყე ლექსების წერა,
(ვაი იმათი დღის მოსწრება, თუ მყვანან მტრები!)
მაგრამ რის წყენა, ვერ შეიძლეს გულის დასერა
და იმედებით გადმომყურე გულს ვეფერები.

ჯერ არ მომხდარა სასწაული დედამიწაზე.
ოცი წლის ჰაბუკს დავემსგავსე სამოცდაშვიდის.
სიცოცხლე თითქო კვლავ აენთო, გავილამაზე,
განმეორებით განვიცადე დღენი ბავშვივით.

ჩამომეღვარა მომხიბლავი წლების ჩანჩქერი
 და ხელმოვრედ დამებედა თითქო მგლის შეხლი.
 წლების ვარამი ონაეარი მხრებით გავკერი,
 ამაოებას კარზე მომდგარს თავს როდი ვუხრი.

წლებს არ დააკლო სიჭაბუკის შნო და ლაზათი,
 სიტყვას გააჩნდეს ცხოვრებაში შესვლის უნარი.
 მეხთან იომე, მობუბუნე ქართან დაზავდი,
 რომ სიხალისემ ძალა იგრძნოს გაუგონარი.

ბნელეთს გაეჭეც, ცად აანთე ოცნების ბურთი,
 მოფრინდეს შენთან ოქროს მთვარე — ლამის მდევარი.
 და გინდაც იმ გზას, რომ გივლია, კვლავ მიუბრუნდი,
 ოღონდ კაცური დააჩნიე გზას ნაკვალევი.

3066

მოძე

თბილისი

სამეგრელოს გზაგზა

ვაი, სირცხვილო! —
ძირ-ფესვს ველარ ვცნობ,
როგორ გარბიან წელიწადები.

ეს — სენაკია,
ჩემო ბატონო,
თქვენ სამეგრელოს
გულში ბრძანდებით!..

შემეფაქლება
ლაწვი აღისფრად
და ორღობეში ეუჩინარდები...

ეს — მარტვილია,
ჩემო ბატონო,
თქვენ სამეგრელოს
გულში ბრძანდებით!..

აქ ძველ ლეგენდებს
ქარი ათრთოლებს,
(ოცნებავ, ფრენას ნუ დამზარდები!)

ეს — ფაზისია,
ჩემო ბატონო,
თქვენ სამეგრელოს
გულში ბრძანდებით!..

ფეხი დავადგი სადადიანოს,
დაელოცე მისი
მწვანე კალთები;
ეს — ზუგდიდია,

ჩემო ბატონო,
თქვენ სამეგრელოს
გულში ბრძანდებით!..

ვნახე და თვალი
ვერ მოვაშორე,
როგორც სკვამცირას,
ცისფრად შემოსილს...
ეს — წალენჯიხა
გახლავთ, ბატონო,
და — შუაგული სამეგრელოსი!..

აბაშა,
ხოზი,
ჩხოროწყუ...
ყველა

სულში ჩეჩილად ამიმწვანდებით!
პასუხის ყველგან
ერთნაირია:
თქვენ სამეგრელოს
გულში ბრძანდებით!

ასე დაედივარ
აღმა და დაღმა,
შთაგონებული ამ ლექსის ზრუნვით;
რა შეედრება
იმ მზარის ნახვას,
სადაც ერთად ძგერს
ამდენი გული?!.

ნოქალაქვი

ეროვნული
ზინზინოთქვა

აქედან მოველ... სწორედ აქ არი
ჩემი კათედრაც და საკარცულიც.
ამ ძველი ნაყრით ვარ ძვალმავარი,
ფეტვივით გაშლილს მზე რომ აცხუნებს
და ჰქექავს ყორნის გუნდი და გუნდი...
და რაც საყბილო ჰგონიათ ყორნებს,
ჩემთვის ლალია და იაგუნდი.

ფესვები მიდგას მე ამ მხარეში
და როს წინაპრის ძვლებს ვუხმობ
გახრულს,
მესმის მურვან-ყრუს ლაშქრის თარეში,
არ ესმის იგი მხოლოდ მურვან-ყრუს...

ქარბმაც სისხლის აიღეს გეში
და მოლოქების ფერი მოლოკეს...
და უხსოვარი დროის სარკეში
ვხედავ დღევანდელ არქეოლოგებს,
მტვერს რომ აცლიან დამარბულ ქალაქს
და დავიწყების უხსლავენ თალარს...

ნოქალაქევის ეს ატლანტიდა
ასე მგონია აღსდგა ლანდიდან.

და თვით ეგრისის ერისთავ ქუჩის
ლაპლაპებს ქედი თითქოსდა თუჯის...

ერთ ამბავშია ფიცხი ტეხური —
ელვიან კალმახს იქნევს ხმალივით.
ამ ორთაბრძოლას როცა შევეუბრებ,
მეც ლამანჩელის ვინი დამივლის!..

არ შეეკვება ერთი წამითაც,
რომ ეს სიძველეც სუნთქავს სიახლით;
მაშ, ნულარ ამბობ: „გაქრა, წავიდა“...
და ნურც უტიფარ სიტყვებს მიახლი!

ახლა თვითონ ვარ ამ ციხეგოჭზე
ბატონიშვილიც და ერისთავიც!
თითქოს პირველი მონეტა მოსჭრეს
და ზედ ჩემივე პროფილი ჰყვავის...

აქედან მოველ... შორი წინაპრის
აქ გაითალა ძელქვის აკვანი.
გზაც აქ ეწყება პოეტის აპრილს,
სად გამობილი გდია ლაგვანი.

რწმუნარი

ქუჩის ციხიდან დაძრული მწუხრი
ლურჯ ტბად გარს ერტყმის
არქეოპოლისის,
ანდა იმ ლოცვად, ჩვენ რომ ქედს
ვუხრით
მიწიერსა და ზენარს შორის.
მკარანაობს ამ ლექსს მეგრული ფაცხა
და მიწვენილი კალთას ჩონგურს.
მწუხრს თოლისქვამის მზერა ამარცხებს
და იმავ მზერით მეც ვარ მოკლული!..
კოლხი რომ იტყვის, ჩონგური ვთქვათო,
ამით სევდა სთქვა და ერუანტელი;
ასე გგონია, რომ შენ სულს ათოვს
შორეული და ლურჯი ფანტელი...
ვინ მისცა სიმებს ამდენი ცრემლი,

რითია იგი იმავ დროს ტყბილი?!
ანდა რა ხეა ისე ცვრული.
გულს რომ ამოსკვნის
გულამოცილილიც!..
რა ტყვილია მაინც, ჩანაგი,
გაჩენის დღიდან განუყურნელი?!
სულ ოთხი სიმი აბია ჩონგურს,
ზედ კი მოსთქვამენ საუტუნენი!..
საიდან არის ასეთი ნაზი
ხან შეხედრა და ხან მონატრება?
იქნებ იმ ორფეხს ხმა დარჩა ზღვაში,
თან რომ იახლეს არგონავტებმა?!
არა, სხვა მაღლი სცხიათ კოლხ ქალებს,
და თვით კოლხეთსაც სხვა ცეცხლი
ლადრავს:

ძვალ-რბილში ატანს „ნანა, ქოვალე“
და ცრემლს აღუღებს „სი ქო ულ
ბატა...“

დატრიალებულს უიღბლოდ ჭარას
ველარ უშველეს ძველში ოდებმაც
და შერჩა ჩონგურს, როგორც ნიყარას,
გამოყოლილი ზღვისგან ვოდება.
მოდის, მოწვეთავს... და ნისლში

გარდასულ დროთა ფატეებზე უტყუვით:
მეგრელ ქალწულთა ცნებად მოსაგებად
ნაპირს შორდება თურქული გემი...
მოდის... მოწვეთავს ხმა კურთხეული
და იმსჯელება სუნთქვით ზენარით
ღამე — ჩონგურში გამომწყვდეული
და სამუდამოდ გაუთენარი..

ქალი მოდის

ქალი მოდის,
ქალი მოდის,
ფეხადგმული ლექსი მოდის!
გაუშვია თმები ქარში
რიგზე უახლესი მოდის.

მხრებზე წვეილად ილანდება
კვალი ატმისფერი ზორტის
და აზღუდში გამოკრული
დასროლია ნატურმორტის...

ქალი მოდის,
ქალი მოდის —
სუნთქვა უმაღლესი ნოტის,
თეთრი, როგორც უძილობა
გაფეთქილი ტყემლის ტოტის...

ვაი, კაცის გულის ბრალი —
ხმა გაუდის, როგორც როდის;
ქალი მოდის,
შემოხედვას
გაიმეტებს როდის-როდის...

ქალი მოდის,
მისი ხვედრი
მზე მოაქვს და მთვარე მოაქვს!
დღე და ღამე ერთერთს შეხვდა —
რა ზღაპრული გარემოა!..

პატიება ყველა ცოდვის —
ჩადენილის, ჩასადენის —

ქალი მოდის
და შუბლიდან
მწუხრს ნისლივით გადადენის...

სულერთია,
რა გზით მოდის,
სიდან მოდის,
ან სად მოდის
ნათელყოფა — ნაზი შფოთის,
ნათელხილვა — მსგავსად მითის..

ნაბიქსა და ნაბიქს შორის
მარგალიტი იპოვება;
ე მაგ მანგიო
მომთოვარობს
ქართლის მიწის სიტკბოება!..

ქალი მოდის,
ქალი მოდის!
სხვა მხლებელი რაში უნდა? —
სიყვარულის ალილოთი
სიჭაბუკე კვალში უდგას!..

მოდის,
თათქოს ლეგენდიდან —
სახოტბოდ და საგვარმრთელოდ!
ქალი მოდის...

ეგ ერთი და
სხვა მრავალი, საქართველოვ!..

მთავრინას ლანდი მარტვილის მონასტერში

ემარტვილობ მარტვილს. ვარ
 ალკვეცილი
 და მარტობით მდიდარი ოდენ.
 და ყბადაღებულ ოქროს ვერძივით
 მთვარე ჰკიდია ჭყონდიდის ტოტებს.

გათანგულია ჰაერი რულით,
 წაერთვა ზღვარი სიზმარს და ნამდვილს.
 აღსაელის კართან ფეერიული
 აიშართება მთავრინას ლანდი.

სხვა სავსე მთვარე აწვევა უბეს,
 ლამის გადმოსკდეს ირმის ნაწველად...
 მშვენიერებას ვხედავ დამლუპველს,
 მშვენიერება რამ დააქველა.

ო, დედოფალო, მე შინდა გითხრა,
 რომ ფრთა გაშალა კოჭლმა გენიამ
 და უარყოფილს შენგან სიყვარულს
 ამ მარათონში ყოფნაც რცხვენია...

შენ დაატეხე ერთბაშად ეგრისს
 ყველა სიმკაცრე მბრძანებელ ძუთა.
 ახლა კი ვხედავ სხვა სითეთრე ქრის
 მაჭმანებიან ე მაგ ძუძუდან...

შინც გამშვიდებ გოროზ დედოფალს,
 არც ისე ცუდად მიგიდის დღენი:
 უკვდავსაყოფად ისიც გეყოფა,
 რაც დაგვიბრუნე ილიას ხელით!..

უფრო მაღალი ცა

(ნაწევები პოემიდან)

სულთა შეხება
თვალეებით ხდება,
განრიდებაც თვალეებითაა;
წარმოსათქმელ სიტყვასაც
ისინი ამზეტურებენ
და წარმოუთქმელსაც.
ამისთვისაა
სისველის ორი გუბე
და არა ცხვირის გარდიგარდმო
ფოსოების ამოსავესებად;
მათი სილამაზეც პირობითია.
არც ლამაზია ისინი და
არც ულამაზო;
მათი ოვალის კონტურები
გაგრძნობინებენ —
ყველაფერი იქ არის,
იმ პატარა ეზო-ყურეში
მომწყვდეული და დასაზღვრული,
სხვაგან ნუ ეძებ.
ყველაფერი იქ არის —
აღზევებაც და დაცემაც შენი.
ღმერთო!
როგორი ცქერა შეუძლიათ,
როგორი!
რა უნარი აქვთ,
მიგაბეჯდრონ, ნიშანი მოტკენ,
წაგაქეზონ, ისე გიბიძგონ,
საშინელება ჩაგადენინონ.
მათი პატრონი კი გულმშვიდად
იმავ თვალეებით გაიოცებს:
მე განა რამე ვითხარიო?
ზოგჯერ კი როგორ

გისაფრდებიან,
გიდარაჯებენ,
• არა იმისთვის, რომ დაგიცვან,
ავარიღონ საფრთხე-ბიფათი,
არამედ მოწმე გაბდნენ შენი
გაცამტვერების.
შანსაც გიგებენ.
სულშიაც ხშირად გიძვრებიან,
უნდათ გაიგონ:
ეკე, მანდ მშვიდად ხომ არა ხარ?
ხომ არაფერი განძი იპოვე
ან იქნებ კიდევ უიშათოდ
გაბედნიერდი?
გამოწმებენ, რომ
თავს ძალიან არ გაგივიდეს.
და თუკი შენკენ
ყველაფერი პირიქითაა,
კმაყოფილნი მოგეშვებიან
და მომდევნო რევიზიამდე
არც კი ახსოვხარ.
ისეთი მზერა
არასოდეს დაგიჭერია,
სულ რომ არაფერს გამოხატავს
და ამით რომ უფრო თავზარს გცემს?
ანდა ისეთი,
რომ გამცირობს დაუსრულებლად?
ისეთი დიდი ოსტატობით
დაგაჩიავებს,
თვითონაც გჯერა —
კნინზე კნინი ხარ!
დურბინდის ორი ბოლოსავით,
უნდათ — გაგზრდიან,

მოგწევენ ახლოს,
გუნდათ — წერტილადგადაქცეულს
დაგიშორებენ.

ზოგჯერ ვიყურებს თვალები და
მაინც არ გხედავს —
არაარობაც კი არა ხარ,
დაცინვა რომ დაიმსახურო,
იცოდე მაშინ,
უმოწყალოდ უგულვებელგვეს.
საკუთარ თავზეც ბევრს ჰყვებიან,
მაგრამ ტყუიან:
„კეთილებივართკეთილებივართ —
კეთილებივართ,
ლამაზებივართლამაზებივართ —
ლამაზებივართ,
ჭკვიანებივართჭკვიანებივართ —
ჭკვიანებივართ!
უკარებებიუკარებებიუკარებები!
დიდისევედაგვაქვსდიდისევედაგვაქვს —
დიდისევედაგვაქვს!
და ეს სევდა ისე გვაძალღებს,
ვერ შემოგვწვდებივერ შემოგვწვდები —
ვერ შემოგვწვდები!
დავიღალენითდავიღალენით —
დავიღალენით!
ამქვეყნიური სულ არა ვართ,
წუთით დავეშვიტ მიწაზე და
ისე შევჩქვიფდით:
ოჰ, ამ სოფელში
თურმე რა ხდება!
ყველაჩვენგვჩაგრავსყველაჩვენ-
გვჩაგრავს —

ყველაჩვენგვჩაგვრავს!
ისეთი საცოდავები ვართ,
ისეთი არაპრაქტიკულები...
სულგააჩუყებენსულგვააჩუყებენ —
სულგვააჩუყებენ...“

ამას ყვეებიან საკუთარ თავზე
იმ პატარა შუალედებში.

სხვათა გაზომვა-აწონისგან და
შეთასებისგან რომ ისვენებენ...
ზინზ-ლინსინჯინ

რას მათწყებენ
შენი თვალები,
დაო ჩემო,
საწყაულო ჩემი კაცობის?
რომელ წალკოტში მომათავსე,
რა გალავანი შემომავლე,
რისგან მიფარავ?
თურმე როგორი ლამაზი ვარ?
რა მშვენიერი?
უმამაცესი,
კეთილი და სამართლიანი?
ერთადერთი ვარ?
ყოვლისშემძლე?
ყოვლად ძლიერი?
სხვა ჩემდარი
არავინ არი?
ჩემო პატარა!
დაუფარავი ალტაცებით
რატომ მიყურებ?
ნუ მიყურებ,
ცრემლით ვივსებო.
განა არ მინდა,
იმ ბაღნარში ვცხოვრობდე, შენ რომ
გიშენებია სიყვარულით,
შეგიქმნია ჩემთვის საეანედ?
განა არ მინდა,
ისეთი ვიყო,
როგორსაც მხედავ?
მე სხვათა აზრი არ მადარდებს,
შენ მომიწონე,
შენი დასტური საკმარისია!
გემუდარები,
შეინახე ბროლივით წმინდად
შენგან შექმნილი ჩემი ხატი,
თვალის ბროლივით აუმღვრეველად,
გემუდარები,
ერთადერთი ეს გადამარჩენს!

• • •

რამდენი ლანდი გაცურდება
მინის კედლებზე,
ერთიმეორის მიყოლებით,

გამთენიიდან
დალამებამდე?
ვინ აღნუსხავს,

ვინ იმახსოვრებს
 მათს აღნაგობას,
 ჩაცმულობას და
 მიხრა-მოხრას?
 საით მიდიან,
 რას ეძებენ,
 რას ყიდულობენ?
 თუ ტყუილებრალოდ
 უვლიან ქალაქს,
 რათა დამკვიდრდნენ მასში
 საგულდაგულოდ?
 რად უნდა ერთი თავშესაფარი?
 გაიფანტონ,
 ტყე-ღრეს მოედონ,
 საყუთარი ციხე-კოშკიდან
 გაუსწორონ თვალი ერთმანეთს.
 მაგრამ რა ჭნან, რომ
 ერთად ყოფნა საიმედოა?
 ერთად — ფარეხში,
 დაცულია მათი სიმშვიდე.
 ფერით და ფორმით
 შეგუებულ-შეხამებულებს
 (ვინა თქვა, მხოლოდ
 ცხოველსა და მცენარესა აქვს
 მიმიკრიის დიდი უნარი?)
 კიდევ მეტად სურთ,
 დაემსგავსონ ერთიმეორეს.
 და თუკი ვინმე გამოირჩა
 განმსგავსების მძაფრი სურვილით,
 ერთხმად სამიზნედ გაიხდიან.
 შესაშური სოლიდარობით
 ბუქსა და ნამქერს
 დააყენებენ.
 იმასაც ის სურს,
 მის წისკვილზე იღვრება წყალი
 და მეგაფონში
 ჩაყვირის ყველას გასაგონად:
 „— მოწონებელი
 და თქვენ მიერ ბეჭედდამსმული
 ფარვატერი კოჭამდე მწუდება,
 საჩემო სიღრმე აქ არაა,
 ვერ ვინაოსნებ!“
 დამსგავსებულნიც,
 განმსგავსებულნიც
 საყუთარ თავს არ ეკუთვნიან,
 თავნება ძალებს აუტანია,
 გაუხდია საპამპულაოდ.
 დიალექტიკა აქაც არის:
 ჭერ, რაც ყველას აქვს,
 4. „მნათობი“, № 12.

მხოლოდ ის სურთ:
 საგანი, ნივთი, სილამაზე,
 ნიჭიერება,
 ბედი, ადგილი...
 იმათი ბრალი სულ არ არის,
 რომ შური იპყრობთ,
 ეგ პროტესტია
 უთანაბრობის წინააღმდეგ,
 ჩვენ კი ქვენა გრძნობას ვეძახით;
 მერე ის უნდათ,
 რაც არავის არა აქვს ქვეყნად:
 ისეთი ნივთი, სილამაზე,
 ნიჭიერება,
 ბედი, ადგილი, —
 სხვას რომ წილად ჭერ არ ხვდომია.
 გიყი უწოდო, ურჩვენიათ,
 ვიდრე ის უთხრა,
 ჩვეულებრივი კაცი ხარო.
 რიგილობას ვერ ეჩვევიან;
 ტელეფონების ამონენტთა
 გრძელ სიებშიაც,
 სადაც სუყველა
 ანბანის დემოკ-
 რატიული რიგით ლაგდება,
 საყუთარ გვარებს
 მოვარაყებულ არშეიებით
 გამოყოფდნენ,
 ნება რომ იყოს!
 პო, რა ჭნას, რა ჭნას?
 ასეთია ადამიანი,
 ყოველ დროს ერთი საზრუნავი
 რომ აპერებდა —
 სხვას არ ჩამორჩეს,
 მერე — ყველა ჩამოიტოვოს.
 მუდამ ვილაყას ედრება და
 ამოუების ბეგარაში
 იღვრება ოფლად.
 ტანჩასაცმელი,
 საკმელი და თავშესაფარი;
 საკმელი, თავშესაფარი და
 ტანჩასაცმელი;
 თავშესაფარი,
 საკმელი და...
 და ასე შემდეგ —
 შეუცვლელად ადამეგობიდან.
 კარგა ხანია,
 მოთხოვნილება აღარ არის
 ეს ყოველივე —
 აეროსტატად იქცა პრესტიჟის.

და როცა მოდის დირექტივა:
 ზომიერება დაეცვათო,
 გავაჯანსაღოთ ატმოსფერო,
 ჩვენი კლიმატი ზნეობრივი
 გავასპექტაყოთ,
 ალარ იციან,
 საიდან უნდა დაიწყოთ საქმე
 ატმოსფეროზე თუ ვართ მიბმულნი,
 ის ატმოსფეროც ჩვენგანაა
 დავალებული
 ისევე, როგორც ბუნებაში —
 ვინც ჰაერს სუნთქავს,
 ამ ჰაერსაც ჭმნის,
 რადგან მუდმივად
 მონაწილეობს
 ბიოქიმიურ დიალოგში
 ჰაერის გარსთან,
 დედამიწას რომ ახვევია
 შარავანდედად.
 ასეა, ძე!
 რა ცოდვაა ადამიანი!
 ძალა არ შესწევს,
 იმ ცდუნებებს გაუძლოს, რასაც
 მერე მისივე დაცემა მოაქვს.
 ის მწვერვალზე რომ არ ეთმობა,
 ის სამყოფელიც,

სადაც ბინადრობს სანუკვარი
 კაცობრიობის ყველა წევრი,
 ყველა ოცნება!
 აბა, ცოდვა როგორ არ არის?!
 რამდენი ლანდი გაცურდება
 მინის კედლებზე
 ერთიმეორის მიყოლებით
 გამთენიიდან
 დაღამებამდე?
 ვინ აღნუსხავს,
 ვინ იმახსოვრებს
 მათს აღნაგობას,
 ჩაცმულობას
 და მიზრა-მოხრას?
 საით მიდიან?
 რას ეძებენ,
 რას უიღულობენ?
 რა სტროგატებს?
 განა ისინი შეუცვლიან
 ყველაფერ იმას,
 რაც ბოლოს მაინც დასჭირდებათ,
 როგორც ეანგბადი?
 რამდენი ლანდი გაცურდება
 მინის კედლებზე,
 ერთიმეორის მიყოლებით,
 რამდენი ლანდი...

პატრარხი ოძობარში

გაფლენთილია პერო, რეგლაციის
მეფის გულს არ ეკიდება, მაიკით
სიცივე...
თოვლი...
გუნდები...
არ იქნა აღარ დათბა,
ბედის ბორბალი ბრუნდება
სანქტპეტერბურლის კართან.

ბევრმა არც ახლა არ იცის
პეტრეს ქალაქის ყადრი,
როცა იძალებს აისი,
მთვარე დუელში გადის.

გულში გახსნილი იარით
საყვარელს მიუმღერის,
ჭიქებს გაუღიოთ ბრდღვიალი,
თოვლია ქაფის ფერი.

ხვალ აღბათ ღამის ბოქემა
მანდილოსნებში ჩარგული,
სუფრასთან ჭორებს მოპყვება,
რალა თქმა უნდა, ფრანგულად...

ბულეარზე ლამაზ მადმაზელს
სეირნობანი დაღლის,
კაბით ფანტელებს მოხვეტავს,
წინ-წინ გაუსწრებს ძაღლი.

იასამანი თოვლს და სუსსს კარგა ხანია
დანებდა,
და ერთგულებას ბართზე წაიღებს
ფოსტის კარეტა.

თავი დახარეს სიცივიით
ზამთრის ბაღებში რტოებმა,
ეტლში შებმული კვიცივით
გადარეული დროება
წავა, წაყვება „ტროიკას“
დადევნებული უკან,
კორნეტი თავს ვერ მოიკლავს,
ჩაუსახლდება დუქანს.
დუქანს ნირი აქვს შეეცლილი,
ძაღლები ყრია კართან,
ნათავადარი შეშლილი
მოგონებებსლა ხლართავს:

შამპანურს გააქვს ლიციცი,
საყვარელს ახვევს ბოშებს,
დააყირავებს სიცილით
ტუჩთან მიტანილ ქოშებს.

— ჰეი ნადეჟდა პეტროვნა,
ვიყოთ, ვიგიყოთ ასე,
ქვეყანას არ ჰყავს პატრონი,
მეფეა ცოდვით სავეს.

ყარყუმის ქურჭში ჩაფლული
ქალი ქარბუქებს ქარგავს,
თავადი ოჭროს საფულეს
ბოშებთან ერთად კარგავს.

უგალობე
დამფრთხალ ირმების მეგობართა
მეხოტბეს,

უგალობე,
ბედის სანთელი ძლივსა ანთია
საფლავის ქვაზე
მთვარე ლამბავს
ლულუნა ჭედნებს დადევნებულ
ეპიტაფიას,

ჭაღარა სევდა
ღრუბელივით ცაზე მიგორავს,
იგალობე,
იგალობე, ჩიორავ...

გულადმა გაშოტილი თვლემს ბერიკაცი
ეზმანება:
ზედაზნიდან გაყურებს სივრცეს,
უფაღმა სასუფეველი
უნდა მიუვლინოს,
სული უნდა ჩააბაროს ფეთიან კვიცებს,
ან სიმაღ უნდა გაეჭიმოს
ვიოლინოს.

სულებს ათრთოლებდა პაგანინი
ერთი ამგვარი სიმის წყალობით.

იგალობე ჩიორავ,
მოჭქარგე საღამო
გალობით.

მესამე ღამეა
ელის ზიარებას სიტყვის
მესამე ღამეა...
ამაღამ უნდა იამბოს შექერაზადამ
ათას მეერთე
ღამის ზღაპარი.

ჭკრივის ძაძვებით
იმოსება მუზა,
ბეუტავს სანთელი...
ამგვარი არი
ბოლო ბრძოლა
ჩაუქ შეფეთა,
არა, ის არ დაცემულა
ილიონის კედლებთან,
უფერულად ეთხოვება
უოველივეს რაც უწყალობეს.

უგალობე, ჩიორავ,
მიშწუბრს უგალობე.

ძველებურ სახლში,
ვაზის ჩუქურთმიანი მოაჭიროთ,
თვლემს სიტყვის მეფე,
ფრთაშესხმული დგას სათოხარში...
თეთრი გიორგი თეთრ ცხენს
მოაჭიროთებს,
უთეთრეს ჩოხაში.

• • •

ცამ დაიქუხა...
მიაბარა მიწას მეუღლე,
გამოხდა ხანი,
გადიაცვა ფარჩები ჭრელი,
გულზე შეეჭრა
ბულბულაანთ ღვინის მეუფეს,
დაუდგა რთველი.

იღგა თიბათვე და დარჩენილ ღამეებს
თვლიდა,
ზეცამ დაღვარა ლელიანში წვეილი
კურცხალი,
შემოდოდა შემოდგომა ალაზნის
მხრიდან.

ჭკნებოდა ვარდი,
მაისობის ჭირისუფალი.

შადრეპანი მრგვალ ბაღში

მითხრობა

IX

ლისკოვოდან როქსანას კვირა დილით მოკვლად. მატარებლის ჩამოსვლის დრო რომ მოაწია, ყაზანის სადგურისკენ გაქსწიე.

ბაქანზე უამრავი ხალხი ირეოდა. მატარებელი ჩამოდგა, ამაოდ ვეძებე, არსად ჩანდა როქსანა.

მოწყენილი მოვბრუნდი შინ.

ნაშუადღევს საერთო საცხოვრებლისკენ გაეწიე. ჩემდა გასაოცრად გაზეთების ჭიხურთან როქსანა და მისი მეგობარი გოგონები დავინახე. დინჯად გამოაყოლეს მანქანას თვალი. როქსანამ თითქოს სახე მომარჩიდა, არც შემოუხედავს.

მანქანა შევაჩერე. მცირე ყოყმანის შემდეგ კარი გამოვალე და გადმოვედი, ყველას მივესალმე. როქსანა მომიახლოვდა, მაგრამ თვალი ისევ აშარიდა. საერთოდ, დაფიქრებული და შეცვლილი მეჩვენა.

— რატომ არ დამირეკე? — ეუსაყვედურე, მეწყინა, ჩამოსვლა რომ არ გამაგებინა. — როდის ჩამოხვედი?

— გუშინ.

— სოფელში ყველაფერი რიგზეა?

— კი.

— ერთხანს უხმოდ შევეყურებდი, და ვეღუმი, მაგრამ მაინტერესებდა, მა-

მამისს თუ უთხრა რამე ჩვენი ურთიერთობის შესახებ.

— წამო, მანქანაში ჩავსხდეთ, იქ ვისაუბროთ.

— შენ, ალბათ, არ გცალია...

— არ მცალია?

— რა ვიცი, ალბათ სადღაც მიდიოდი... იქნებ პაემანი გაქვს...

ხმა არ ამომიღია.

— გუშინ მთელი დღე სად იყავი?

— გამომძლედად შემომხედა.

— გუშინ? — მკლავში გამოვდე ხელი. — წამო, გავიდეთ აქედან! — მანქანასთან მივიყვანე.

მოწყენილი, ისეთი უსუსური სახით ჩაქდა სავარძელში, გული შეშეკუმშა. აღგილიდან დავიძარით და უცებ მომაგონდა, რომ ტელეფონი გამორთული მქონდა.

— შენ რა დროს დამირეკე?

მუხლებზე დაწყობილ ხელებს დაუწყო თვალიერება, უფრო ჩაქინდრა თავი.

— მაშინვე, როგორც კი ჩამოვედი! — თქვა და ამომხედა. — შემდეგ მთელი დღე გირეკავდი, მთელი საღამო და მთელი დღევანდელი დილაც...

— მე შინ ვიყავი, მაგრამ ტელეფონი გამორთულია. — ვუთხარი და რატომღაც დამაჩერებლად არ გამომივიდა ნათქვამი. — ფირაფონტ პეტროვიჩი როგორაა? — ბანზე აუფგვე სიტყვა.

— გუშინ მთელი დღე ოთახიდან არ გავსულვარ. — ხმადაბლა ჩაილაპარაკა და ხელები სახეზე აიფარა.

— მერე რა მოხდა.

— არაფერი... მთელი დღე ვტიროდი! — მიპასუხა და მოულოდნელად გაიცილა.

გაოცებით შევათვალე რე. სახეზე ხელები რომ აიფარა, რატომღაც მეგონა, ტიროდა.

— სულელი ვარ, ხომ? — თავშეუკავებლად, მთელი გულთ ეცინებოდა.

— არც ისეთი სულელი... ჩემისთანა ყმაწვილკაცები ქუჩაში არ ჰყრიან.

— ვიცი, ამიტომაც გამოვიქეცი ლისკოვოდან ვადაზე ადრე.

— მაგრამ შენისთანა კარგი გოგონაც არ შეგულება ამ ქვეყანაზე.

უნდოდ ამოხვედა.

— ასეა და რა ვქნა? — გამეცინა, თითქოს მძიმე ტვირთი მოვიშორე, შვეებით ამოვისუნთქე, უჩვეულო სიმსუბუქე ვიგრძენი.

საუბარში გართულებმა მალე დიდ თეატრთან ამოვყავით თავი. ვერც კი გავიჯე, როგორ აღმოჩნდი იქ, თეატრი და ბალი რომ დაეინახე, მანქანა შემოვებრუნე.

მანქანა ბალის შესასვლელთან ჩავაყენე და ფანჯრის შუშა ჩამოვწიე. უცებ ელდასავით დამკრა რალაკამ, გვერდით მდგომი „მესერდესის“ საჭესთან ნათანალი დაულანდე. ძლივს ვიციანი, შავი სათვალე ეკეთა, პირდაპირ, ოტრო ფიშერით ჩაბნელებოდა პირი-სახე.

მანქანიდან არ გადმოვსულვარ, ისე მივესალმე, როქსანაც არ გავაცანი.

ნათანალი მომესალმა და როქსანა ვითომ შეუმჩნეველად შეათვალე რა. მერე წამით თვალი გამისწორა, მაგრამ არაფერი მკითხა. რატომღაც უგუნებოდ იყო.

— რა ამბავია შენკენ? — „მერსედესი“ შევათვალე რე.

— აი, ხომ ხედავ?

— კარგია!

— არაუშავს, მაგრამ... რაც ჩრდილოეთში ვიმუშავე და ოფლი ვღვარე,

მთელი დანაზოგი თანხა ამასი ჩაყარე, საქმეა ეს?

— სამაგიეროდ სუფიზების რაღა?

— გაფიცებ, არ გადმოხვიდე და თვალე რება არ დაუწყო...

— არა! — მაშინვე დავამშვიდე, მართლა მეზარება ამისთანა რამეები. — მშვიდობაში მოიხმარე.

— ექმ! — ამოიხვნეშა.

— რა იყო? — გამეცინა.

— შენ კი გეტყვოდი გულახდილად... ვიცი, არ დამცინებ... კაცო, ვზივარ და ვფიქრობ, როგორ მომივიდა, რამდენი მიოცნებია ამ სისულელეზე. — საჭეს დაარტყა ხელი, — რა საოცნებო ეს იყო, ა?

— არა უშავს, აწი სხვა რამეზე იოცნებებ.

— აა? — უცებ გაიბადრა. — ერთი ბეხვერია მუთაქა მინდა, არა?

— კარგი წაბლის ხის ოდაც საჭიროა, ხალიჩაგადაფარებული ტახტი და ეზოში გაშლილი კილობი, ხომ?

— კაცო, საქართველოში ამ ღიპით როგორ ჩავიდე, რას დავემსგავსე?..

— დარბაისელი კაცი ხარ, ძმო!

— ექმ, ადამიანმა ამაზე თუ დაიწყო ფიქრი, შავადაა მისი საქმე... ჩვეულებრივი კაცი უნდა იყოს, ყმაწვილივით ლალი და ხალისიანი. — თქვა და წამით შეყოვნდა, მერე ხმადაბლა მკითხა: — ეს გოგონა ვინაა, რაცხა ჩვენებურსა ჰგავს, არა?

მხარი ავიჩეხე.

ერთხანს უხმოდ მიყურა.

— ანია როგორაა? — ვკითხე.

— გადსაარევა! — გამოერკვა, მკვირცხლად მიპასუხა. — ვემზადებით, ხომ არ დავაგიწყდა ოცი დეკემბერი?

— არა!

— იცოდე, ქორწილში ეს გოგონაც მოიყვანე.

— ენახოთ!

როქსანას ისევ ვახედა ფარულად.

— ქართული იცის? — ხმადაბლა მკითხა.

ყურადღებით მაკვირდებოდა და მოულოდნელად რალაკამ წამოძიარა, ცი-

ვალ გამოვემშვიდობე. იქაურობას მოვუშორდი.

— კარგად იყავი... — ნათანაილმა მანქანას გაოცებული თვალები გამოაყოლა.

გული შემეკუმშა, რაღაც ამაფორიაქა, მაგრამ რა შემართებოდა ვერ გავერკვიე. საჭესთან გარინდული ვიჭექი. მერე ვიგრძენი, რომ როქსანა მითვალთვალებდა, მათვალიერებდა.

— რა იყო? — შევიშმუშნე.

— ის კაცი ვინაა?

— ამხანავია... ლისკოვოში ვიყავით ერთად.

— მართლა? — გაეხარდა. — მამაჩემს იცნობს?

— ჰო, როგორ არა... ჩვენც იქ დავუახლოვდით ერთმანეთს... — აზრგაფანტულად ვბასუბობდი, თან საითყენ წავსულიყავი არ ვიცოდი. — გინდა, ჩემთან ავიდეთ? — ვკითხე როქსანას.

— ახლა? — დინჯად იკითხა.

— ყავა დავლიოთ, იქნება ტელევიზორშიც იყოს რამე, ან მუსიკას მოვეუსმინოთ... — ოდნავ გამოვეთდი, ნელ-ნელა ბურუსი გაიფანტა. — წავიდეთ?

— წავიდეთ!

როქსანამ ჩემს ბინაში შესვლისთანავე დიდი ცნობისმოყვარეობით მოათვალერა იქაურობა. შემდეგ ქურჭი ღერეფანში ჩამოკიდა და სავარძელში უხმოდ ჩაეშვა.

— ყავა გაქვს?

— კი.

— მოვადულოო-ოთ? — გაჭიანურებულად იკითხა.

სამზარეულოში ერთად ვიფუსფუსეთ და შინაურულად იქვე ვივახშმეთ. ტელევიზორი ჩაერთე, მერე ყავა ერთად წამოვიღეთ და ძურნალების მავიდასთან სავარძლებში ჩავსხედით.

როქსანა უხმოდ, სვენებ-სვენებით სვამდა ყავას. გარინდული მისჩერებოდა ეკრანს.

ტელევიზორში რაღაც მხიარულ პროგრამას გადმოსცემდნენ, მაგრამ ოთახში ისეთი მყუდროება გაეფლდა, თითქოს მინავლულ ბუხართან ვისხე-

დით და იქვე გვერდით ტრეკლი კატა კრუტუნებდა.

კარგ-ბანს ვისხედით უხმოდ.

პროგრამა რომ ამოიწურა, ტელევიზორი გამოერთე. როქსანას დივანზე გავუშალე და მეც ჩემს საწოლთან მივედი.

შუქი თვითონ გამოართო.

სადღაც ფანჯრის ტუტკრუტანებში ქარი სუსტად ზუზუნებდა, ზოგჯერ მთლიანად შეაზანზარებდა შეშას და ქუჩის ფანჯრების შუქი ჭერზე მკრთალად ციმციმებდა.

გატრუნული ვიწექი, დაძინებას ამოდ ვედილობდი, ანდა რა დამაძინებდა.

შემდეგ დივანზე გასუსულ როქსანას ფრთხილად გავხედე.

— ვანო! — უცებ ფხიზლად, ხმამალა მომმართა. — შენ როგორ ფიქრობ, ომი იქნება?

— არ ვიცი.

— მაინც, რას იტყვი?

წავუყარე.

— გეძინება?

— არა.

— შენ თუ გინჯუბია ოდესმე?

— ზოგჯერ, ბავშვობისას.

— რატომ ჩხუბობდი?

— რა ვიცი... არ მახსოვს.

— არ გეცოდებოდნენ ისინი?

— რატომ ისინი... შენ გგონია, ყოველთვის მე ვიმარჯვებდი? — ლოგინიდან წამოვიწიე, გამიხარდა, ასე რომ ფიქრობდა.

— არა? — გაიოცა.

— რა თქმა უნდა... მეც ბევრჯერ მომხვედრია.

— რატომ?

— ალბათ, სისუსტისა და ზოგჯერ შიშის გამოც... კიდევ — ვილაცის ხათრითაც.

— შენ რა, მშიშარა ხარ?

— შიში ჰქვია, თუ შედეგზე ფიქრობ, თუ ახლობელ ადამიანებზე — ხათრი.

— მაინც რატომ ჩხუბობდი?

— უკვე აღარ მახსოვს... თუმცა ვიცი, არასოდეს მიჩხუბია იმისთვის,

რომ ძალა მეჩვენებინა, ან რამე წამე-
როთმია.

— ახლა არ ჩხუბობ?

— ახლა ვეცდილობ, არ მოვხვედ
ისეთ ადამიანებთან, მუშტი-კრავი რომ
დამჭირდება.

— და მაინც, თუ მოგიწია?

— თუ მომიწია, მაშინ ვნახავ... —
გამეცინა.

— არ ნანობ, რომ ჩხუბობდი?

— კი... ზოგჯერ ვნანობ ხოლმე.

— მე დივანზე რატომ ვწევარ? —
იკითხა მოულოდნელად.

— იმიტომ, რომ რბილია.

— ასე მთელი ღამე ვერ დავიძი-
ნებთ.

ხმა არ გავეცი.

— ცუდია, რომ დავრჩი, ხომ?

— არა მგონია.

— იცი, რას გეტყვი? — თქვა ჩუ-
რჩულით. — შენ რა, ჩავეძინა? — ახ-
ლა უკვე ხმამალა მკითხა.

— დიახ... თანაც, ძალიან ღრმა ძი-
ლით!

დივანზე წამოჯდა.

— დაიძინე... — ვუთხარი.

— როგორ დავიძინო?

— დაიძინე-მეთქი!

— მე სრულწლოვანი ვარ და ვიცი,
რასაც ვამბობ... — ხმამალა იყვირა.
უხმოდ წამოვდექი.

დილით, როცა აბაზანიდან გამოვი-
და, თითქოს ოთახი განათდა, თუმცა
ჩემს ძველ ხალათში გამოწყობილი სა-
საცილოდაც კი გამოიყურებოდა...

სარკესთან დადგა, ჩაიხედა. შემდეგ
თავი დახარა და მკვეთრი მოძრაობით
სველი თმა უკან, მხრებზე გადაიყარა.
მსუბუქი, ნელი ნაბიჯით მომიახლოვდა,
დივანთან ჩაეუქტა. ერთხანს უხმოდ,
უსიტყვოდ მიყურა, მერე მაკოცა და
წამოდგა. ისევ აუჩქარებლად, ნელა მი-
ვიდა სარკესთან, თმის ვარცხნა დაიწყო.

X

წლის ბოლო თვე იყო.

მთელი დღეები სამსახურის საქმეე-
ბით ვიყავი დაკავებული.

როქსანასაც უკვე ზამთრის სესიები

ეწეებოდა. ხშირად დასვენების დღეებ-
შიც მეცადინეობდა, სადღესასწაულო
თითქმის ყოველდღეს მხატვრობის
ციებში იყო გაართული. მეცადინეობა-
ში ხელი რომ არ შეშლოდა, ჩვეულებ-
რივად აღარ ვხვდებოდი. ტელეფონი
ისევ გამოვრთე, მაგრამ ამჯერად როქ-
სანა გავაფრთხილე და საღამოობით,
დათქმულ დროს მირეკავდა ხოლმე.

იმ დღეს სამუშაოს დამთავრების
შემდეგაც სამსახურში დავრჩი, ქუჩაში
გასვლა დამეზარა. დერეფანში ნათუ-
რაც, თითქოს დალოდად ციმციმებ-
და. თანამშრომლები რომ გაიკრფნენ,
როგორც ზღვა ღელვის შემდეგ, ისე
მიწყნარდა იქაურობა.

დაცარიელებულ ოთახში ვიჯექი და
რა საქმეს ვწეოდი, არ ვიცოდი. პარა-
სკევი საღამო იყო. წინ შაბათ-კვირა
მელოდებოდა, დასვენების დღეებიც
ნეტავი სააუშაო დღეები იყოს-მეთქი,
გავიფიქრე.

შემდეგ ყურმილი ავიღე და პავლეს
დავურეკე.

— ჭადრაკის თამაშის გუნებაზე ხომ
არა ხარ? — არც მომსალმებია, ისე
მომახალა.

— ვარ, რატომაც არა? — მეც გა-
მომწვევად ვუბასუხე.

ოდნავ გამოვეცოცხლდი.

პავლე ვალუევი, ჩემი მეზობელი და
კარგახნის მეგობარიც იყო. ხშირად
თეატრის ბალშიც შემოდებოდა და გვიან
საღამომდე ჩვენთან რჩებოდა. შემდეგ
ოჯახს მოეკიდა, ბინებიც ერთ უბანში
მივიღეთ, ავტობუსის ორიოდ გაჩე-
რება გვაშორებდა ერთმანეთს.

თანაბრად ვთამაშობდით ჭადრაკსაც,
ხან ერთი იგებდა და ხანაც მეორე, მა-
გრამ თუ დავიწყებდით, ზოგჯერ დი-
ლამდე შევეყვებოდით ხოლმე თამაშს.

შინ რომ ავედი, მართლა ჭადრაკის
დაფას ვეცი და ეურნალების მაგიდა-
ზე გავშალე. ფიგურებიც დავალაგე-
კარგახანი არ მომეკიდა ჭადრაკისთვის
ხელი და თამაშის სურვილით ავენთე.

მანგოს წვენი და ჭიჭიბიც იქვე და-
ვაწყვე. დივანზე წამოვწექი, სიგარეტი
გავაბოლე.

გერ ზღვა მომაგონდა, სადღაც შორს, ცისა და ხმელეთის დასალოერთან გასისინებელი... მერე უსასრულო, ლურჯი ცის კამარები და შემოდგომის საღამოები, აჩვილი, უკვე აკონილი, ზოგჯერ ყამასავით მჭრელი ჩალის ღეროები...

მოჭარგულაივნიანი ოდის უკან, შორს, საყანე ნაყვეთის კუთხეში მსხლის ენწეროებზე შემორჩენილი, გადამწიფებული იზაბელას მტევნები... მიჭრიალებს სოფლის შარავნაზე ჩიშიანი სიმინდის ტაროებით დატვირთული ურეში, ტაროებზე დიდრონი, თეთრი გოგრები დაუხვავებიათ. ირგვლივ კი რქაში ჩაქაფული, ღერძზე წასმული საპნის დამწვარი სუნი ფორიაჭობს. დაწყვეტაზე აქვთ კამეჩებს კისრის ძარღვები, მაგრამ მშვიდად, თანაბრად ფშვინავენ ჩემი ჭოტიები. კოფოზე წამოსკუშებული ვინმე თარნაკი ბალლი კი ეშმაკურად წყურავს შავსა და ბრიალა თვალებს...

კავკასიონის მოვერცხლილი მწვერვლებიდან თეთრი, ქათქათა ღრუბელი გუნდ-გუნდად, უხალისოდ, ზანტად, თითქოს იმ ცისა და იმ მიწის მიტოვება ეზარებათ, ტაატით მიიზღაზნება ზღვის გადაღმა უსასრულო სივრცეში. შემოდგომის თბილქარიანი საღამოები მთვარის შუქით ვერცხლისფრადაა გაჩირალდნებული, ისეთი ჯადოსნურითა და ეშმაკით, რომ გაფრენა მოგინდება...

შემდეგ ფიქრები უფრო და უფრო მომეძალა და, სულაც იმ მხარისკენ გაქროლდი, გაქროლდი საითაც გულმა გამიწია და მომესურვა...

ჩრდილოეთიდან რომ საქართველოში მიემგზავრები, დონის-როსტოვის მერე და სულ რაღაც ასიოდ კილომეტრზე, გზატკეცილს გასწვრივ ხეებქვეშ დახლებშიღმა ჩამომსხდარი დედაბრები და მოხუცები შინაური კერძებითა და ხილ-ბოსტნეულით ვაჭრობენ. რა ვინდა, რომ არა ქქონდეთ, დამარილებული თევზიდან დაწყებული, შემწვარ-შებრაწულ ღვინოებით დამთავრებული. ხილი მრავალნაირი, ბოსტნეული ქორფა,

ბამბასავით თეთრი და რბილი პური. კარტოფილითა და კომბოსტოთა დატენილი ღვეზელი.

იმ ადგილას გზატკეცილის ორივე მხარე, მძიმეწონიანი რეფრეცერატორებით, სატვირთო მანქანებითა და ზღვისკენ გაჭროლებული დამსვენებლების ნაირფერი მსუბუქი ავტოებითაა ჩაბერგილი. კაბინის კარებს ზანტად ალბენ დაღლილი შოფრები, სვენებ-სვენებით ჩაუვლიან დახლებს. სოფლიდან ჩამოტანილ შინაური კერძებს მაინც სხვა გემო აქვს...

დახლებს მიღმა ჩამომსხდარი მოხუცების ჯადით დაღარული, დაღლილი სახეების შეხედვაც მსიამოვნებს. მიხვრა-მოხვრაში დინჯნი, ხელმოშვირნენი, მაგრამ ვაჭრობაში დამთმობნი და ღიმილიანნი, ჩემი სოფლის მოხუცებს მაგონებენ.

იქედან სულ რამდენიმე საათის სავალზე, გზიდან მარჯვნივ რომ გადაუხვევ, ჭუბგაში ამოჰყოფ თავს. იქ ხომ მზის მცხუნვარე სხივებით გაცისკროვებული, უკიდვგანო, ლურჯი ზღვა ღვივებს...

...ტყვილად ჩამძინებოდა.

პავლე რომ მოვიდა, უკვე არც ქადრაკის თამაში მინდოდა და არც მასთან საუბარი.

— სიტყვის კაცი არა ხარ! — ვუსავყვედურე.

— ეე! — უხალისოდ ჩაიქნია ხელი.

— ქადრაკის თამაში უნდა გადავდოთ.

— რატომ?

— სოფლიდან მამაჩემმა დარეკა, ახლავე უნდა წავიდე.

დავდუმდი, წყენამაც გამიარა.

— ვანო! — რატომღაც ზეწნით შემომხედა. — წამო, წამყევი, რა?

— ოჰ! — წამოვიძახე და თვალეში მივაჩერდი.

— ხვალ და ზეგ ხომ დასვენების დღეებია? — შემახსენა.

— კი მაგრამ... მე რომ უნდა დამირეკონ!

— როდის?

— ახლა, ათ საათზე.

— უკვე ათია...

— ვნახოთ! — მხრები ავიჩეჩე. — მაყალე, ჯერ ტელეფონზე ვილაპარაკო.

როქსანა დასვენების დღეებშიც თუ იმეცადინებდა და ვერ მოიცილიდა, მაშინ, რა თქმა უნდა, სოფელში სიამოვნებით წავიდოდი.

— შენი ტელეფონი გაფუჭებული ხომ არაა? — პავლემ შემომხედა. — სანამ შინიდან გამოვიდოდი, რამდენიმეჯერ დაგირეკე, მაგრამ ყურმილი არავინ აიღო.

— გაფუჭებული არაა. — ეუპასუხე და საათის დავხედე. ჩაწეული ზარის გასწორების დრო მოსულა.

ტელეფონი ოთახში შემოვიტანე და ზომაზე დავაყენე ზარის ხმა.

როქსანამ დარეკა. დასვენების დღეებშიც ვიმეცადინებთო — მაცნობა და მეც მაშინვე მოვეუწონე. მერე ეუთხარი, სოფელში გამგზავრებას ვაპირებდი-მეთქი.

— ბინის გასაღებს დაგიტოვებ, თუ გინდა ჩემთან იმეცადინეთ!

— შენ რა, ამწუთას, ახლავე მიდიხარ?

— ჰო, წავალთ.

— როდის ჩამოხვალ?

— ხვალ ან ზეგ... — პავლეს გადავხედე.

— სწორია, ასე აჯობებს. — მიჩურჩულა.

— ბიბლიოთეკაში ვაპირებდი მეცადინეობას, მაგრამ... ვნახოთ, გოგონები თუ დამთანხმდნენ. — როქსანას ხმა შეეცვალა, დადარდიანდა. — გასაღები კართან იქნება?

— ჰო... ხომ იცი?

— ვიცი... მიდიხარ უკვე?

— წავალთ, რახან აგრეა.

— მოიცა, ერთი წუთი ყურმილი არ დაკიდო, აგერ გულოპას ვკითხავ და ვნახოთ, იქნება შენთან ამაღამაც წამოვსულიყავით...

— მოდი, რა! — გახარებულმა წამოვიძახე. — მოდი, და მეც არსად არ წავალ!

პავლე მოიღუშა, ხუმრობით თავში წაივლო ხელი, მუშტებით დაემუქრა როქსანას.

— არა, წადით, გაისეირნეთ! — როქსანამ, თითქოს პავლეს მუშტებით შეხებული სცენა დაინახა: — ახლა უკვე გვიანაა, აღარ ღირს წამოსვლა. აბა, ბედნიერი მგზავრობა... გოცინი.

— მეც! — ეუპასუხე, მაგრამ ყურმილს ხელიდან არ ვუშვებდი.

— შენც რაა? — რალაცნაირად იკითხა.

— მეც გოცინი!

— აა, მე კი ვიფიქრე, ვინმე გოგონასთან თუ-მეთქი! — როქსანამ მუქარაგარეული ხუმრობით ჩაილაპარაკა.

პავლემ შემომხედა.

— ვინ იყო?

— გზაში მოვიყვები.

თავი გადააქნია.

— ეგ რა გიყლია? — ეუთხეში, კარადის გვერდით ყუთზე მანიშნა.

— ტელევიზორია.

— უყურე შენ... ორი გაქვს? — არ მესია მოვნა ისე იკითხა და გაიოცა.

— ძველი გამიფუჭდა.

— მერე?

— მერე ძველი ისევ შევაცეთებინე, რა გინდა, რა იყო?

— მამაჩემს უნდოდა ტელევიზორია, მაგრამ მალაზიები უკვე დაკეტილია.

— კი ბატონო, ტელევიზორია აგერაა, წავილოთ.

— რა ფასიანია?

— პატარა ტელევიზორია, შავ-თეთრი.

— ზუსტად ასეთი მინდოდა.

— აგერაა და წაილე.

— საფასურს გადაგიხდი ანდა ზუსტად ასეთივეს ამოგიტან, როცა მოვბრუნდებით.

სამგზავრო ჩანთაში ვისკი და სიგარეტები ჩავალაგე.

— შენ ის მითხარი, ვისი მანქანით მივიღვართ? — ვკითხე.

— ჩემით, რა თქმა უნდა, — მიბასუხა.

ტელევიზორიანი ყუთი გამოვეჩოჩე.

— აბა! — გაუღიმე. — მოკიდე ხელი.

მალე ვოლოკალამსკის გზატკეცილზე

ქათმის „უხა“ რას ნიშნავს? — პავლე ვუჩურჩულე. დამიანტერესა, „უხა“ მრავალნაირი გამეგო, მაგრამ ქათმისა — არა.

— „უხა პო მონასტირსკი“ ჰქვია, ეს უკვე მამაჩემის საიდუმლოებდა. — პავლემ ხმაშალა ვააცხადა.

— დილით ნახავთ, რაცაა — მოხუცი თითქოს დაგვემუქრა. — ანდა ახლავე ვავაშნადებ, ნახევარი საათი უნდა ყველაფერს. მეტი კი არა! — ისევ შეგვათვალაოერა.

ხელშეორედ განვაცხადეთ მტკიცე უარი.

— შაცალებო! — პავლოვიჩმა ჩაიციხა, ისევ დაგვემუქრა. — მე შინც გამოვნახავ ისეთ რამეს, რასაც მოსკოვში ვახშად ვერ მიირთმევდით! — თქვა და წამოდგა, სამზარეულო ოთახში იატაკის ხალიჩა გვერდზე გასწია და სარდაფში ჩასასვლელი კიბის სახურავი ამოაღო. — აბა, ჩახტი და ამომაწოდე რასაც გიტყვი! — შვილის ჭიბის ფანარი მიაწოდა. — აქ რაღაცეებია გადანახული! — დიშმორეულმა მაეცნობა.

სარდაფიდან ცივი, ნესტიანი ჰაერი ამოვარდა, გამაყრყოლა.

პავლემ მგავე კომბოსტო, სოკო, კიტრი და პამიდორი ამოგვაწოდა სარდაფიდან.

— ახლა იქეთ, მარცხენა მხარესაც მოაფათურე ხელი! — მოხუცი თვალყურს ადევნებდა, კარნახობდა. — ყველა არსებული კანონების ძალით იქ ერთი ბოთლი არაყი უნდა იდოს.

— არ გვინდა არაყი. — პავლე შეიკმუნხა. — შენ ხომ არ სვამ?

— მე რომ არ ვსვამ სწორედ იმიტომაც შემომჩრა! — პავლოვიჩს გაეცინა.

სარდაფიდან პავლე როგორც კი ამოვიდა, სახურავს ვეცი, სარდაფის ჩასასვლელი ჩავკეტე და ხალიჩაც გადავაფარე. იქედან ამოვარდნილმა სიცივემ, სამზარეულოს თბილი ოთახიც გააცივა.

— ნუ გეშინია, სამხრეთელო, ხუთ

წუთში დათბება! — მოხუცმა დამამშვიდა, შენიშნა ჩემი დანაკარგობა.

მართლა მშვენიერად გუფოა ვაშალი.

დამარილებული ღორის ქონი, შინაური კარაქი, ცხელი კარტოფილი, სოკო, კომბოსტო, კიტრი, პამიდორი და ისეთი პირშუშხა, რომ სულ კურცლები გვაყრევინა თვალებიდან. ერთი სიტყვით, სუფრაზე ელაგა ყველაფერი ის, რაც რუსულ ზამთარსა და ირგვლივ გაწოლილ თვალწვედნელ, უსიერ ტყეებსა და თოვლიან სტეპებს მოუხდებოდა.

შვილთან საუბარში გართულ მოხუცს უნებურად ვაკვირდებოდი და გუნებაში მომწონდა, საცხოვრებლად სოფელში რომ გადმოვიდა. მოვახსენე კიდევ სადღეგრძელოში, პავლეს არ მოვერიდე და ამიტომაც მოღუშული მისმენდა.

პავლოვიჩმა ოდნავ შესამჩნევად გამოიღიმა.

— ჰო, კარგია ყველაფერი, მაგრამ მე უკვე დავებრდი.

— რატომ, ყოჩაღად გამოიყურები! — შვილმა მხარზე გადაუსვა ხელი.

— სწორედ რომ გამოვიყურები და მეტი არაფერი. — მოხუცმა თვალებში ჩახედა.

სიგარეტი გავაბოლე.

— პაშა, ჩანს შენი მეგობარი კარგი ახლავარდაა. — შემდეგ პავლოვიჩმა რატომღაც შემაქო. — გაუფრთხილდით ერთმანეთს, მოუარეთ.

— კარგი კია, მაგრამ ერთი ნაკლი აქვს... — პავლემ თვალი ჩამოიპაჭუნა.

— რა ნაკლი? — შეიშმუნხა მოხუცი.

— აი, რუსი არ არის...

— ოჰ, შე ცინგლიანო შენა, მამახხარავებ? — პავლოვიჩი საჩვენებელი თითით დაემუქრა. — შენ დაბადებულად არ იყავი, მე რომ ქართველი მეგობრები მყავდა.

— ვიცი, ვიცი! — პავლეს გაეცინა.

— თქვენ ალბათ რესტორანში ან გოგონებთან გამართულ საღამოზე გაიცანიით ერთმანეთი, ჩვენ კი სანგარში

ვიწეკით და სიკედლის ვუყურებდით თვალბში — პავლოვის მართლა ბრაზი მოერია. — უყურე შენ ამას?

— არაფერია. — დაემშვიდე. — პაშამ იხუმრა!

— ხუმრობაც არ შეიძლება ასეთი! გამიკვირდა მოხუცმა რომ ხუმრობა მართალივით მიიღო, მეც ბევრჯერ მი-თქვამს პავლესთვის — ეს ერთი ნაკლი გაქვს-მეთქი, ვხუმრობდით ხოლმე, დაეცინოდით იმათ, ვინც მართლა ასე ფიქრობდა.

ლამის სამი საათი იყო.

არ მინდოდა მამა-შვილის საუბრი-სთვის შემეშალა ხელი და დაღლილ-ობა მოვიმიზეზე. მოხუცი მაშინვე წა-მოდგა, გვერდითა ოთახში შემიძღვა და მიუხედავად ჩემი დაჟინებული უა-რისა, ლოგინი თვითონ გამიშალა.

გატრუნული ვიწეკი. კუთხეში, ზამ-ბარებიან საწოლზე მოხუცს უამრავი სხვადასხვა ჭიშის ვაშლი დაეხევები-ნა. ოთახში სასიამოვნო, გამაბრუებ-ელი სურნელი იდგა, ძილის სურვილმა გაიძრა. მთელი ძალით, ღრმად შევი-სუნთქე პაერი და სანამ ფერად-ფერა-დი წრეები არ ამითამაშდა თვალწინ, არ ამომისუნთქავს...

„უხა პო მონასტირსკის“ მზადებას მოხუცი დილიდანვე შეუდგა. ჯერ თე-ვზი მოხარშა, ამოიღო და, მერე ჭათა-ში ჩააგდო ქებაში (ანდა პირიქით, ზუსტად ვერ ვიტყვი). შემდეგ ხახვი, წიწკა და მარილი ჩაუშვა. გვითხრა, ასეთ „უხას“ მარხვის დროს მონასტ-რის ბერები ამზადებდნენ, რადგან წვეს არც ხორცის გემო აქვს და არც თევზისო. სახელწოდებაც იქედან შე-მორჩენოდა კერძს...

სადილის სამზადისში მეზობელიც ეხმარებოდა — ძია ვანია, ასე მიმარ-თავდა მოხუცი მეზობელს (ყოცხალი თევზი მისი მორთმეული იყო).

სადილი რომ გაამზადეს ძია ვანია დიდი თხოვნის შემდეგ, როგორც იქ-ნა, მიუქდა სუფრას, მაგრამ მაინც ფრიად საპატიო მანძილზე გააჩოჩა სკამი, ხოლო ქუდი, მუხლზე დაიდო.

— მოიტა აქ ეგ შენი ფაფაბი! —

პავლოვიჩმა ქუდი აართვა და დივა-ნისკენ ისროლა. — ესენი ჩემი წვი-ლები არიან, ვისი გტრადგმა? მისი უსა-ყვედურა. — ცოტა ყურს აკლია! — მითხრა ღიმორეულმა. — ფაშისტებ-მა თორმეტი წლის ბავშვს დედ-მამა თვალწინ დაუხვრიტეს!..

ვანიამ მუშაობით გაუხეშებულ, დაყოყრილი ხელები მუხლბეზე დაიწ-ყო და უხმოდ შეგვათვლიერა, მერე რატომღაც შეცბა, ფანჯრისკენ მიიხე-და. ჩანდა, სუფრაზე სტუმრებთან ყო-ფნა იშვიათი, გასახარებელი მოვლენა იყო. სამოცდაათ წელს მიღწეული ჩვენი მოხუცი მასთან შედარებით, ბე-ვრად მხნედ და ყოჩაღად გამოიყურე-ბოდა.

მოგვიანებით, პავლე რომ მამასთან სამზარეულოში გავიდა, ვანიამ ცნობის-მოყვარეობით სავეს თვალებით შემომ-ხედა. — დოცენტია! — მოწიწებით მანიშნა პავლეს.

— დიახ! — დავემოწმე.

დადუმდა. მერე ისევ:

— პირდაპირ იქ, ინსტიტუტში ას-წავლის?

— ინსტიტუტში არა, მაგრამ დო-ცენტია... ფიზიკოსი.

თავი გადააქნია.

სიგარეტი ამოვიღე, მივაწოდე.

გამომართვა, კოლოფი ყურადღებით დაათვალიერა, მაგრამ ხელუხლებლად დამიბარუნა.

— არ ვარგა?

— არა, კარგია... მე ჩემსას მოვწევ... თქვენ კაცკასიელი ხართ? — მკითხა.

— ქართველი...

— ქართველი, ხომ?.. აი, ასეც ვი-ფიქრე! — მოულოდნელად ისე აღფ-რთოვანდა რომ აღარ ვიცოდი, რა მეჭ-ნა, დავიბენი. მერე მომავიწყდა, რომ ვისკი მქონდა წამოღებული, ჩანთა გავ-ხსენი და ბოთლი ამოვიღე, ვაჩუქე.

კარგახანს იუარა, მაგრამ გამომარ-თვა და ბოთლიც ყურადღებით დაათ-ვალიერა.

— ქართულია? — ღიმილით ამომ-ხედა.

— არა!..

შეიშმუნა, თითქოს რამე ეშმაკობაზე წამასწრო, ისე გადააქნია თავი. ბოლოს ბოთლი ფართო შარვლის ჯიბეში ჩაუშვა და ოთახიდან უხმოდ გავიდა.

პავლემ პატარა ჩაიდნით ჩაი შემოიტანა.

— ახლავე გამოჩნდება! — ღიმილურულმა დამამშვიდა. — რამე საპასუხო საჩუქარს მოიტანს.

მართლა მალე გამოჩნდა ვანია, ცხენირემას დიდი, ექვსშტოიანი რქა და ახალდადებული, თბილი, ქათმის კვერცხები შემოიტანა, მაგიდაზე დააწყო. კვერცხი კარგია არაყუბო, მითხრა. საჩუქარი კი ჩანთასთან დადო.

მადლობა მოვახსენე, გულითადად ჩამოყართვით ერთმანეთს ხელი. შემდეგ კი ღირსებით აღჭურვილი მიუქდა სუფრას.

— აბა, ახლა ერთი ის უთხარი, სტალინი როგორი იყო? — თხოვა პავლოვიჩმა და გვანიშნა: — ნახეთ, მოუსმინეთ, რა თქვაასო?..

— დიახ. — თქვა ვანიამ. — დიახ!

— სტალინი განსაკუთრებით იმიტომ უყვარს, რომ იმ დაძაბულ დღეებში მოსკოვი არ მიატოვა.

ვანია უხმოდ იჭდა სკამზე.

— სტალ ფოლადს ნიშნავს! — შემდეგ ამიხსნა, თვალეში მომაჩერდა. — სტალ, ესე იგი, ფოლადი... აი, ასე! — თქვა და კმაყოფილი სახით გადახედა მოხუცს.

— იცის, რომ ფოლადია, იცის! — ხმაშალა ჩასძახა პავლოვიჩმა და ამოიხენემა. — ეეჰ, რა ქნას ამ უბედურმა... მეც ამ ადგილებში ვიბრძოდი, აქ შევიძინე და აქვე დავმარხე ჩემი საუკეთესო მეგობრები... არ უთქვამს? — შეიღზე მანიშნა მოხუცმა.

— არა...

— როგორ არა? — პავლემ შემომხედა.

— ჯო, კი, მგონი...

მოხუცი უხმოდ მოგვეჩერებოდა.

— მამა ამიტომაც ვადმოვიდა სოფელში.

— ამიტომაც კი არა, სწორედ ამი-

ტომ! — პავლოვიჩმა გაუსწრა. — ეს სოფელი ჩემთვის წმინდა ადგილია. — იცის.

— არა, არ იცის... არ იცის და შინდა, რომ იცოდეს... ჩვენს ასულში, რამდენიმე ქართველიც იბრძოდა, მათგან ორი — გაიოზი და სულიკო, ჩემი მეგობრები იყვნენ... მახსოვს სულიკო რომ მოკლეს, გაიოზი სანგარში ბალღივით ტიროდა. მეჩუ თვითონაც ანდრეაპოლში დაიღუპა. იმ ბრძოლებში მეც ორი ჭრილობა მივიღე, პირველად მხარში, მეორედ — ბარძაყი მქონდა დამსხვრეული.

მოხუცმა პაპიროსი ამოიღო.

— თუმცა არა! — წამოიძახა. — გაიოზი ანდრეაპოლში კი არა, ნელიდოვოში დაიღუპა... რა ვუთხრა, სიბერესწ... უკვე მახსოვრობაც მალატობს...

სიჩუმე ჩამოწვა.

მოულოდნელად, ქუჩიდან გარმონის ხმა შემოგვესმა. მეჩუ ახლოს, პირდაპირ ჭიშკართან ახმინადა და მოხუცი წამოდგა, ფანჯრის ფარდა გადასწია.

— ეს ჩვენი კლავა და კოლიაა! — პავლეს ღიმილით აცნობა. — აქეთ, შენს სანახავად მოდიან.

პავლე წამოდგა, ფანჯარაში გაიხედა. შემდეგ დერეფანში გავიდა და მეზობლებს კარი გაუღო, მიეგება.

— კლავასა და კოლიას დიდი რომანი აქვთ გაჩაღებული! — პავლოვიჩმა ხმადაბლა მითხრა. — კლავდია ჩვენი სოფლის მალაზიის გამგეა.

სტუმრებს ცივი პაერისა და თოვლის სუნი შემოჰყვავთ ოთახში. კოლიამ გარმონი დივანზე წამოაგორა და გრძელბეწვიანი ქურქი გაიხადა. ერთმანეთს რომ წარგვიდგინეს, რატომღაც ისე მომიჭირა ხელზე ხელი, ტკივილებისაგან კინალამ ვიყვირე.

სტუმრების შემოსვლისთანავე ვანიამ გულახდილად მოიწყინა. გარმონს მიუქდა და თვალეები მიღულა, მაგრამ სანამ დაიძინებდა, წინდახედულად ქუდი თვალეებზე ჩამოიფხატა.

მაგიდას ვუსხედით და ვსაუბრობდით. მომწონდა, სასმელს რომ არავინ

მძალეზდა და ერთი სული მქონდა, როდის გადასწდებოდა კოლია დივანზე წამოგორებულ გარმონს.

— ძია ვანის ჩასძინებია? — კლავამ გაიოცა. — რაო, ბებერი დალია?

— არა, ეგ ზომ არ სვამს, ვანიჩკა უბრალოდ დაილა.

— თქვენ? — კლავამ პავლოვიჩს შეხედა.

— არც მე... მე ჩემი გეგმა უკვე შევასრულე.

— ოო, ეს საკითხი ჭერ გასარკვევია, ასე ადვილად ვერ დავიჭერებთ! — ქალმა გადაიყისისა. — ზომ მართალია?

— გინდათ, რამე დავუქრა? — იყითხა კოლიამ.

— ეს არის საქმე?.. — პავლოვიჩმა მუხლებზე გადაისვა ხელები და ნაწყენი მომაჩერდა. — შეილს ვეხვეწები მოპედი მიყიდე-მეთქი, ვთხოვ, ვეხვეწები...

პავლემ ამოიხენეშა.

— კარგი... გიყიდი, მაგრამ მოსკოვიდან როგორ ჩამოვიტანო?

— ჩამოტანა არ უნდა, ახლა აგერ რქევიცი იყიდება რამდენიც გინდა.

— მოპედი? — კვლავ ჩაიციხა. — რად გინდათ?

— სტეპებში გავისეირნებდი, ძმათა სამარხებს მოვინახულებდი, ან წაგიდოდი სადმე სათევზაოდ...

— ეს კი, რა თქმა უნდა!

— ჰოდა, ასორმოცდაათი მანეთი მისთვის რა არის? — პავლოვიჩმა მრავალმნიშვნელოვნად გადმოგვხედა. — ასორმოცდაათი მანეთი მისთვის, აი, თფუ!

— ფული რა შუაშია? — პავლე შეიშმუნა, შეეტყო რომ საუბარი არ ესიამოვნა. — საქმე ფული არაა, რამე ფათერაკს არ ვადაეყარო...

კოლია უცებ გარმონს გადასწდა, მარაოსავით მსუბუქად გაშალა და სიმღერა წამოიწყა.

«Всюду деньги, деньги, деньги.

Всюду деньги господа.

А без денег жизнь плохая.

Не годится никуда!..»

— სიმართლე გითხრათ, ფული მე

არ მაკლია, საქმე ისაა, რომ მოპედი შეილმა უნდა მიყიდოს, მოხუცი მე მეუბნებოდა, მაგრამ კოლია ვეხვეწებოდა თვალს. — აი, შეილმა მიხნდა მიყიდოს... შენ ნუ გაახტე აქ ნებას-დროინდელი სიმღერები! — შემდეგ კოლიას შეუტია და ოთახიდან გავიდა.

— სად მიდიხარ? — პავლემ კითხვა დაადევნა.

— წავალ, წყალს მოვიტან... საერთოდ დამანებეთ თავი, ჩემი საქმე მე ვიცი.

— შენთვის ერთი სიურპრიზი მაქვს გადანახული.

მოხუცი წამით შედგა.

— კარგი, წავედი! — შემდეგ ხელო ჩაიქნია.

პავლემ ისევ ამოიხენეშა.

— გული არ უვარგა. — ჩაიდუღუნა და კლავას შეხედა. — ტელევიზორი ჩამოვტანე, აგერ მანქანის საბარგულშია... წუხელ არაფერი მიტყვამს, ვიცი, დღეს მოპედზე დამიწევება საუბარს...

მოხუცი რომ შემოვიდა, პავლე და კოლია უხმოდ გავიდნენ გარეთ, მანქანის საბარგულიდან ყუთი ამოიღეს და ოთახში შემოიტანეს.

მოხუცი თვალს ადევნებდა, არაფერს ამბობდა.

— აი, სიურპრიზი! — პავლემ გაუღიმა. — აბა, გამოიციანი, რა არის!

— ტელევიზორია, რა უნდა იყოს! — პავლოვიჩმა თვალებში ჩახედა. — ყოჩაღ პაშა, ეს უკვე კაცობაა... მოიტა ხელი!

— ახალია? — იყითხა კლავამ.

— აბა, ნახმარს ჩამოვიტანა? — მოხუცმა გადახედა. — ძია ვანია სადაა? — შემდეგ ოთახში მიმოიხედა.

— ახლავე ანტენასაც დავაყენებთ! — პავლემ ტელევიზორი ყუთიდან ამოიღო და თვითონაც საკმარად გულახილი ცნობისმოყვარეობით დაათვალიერა.

ეზოში გავედით.

მოხუცმა გრძელი კიბე და თოვლსაწმენდი ნიჩაბი გამოაჩინა. პავლე სახურავზე ავიდა.

ირგვლივ თოვლით დახუნძლული მყუდროება სუფევდა. საკვამლე მიღებიდან შავი ბოლი ამოდიოდა, ალბათ, ქვანახშირით ათბობდნენ ღუმელებს. სახერხის ეზოში ნათურა ისევ თვალისმომკრელად კაშკაშებდა.

პავლემ სახურავზე ანტენა დაამავრა. მერე დააზუსტა ის წერტილიც, რითაც უზრუნველყოფდა გამოსახულებისა და ეკრანის სიწმინდეს.

ოთახში რომ შევედით, კოლიამ აციმციმებულ ეკრანს თვალი აარიდა, უხალისოდ გახედა გარმონს.

ვანიამ გამოიღვიძა, მოჯადოებულებით მიაჩერდა ტელევიზორს. მერე წამოდგა და პავლეს ენერგიულად ჩამოართვა ხელი.

— თევზი ჩემზე იყოს! — უთხრა დიმილით.

— საიდან ამდენი თევზი? — მოგვიანებით ხმადაბლა ვკითხე პავლეს. — რით იჭერს?

— დინამიტით... — ჩადებს პენიცილინის შუშაში, გადაადგებს მდინარეში და მორჩა...

— დინამიტს სად შოულობს?

— ტყეში... ომისდროინდელი ქურვები აქა-იქ დღემდეა შემორჩენილი... რა ვიცი... გარედან ენაგითაა შექმულო, შიგნით კი უვნებლადაა შენახული, განახებ მერე...

— დინამიტით თევზის ხოცვა ხომ აკრძალულია?

პავლემ ხელი ჩაიჭნია, გაეცინა. მეც აღარაფერი მიკითხავს, არ მესიამოვნა დინამიტით თევზაობის ამბავი.

სტუმრები როგორც კი გავაცილეთ, მაშინვე წამოვწეკით და კარგახანს ვიძინეთ.

სალამოს მდინარისკენ ჩავისეირნეთ. პავლემ ის ადგილები დამათვალიერებინა, სადაც ვანია დინამიტით თევზაობდა. პატარა, ღელესავით ვიწროკალაპოტიანი მდინარე ჩქარი დინების გამო გაყინული არ იყო. ზედაპირს ზოგან თეთრი, ორთქლიანი ოზონივარი ასდიოდა და მშვენიერი სანახავი ვახლდათ, შინ კმაყოფილი მივბრუნდით.

კონსტანტინ პავლოვიჩმა ხელახლა

გაშლილი სუფრა და ახალი მარჯალბული, ცხელი ჩაი დაგვხვედნენ. პავლე რატომღაც შეუღებულად — ჩვენ წავალთ! — მოულოდნელად აცნობა მამას.

— მოხუცმა გაცილებით შეგვათვალიერა.

— ახლავე მიდიხართ? — ესლა იკითხა.

— არა, ჯერ ჩაის დავლევთ...

მოხუცი უხმოდ ჩააჩერდა თქვშს. მერე ნელა წამოდგა — რახან გადაგიწყვეტიათ, ბავშვებისთვის რამე საჩუქრებს გავამზადებო — ჩაიდუღუნა და ოთახიდან გავიდა.

— ეწყინა, აჯობებდა ხვალ წავსულიყავით. — ტიქა დავდგი და პავლეს თვალბეჭე ჩავხედე. — იცოდე, ჩემი არ მოგერიდოს, მე ხვალ საღამომდე შემიძლია დაერჩე.

— ყველაფერი რიგზეა „მოხუცო“, მერე კიდევ ჩამოვალთ! — პავლემ სიგარეტს ამოიღო. — რა ვქნა, ველარ ვჩერდები სოფელში.

კონსტანტინ პავლოვიჩი ჭიშკართან გამოგვემშვიდობა. საკმაოდ უღიმღამოდ ჩამოვართვით ერთმანეთს ხელი.

მთავარ ვხატეკეილზე რომ გავედით, პავლემ მანქანა მთელი სისწრაფით, თითქოს გამწარებითაც გააჭროლა. მერე ასევე შეაწვავა სვლა და ამოიხვეწა.

— მოდი და ამის შემდეგ შვილი გაზარდე, ა? — გადმოხხედა. — გინდა მომკალი, ველარ ვძლებ სოფელში და რა ვქნა?..

— ეგ ხდება ხოლმე... მგონი, გადაულარა მოხუცს, მერე...

— ნახე, როგორ გამომეშვიდობა?

— არაუშავს, ყველაფერი კარგად იქნება...

მოსკოვში ღამის თორმეტ საათზე ჩავედით.

პავლემ მანქანა სადარბაზოსთან შეაჩერა, ცხენ-ირემას რქა და ვაშლით სავსე პარკი შემომამჩნია.

შინ შესასვლელი კარი რომ გავალე, ოთახში ანთებული შუქი დამხვდა.

— ვინ არის მანდი! — ხმა დავებო-

უთხრა, მაგრამ ისე, რომ რობსონი არ აღელვებულყო.

ოფიციალური განსაკუთრებული ყურადღება, რომელსაც ასე პროფესიულად და მონდომებით გვახვევდა თავს, ასეთივე განსაკუთრებულ, სამკეც პატივს ითვალისწინებდა, რა თქმა უნდა, ანგარიშსწორების დროს.

ნათანაილმა სიგარეტის კოლოფი მაგიდაზე დაავდო.

— ალბათ ანია პირდაპირ სასახლეში მოვა, ჩვენც იქ შევხვდეთ.

— კი ბატონო, თქვენ როგორც მეტყვით! — ვუპასუხე, ვატყობდი, მთლად კარგად ვერ იყო საქმე, რაღაცას მიმალავდა.

სიჩუმე ჩამოვარდა.

— დათა აქაა? — შემდეგ საქმეში გართულ ოფიციალტს მიმართა.

— დიას... სამზარეულოშია.

დათა იმ რესტორნის მთავარი შეფ-მზარეული, ჩვენი ნაცნობი, ყველასთვის საჭირო „ოქრო კაცი“ გახლდათ.

ნათანაილი წამოდგა, როგორც შევატყვე, სამზარეულოსაკენ გაემართა.

გარინდული ვაბოლებდი სიგარეტს. ფიქრები მომაწვა. ერთი სული მქონდა, მალე გასულიყო ხვალინდელი დღე, რატომღაც ტვირთად დამაწვა ნათანაილის ქორწილი და მისი ცერემონიალი... მერე როგორც იყო, ნათანაილი გამოჩნდა და გარინდებამ გამიარა.

— გაცივდა ყველაფერი? — ბოდიშის მაგიერ იკითხა. — აგერ, დათასთან ვსაუბრობდი, რამდენი ხანია, არ მინახავს.

— აკი ქორწილს არ ვიხდიო?

— შე კაცო, ისე ვისაუბრეთ!

რესტორანში დიდხანს არ დავრჩენილვართ, მალე გამოვედით. მანქანას რომ მიუვახლოვდი, ნათანაილი შეჩერდა.

— მოიტა ვასალები! — გაშლილი მარჯვენა გამომიწოდა.

მანქანაში ჩავსხვდით და ძრავა ავამუშავე.

გორკის ქუჩისკენ ვაპირებდი მოხვევას, რომ მოსკოვის საბჭოს შენობას-

თან მდგარმა ავტონისპექტორმა მოკლედ და მკვეთრად დაუხტვიან...

— აი? — ყვედრებში გადვხედე მხათანაილს.

ინსპექტორი მოლუშული მომესალმა, თავისი გვარ-ჩინი მამცნო.

— გამარჯობათ! — მანქანიდან ნათანაილი გამოვიდა, მიესალმა. — ნათანაილ გაბრავა, „ცალენჯიხისკი“ — საკუთარი გვარ-სახელიც მოახსენა.

ინსპექტორმა არც შეხედა.

— თქვენი საბუთები! — მკაცრად მომმართა.

უხალისოდ მივაწოდე.

— რამდენი დალიეთ?

— აა, „გურჯაანი“? — ნათანაილმა კითხვითვე მიმართა.

ინსპექტორი თვალებს არ მაშორებდა.

— დავლიეთ... — გულახდილად ვუპასუხე.

— რამდენი? — იკითხა და თითქოს გაეღიმა.

ვაჭრულად, ვხედავდი მართვის უფლებას მართმევდნენ და მაინც არ მწყდებოდა გული...

— მანქანა იქ ჩააყენეთ, სადაც იდგა! — ინსპექტორმა წიგნაკი მოულოდნელად უკანვე გადმომაწოდა. — დილაზე აქაურობას არ გაეკაროთ, ვასაგებია?

— აა? — ესლა ამომხდა.

— შეასრულეთ, რაც ვითხარით! — ინსპექტორმა ჯობი ასწია და მოძრაობა შეაჩერა, მოხვევის საშუალება მომცა.

სწრაფად მოვეხვიე, მანქანა ისევ ბალის შესასვლელთან ჩავაყენე და ჩაეკეტე.

— აი, კაცი! — ეუთხარი ნათანაილს.

— აბა, მოსკოვის საბჭოსთან ვიგინდარას ზომ არ დააყენებდნენ? — მიუპასუხა.

ინსპექტორს მიუვახლოვდი, მადლობა მოვახსენე.

— კარგი, კარგი! — თვალებით გამიღიმა და მსუბუქად შეტრიალდა, ქუჩის შუაგულისკენ გაემართა თავაწეული.

ტროტუარს ჩაეუყვებით.

— აი, კაცი! — ჩაედუღუნე ისევ.

— ვინ, ბორისი? — ნათანაილმა დიდი ხნის ნაცნობივით მოიხსენია ინსპექტორი. — ბორისს, შე კაცო, მთელი მოსკოვი იცნობს, საყვარელი კაცია... მაგრამ ჩვენ რომ ფეხით მივჩანჩალებთ?

— ახია... ეგ უკვე შენი წყალობითაა. — ვუპასუხე.

მეორე დღეს შეპირებისამებრ ქორწინების სახლში მივედი. ნათანაილი პირველ სართულზე, სავარძელში ჩასვენებული ვიხილე. შემდეგ ანია რატომღაც მარტო შემოვიდა, მომჩვენა, თითქოს უგუნებოდ იყო.

ერთმანეთს მივესალმეთ.

— ბოდიში, შეიძლება ნათანაილს ტიტ-ა-ტიტ ვესაუბრო?

— კი ბატონო! — მაშინვე განზე გავვდექი.

ნათანაილი ორიოდ წუთის შემდეგ მობრუნდა.

— ხელისმოწერა არ შედგება. — მაცნობა და თვალბეჭეტი შემომხედა.

— რატომ? — გავვოცდი.

— ანიაშ გადაიფიქრა...

მორიგი შეკითხვისგან შევეკავე თავი. თუმცა შეკითხვა ვნის წვერზე მადგა.

— არა, ყველაფერი რიგზეა! — ნათანაილმა გამიღიმა. — ყველაფერი ისეა, როგორც უნდა ყოფილიყო.

მერე ანიაც მოგვიახლოვდა, ხელჩანთიდან სიგარეტი ამოიღო.

ანთებული ასანთის ღერი მივაწოდე, სიგარეტს მოუკიდა და გამიღიმა.

— აბა, წავედით! — ნათანაილმა ორივეს გამოგვლო ხელი. — სულერთია, ეს ამბავი „არაგვი“ უნდა ავლნიშნოთ, არავის არაფერს ვეუბნებით, ყველაფერი რიგზეა.

— წავიდეთ! — ანია მაშინვე დათანხმდა. — წარმოვიდგენია, როგორი უღლისგან გავათავისუფლდე? — გაიცინა.

— შე შენი იმედი ყოველთვის მჭონდა. — ნათანაილმა აკოცა. — შეგობრობაზე ძვირფასი არაფერია.

— ვიცი! — ქალმა რატომღაც გუდაიციკისა.

„არაგვის“ გასახდევად ჩავაბარეთ და საერთო დაბაზში ჩასასვლელი კიბისკენ ვაპირებდი შებრუნებას, რომ ნათანაილმა მაღლა, კაბინეტებისკენ მანიშნა.

ზევით ავედი. ერთ-ერთი კაბინეტის კარს ხელი ჰკრა — შეგვიპატიუა.

გაოცებული შეგჩერდი ზღურბლთან — ოთახის მთელ სივრცეზე გაშლილი მაგიდის გარშემო, ჩვენი საერთო ნაცნობები ისხდნენ, სუფრის თავში კი წითელი ყვავილების გორაკი აღმართულიყო.

XII

ორიოდ დღის შემდეგ იური მატვეიჩმა დამირეკა.

— ალბათ გაგიკვირდებათ, საიდან მატვეიჩს ჩემი ტელეფონი? — მხიარულად მკითხა. — ფიქრით ნუ შეიწუხებთ თავს, ტელეფონის ნომერი ნათანაილმა მომცა. სადაა ის კაცი, ჩაწერა და სამსახური რომ უნდა?

ნათანაილს დიდი ხნის წინ ეუთხარი, მატვეიჩი იქნებ თათეს როგორმე დაეხმაროს-მეთქი და ახლა გამიკვირდა, რომ დამირეკა, რამდენმა წყალმა ჩაიარა მას შემდეგ.

— იური მატვეიჩ, გმადლობთ, ნუ წუხდებით!

— და მაინც, სადაა?

— არ ვიცი... ერთხელ წამომცდა ნათანაილთან, თქვენი შეწუხება არც მიფიქრია!

— ჩემი ტელეფონის ნომერი ჩაიწერეთ, მეგობრებთან არ შეიძლება ასეთი მორიდება... თუ ფიქრობთ, მატვეიჩმა მეგობრობის ფორმულა არ იცისო, ძალიან ცდებით.

— რა ფორმულა? — გამეღიმა.

— „მეგობრის მეგობარი — ჩემი მეგობარია“... ასეა დაახლოებით, ხომ?

— ასე! — დაეუმოწმე.

— ჰოდა, დამირეკეთ! ყველაფერს, რაც საჭიროა, გვაკეთებ.

— დიას... — ჭირის ოფლს მასხამდა.

თადეოზის ასავალ-დასავალიც ნამდვილად აღარ ვიცი.

— ეს ყველაფერი კარგი და პატიოსანი, მაგრამ სათევზაოდ როდის წავიდეთ? — მკითხა და სული მოვითქვი.

— როცა თქვენ იტყვი!

— ჩვენ, მხოლოდ ჩვენ ორნი, ისინი, ის კრუ-მეთევზეები არ მიგვყავს! გაეჩუმდი.

— აბა, კარგად იყავით! — გამოემშვიდობა.

— კარგად ბრძანდებოდეთ! — ვუბასუხე და ერთხელაც გადავუხადე მადლობა.

ყურმილი რომ დავდე, კულ დღეში ჩავვარდი. ვინმე გაქნილ საქმოსნად წარმოვიდგინე თავი. მუშაობას გული ვეღარ დავუდე. უბის წიგნაკში დათოს ტელეფონის ნომერი მოვძებნე და ყურმილი ავიღე, რატომღაც ასეთ ხალხთან ურთიერთობაში გამობრძმედილ კაცად მყავდა წარმოდგენილი და როგორც მაშველ რგოლს, ჩავეჭიდე.

— ჰა-ააა... — დათომ ჩახლეჩილი, ნალენივე ხმით მიპასუხა. — რომელი ხარ, შე ოხერო?

— გეძინა?

— რომელი ხარ-მეთქი!..

ვუთხარი, ვინც ვიყავი და მივაყურადე.

— მერე?.. ასე უნდა დაკარგვა?

— შენ რა, ნასვამი ხარ?

— უუჰ, უბედურად!.. წუხელ ბორიასთან ღამის სამ საათამდე ვუბერავდით, მომკლა ამ არაყმა...

— მერე რატომ სვამ?.. თადეოზის კორდინატები ხომ არ იცი?

— ოჰ, მე მაგისი... მოიცა, ახლაც მოგინახვებ ტელეფონის ნომერს.

— ვინ მისცა ტელეფონი?

— ტელეფონი რომელია, თათეს ახლა კარგი ოროთახიანი ბინა აქვს, თავისი ავეჯითა და სხვა დანარჩენი იმეობით გაწყობილი... თუ არ შეეხმიანე, თვითონ არ დაგირეკავს.

— ვისთან ცხოვრობს?

— ჰენრიეტასთან... მოაწერეს ხელი დიდი ხანია.

თათეს ტელეფონის ნომერი ჩაიწი-

რე და უაზრო ლაყბობის შემდეგ უკრმილი რომ დავკიდე, თადეოზის ბრის სურვილმა გამიარა. მხოლოდ ვინც ველარ მოვითმინე და დავურეკე.

— გისმენო! — დიხად მიპასუხა თათემ.

— როგორ ბრძანდებით, ბატონო თადეოზ?

— ვანო, შენა ხარ?!.. ძმავ, სადა ხარ, სად დაიკარგე? — გამოცოცხლდა.

— ვაარ, რა ვიცი... შენ როგორ შეეთვისე ახალ ოჯახს, ახალ მეუღლეს? — ვიკითხე და რა ჩემი საქმეა-მეთქი, გავიფიქრე.

— აა, არა უშავს!

— ჩაეწერე?

— კი, დიდი ხანია.

— მუშაობ?

— სამუშაო სად გამეძებევა, მგელი ხომ არაა?

— დე, ტრაქტორმა იმუშაოს, არა?

— ჰო, ეგრე ჯობია... ჭერჭერობით მაინც.

— შენზე ერთ კაცს ვესაუბრე. — ცოტა ყოყმანით ვუთხარი. — ჩაეწერდა და სამსახურსაც დაგაწყებინებდა...

— რამდენს თხოულობს?

— რას? — უცებ ვერ მივხვდი რას მეკითხებოდა. — არაფერს, შე კაცო, როგორ გეკადრება! — წყენით წამოვიძახე.

— იცი, რა გითხრა, ეგ მე უკვე აღარ მჭირდება, მაგრამ არის ერთი კაცი, რომელსაც...

— არა, არა! ეგ არ გამოვია! — ვაწყვეტიანი.

შემცხარით დადუმდა.

— ნუ დამივიწყებთ, დამირეკეთ ხოლმე. — ჩაიღუდუნა.

სალამოს ისევ დათოს დავურეკე.

— მე ვარ! — წინაწინვე გავაფრთხილე.

— ვიცი, მივხვდი! — გაეცინა. — თათეს ელაპარაკე, ხომ?

— ველაპარაკე.

— ეგეც ვიცი, დამირეკა... ახლა მგო-

ნი შეყვარებულიცაა იმ გუგულოვნაზე, არა?

— ბორიასთან სვამდი? — საუბრის თემა შეცვალა.

— ჰო, ბორიასთან ვიყავი. — ამოიხვნეშა დათოშ. — იმ დასკვნამდე მივდი, რომ ჩვენ დალევაში ვერავინ გვაჭობებს... ასე ჩვენსავეთ არაყსა და ლვინოს ვინ გადაყვება, ბოლო წვეთამდე ვინ დალევს, ვინ დაიხარჯება და ზედაც პერანგს ვინ მიაციდის?... ჰა, ჰა, არა მშაო, სხვა არავეინ შეგულება ასეთი.

გამეცინა.

— კაცო, თბილისში ამას წინებზე, ერთ მეგობართან ვიყავით, ხომ იცი, ბოლოს ყანწები და ლარნაკები რომ მოგვინდებდა, რაღაც სასწაულებს ვიგონებთ ხოლმე... ერთი სიტყვით, იცი, რა ვქენით?

— რა?..

— წავაცალეთ შუშას თავი და არომატიის ფრანგული სუნამო ჩაეშვით ლვინოში, მეგობრობის სადღეგრძელო დავლიეთ.

— მერე? — ვკითხვ ღიმილოვანად.

— მთელი კვირა სუნამოთი ვყარდი... წუხელაც ბორიასთან რაღაც ეშმაკად წამომცდა ეს ამბავი, ბორია ხომ იცი, დრავანოვი? ისე აღფრთოვანდა ამ ამბით, ისე მოეწონა, რომ წამოხტა და გალინას პარფიუმერიას უცა...

— მერე?

— დავლიეთ რა, წუხელაც!

— სუნამო?

— აჰა, ჩვენ იაფფასიან ოდეკალონებს არ ვიპოვებთ.

— არაყში ჩაუშვით?

— კი, ამჯერად — არაყში.

— ფრანგული სუნამო...

— ჰო, „მისის დიორი“, მაგრამ რად გინდა, უკებ ვალინა გამოვარდა საძილე ოთახიდან და შენს მტერს, რაც იმან გვიქნა... ტი-ტუ, ტი-ტუ! ძლიეს გაეასწარიოთ კარში.

— მაგრები ხართ შენ და ბორია — შევაქე.

XIII

ერქონეული

ახალი წლის წინაღობის დღესასწაულში ზემოთის ემზადებოდა.

სამსახურის შემდეგ თეატრისკენ გაიხირონ, არსად შეჩქარებოდა და მშვენიერ გუნებაზეც ვიყავი.

ბალში ნაცნობებიდან არავეინ მინახავს. მანქანა მაინც შევაჩერე, შესასვლელთან ჩავაყენე და უნივერსიტეტში შევედი. ვიფიქრე, როქსანასთვის რამე საახალწლო საჩუქარს ვიყიდო-მეთქი, მაგრამ უნივერსიტეტში იმდენი ხალხი იყო, რომ გადავიფიქრე, უკანვე გამოვბრუნდი.

ბალთან მისულმა „მერსედესი“ და ნათანაილი დავინახე. საჭესთან ჩასაფრებული თვითონაც შორიდან მილიმოდა. გამიხარდა მისი დანახვა, მანქანის კარი გამოვალე და გვერდით მივეჯექე.

— შენი მანქანა შეგნიშნე და გავჩერდი, მშაო! — მითხრა ნათანაილმა.

„მერსედესს“ დიდი, ჩაღრმავებული სავარძლები, კარებზე მოხერხებული, გრძელი სახელურ-საიდაყვეები ჰქონდა. შიშინი გაჰქონდა ღუმელსაც, ცხელი ჰერის ძლიერი ჰველი შემოდინდა სალონში.

ნათანაილიც მშვენიერ გუნებაზე და მდგარიყო. თვალუბრებიც მიმბრუნდა გახედა თეატრთან მოზიშნიმე ხალხს. ჩანდა, სპექტაკლის დაწყებამდე წუთები და იყო დარჩენილი.

საზეიმო ელფერი დაპყრავდა ირგვლივ ყველაფერს. შამპანურის ბოთლებითა და ლამაზად მოხატული ტყვიანულების კოლოფებით დატვირთული ხალხი ფუსფუსებდა ტროტუარზე.

უნივერსიტეტთანაც ასევე იყო დონენ. ერთნი გამოსვლას ჩქარობდნენ, მეორენი — შესვლას, ქუდიანნი თუ უქუდიონი, ტიუბიტეიკიანნი თუ ისაკას შეკერილი „კეპებით“ თავდამშვენებულნი...

თეატრის წინ ვილაც ტანადმა ქალმა მოედანით ქუჩა გადმოჰყრა და ნათანაილმა ფანჯრის შუშა ჩამოსწია. ქალს აბრეშუმის ბანტით შეკრული

ტორტის კოლოფი ეჭირა, შექიანი, მომღიძარი თვალებით გამოიხედა და ნათანაილმაც ოდნავ შესამჩნევად გაუღიმა.

— ხო-ხოო, რა ამბავი იქნება ახლა საქართველოში? — ჩაილაპარაკა, შუშა ისევ ამოსწია.

— კი, გვარიანად ვიცით ახალი წლის შეხვედრა.

— საახალწლო ბურჯაკი რაგარია?... — გადმომხედა. — დანით დასვართული ცივი ღომი, ახალმოხარბული ოხ-შივარიანი ბურჯაკის ხორცი, აი, ის, კისრის ნაწილი, ქონდრის სანელებელ-წასმული, ა?

— ზედაც ლედვის კამკამა არაყი...

— ოპ, ოპპ!..

— ფართო ლამბაქზე დაყრილი; ცხელი, ორთქლიანი კუჭმაჭი?

— ნისორზე დაყრილი, შე კაცო!

— მმმ, არ მომაგონო, არა, თუ ძმა ხარ!..

— ჩაბალახით თავშებურული მეზობელი რომ ჭიშკარს მოადგება და „სადავოი კირილეისონს“ გიმღერებს?

ნათანაილს გაეცინა.

— წამო, წავიდეთ საქართველოში, ამის ღედა ვატირე, ამისი, ა? — წამოიძახა.

— საქართველო კუჭ-მაჭზე მოგაგონდა, ხომ?

— ზუსტად... სწორედ ახლა მომაგონდა! — გამომწვევად მიპასუხა. — მერე რა მოხდა?

პასუხი არ გავეცი და თვითონაც დადუმდა.

როქსანა საახალწლოდ ლისკოვოში მიდიოდა, მეც შეპატიებოდა, მაგრამ საბოლოოდ არ მქონდა გადაწყვეტილი, ჯერ არ ვიცოდი, წავეყვებოდი თუ არა საქართველოში მინდოდა გამგზავრება და როქსანასთან ერთად ლისკოვოშიც მიმიწვედა გული. ნათანაილიც არ შევზღოდა.

— მოდი, ახალ წელს, რესტორანში შევხვდეთ... „ნაციონალში“ აჯობებს, არა?... ანაიც მუშაობს, მერე ბარშიც ავალთ!..

— ახლა ვერ გეტყვი, არ ვიცი, რას გადაწყვეტ.

— ფირანას ქალიშვილმა მომიხმებ მე გაპატიებებ ორივეს!

— იქნებ თვითონ ფირანაც წამომეყვანა?

— ეგ უკვე შენი საქმეა... იცოდე, მეწყინება, თუ არ მოხვალთ!

როქსანამ ბოლო გამოცდა რომ ჩააბარა, იმავე საღამოს გაზეთების ჭიხურთან შევხვდი. მოწყენილი ჩანდა, ალბათ, ნაწყენიც იყო, რომ ყოველდღიურ შეხვედრებს თავს ვარიდებდი. მე მხოლოდ მისთვის ვზრუნავდი, არ მინდოდა მეცადინეობაში შესლოდა ხელი.

— მემღური? — ვკითხე და გავუღიმიე.

— არა! — თვალი ამარიდა. — რატომ უნდა გემღუროდე?

გავჩუმდი, სხვა არაფერი მიკითხავს. საერთო საცხოვრებლის ფანჯრებს უხალისოდ ავხედე, იქაურობაც მოწყენილი მეჩვენა.

— გოგოები წაიდნენ?

— წაიდნენ. — თავაუწევლად მიპასუხა. — დღეს გულიაააა გავაცილე.

— შენ როდის მიდიხარ?

— არ ვიცი. — უფრო ჩაღუნა თავი. — ალბათ, ამ საღამოსვე...

— მოდი, ნუ წახვალ, შევხვდეთ აქ ახალ წელს?

— მამას ვერ მივატოვებ... შეეპირდი, ჩამოვალთ-მეთქი.

— ესე იგი, მე და შენ?

— ჰო, მე და შენ! — გამომწვევად მიპასუხა, თან გასაღებები ააჩხრიალა ხელში.

— რა იცის მამაშენმა, მე ვინა ვარ?

— იცის, უკვე ყველაფერი ეუთხარი. გაოცებული შეეყურებდი, რომ ავწონ-დავწონე, დაემშვიდდი, რატომღაც გადაულახავ ჯებირად მქონდა წარმოდგენილი ფირაფონტ პეტროვიჩთან ამ თემაზე საუბარი.

— აგაშენა ღმერთმა! — ეუთხარი და ვაკოცე. — მიდი, წამოილე ის შენი ფრანგული ჩანთა და...

— არა! — გაიღიმა. — ჯერ არა.

— რატომ?

— ჯერ ყველაფერი, როგორცაა, ისე დარჩეს.

გავჩუმდი.

— როდის უთხარი მამაშენს?

— დამშვიდდი... ეგ ადრე იყო.

ლისკოვოში გამგზავრება საბოლოოდ გადაწყვიტე. უკვე აღარ ვმერყეობდი და ერთგვარად დავმშვიდდი კიდევ ფირაფონტ პეტროვიჩთან შეხვედრა და საუბარიც წინასწარ წარმოვიდგინე.

რალაცნაირი სასიამოვნო გრძნობა დამეუფლა. ვფიქრობდი, რომ მართლა ღირდა ქვეყანაზე ცხოვრება, თუნდაც იმ დღეებისა და სხვა ბევრი რამის გამოც, რაც წინ იყო და მოგველოდა.

შინ შესვლისთანავე ტელეფონმა დარკვა.

— გისმენთ! — ვუბასუხე.

პავლე იყო.

— გილოცავ კარსმომდგარ ახალ წელს!

— გმადლობთ, მეც ასევე გილოცავთ! — გამეხარდა რომ დარკვა. — ბავშვებსაც მიულოცე ჩემს მავივრად, ხომ კარგად არიან?

— ეეს, ბავშვებს რა უჭირთ! — ჩაიციანა. — შემჭამეს, ძნელია ამდენი ქალის გაძლება.

— ჯერ სადა ხარ, სიძეები რომ შემოგესევიან მერე იკითხე!

— ერთი მაგათი... შენ ის მითხარი, ახალ წელს სად ხვდები?

წამით შევყოვნდი.

— მოდი ჩვენთან, თუ გინდა ის გოგონაც მოიყვანე, რა ჰქვია... ოქსანა?

— როქსანა!

— იყოს როქსანა, რა მნიშვნელობა აქვს! — პავლემ, როგორც მომჩვენა, ჩაიციანა. — მოიცა, აგერ ლარისას სურს შენთან საუბარი!

როქსანა საეარძელში შეირბა, მანიშნა — ვინააო?

— სალაში დაკარგულს! — მომესალმა ლარისა. — როგორ მიდის მარტოხელა კაცის ბედნიერი დღეები?

— ააპ, დიდი არაფერი... თქვენ როგორ გიკითხოთ?

— როგორ ვიქნები ამით ხელში, შემჭამეს! — ხმამალა გაიციანა.

— ალბათ მეც მალე შევეყოფ თავს მაგ უღელში.

— უკვე დროა, აქვე უნდა შევიდეთ თვალთ არ ვიხილავ, არ დაგიჭერებ... ვინ არის, სად მუშაობს?

— დიდ თეატრში... — რატომღაც ასე ვუბასუხე.

— აბა, გელოდებით საახალწლოდ! ყურმილი ისევ პავლემ გამოართვა, ისევ დამმატიე.

მადლობა მოვახსენე, ვუთხარი, სოფელში მივდივართ-მეთქი და გამოვემშვიდობე.

— ახლა კი მართლა დავიჭერე, რომ მივდივართ... გეპატიებოდნენ, ხომ? — როქსანამ შემომხედა, გამიღიმა.

— გეპატიებოდნენ. — ვუთხარი.

— ქალი ვინ იყო?

— ამხანაგის მეუღლე.

— მეც მიცნობენ?

— ხომ გაიგონე, ორივენი დაგეპატიეს.

მეორე დღე შინ გავატარეთ. ნაშუადღევს როქსანას ჩაეძინა და ნაჩქარევად შემოვირბინე ცენტრის მაღაზიები, შამპანური, ტორტი და ტბილელი ვიყიდე. ბოლოს მომეზრდა ხალხმრავალ მაღაზიებში სიარული და საახალწლო ვაჭრობა ამით დავასრულე. ანანასისა და მანგოს წვენი, ყავა, სიგარეტი შინ მქონდა.

ლისკოვოში დილიდანვე გავემგზავრეთ.

გზატყეცილის უმეტეს ნაწილზე თოვლი გაწმენდილი იყო, მაგრამ მაინც აუჩქარებლად, ნელა მივდიოდი. ლისკოვოში შებინდებისას ჩავალწიეთ.

თოვლის საბურველში გახვეულ მიდამოს, საზეიმო ელფერი დაპკრავდა. შარავზის გასწვრივ ბოძებზე უკვე ნათურები ენთო და რატომღაც გადასხვაფერებული მეჩვენა იქაურობა. ქუჩაში სადღესასწაულოდ მორთული ხალხი გვხვდებოდა, უმრავლესობა მაღაზიისა და კლუბის შესასვლელთან ტრიალებდა.

ფირაფონტ პეტროვიჩის ეზოს მივადექით.

გარინდული ვიჭექი საქესთან.

შემდეგ ელდასავით დამიარა რაღაცამ, მივხვდი რომ საკუთარი ეზო და ჭიშკარი მომნატრებოდა. დიდი ხნის წინ მიტოვებული, საკუთარი ეზო-კარი... უკვე არც ვიციდი, მინდოდა თუარა, მაინცდამაინც ფირაფონტ პეტროვიჩთან შეხვედრა.

— ჭიშკარს გავაღებ! — როქსანა მანჭანიდან ჩავიდა. — გადმოდი, არ დაილაღე?

— არა, ჯერ შენ შედი... ნახე, რა ამბავია.

— რა ამბავი უნდა იყოს? — გაცოცხდა, ხელზე წამეპოტინა.

— რა ვიცი! — ვუთხარი. — ლამის იყო, უკან გაბრუნება მომინდა.

შემათვალეირა.

— არ შეგონა, თუ ასეთი მორიდებული იყავი! — უცებ დაიხარა და მაკოცა.

— მოიცა! — უნებურად ბრაზი მომერია და ლოყაზე ჩამოვისვი ხელი, მერე ფრთხილად გავხედე ეზოს. — მიდი, რა!

ეზოში ხტუნვა-ხტუნვით შევიდა. ღიმმორეული ვუყურებდი.

კიბის საფეხურები სწრაფად აიბრინა. კარის გამოღება სცადა და უმწყეოდ გაშალა ხელები. ნელი ნაბიჯით გამობრუნდა.

— ალბათ მეზობელთან გადავიდა. — ჩაილაპარაკა და ჩანთა გახსნა. — გასაღები კი შქონდა სადღაც...

— მამაშენი, მგონი, კლუბთან იდგა.

კლუბს რომ ჩავუარეთ, შესასვლელთან შექუჩულ ხალხშორის, თითქოს ფირაფონტ პეტროვიჩის მოგკარი თვალი, ბეწვიანი ქურჭი ეცვა და ყურებჩამოშვებული ქუდი ეხურა. მანჭანას, როგორც მომეჩვენა, თვითონაც ჰქიდა თვალი და რატომღაც გულგრილად შებრუნდა. ამიტომაც ვიფიქრე შემეშალა-მეთქი. ახლა კი დარწმუნებული ვიყავი, რომ ის იყო.

— კლუბის კართან დგას. — ვუთხარი.

— მართლა? — ჩანთა იღლიაში ამოიჩარა და ქუჩას ვახედა. — აი! აგერ

არ მოდის? — შესძახა, გახარებულმა.

შარავას გავხედე. *ერქუნული*

ორლობის გაყოლებას უწყვეტად ვეულები კაცი მოდიოდა, ყურებჩამოშვებული ქუდი ეხურა და ფეხებზეც ჯარისკაცის უხეში, მაგრამ თბილი და ბაკუნა ჩექმები ეცვა.

— მამა! მამა! — როქსანამ ხელი დაუქნია.

ფირაფონტ პეტროვიჩმა დინჯად გამოხედა — ვიცი, დავინახეო, ანიშნა ქალიშვილს და ოდნავ შესამჩნევად გაუღიმა. გახარებული როქსანა კი გაიქცა, კისერზე ჩამოეკიდა.

მანჭანიდან გადმოვედი.

ფირაფონტ პეტროვიჩს ჯერ შორიდან მივესალმე, მერე ერთმანეთს ხელი გავუწოდეთ.

— აი, მამა, ესაა ვანო!

— გასაგებია! — მოკლედ დაუმოწმა ფირაფონტ პეტროვიჩმა. — როგორ იმგზავრეთ, გზა მოლიპული ხომ არ იყო? — სასხვათაშორისოდ, ისე იკითხა, მაგრამ რაღაცით მაგრძობინა, რომ შეკითხვა მე მეხებოდა.

— კარგად ვიმგზავრეთ. — ვუპასუხე.

— ზამთარში ამ სიშორე გზაზე სიარული საშიშია.

— არა, გზა გაწმენდილია.

— ძალიან კარგი! — ჩაიდუღუნა მოღუშულმა. — შედით შინ... მე თოვლს გავწმენდ და ჭიშკარს გავაღებ, მანჭანა ხომ ეზოში შემოგყავთ?

ისეთნაირად იკითხა, შევატყე, აინტერესებდა, მართო როქსანა ჩავუყვანე თუ მეც ვაპირებდი დარჩენას.

— ისედაც შევა! — ვუთხარი, თოვლი იმდენი არ იყო, რომ მანჭანა ვერ შესულიყო.

ჭიშკარის გაღებას მივეშველე. შემდეგ მიუხედავად საჭეს და მანჭანა ეზოში, პირდაპირ საბლის კიბეს მივაყენე.

შინ შევედი, პალტოები გავიხადეთ. მე დიდ, მრგვალ მაგიდასთან ჩამოვჯექი.

კედელზე ძველი გობელინი ეკიდა. გობელენზე გამოსახული ყვითელი უღამნო და ოახისთან შეჩერებული აქლემების ქარავანი ალაგ-ალაგ ვაცე-

თილი იყო. შემოსასვლელ კართან სანადირო თოფი და კუთხეში, ჩემთვის უკვე კარგად ნაცნობი, მატვეიჩის სანაკესო ჯოხი შევნიშნე. ოთახში ერთი ვებერთელა, ტყავგადაჭერცილი სავარძელიც იდგა.

— სასწავლებელში რა ამბავია? — აფუსფუსებული როქსანა მამამ წამით შეაჩერა, თვითონაც მაგიდასთან სკამზე დინჯად, დალილად დაეშვა. — გამოცდები ხომ კარგად ჩააბარე?

— რა თქმა უნდა.

ფირაფონტ პეტროვიჩი ჩემსკენ შემობრუნდა.

— თქვენი მეგობრები როგორ არიან?

— გმადლობთ, კარგად.

— ჩამოსვლას ხომ არ აპირებენ?

— ეგ არ ვიცი... — გაუღიმე.

— აი, ის როგორაა?.. — სახელი ვერ მოვიგონა.

— ნათანაილი? — რატომღაც ვიფიქრე ნათანაილზე მეკითხებოდა.

— აი, აი! ნათანაილი! — მოვიგონა, გაეხარდა. — ისეთი სახელია, ადვილადაც ვერ დაიმახსოვრებ... კარგი კაცია, მომეწონა.

— კი, კარგია. — დავუმოწმე და როქსანას გადავხედე. — აი, ამისწინებზე როქსანამაც ნახა... ვახსოვს?.. დიდ თეატრთან რომ „მერსედესში“ კაცი იჯდა?

— მელიოტი?

— ჰო, მელიოტია ცოტა...

— იური მატვეიჩი როგორაა? — ფირაფონტ პეტროვიჩმა საუბარი გააგრძელა. — ისიც კარგი კაცია, არ დამიჯერა და სანაკესო ჯოხი მანუჭა, მე კი სასროლი ბადე მიჩვევია. იყოს, რახან ნაჩუქარია.

თავი დავუქნიე, დავუმოწმე, იყოს-მეთქი.

— საერთოდ კარგი ბიჭები იყვნენ! — ოდნავ გამოცოცხლდა. — დილით ადრე რომ გაიქცა, თქვენ იყავით?

— დიახ!

— რატომ გაიქცით?

— რა ვიცი, რალაცამ წამომიარა. — ვუპასუხე. ფირაფონტ პეტროვიჩმა სა-

კმაოდ გულახდილი ცნობისმოყვარეობითა და ყურადღებით შემართულიერა.

— ჩაის დალევთ? — იკითხა როქსანამ.

მხრები ავიჩქე.

— ნამგზავრზე კარგია ჩაი. — პეტროვიჩი შეიშმუნა.

— სხვა არაფერი გაქვს? — როქსანა მაგიდასთან შეჩერდა. — შენ რა, არ გველოდი?

— ყველაფერი მაქვს, მზადაა, მაგრამ... სახალწლო სუფრას მოგვიანებით გავშლით-მეთქი, ვიფიქრე... თუ გინდათ, მანამდე აბანოს გავაცხელებ, იბანავებთ კიდევაც, არ აჯობებს? — ფირაფონტ პეტროვიჩმა ორივეს გადამოგვხედა.

— აბანო კარგია!

— აქვე, უკანა ეზოშია... ჩვენი აბანო, ორასი წლისაა! — როქსანამ თვლებში შემომხედა.

— ჰო, დაგვიძველდა, მაგრამ თავის მოვალეობას ასრულებს, ბანაობა შეიძლება.

— ორი საუკუნის? — გამიკვირდა.

— გინდა დავანახო? — როქსანამ ხელზე ჩამჭიდა ხელი, სამზარეულო ოთახში შემიძღვა და ფანჯრის ფარდა გადასწია. — აბა, შეხედე!..

უკანა ეზოს ერთ მხარეს მრგვალი მორებისგან შეკრული, ჩვენებური ჯარჯვალის მაგვარი ნაგებობა დავინახე. ეტყობოდა, აბანო მართლა მოვალეობას ასრულებდა, ძლივს იდგა.

ნაჯახით უხეშად ნაჩორკნი, სქელი ფიცრებისგან შეკრული კარი, სანახევროდ ღია იყო, სახლიდან იმ კარისკენ თოვლში ახალგაყვალული საცალფეხო ბილიკი მიემართებოდა.

ფანჯარას მოვშორდი. ღუმელთან მოფუსფუსე ფირაფონტ პეტროვიჩს გადავხედე.

— მოგეხმარებით! — ვუთხარი.

— არა, არ მინდა.

— სამზარეულოს რალაც-რალაცები მეც მესმის.

— მოვრი უკვე ყველაფერს... ერთი ორი საათის შემდეგ სუფრასაც გავშლით.

სუფრა რომ ახსენა, მომავონდა, მანქანის საბარგულში ჩაწყობილი ტორტები და ტკბილეული. როქსანას მოვეუხმე და ეზოში გავედი. სწრაფად ამოვალაგე, რაც საბარგულში იყყო.

როქსანა ტორტებმა აღაფრთოვანა. მისაყვედურა, რატომ აღრე არ გამავებინეო. მე შამპანურის თავმოვერცხლილ ბოთლებს ღიმილით გადავხედე. ბოთლები პეტროვიჩმაყ შეათვალიერა.

— ტყუილად გადაგიყრიათ ფული. — ჩაიდუღუნა.

ჩაი სამზარეულოში დავლიეთ. საახალწლო სუფრა კი მრგვალ მაგიდაზე გაიშალა.

მასპინძელმა სუფრა ერთხელაც შეათვალიერა და სკამი გამოაჩოჩა, ჩამოყდა.

— თორმეტამდე შევიკავოთ თავი? — იკითხა.

კედლის საათს ავხედე. ახალ წელს ყველგან თბილისის დროით ვხვდებოდი ხოლმე. მერე მოსკოვის დროით თორმეტზეც ხელახლა ვეგებებოდი ახალ წელს...

— თბილისში ზეიმს უკვე იწყებენ. — უნებლიეთ წამომცდა.

— ასეა მიღებული? — არა, დროშია განსხვავება, ერთი საათი.

— აა? — როქსანა შედგა, მომაჩერდა. — იქნება ჩვენც თბილისის დროით დავვეწყო, ა?

— აბა, გახსენით დასალევი! — ფირაფონტ პეტროვიჩსაც დაუჭდა ჭკუაში ეს აზრი. — ესე იგი, განსხვავება ერთი საათია? — იკითხა.

შამპანური ჩამოვასხი ჭიქებში. საათის ისარი, რომ თორმეტს მიუახლოვდა, წამოვდექი...

— მერე ეს თეთრი დავლიოთ. — პეტროვიჩმა არაყზე მანიშნა და ტუჩები მოიწმინდა. — რა გადაწყვიტეთ, იბანავებთ?

— სიამოვნებით! — ნააბანავეები კი ვიყავი, მაგრამ აბანომ რატომღაც დამაინტერესა.

— გზის მტვერს ჩამოირეცხავ! —

როქსანამ მიჩჩია. — მაგრამ მოსკოვში ხომ იბანავე? — შემდეგ ტკბილეული...

— მე წავალ. ღუმელში შევასუვევუეთებ. — პეტროვიჩი წამოდგა. — ორთქლის აბანო სულ სხვანაა... აბანო თბილია, მეც ახლახან ვიბანავე.

— მაშინ მეც წამოვალ, მეც მინდა ბანაობა! — როქსანამ მამას შეხედა.

— ეგ უკვე ამას შეეკითხე. — პეტროვიჩმა ჩემზე ანიშნა და მოღუშული, უკანმოუხედავად გავიდა ეზოში.

უხმოდ გავაყოლე თვალი. — აი, ბრაზიანი ქართველი! — წამოიძახა როქსანამ და შემცბარივით გამილიმა.

— ქართველი? — დადუმდა, არაფერი მიპასუხა.

— მაშ შენ ქართველი ხარ? — ვკითხე.

— შენ რა, არ იცოდი? — შემდეგ ნიშნისმოგებით მიპასუხა და ფეხსაცმელების ბაკუნით გვერდით ოთახში შევიდა.

ერთხანს გაოგნებული ვიდექი... მერე მაინც მასპინძელს მივსდეი.

აბანოში შესვლისთანავე ნესტისა და შორის დამახასიათებელი სუნნი მეცა. პეტროვიჩი სიმინდის ტაროებივით მოკლედ დახერხილ შეშის ნაჭრებს უკვე ღუმელში ტენიდა. ღუმელზე დიდი, ძველი სპილენძის ქვაბი ორთქლავდა. შესასვლელი კარის პირდაპირ კედელთან ტაბტივით, საფეხურებიანი რალაც იდგა. იატაკი, ჭერი, კედლები და ის კიბე-ტაბტიც დროდადამის მიერ ჩაშავებულ-ჩაყინავებული, თითქოს ჭაობში ნაგდები როკივით გაქვავებული შეჩვენა. მხოლოდ ღურსმანზე გადმოკიდებული ნათურა იყო ახალი, ისიც ბეჭუტავდა და მკრთალად ანათებდა იქაურობას.

— ასეთ აბანოში თუ ვიბანავიათ? — ღუმელთან ჩაცუტულმა მასპინძელმა ამოშხედა.

— კი, ბევრჯერ. — თქვენთანაც არის ასეთი აბანოები?

— არა, ჩრდილოეთში ვარ ნამყოფი. — მაშინ გასაგებია.

— ეს აბანო მართლა ასე ძველია?
— ოდნავ უხალისოდ მოვათვალისწინებ
იქაურობა. ბანაობა უკვე აღარ მიწ-
დოდა.

— კი, ძველია... ესლა დარჩა ჩემი
წინაპრებისგან და ჭერჭერობით ამის
დამადასტურებელი საბუთიც გამაჩნია.
— შემოსასვლელ კარზე მანიშნა. —
ნახე იქ რა აწერია!

— სად?

— კარზემოდ, სადაც ნათურა ჰქო-
ნდა.

კართან მივედი, ზღურბლზე შემდ-
გარმა შევხედე ფიცარს, მაგრამ ვერა-
ფერი დავინახე, ნათურაც ახლოდან
თვალეებს მიბრმავებდა.

— მერხზე თუ არ შედექი, ვერა-
ფერს დაინახავ! — მერხი გამოაჩინა.
— აი, ნათურის ზემოთ, მორს დააკვი-
რდი!

მერხზე შევდექი.

მორს ხელი რომ გადავუსვი, დანით
ამოჭრილი ლარებივით რაღაც ვიგრ-
ძენი თითები, მაგრამ დაბალჭერიან
ოთახში, მერხზე შემდგარმა და წელში
უხერხულად მოკეცილმა, ამჯერადაც
ვერაფერი გავარჩიე.

მერხიდან ჩამოვხტი. სველ ტილოს
დავუწყე ძებნა.

ჩვარიც მასპინძელმა მომაწოდა.

— იქ თარიღია, მაგრამ ზემოთ, ასო-
ებიცაა, რაღაც აწერია... აბა, ერთი, კა-
რგად დააკვირდი! — ფირაფონტ პეტ-
როვიჩი, თვითონაც ცნობისმოყვარეო-
ბით აენტო.

მორს სველი ჩვარი რომ გადავუსვი,
ციფრები და ასოებიც მაშინვე გაბრწყ-
ინდა.

მორზე — „ძ ი რ უ ლ ა“... — ქარ-
თულად ეწერა. შემდეგ რამდენიმე სი-
ტყვა ველარ გავარჩიე, მერე — „ა ზ-
ნ ა უ რ ი“... — შემდეგ ისევ წაშლილი
იყო, ბოლოს — „ა ღ ე ს რ უ ლ ა
1807“ — ამოვიკითხე.

— ჩაანს? გარჩიე რამე? — მასპინ-
ძელი თვალებს არ მამორებდა.

— დიახ... ათას რუას შვიდი წელი...

— ეგ კი, ზემოთ?

დავდუმდი.

— აა? — მომაჩერებდა მისი თვალები
ამოილო.

— მერე ზემოთ — „ძირულა“ აწე-
რია...

— რა აწერია?

— „ძირულა“...

— ეს რას ნიშნავს?

ისე ვიყავი რომ ლაპარაკი მიჭირდა.
მერხიდან ჩამოვედი და ქვაბიდან პეშ-
ვით სახეზე წყალი ვიპყურე.

— ძირულა მდინარეა, ჩვენში.

— მართლა? — ღიმილოვანი ფი-
რაფონტ პეტროვიჩი ქვაბთან მოვიდა,
მომიახლოვდა. — აი, ზემოთ, იქ აწე-
რია?

— დიახ!

— პირდაპირ თქვენებურად, ქართუ-
ლად?

— ძირულა ერთია. — უნებურად
წყენით ჩაეხედე თვალბში. — დიახ,
ჩ ვ ე ნ ე ბ უ რ ა დ ა ა დაწერილი!

სიჩუმე ჩამოვარდა.

მივიხედ-მოვიხედე, მერხზე ჩამოვ-
ჯექი.

— ჰო, აბანო ჩემი წინაპრებისაა და
ამიტომაც, როგორც რელიქვიას, ვი-
ნახავ, ვუვლი ამდენი ხანია.

უხმოდ შევეყურებდი.

— სადღაც აქვე, ერთ დროს, სახ-
ლიც გქმონია... ახლა ესლა დარჩა... ეს
აბანო...

— სახლი?

— არა! — თავი გადააქნია. — მე
ვამბობ, სანადირო სახლი-მეთქი. თუ-
რამე მოდიოდნენ დავილოვებიც... ზოგს
გვარი ჰქონია გადაკეთებული... უფა-
ლმა უწყის უკვე რა და როგორ იყო,
ზუსტად ვერაფერს გიტყვი.

საიდუმლოებით მოცული მეჩვენა
ირგვლივ ყველაფერი. ვატყობდი რომ
მასპინძელსაც ყველაფრის თქმა არ
უნდოდა.

— მოჰყევით კიდევ რამე! — ველარ
მოვითმინე და ვუთხარი.

— ეეჰ... — ხელი ჩაიქნია.

— მაინც?

— არაფერი ისეთი... — ბუნდოვნად
მიპასუხა და მერე: — რომელი საათია,

ნახე, ახალი წლის შემოსვლა არ გამოგვეპაროს!

წამით ერთმანეთს მივაჩერდით.

— რა იყო? — სევდიანად გაიღიმა.

— არა, არაფერი... — მეც მოწყენილმა ვუპასუხე, მაგრამ შემდეგ გუნებაში რაღაც ძალიან გამიხარდა, ისე გავხდი, ხელები რომ გამეშალა, მეგონა გავფრინდებოდი.

ორმა დღემ სწრაფად გაიარა. მოსკოვში გამგზავრების დრო დადგა. რატომღაც მეჩვენებოდა, თითქოს მოსკოვში უამრავი საქმიანი, საინტერესო წუთი მელოდებოდა. საქართველოს ამბებსაც იქ მალე იგებ, ზოგჯერ უფრო მალეც, ვიდრე თბილისში, თანაც სამსახურში უსათუოდ დროზე უნდა გამოვცხადებულყავი.

მეგონა არდადეგებს როქსანა სოფელში, მამასთან გაატარებდა, მაგრამ მგზავრობის სამზადის რომ შევუდექი, მოიწყინა; ცალკე ფირაფონტ პეტროვიჩი მონღუშული დადიოდა. მეც ველარ მოვიკრიფე ძალა, ვერ ვუთხარი მამა-შვილს — აბა, წავედი, კარგად განახეთ-მეთქი.

ბოლოს, ჩემი უმწიგობის გამო გაბრაზებულმა როქსანას არც შევხედე, ისე გავედი ოთახიდან და მანქანას დავუწყე ჩხიკინი.

როქსანამ ფანჯრიდან გამომხედა, ჭერ შორიდან შემათვალისწინებდა. მერე ეზოში გამოვიდა, გვერდით მომიდგა და ძრავას საქმიანად ჩახედა.

— მე წავედი. — თავაუწყველად ვუთხარი.

— მტოვებ? — მკითხა.

— შენ რა, წამოსვლას აპირებ?

— რა თქმა უნდა!

— აა? რა კარგია! — გამიხარდა, თუმცა მაინც ვერ წარმომედგინა, მამას რომ მიატოვებდა. — იცოდე, მამაშენს მე ვერაფერს ვეტყვი!

— რა ვქნა? — შეყოყმანდა.

— მიდი, ნუ გეშინია, მე აქა ვარ! — წავაძევე და ისევ ძრავაში ჩავრგე თავი.

გაეცინა.

ფირაფონტ პეტროვიჩმა კი გარეგნუ-

ლად სავსებით ჩვეულებრივად, თითქოს გულგრილადაც კი მტრულ ნეტლებზე, მაგრამ შემდეგ ნდობის გრძობის დალილი შუქი ჩაუდგა თვალბში.

— სად იცხოვრებთ? — იკითხა.

— ბინა ხომ გვაქვს...

— ესე იგი, მიდიხართ.

— კი, წავალთ.

— ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ და შევთანხმდით ყველაფერზე, არა?

— დიახ! — ვუპასუხე.

— მამა!.. — როქსანა მოეხვია.

ყველაფერი ცხადი და გასაგები იყო, მაგრამ არავითარი შეთანხმება არ ყოფილა. ეს გახლდათ რეალური სინამდვილე, ყველა შეთანხმებაზე ნათელი და გასაგები. ფირაფონტ პეტროვიჩმა მხოლოდ ერთხელ მკითხა:

— როქსანამ უკვე მითხრა, რომ ჩვენ ახლობელი ადამიანები ვხდებით, მართალია?

— დიახ — ვუპასუხე.

ერთადერთი ქალიშვილის მოშორება, რა თქმა უნდა, ადვილი არ იყო. ბოლო ეღებოდა მყუდრო და მშვიდ ყოფას, რაღაც უკანმოუბრუნებლად გათავდა იმ კაცის ცხოვრებაში, მაგრამ ეს იყო და ეს, ამით დამთავრდა ჩვენი საუბარი.

მანქანაში რომ ჩავსხედით, ფირაფონტ პეტროვიჩმა გულგრილად გახედა დაცარიელებულ ეზოსა და სახლს. მერე თვითონაც გვერდით მოგვიქცა, უხმოდ მოგვაცილა ლისკოვოს შესასვლელამდე.

მძიმე ტვირთად დაგვაწვა მასთან განშორება, თითქოს რამე საძრახი და საჩოთირო საქმე ჩაგვედინოს, გაბუტულებივით უხმოდ ვიარეთ თითქმის მთელი გზა.

მოსკოვში რომ ჩავალწიეთ, ბინდი წვებოდა.

მანქანა ნაცნობ შუქნიშანთან შევაჩერე, როქსანას მხარზე მოვხვიე ხელი, მოვახედე.

— ქალბატონო, გაზეთების ჟიხური თუ გახსოვთ?

— ვეახსოვს!

— აღრე იქ ერთ გოგონას ვხვდებოდი...

— უმაწილაკობისას?

— დიახ!

— ლამაზი გოგონა იყო?

— კი, ძალიან...

— თქვენ მამაკაცებს გიყვართ ბაქიაობა...

გვრძნობდი, რაღაც დამთავრდა ჩემთვისაც... ყველაფერი არარეალური, ფანტასტიკური და დაუჯერებელი მეჩვენებოდა.

XIV

მარტის ცვალებადი, სუსხიანი დღეები მიიწურა. ქუჩებში ვალმა-გამოღმა დახვავებულმა თოვლმა ნელ-ნელა იკლო, გაზაფხულის ნიშანწყალი დაეტყო მიდამოს. მიხაროდა, ვრძელი, მოქმული ზამთარი მიილია.

იმ საღამოს გულიაა გვეწვია სტუმრად. გაგვიხარდა მისი გამოჩენა, კარგახანი იყო, არ გვენახა. ვახშმის შემდეგ სავარძელებში ვისხედით და ვსაუბრობდით, ტელეფონმა დარეკა.

— თადეოზი ვარ. — თათემ რატომღაც მოგუდული ხმით მაცნობა.

— მივხვდი! — ირონიულად ვუპასუხე.

— იცი!.. დათო დაიღუპა...

— რა?

— წარმოგიდგენია?!

— კაცო, მითხარი, რა მოხდა!

— რესტორანში წაქცეულა, ცეკვის დროს...

ერთხანს ხმა ვერ ამოვიღე.

— როგორ თუ წაქცეულა?! — ძლივს ვკითხე.

— რა ვიცი, ასე მითხრეს.

— საიდან რეკავ?

— შინიდან.

— რა კვნათ?

— რა უნდა კვნათ, მორგში წაუსვენებით უკვე.

— შენ ვინ დაგირეკა?

— არ ვიცნობ, მგონი დათოს ამხანაგები იყვნენ.

— კაცო, ჩვენ არ წავიდეთ?

— ახლა რას ვუშვებით? — თადეოზის ხმა თითქოს ^{გვერდნიდან} მოისმოდა. — მე თქვენთან ვარ, რას ვაკეთებ... რა აზრი ჰქონდა ამ შუალამით დარეკვას, ბიჭები დილით მორგთან იკრიბებიან...

— რვა საათზე დაგელოდებით დიდ თეატრთან.

— რა მოხდა? — როქსანა გაკვირვებული მიყურებდა.

— დათო დაღუპულა. — ყურმილი უხმაუროდ დაედე. ახალა გამახსენდა, რომ როქსანა დათოს არ იცნობდა, — ამხანაგი იყო. — ჩავიდუდუნე და თვალი ავარიდე.

— გულწრფელად ვწუხვარ! — გულიაა წამოდგა, მომიახლოვდა, შემდეგ როქსანას გადახედა. — მე წავალ, თუ შეიძლება.

ბოდიში მოვიხადე.

როქსანას ვანიშნე გაეცილებინა.

— არა, არა! — ხელები გაასავსავა გულიაამ. — არ მინდა გაეცილება.

— ახლავე მოვბრუნდები. — დამიბარა როქსანამ.

დაცარიელებულ ოთახში მარტო დავრჩი. გაოგნებული ვიდექი. მოკვდა. დათო მოკვდა.

შემდეგ ის დილა დამიდგა თვალწინ, დათოს რომ ტელეფონით უკანასკნელად ვესაუბრე.

— წუხელაც დავლიე, ჩემი ამბავი ხომ იცი? — ყურმილი ავიღე და პირველი, რაც მითხრა, ეგ იყო.

— ისევ კაცო? — ვუსაყვედურე.

— ეგე, ეგ კიარა, ერთთან ჩხუბიც კი მომივიდა, კიდევ კარგი, მიცნობენ იმ რესტორანში, თორემ საღაც „ჯერ არს“ იქ მიმამბრძანებდნენ.

— ეგლა გაყლია...

საუბარი ვერ ავაწყეთ. გამომემშვიდობა. მერე ისევ დამირეკა.

— კაცო, სულ გადამავიწყდა, რისთვისაც დაგირეკე, ვერცხლი რა ღირს გრამი?

— არ ვიცი!

— წუხელ ერთმა შემომთავაზა... ვერცხლის თეფში და ფინჯანი მინდა

რომელიდაც გზისპირა რესტორანში მომიწია შესვლა. მიცვალებულის შესანდობარი ჭიქა აეწიოთო.

უღიმამოდ ვუსხედით სუფრას, ზოგი არც კი იცნობდა დათოს. შემდეგ ორიოდ წუთით, ვილაც მგზავრებიც შემოვიდნენ და ჩვენი სუფრიდან რამდენიმე კაცი ფეხზე წამოდგა. დიდად გაიხარეს ერთმანეთის ნახვით. ჩვენც წამოვდექით, უცნობები გავიციანით, მივესალმეთ. როცა გაიგეს, რა სუფრაზე ვიყავით შეკრებილნი, მიცვალებულის შესანდობარი ჭიქა ასწიეს, მოგვისამძიმრეს, დამწუხრდნენ.

ვიდექით სუფრის გარშემო და ზრდილობა-პატივისცემაში ვეჯიბებოდით ერთმანეთს. დარბაზში მსხდარნი არ გვაქცევდნენ ყურადღებას, არავის არაფერი უყვირდა.

შემდეგ სტუმრები დაგვემშვიდობნენ.

ისევ შემოვუსხედით სუფრას.

— ვინ არიან? — ვერ მოვითმინე, გადაჩვეული ვიყავი ამისთანა შეხვედრებს და დამაინტერესა, მოვიხიბლე უცნობებით.

— კაცო, ქუთათურები არიან! — მიპასუხეს გაკვირვებულებმა. — ჩვენი ძმები, ოქრო ხალხი!

— ეე, ქუთაისში თუ მოგიხელთეს გადაგყვებიან...

— ასეთი სუფრა რომ არ გექონოდა, მათი გაშვება იქნებოდა? — წუხდნენ ჭირისუფალი მეგობრები.

— კარგი რა, გასაგებია. — უხალისოდ გააწყვეტინა თამადაძე.

— შენ რაო, ხომ არ დაგვიფერი?

— მერე რა თუ დაფერი? — სავარძელში შეირბა თამადაძე. — ქალაქში ყოველთვის საჭიროა ერთი ლოთი, ერთი მეღვინე და ასე შემდეგ...

მეორე დღეს მოსკოვისკენ მიმავალი თვითმფრინავი დრანდის აეროპორტიდან რომ აფრინდა, სოხუმის გასწვრივ, სანაპიროზე უამრავი ზღვასთან მოთამაშე თოლია დაეინახე. მერე თანდათან დაპატარავდნენ, თითქოს წერტილებად იქცნენ, ბოლოს სანაპირო სულაც გაქრა.

თვითმფრინავი დრუბელს... ასეცა ილუმინატორებში ვხვდებით... შექნაბათა. ქვემოთ, პორიზონტიდან პორიზონტამდე, ოდნავ აწეწილი ღრუბლების სტეპი გადაიშალა. ზოგანაც ღრუბელთა ბორცვები და გორაკები იზლანებოდა. იფიქრებდი, ნეტა ერთი წამომავორა ამ რბილი და ფაფუკი ბამბის ველზეო...

მოსკოვში მშენიერი დარი დამხვდა. თოვლი ბლომად იყო, მაგრამ წყალსაწრეტ მიღებს უკვე ჩხრიალი გაუდიოდა ქუჩებში.

გადიოდა დღეები და ყველაფერს თავისი ელფერი უბრუნდებოდა. მალე ისევ აწერიალდა ტელეფონები.

„არაგეში“ გაცნობილმა სიმპათიურმა ექიმმა დაამირეკა და გორკის ქუჩაზე, ტელეგრაფის შენობასთან შეხვედრაზე შემითანხმდა. ამჯერად მითხრა, სასამართლოში მიბარებენო.

იმავე საღამოს შევხვდით.

ჩემი მანქანის მყიდველები დაუშვარიათ, თურმე სხვებიც გაუმწარებიათ, რა ვქნა, მივიდე?

— თქვენ რა შუაში ხართ? — ვკითხე.

— მოწმედ მიბარებენ!

— მიდით, რატომ არ უნდა მიხვიდეთ?

— მივიდე და სახალხოდ განეცხადო, მანქანას სამმაგად ვყიდდი-თქო?

— ჰო!..

— აი, მეც მაგას ვამბობ! — დადარიდიანდა.

ვერაფერი ვურჩიე.

ოდნავ უხალისოდ გამოვემშვიდობეთ ერთმანეთს.

ცენტრიდან პირდაპირ შინისკენ გაეწიე, მინდოდა პავლესთვის დამერეკა, მეორე დღე შაბათი იყო და ვიფიქრე ჰადრაკის სათამაშოდ დაეუძახებ-მეთქი.

შინ შესვლისთანავე დავრეკე.

— სად დაიკარგე, ისევ შტატებში ხომ არ ყოფილხარ? — ვკითხე.

— ზუსტად!

— მართალია? — გამიკვირდა, თუმცა საზღვარგარეთ სამსახურებრივ მიკლინებებში ხშირად დადიოდა.

— კი, ორი დღის წინ ჩამოვედი.

— რა ხდება ამერიკაში?..

— არაფერი ისეთი... ფუფუნებაში
ლებიან ძველებურად კაპიტალისტე-
ბი. — გაეცინა. — თუმცა არა უშავს,
კოტალა დარჩათ...

— გინდა, ჰადრაკი ვითამაშოთ?

— ფორმაში ხარ?

— ისე რა... მოდი, ლარისაც წამო-
იყვანე, როქსანაც ეს-ესაა გამოჩნდება:

— პო, კინალამ გადამაფიწყდა, მე
ერთი საჩუქარი ჩამოგიტანე შტატები-
დან...

— რა საჩუქარი?

— ჭერ არ გეტყვი, ნახავ, მოგეწო-
ნება.

როქსანა გულიპაასთან ერთად სად-
ღაც მაღაზიაში წავიდა და მალე უნდა
დაბრუნებულიყო.

სამხარეულოში შევედი. ვახშმის თა-
ღარიგს დავიკერძეთქი, გავიფიქრე-
გული კი ვერაფერს დავუღე.

გამხმარი, ძველი პურის ნატეხები
მოვავროვე, წვერილად დავჭერი, დავ-
ფშვნი და წყალში ჩავაღბე. კარგად
რომ გაფუცდა, წამოვიღე და თეფში
აივანზე, მტრედებისთვის განკუთვნილ
ფუარნაგზე შემოვდგი. მაშინვე ვიგ-
რძენი, სადღაც მტრედები აღუღუნდ-
ნენ.

მტრედებსა და ჩიტებს ერთხანს შო-
რიდან ვუთვალთვალედი. შემდეგ მო-
ვტრიალდი და უცებ შევკრთი... როქ-
სანა მოჩვენებასავით ქურქგაუხდელად
იღგა კართან.

— აა, მოხვედი? — ჩავიდუღუნე.

— ხომ არ მოიწყინე? — ღიმშორე-
ული მომიახლოვდა, მაკოცა.

— მოდი, მაგიდა გავშალოთ, საცაა
პავლე და ლარისა მოვლენ! — ვუთხა-
რი და პალტოს გახდას მივეშველე.

— სიამოვნებით! — ხალისიანად მი-
პასუხა. — ხუთ წუთში ყველაფერი
მზად იქნება.

სულ მალე ზარმა დარეკა. ლარისა
და პავლე ბავშვებიანად მოვიდნენ.
პავლეს ამერიკული სპინინგი ეჭირა ხე-
ლში.

გემრიელად ვივახშმეთ

ვახშმობის შემდეგ მაგიდას გარშე-
მო ვისხედით და სანამ რჩქსანამ უწყას
მოხარშავდა, ესაუბრობდით: [შქსქქ] რა
ტომლაც მოვიწყინე.

უხშოდ წამოვდექი.

კარადიდან ეურნალები ავიღე და
დივანზე დავყარე. ბავშვებს ფერადი
სურათები დავათვალიერებინე. მოგვი-
ანებით, პავლეს ნაჩუქარ სპინინგს გა-
დავწდი და ოდნავ სული მოვითქვი.
სათევზაო ადგილები მომაგონდა, ცივი
და კამკამა, გამჭვირვალე მდინარეები.

— რამ მოგაფიქრებინა ამის ჩამო-
ტანა? — პავლეს გადავხედე.

— ხომ მოგეწონა?

— ძალიან — ვუთხარი, მართლა კა-
რგი სპინინგი იყო.

ბოლოს შევნიშნე, ლარისა შინაუ-
რულად ვერ გრძნობდა თავს და როქ-
სანაც რატომღაც თავჩაქინდრული იქ-
და.

— რატომ მოიწყინეთ? — ვკითხე.

— არ მოგვიწყინია!.. მშვენივრად
ვგრძნობთ თავს... ყოველშემთხვევაში
ჩვენ საერთო ენა უკვე გამოვანახეთ! —
ლარისამ როქსანას გაუღიმა. — დიდ
თეატრში ახალი რა არის? — ვკითხა.

როქსანამ მხრები აიჩეჩა.

— თქვენ ხომ იქ მუშაობთ?

— ჭერჭერობით — არა...

— მაპატიეთ, რატომღაც მეგონა,
რომ... — ლარისამ თვალების ბრიალით
გადმომხედა.

— ეს მე ხუმრობით გითხარით ასე...
— უხერხულ მდგომარეობაში ჩავეპარ-
დი, სიგარეტი ამოვიღე.

— აა! მომაგონდა! — როქსანამ კო-
მიკურად წაიგრძელა კისერი და მაშინვე
დადუმდა, შეცბა, შემდეგ გამომხედა
და გაეცინა.

ჩვენც გაგვეცინა.

— ამერიკაში რა ამბავიაო ახალი,
რას ამბობდი? — პავლეს სიტყვა მა-
ინც ბანზე ავუგდე.

— ამერიკაში, როგორც წესი, მდი-
დრები კარგად ცხოვრობენ, ღარიბები
კი — ცუდად.

— გასაგებია... — ჩავიდუღუნე. —

ძალიან კარგი, მაგრამ ბოტინოში როდის მივდივართ?

— ბოტინოში რა გინდა! — სიცილით მკითხა პავლემ. — მოგენატრა?

— შენი ნაჩუქარი სპინინგით იმდენი თევზი უნდა დავიჭირო, რომ ძია ვანიამ დინამიტზე ხელი აიღოს!

— სადღაა ძია ვანია, დალუპულა საწყალი.

— რა მოსვლია?

— დინამიტი აფეთქებია, თუ როგორ იყო? — პავლემ ლარისას გადახედა.

— მდინარეში ჩაუგდია იმ უბედურს, მერე ნაპირზე ფეხი დასხლტომია და თვითონაც წყალში ჩაჯარდნილა. დინამიტიც სწორედ მაშინ აფეთქებულა.

თვალწინ დამიდგა ძია ვანიას გულუბრყვილო, მშვიდი სახე, მორიდებული გაღიმება. უნებურად კარადის თავზე შემოდებულ ცხენ-ირემას რქას ავხედე.

— კი, მაგრამ ზამთარში ხომ წყალი გაყინულია? — არ მინდოდა დაჭერება.

— აგერ ამ ათიოდ დღის წინ მომზდარა ეს ამბავი.

მოვიწყინეთ, სიჩუმე ჩამოვარდა. ბავშვებს უკვე თვალეზი ელულეზოდ და ყველანი წამოვდებო.

სტუმრები აეტობუსის გაჩერებამდე მივაცილეთ. საღამომ უფერულად ჩაიარა, ჭადრაკი არც გაგვხსენებია.

დილითაც უგუნებოდ წამოვდებო. მერე მაინც ვეღარ ვუღალატე კვირადღის ჩვეულებას და ორთქლის აბანოში წავედი. როქსანას ცენტრში გასეირნება საღამოსთვის გადავუდე. მანამდე იქნებ თეატრის ბილეთებიც მეშოვა.

აბანოში ბევრი ხალხი იყო.

გასახდელი დარბაზის ირგვლივ, ფარდაჩამოშვებულ ერთ-ერთ კაბინიდან ქართული საუბარი შემომესმა.

— კაცო, გავგოცდი! — ჰყვებოდა ვიღაცა. — ბიჭო, აგია არიფი-მეთქი, ვკითხე, ნახე პიკის დამა როგორ გადაყლაპა ოხერმა?..

საბანაოდ შევედი.

მარმარილოს ტახტზე ვიჯექ ორას-კილოიანი ღიბი ურცხვად წაყოფორებულიყო. ტიტველიც კი ზერხებდა, მნიშვნელოვანი და სოლიდური გარეგნობის შენარჩუნებას. ახალგაზრდა ზანგი უხეღდა ტანს.

ზანგი — ტკამ, ტკამ! — უტყლაშუნებდა ხელს. — „ბიჭტრო, ვანია, ბიჭტრო!“ — დაუძახა ვიღაცას, ჭიშიანი კბილებით უღიმოდა. — ტკამ, ტკამ! — ენერგიულად მუშაობდა.

საორთქლე ოთახში რამდენიმე ნაცნობსაც შევხვდი. კედელს ხელებით მიყრდნობილებს ზურგზე ცოცხს უტყლაშუნებდნენ.

აბანოდან გამოსულმა თეატრის სალაროს მივაშურე, მაგრამ ბილეთები რომ ვერ ვიშოვე, შინისკენ გავუყუვე გზას.

სალამოს მეგობრები მეწვივნენ.

ეურნალების მაგიდის გარშემო ვისხედით, ესაუბრობდით, ანანასისა და მანგოს წვენს შევექცეოდით. სხვა დასალევი არ მქონდა, საშოვნელადაც არ გავქცეულვარ, მანქანებით იყვნენ მოსულნი და ვერ დავაძალეზი.

— ჩვენ რატომ არ გავვაგებინე? — გიორგიმ თვალებით როქსანაზე მანიშნა, მისაყვედურასავით.

— ნათანაილთან მეგობრობს ამ ბოლო დროს. — ფაფუმ ჩვეულებისამებრ ჭერ იატაკზე გაუსვა ფეხი, მერე გაიარ-გამოიარა და ბარის კარი გამოალო. — ნახე, წვენებზე გადასულა?

— შე კაცო, რა ამბავია, ამდენი წვენი? — გიორგიმაც შეიხედა ბარში, დაათვალიერა. — ნათანაილს ხომ არ უყვარს წვენები?

— უყვარს და ლისკოვოშიც ბლომად ვსვით...

— აა, უკვე იყავით ლისკოვოში?

— ვიყავით!

— მერე ჩვენ რატომ არ შეგვატყობინე? — გაოცდნენ.

— თქვენ არ იყავით, მგზავრობა ბარე ხუთჯერ რომ გადამიდეთ? — ახლა მე გავიოცე.

— ხუთჯერ არ ყოფილა, მაგრამ... — გიორგის გაეცინა.

გაეჩუმდი.

— ნათანაილმა „მერსედესი“ იყიდა?

— კი, იყიდა.

— მომწონსო?

— ძალიან! — გამეცინა.

— ვაი, მაგის პატრონს! რაში გადაუყრია ფული.

— მაშ რა ექნა, ლარიბ სტუდენტს დახმარებოდა?

— თუნდაც...

— მე აქ ლარიბ სტუდენტს ჭერ არ შევხვედრივარ.

— ეტყობა, ვერც ნათანაილი შეხვდა.

— კარგი, ძალიან ნუ კი გადაყვები მაგ ნათანაილს.

— სადმე გამგზავრებას თუ კიდევ გადაწყვეტთ, შეგვატყობინე, დაგფინანსებთ ღონისძიებას. — ფაფუმ ირონიულად ჩაიციანა.

— კი, ბატონო! — დავთანხმდი.

ფაფუს ბევრი ლაპარაკი არ უყვარდა, სანამ ხმას ამოიღებდა, ლოდინით დაგღლიდა, თუმცა ზოგჯერ დანაპირებს ასრულებდა ხოლმე.

იციონდნენ და მეც მაყინებდნენ, გვიანობამდე ვილაყბეთ, მერე ტყბილად გამოვემშვიდობეთ ერთმანეთს.

ბიჭები ქვევით, სადარბაზომდე ჩავაყილე.

შინ რომ მივბრუნდი, როქსანას მაგილის ალაგებას მივებმარე, გარეცხილი ჭიქები გავამშრალე, შემდეგ ბარის კარი რომ გამოვალე და შევიხედე, შუაზე გაკეცილი ოცდახუთმანეთიანები დაეინახე. ფაფუს ხელწერა მენიშნა.

XVI

პირველი მაისი ახლოვდებოდა.

სამსახურის შემდეგ როქსანას დიდ თეატრთან ვხვდებოდი და მერე მალაზიებში დავეხეტებოდი. ნაჩუქარი ფული გამოგვადგა. ვათვალერებდით, ვიძენდით რალაყებს. თანაც გული შეთანაღრებოდა, დროზე რომ ვერ შევნიშნე ბართან მოფუსფუსე, წველების სიოხებით აღფრთოვანებული გიორგისა

და ფაფუს ხელმარჯვე ბი.

ერქანული

როქსანას იმ დღესაც მისი მარჯვე ხელი.

სანამ გამოჩნდებოდა მოწყენილი ვიქტი მერხზე. მოშორებით მსხდარ ნაცნობებს თვალი ავიარადე. ისედაც გულგულბივით შეხმატბილუბული საყარობდნენ.

ბალის შესასვლელთან. რამდენიმე უცხოური ავტობუსი იდგა ტურისტები ხელმოჩრდილელი ათვალერებდნენ თეატრის თავზე ცხენთა სამეფულს. გაღმა საღაროებთან ნაცნობი „მერსედესი“ დავლანდე. მაგრამ თვითონ ნათანაილი არსად ჩანდა.

როქსანა მოვიდა და მძიმე ხელბანთებით დატვირთული ნათანაილიც გამოჩნდა, მანქანას შიადგა.

— ქართველო, გამარჯობა შენი! — შეფუთულ-შეხვეულებს რომ მანქანის საბარგულში აწყობდა, იმ დროს წავაღეპი თავზე.

— ოჰ! გაგიმარჯოს! — შემკებარმა ამოშხედა.

— როგორა ხარ?

იტალიის ელჩივით იყო გამოწყობილი.

— ნახე, რა დღეში ვარ?.. წერტილმანი საჩუქრების ყიდვა მინდოდა... ხომ იცი, ხელცარიელი ჩასვლა არ ივარგებს. ერთს რომ ჩაუტან, შეორესაც...

— სად მიემგზავრები?

— საქართველოში.

— რამდენი ხნით?

— მივდივარ საერთოდ! — თვალგბში შემომხედა.

— კი, მაგრამ...

— შე კაცო, ჩამოვალ ხოლმე. მენს ხელთ არაა?

მივიხედე, როქსანას შევავლე თვალი.

— შენ რას ფიქრობ? — მკაცრად.

— მე?

— ჰო! — რატომღაც ჩაიციანა.

— მე საერთოდ ბევრი ფაქრი არ მიყვარს... შენ რა, ახლა, ამწუთას მიემგზავრები? — ძლივს ამოვლულე.

— კი, ალიონზე...

სიგარეტი ამოვიღე და ცეცხლი მოვუკიდე. წამით თვალეებში შემომხედდა.

— გული კი მწყდება, რომ გტოვებ, თქვენს ჭორწილსაც ვეღარ დავესწრები, მაგრამ...

— ეგ არაფერი.

— საქართველოში შევხვდებით. — მითხრა და ცარიელი ჩანთები მოიმარჯვა. — ფირანას ჩემგან მოკითხვა გადავიცი...

საბარგული ჩაეკეტა.

— შევდივარ ისევ უნივერსიტეტში, რა ვქნა? — ვითომ უმწეოდ გაშალა ჩანთიანი ხელეები.

ბალის შესასვლელთან როქსანას გამოესალმებოდა და მერე ხელმეორედ დაგვემშვიდობა.

მანქანა დავტოვე, მაგრამ საით წავსულიყავი, არ ვიცოდი. ბალს მოვშორდი. საქართველოში ჩასვლა, იქაურობისთვის თუნდაც თვალის ერთი შევლება ისე მომინდა...

— რა მოხდა? — შემომხედდა როქსანამ.

— არაფერი, გამივიღის. — ვუბასუხე და გუნებაში შემშურდა კიდევაც მისი. დამუნჯებულივით უხმოდ ვიჭექე საკესთან.

— წამო რა, საქართველოში წავიდეთ! — უნებურად ხმამაღლა აღმომხდა და როქსანას ღიმილით გადავხედე. — მოდი, მართლა წავიდეთ, ა? — ხმადაბლა დავძინე.

— რატომაც არა, სიამოვნებით! — მშვიდად მიპასუხა.

ეკვიანი მზერა გავაპარე როქსანასკენ.

— შემოვებრუნო მანქანა?

— მოაბრუნე... შენ რა, მაშინებ? — გაიღიმა.

— თვითმფრინავით წავიდეთ თუ მანქანით?

— თვითმფრინავით.

— ბილეთებს თუ ვიშოვით...

— ვიშოვით! — ხვეწნით შემომხედდა. — უსათუოდ ვიშოვით! შოკოლადი ვუყიდოთ მოლარეს!

— როგორ გეკადრება! — ქართულად ვუთხარი.

— რა თქვი? — შემომხედდა.

— დამაცა, გითარგმნო! — მართლა შევეცადე, მაგრამ არ გამძაფრებულ ვითარებამ, ანდა რაინაირად უნდა მეთარგმნა — როგორ გეკადრებათ, რა საკადრისია, ვერ ვეკადრებ, არ გეკადრებათ...

როქსანა ამოდ ელოდა პასუხს.

მანქანა პირველსავე მოსახვევში შემოვებრუნე და ბილეთების სალაროს მივადექე. ჩემდა გასაოცრად ბილეთები თავისუფლად იყიდებოდა. ისე სწრაფად გადავწყვიტეთ და მოვაგვარეთ საქმე, არც მჭეროდა, რომ სულ მალე თბილისში აღმოვჩნდებოდით.

მომავალი შეხვედრებისა და მგზავრობის სურვილით ანთებულს მთელი ღამე არ დამეძინა. თბილისის ყველა კუნჭული რომ შემოვიარე, მერე იმაზე დავიწყე ფიქრი, თბილისი როქსანაზე რა შთაბეჭდილებას მოახდენს მეთქი.

XVII

თბილისის აეროდრომზე თვითმფრინავი რომ დაეშვა და აეროვაგზლის მოედანზე გავედით, თითქოს სიზმარი დამთავრდაო, გაოცებულმა მოვათვალიერე იქაურობა. მოედანზე რამდენიმე ავტობუსი და მრავალი მსუბუქი მანქანა იდგა. მოსკოვის აეროპორტთან შედარებით, მშვიდი, ყოველდღიური სამუშაო ატმოსფერო სუფევდა... მე კი დღესასწაულს მოველოდი.

თვითმფრინავიდან გადმოსული მგზავრებიც სწრაფად მიიმალნენ და გამხდარმა, გრძელულვაშა მუშამ რიხინ-რიხინით წააგორა ცარიელი საბარგული.

წამით როქსანას შემოხედვა ვეგრძენი.

გამიღიმა.

ტაქსში ჩავსხედით.

მძღოლს ქართულად მივესალმე და „ივერიაში“ მიმიყვანე-მეთქი, ვუთხარი.

მზეში გარუჭული, მხარბეჭიანი კაცი, უხმოდ, თითქოს უკმაყოფილოდ მიუჭდა საკეცს.

ავლაბარს რომ გამოვცდით, ვთხოვე, სანაპიროს გაჰყევი და ცენტრში დილმის მასივებიდან შედი-მეთქი.

— ა? — მომხვდა მძლოლმა.

ნათქვამი გავუმეორე.

— კი, გენაცვალე! — მხარი ასწია.

— ჩემთვის სულერთია.

ვერის ხიდქვეშ გავიარეთ.

რესტორანთან შევჩერდით — სიგარეტს ვიყიდო, დაგვიბარა მძლოლმა და გაღმა ტროტუარისკენ გავმართა.

— თქვენ ხომ არაფერს ინებებდით?

— წამით შეყოვნდა.

— გმადლობთ, არაა — გავუღიმიე და როქსანას გადავხედე.

სანაპიროს გაყოლებით სამი ღიმიანი კაცი მოდიოდა. გაცხარებით, ხელების ქნევით კამათობდნენ და დაინტერესებული როქსანაც მათ მისჩერებოდა.

— რატომ ბრაზობენ? — მკითხა.

— მგონი, რაღაც სანაძლეოზეა საუბარი. — გავხედე მოკამათეებს.

ღიმიანები მოულოდნელად შეჩერდნენ, ტროტუარი კენჭით გადაბაზეს, წაიკუნზნენ და სტარტზე დადგნენ. მეც გამოიკვირდა. ეტყობა, იმაზე კამათობდნენ — ვინ-ვის გაასწრებდა?..

— გიყები არიან? — როქსანა ძლივს იკავებდა სიცილს.

საქმიანი, სოლიდური გარეგნობის ბიძები მარდად წამოიშართნენ და ისეთი თავგანწირული სისწრაფით გავარდნენ სანაპიროს გასწვრივ, რომ გაცელებული დაერჩი.

როქსანას თავშეუკავებელი სიცილი წასკდა. შემდეგ ტუჩებზე აიფარა ხელისგულები და რატომღაც ფრთხილად გადმომხვდა.

— რა საინტერესოა, რომელი გაასწრებს!

ხელები ისევ ტუჩებზე შეიკვამა და ხერხეული.

— ვინ იცის... — უხალისოდ ჩავიღუღუნე, თუმცა თვალს მაინც ვადევნებდი გაქცეულებს.

მანქანიდან „ივერიასთან“ გადმოვცდით.

მიდამო მოვათვალიერე.

მამადავითის ეკლესიიდან ზევით, თითქოსდა გადაფრდებულ სატელევიზიო კოშკს ავაყოლე მზერა.

რუსთაველის პროსპექტის ორივე მხარეს ძველებურად ჩამწკრივებულიყვნენ ასე ნაცნობი და ახლობელი ჭადრები.

როქსანა გასუსული ამკვროდა, თვალს არ ამორებდა მთაწმინდასა და ფუნიკლიორს.

უხმოდ ვიდექით. მერე ფრთხილად შევაბე მხარზე ხელი და ნელა შემოვებრუნე. როქსანამ თავი მხარზე მომადო.

— ღმერთო ჩემო, ეს რა მემართება! — იკითხა. — ცხადია თუ სიზმარია ყველაფერი?

— ??

— იცი?.. — აელვარებული, სიცხიანი თვალეები შემომანათა. — რა საოცარია, ისეთი გრძნობა მაქვს, თითქოს ყველაფერი ეს ადრე მინახავს... წარმოგიდგენია? — მიწურულა ფერწასულმა.

მომეჩვენა, რომ ამიერიდან მე და როქსანა ამ მიწას ველარ დავტოვებდით.

საპანი გელომანი

ნ ა გ ე ბ ი

ნარკვეტი

„და აღესებოდა კახეთი ესრეთ“
ქართლის ცხოვრება.

1. სოფლის ტანადობა

საქართველოს რუკაზე ვაჩნდა ამაღი სოფე-
ლი. სახელი მისა — ნაგები.

სარჩველი კი ძველია.

სამწუხაროდ, ეს სოფელი ქართულ ენციკ-
ლოპედიაშიც კი არაა ნახსენები, არც საქათ-
ველოს ადმინისტრაციული დაყოფის წიგნშია.
არა და ჩვენი ერის ისტორიაში ეს ტოპონიმი
საქმიოდ ცნობილია. ამედე ვეიქეს, ამიერდამ
ის კლავ ცნობილი იქნება.

ვაღიშოვდეთა ნახობა მიწაზე ამაღი კერა
იგზავნდა. ამიტომ არც ისე უდავო იქნება,
თუ ირროდე ცნობას მკითხველს ძველ ნაგე-
ბზედ შეიწვევით.

„ქართლის ცხოვრება“ მის ამხავს საქმიოდ
ვრდელე ვაუწყებს:

„კვლად იადღუფის აღმოსავლით და მტერის
ვალმარტ არს ზოსტან-ქალაქი, რომელ არს
რუსთავი, ხოლო აწ ნაგები. ესე აღაშენა ცო-
ლმან ქართლისხანმან ციხე-ქალაქი... ვორტა-
ხელ დასუ: ქა ებოქიპოზი, და იყო უღრ
დაიოისამედე, არამედ ვამოსლესა სეჟა უციწი-
სათა მოობდა და აწუა არს ოხერა... ნაგების
ადმოსავლით და სამხრით არს ველი ურთაისა,
სავსე ქორცვაითა, რომელს მონადირებდენ
მეფეთა წლითა წლად. ხოლო მტერის კიდეთა
კალა დიდი, სავსე ეშეთა, მშუღითა, დათათა
და მგლითა და წურაღის ნადირათა. ირები ამ-
ყოფის ეთად, და ზისობი მრავალნი“ (IV,
881).

შეღლია და ირებთა რა მოვასხნოთ, უ-
წილბაშვებმა კაცი მოხრებს, ნადირა კი არა,
მეგრამ მოგვიანებით ვარდამანის ცალკეულ

მხარეებში ისინი ისევე საქმიოდ მომრავლდნენ,
უფრო კი კუ მარტი, ციყვი და ტყის კატა ზე-
ნადრობენ. სანადირო ადგილები მუცხოველე-
ობის მურწინობამ შეიფაროვა. მტყვარა და
არსები ცხელ ველებს მწყანითა მოსვენენ.

ნაგები ვარდამანის ჩაიონთა. ჩაიონის მეს-
ვეურთა ზრუნვა ამ სოფელსაღმა ვამორჩული
მავლიერების ვარდამანს აწვევს. ძველ ქართულ
მიწა-წყალს სანელიც ქართული დენათლი:
მეშატიანის ვანმარტბითი, „ისე იწოდების ქარ-
თლოსის ძის ვარდამანის ვამო“. ამ მხარეში
ვარტიანდა ვარდანი (ვლდანი), ლილო და მარტ-
ყოფი.

ვარდამანს მანინე სურდა ნაგები ნაგებოდ
დარტენალიყო, მეგრამ ეყენს ნაგები რად უწ-
დოდა თათარს უფრო ზიზლავთა: ნასოღლარი,
ნადამურტი, ნაქალაქარი და ნადურყარა — უდა-
ზნის სულიეთი ვადამქროლებდა და ვასწავდა
დასავლეთით, ეგრეთის ასაკლებად მშუღელ-
მომარტვებულად და თუ ეგრეთამედე ვარ მიღ-
წია, ამასი ნაგებთა, საქართველოს დაბა-სო-
ფელითა დიდი და ქერაც ქეროვნად შეუფასე-
ბელი დეაწლიცაი!

ნახარ-ალბინის, ყიენთა, ზანთა და ყინილე-
ბათა ნათარტევეთა მიწა დროდადრო ამო-
სუნთქავდა, კენსიოდა და მიარც ცოცხლობდა.
თეიმურაზ I-ის შუალიწივითა ირკვეთ I-მა
(1688-1708) „დაიპყრა სრულად ქართლი...
გაღვა ზიდა ნაგებს-მტყვარასა ზეთ და ცხო-
და შემორკვებულთა ქართველთა ვლებთა: „გან-
30დითი, ამა კახეთი მშუღობისა“, და ადევსე-
ბიდა კახეთი ესრეთ“.

არადენ სამშოლურად ვეებმანება მეშატი-
ანის ეს სიტყვა დარტენობით აღმოსახსნებლად დღე-

ისთვის აქ უფრო საიმედოდ გვესაძევა მტკარასა ზედა გადახული ხედები, ნაგების ახლა აგების, კახეთის ახლა ავსების, სენთა და სხვათა ჩასახლების ამბები. მაშინ კი ეს იყო ზედთან თამაში.

ეს ამჟამინდელი მოვლენებია, როცა „ბოსროვანთა გარდაღონებისა შემდგომად“ ვანდგომილმა ვრიგოლ შთავარმა მოსოო სახელი კუხეთისა და იწოდა კახთ შთავარად... და ამით შთავარობასა შინა სამხრის კერძს ეწოდა ვარდახნად, შემდგომად კვირიკემ დააყარა რა ბერეთიცა, იწოდა კახთ შეფედ“. კახეთის შთავარი (ქორაყიზი) ვრიგოლი 827 წელს ვარდაიცვალა, და იმ დროს უკვე ერთად იხსენიებოან ვრდანი, მარტყოფი, ლილო, დიდუბე, სანგორო, ნადივარი, თანის ზევა, ყარაღაჩი, ნაგები და უარაია.

შემდეგ ვადღიერებულმა კვირიკემ ერთ-ერთ ერისთავს „მოსცა სრულიად კუხეთი, რომელ არს ნაგები, ყარაია, სანგორო, უარაია, ლილო, მარტყოფი, ვრდანი“...

ამრავლ ნაგებიც ნაგებობდა, იყო და მტერ-მოვარებს პასუხს აძლევდა.

შერე იხვე უამთა სიავს ქარაშხალმა ჩამოქროლა, ქვიშამ დაფარა, ნაგები რუკადან გაქრა, ავარქმინილა ჩაწვა ფერდულში, ვითარცა ძველი ური და ზაბილინი. მის ნაცვლად გარჩნდა თერილი ლქა და ერამც იხვე დაივარწა, რომ დიდ მდინერულ წიგნებშიც კი საწოლით სძებნული ვახდა.

განა ასეთი ნახოფლარის აღორძინება ორმაგი დამსახურება არ არის?

ვარდახნის, ვარციის, ბერაოუნის, რუსთავის მდამოხერს, ყარაია შემქმელი იყო მოხატული ელლესია-მონასტრების, მავრამ მხარის უბედობა იყო უწყლობა. „არა არს აქა წვალი, არამედ იპურობენ წვიმისაგან ჰათა შინა და სმენ მას. იქით კიდევ ვადამილი იყო ჰალა ყარაღაჩისა“, ნადირაინი და ბოზობ-ფრინველიო სავხე. „იდეა ქოჯი შეფეთა უწოდებდინ სპოვარს ჰალას“. ახლა აქ შინაურ ცხოველია ქოჯია და მატულობს ხალხის დოვლათი. შეფე-შთავართა, ხანთა და ყენთა კიენისა და მწვეარ-მეძებრების ვეფას ცვლის ხართა და კანონით დიდულ ირემთა უვარბილი.

1865 წლამდე ქართულ ტოპონიმიაკაში შესანაშენაი სიტყვა „ნაგები“ შეიფიქრებას მიეცის შემორჩა მხოლოდ სვანურის ერთ მუანვარს რომელიც სათავეს აძლევს მდინარე წანერს. უნუღუთის სავრძე ექვს კილომეტრამდეა. ნაგები კეებსავს ზევისა და წყაროებს, მავრამ ცოცია და მიუფალი კაცთათვის. სოფელ ნაგებში კი თბილი და სიცოცხლე დოვღს, სიმღერა ქუხს და სენათა შესანიშნავი გუნდი „რამოს“ ჰიშნით იგონებს ამ დროს, როცა მამაც ვადკაცთა გუნდი მუანვარეთში აღიოდა, კაცთა საუფლოში შვეს მოუხმობდა. პარაფესიონალურა დახვეწილობითა და საშემსრულებლო ტან-

კით გავოცებენ ნაგებელი მომღერლები, და ძნელი სათქმელია, არიან მწვენილები, რუმინელი სიმღერით ერთობიან უფრო მღერავენ, რომლებიც შენებთა იქცევენ თავს ორივე შეშთხვევაში ბარაქალა მათს სმასა და მარჯვენასს განთიადის საგალობელი, შშის სიმღერა მოქროდა შეუპოვარ ტომს საუტუნიდან საუტუნებდე, და მათი შექებული ოქროსრქიანი ხარი შუმერთა ოქროსრქიანი ხარის ქანდაკების ვოკალურ ილუსტრაციად ვევისებდა.

ვადიოდა ათწლადები, ასწლადები. აღორძინდა „სიტყვა გამორჩინებული“ და ნაგებმა არსებობა განაგრძო.

ძველი ბერძნული შითი მოგვითხრობს პატარა კუნძულ დელოსის განწინს ამბავს, ზევსის თხოვნით რომ ამოიღა ზღვის წიაღიდან პოსეიდონმა, რადგან მის სატრფოს ლეტოს ტევიანმა ჰერამ არსებულ ხვედრით შეშობარობა აუქრალა. ამ მცურავ კუნძულზე შვა ლეტომ ტუშაი — დუთაებრივი ამოღონი და არტემიდა პიტეტებმა კუნძული აღიღეს, უწოდეს კანთია, ორტაგია, ქლამილია... შთავარია, რომ გარჩნდა ახლა კუნძული და ვამდიდრდა ხმელეთი. ანალოგურს ამბავს მოგვითხრობს პოდანეზურა მთილოვია, რომლის მიხედვითაც ადღაოშის კუნძული დიდ შეთვევებს ტუ-მამას ამოუწიდავს ანკებით ზღვის ფსერობან.

ჩვენა ნაგები არც ღმერთს ამოუწიდავს არც შეთვევებს, ის გარჩნდა და აწინდა ვამრე აღამაინთა ვაფით. 1865 წელს პარაფესორ, თედო უფურცაძის თაოსნობით სოფელი ახლად მოინათლა, ტოპონიმის შესახამისად ეწოდა ნაგები და ასე დამტკიცდა რესპუბლიკის მესვეურთა ვადამწვეტილებით. დასრულდა სოფლის ტრაველია. დაიწყო შენების ატორა.

2. შირის სპარუნაწი

ეს იყო წარსულის ფურცელი. ვადეფურცელით ძველი ფოლიანტი და შევავსით ახლით. რა ზდება დღეს ნაგებში?

მოკლედ რომ მოვტარო, ნაგები შენდება, მწვენიდება. თუ ორა წლის წინ ზულ 40-50 კომლი დაითვლებოდა, ახალ დასახლებაში უკვე 125 კომლია და ექვსსზე მეტი კაცა მოივრობს. აქედან 30 კომლი მესტიის რაიონიდანაა, 12 ხევსურეთიდან, 15 რაქიდან, დანარჩენები რუნები და ავტარაქანელები არიან.

ეს დონისძებთა უშუალო კავშირშია ერის დემოგრაფიის პარაბლემასთან — რაც დღეს მსოფლიოს მრავალ დიდ ერსაც აწუხებს და აღდევებს.

ქართული ერი დიდი სიმრავლით არასოდეს გამოირჩეოდა, მავრამ ზომ იყო ოქროს საუკუნედ წოდებული დრო, როცა შვაი ზღვიდან

დარუხანდამდე გაწვლილი ქვეყნის მოსახლეობა 5-6 მილიონს შეადგენდა? რა მიზეზია, რომ საოცნებო რიცხვს ვეღარ შეუბლოდეთ? სისხლის წყაპების დრო წყადა, დღი სამშენებლო ომის ქარაშაღმა ჩაქრალა, ასიათასობით ჩრდილ ქართველ ვეკაცთა ღვთიონები მიწაში ჩაწვა, ომის მოლოკმა შეხუდრა ათასობით ოქახი, ეს შარათლია, მაგრამ ვაფადა ათეული წლები, დღეს შრომისა და მშენებლობის შენების დამა. მამა ა გავლის? ჩვენზე დაუდგრობა და გულგრალობა უფრო მოწყობის, დასახლების, ამაღლების მორტივებული ღოდინი, და ამ მეორეხარისხოვანი მოტივების წევადენით ვლუპათ თავს, ვწირავთ მთავარს — ერს, მის ზეადინდელ დღეს. საფრთხეში ვაგდებთ ირანე-ზობსებს განდიდებულ ქართულ ენას, რუსთაველს, ფიჩინას, ვაქს, ლლას, გელას, დიდ წარხულს და დიდ მომავალს. ვინ მოგვცემს ამის წებას? ხალხი თუ სინდისი? გვესპირიტება შატბეა, სპარავლე, ხალხთა და დოღათით საყვ დამასოდლები, ვაგო-ხივებით საყვ ოქახები. ეს თუ ჩვენ არ მოვგვარავთ, სხვა ჩვენს საქმეს ვინ მოხდავს? ერი დაუადებს, კობეა ქადაგებს: სვეწუე შეისროდეთ ვაწწები და დაბლა ჩამოგვით აყენებთ განდევნეთ ქართული იდასახლებიდან ცარიელი აყნის დარდი, სოფლიდან — სიმეცობის დარდი ამ საქმეში გვესპარავება მამობლები სიტყვა, მადლი ეროვნული შეგნება და პრაქტიკისი ერისკაცები. ენაა ერის საზრუნავი ნიშნები პარავლე!

რა შეგომარტობაა რესპუბლიკაში ამ მხარე? რას გვაუწყებენ სწავლული დემოკრატიები, ერის საყოცხლის ბარომეტრები?

რესპუბლიკა საერთო მონაცემებით შატბეას გვადრებს, მაგრამ უკიდელავს რომელი ვეპსოვს, რომ ეს ზოგადი მონაცემებით სხვათა ზრდამ არ მივყვინოს ქართველთა შატბეა 1959 წ. ათას სულზე 15 კაცს შეადგენდა, 1964 წ. — 8 სულს. ხომ არ შეეწირათ ერი „ფურცლებით აღზრდის“ კუდბზარტ იდეას? შუად შუალს ზრდიდენ, ცხრა შუალს ზრდიდენ, და რა დროში ზრდიდენ? სისხლის წვიმების დამს მუდამ დაშქრად მყოფ ერკელს რამდენი შვილი ჰყავდა: საქარია ფალიშული შეიერთებდნენ შუალი იყო, ნონა გიფრინდშვილი — მებუთებლა დებო მშენებლები, მშენი შენგელაიები? რამდენმა გავშრა ომში ბუთი და შტეა შვილი? დღეს კ... ერა არ ატარდობს? მიზეზი? გართობის ეგობტურია ენის, ვაფა-გამოდლა, ფიგურის მოფრთხილება, ხარჭებზე წუწუნის („ზოგადით ხომ ვერ ვაჯრადი“) და ხელ ამნარი საყოცხლის

საქარავლოს მრავალ რაიონში, მოსახლეობის ბუნებრივი შატბეა მკუთრად ეცემა (ვახაი, წულუკიძის, თერგოლის, სამტრედიის, ზესტაუნის, თანეთის, ზუგდიდის და სხვ.) სვა-

ნეთზე ეს არ ითქმის. კარგი აქვს, შატბეა-გამრავლების ინიციატივა? რა მიზეზია, რომ ამ საზრუნავს ბევრი ასტრუტული მხარე ახსენებენ — ერის საყოცხლის ბარომეტრი.

შესანიშნავი შატბეა „ერის უკადრებში“ გუარამ ფაწკიძის მომავლს კლასიკური შატბეითი: აღწერის დროს ჩინეთში სულაც გამოჩენილია ერთი პარავლეა, სადაც მოსახლეობა 70 მილიონს შეადგენს! ჩვენც რომ ასეთი პარავლეა ვყოფი, რომელ ამბერას არ შეუზრდებოდა ჩვენთან კ... დიდ გამოცემლობაში მომუშავე შესანიშნავი ასტრუტობის 75 პარავლეტი ოქახის შექმნის აყოვნებლმ? ეს მაშინ, როცა სასურნის ბოლოსათვის შექმნილი გვიპარავდება, რომ მისი მოსახლეობა, ასე წლის წინ რომ ამ მილიონს ვერ აღწევდა, სასურნის ბოლოს ას მილიონს შადწევს, მხეციკის მოსახლეობა კი 40 მილიონს ვაქვებს!

ახლამან სიმონ ზადურას შემომხივლა, რომ მას შრომბიურ სოფელში, ზადურაინთკარში ორმოცდაათზე შტეა კომლი სახლობდა, დღეს კი ერთადერთი კომლი დარჩენილია და როცა მის კარბებთან დაღონებულ მოხურცა ნაბა, ლამის ბავშვითი ატარდა. ამ ერთ მვერულბარავ ცნობაში ჩანს სოფლის ტრავადეა და ერის ტრავადეა.

გონებითა და ნებისყოფით აღჭურავალი ადამიანები ქუნდალებში პოულობენ დაფარულ განსს, უწოდებენ — ჭეშმარიტებას, კომბოსში — ნაწილკებს, ბევრი ჩვენი ასტრუტობა კი ოქახის ნავის ვერ პოულობს და საზოგადოებაში — საყოცხლს. რა ასულდგომლებს კაცს, რომელიც კენტად შერდება და მშვიდად უფურცებს ერის დაყინებას?

დემოკრატიული პოლიტიკის ძირითადი ამოცანაა საშუალოანი ოქახების უდიდესი საქარბე. ჩვენ ვეყავს შეუდგომლიანი, ამ და თითხმებტშედიანებზე კი — ზარბანები, ზარბანები, ნავურბანები, დავათბანები, ტალიაშვილები, შოლოდინშვილები... ზორბელ ლამარა ლოღლას ცხრა შვილი ჰყავს, ზუგდიდელ თინა და არჩილ გულუბს — 16 შვილი, სვან (კოდელ) თინა და გურამ ხარბიანებს 12 შვილი ჰყავთ, რაიკომის მუშინდელი მდივანი (მეწამად მინისტრი) ზორის სარბამდე გვიარ შრომლებს დაბეზარა, მინა და სამუშაო მისცა, ახლა მათ 14 შვილი ჰყავთ; ზობელ ღილა ზარბანდას 17 შვილი ჰყავს. ეს საამაყო ქართველობა, მაგრამ ახლა რამდენი ვეყავს უყოლშვილო და უსაქმური? მთელი ღვთიონი. ქობარავლებთან, მელიტბებთან, ერთ შუალს ვერ აჩუქებენ სამშობლოს, სადღეგრძელოები კი — იყოცხლემი! სურბალებით საყვ ვაწწო ჩაბარბობენ საქარაველობს, მარს ჩაგვმრტილებენ მამულის სუვაყოლოთ, მსგავსად დავიძია, რომლებსაც აღერბით ბელა შემოქვამს. საქმე? სომრავლის სიმწელი კი არა, გული და შეგნებაა. თუ გული გულობს, ცხრა შვილს

ყვეთ ვაზრდი, ვიძრე უფულო — ორს ვინც საქმეში ღირსეულთა და საზოგადოებრივ საზღვრობას ეძებს უფოდ პირად საქმეშიც, ახ დაჩრდილ შეილსაც ვაჩინს და ღირსეულად ვაზრდის. ასეთების რიცხვი მცირეა, უღარსებში კი უვერეთი დაარბიან „ვიდგომთან“ წამოწოლილები განცხრომას ეძლევიან, პირნივგარაფით საზრდობენ და პასუხსაც ვერ განცემენ ცალკეულ ორგულებს, ჩომენიც ბეგრ რაშეში გედებენ ბბაღს, ოღონდ იმაში კი არა, რომ არ მრავლებიბითი პირნივ, უწვილო კაცი მტრის წინკვალზე ასხამს წყალს. თუ კვებია, ზღვაში ოვეზაც ვაწვდება. ბუნებით უნიკონი და ზარზაციი არა ვართ, უველაფერს ვაკუთებთ, მრავალ საქმეში წინ ვართ, მაგრამ საკუთარი თავი ვვაიწუდებთ და ორგულს ვაკინებთ ზოღებ, ვანა აბე არ არის?

ასეთ ღრის ვგვსაქიბოება იმნაირი ერისკაცებს, როგორცაა ავთანდილ მარგაიანი. ის ითვლისწინებს დემოკრაფიულ საწნელებსაც, ცარიელი მიწის ნაღველსაც, სწორად განსაზღვებს დეტალებსაც. ნაგებში და სხვაგან ახაზლებს მრავალშვილიანთა ნაწილს, რომ, უკვამ, სუანეთშიც ღარჩებ ნაწილ, კრიაა არ ვაკოდებს, და სხვაგვარ იბრავდოს მან, ვისაც მშობლიურ კუთხეში მიწა არ ჰყოფნის. ცხადია, ეს გონიერულია და გონიერება კი ურველ საქმეში წარმატების საწინდარია.

კვეყნის დარდი ბუმ იდარდა — თავი ვაუნივდაო, ფაღისტერული ანდაზაა. ან ბუმ შეიძლება წესიერად ვერ იდარდა, მართლა ვაუნივდა თავი. რაც შეეებება ადამიანს, ჩვენი რწმენით სხვაგვარადაა: კვეყნის დარდი ვინც იდარდა, ხალხში ძველად აღიბართან ან ერს შეეწიარა, ან ტაძარი და ზოდი აშენა, ან სწერულა და უქონელს აჩუკ, სიკეთე იქადვცა და ა. შ. თავსესკაცვად ზომ არ ათქმევინა ვეფამ მოხუცს: „სხბევნოდებს ახალ-უზღებესა, კაც იფოს, თუნდა ქაღაი, რომ შიკელი მათი არსება ფუქში საგნებში დაღაი“

ვის, თუ არა ვეფას ვის ადარდებს ერის დარდი, უქონარწინობა და უძეობა, ფუქ საქმეზე ახალგაზრდის ძაღისბებვა, მარას წინ ან ლადიბს წუღებთან თავწერა და უფულო სიუვარულზე დაზღანდარობა?

„კაცმა ქაღობა დაიწყო, კომტაობს, სიტყვანაზია, ფერსა და უმარბლს ახომს — მან არ მომავა ბრახაი?“

ეს ვთვა ახლა ილია? ტყუილად რიდი ჩაფუქრა „მოხუცის ნათქვამმა“. თავის მხრივ ერის ახლი გზება დისახა, მომავალზე წარუვა აწვადა, სამომავლო ტაძარს ღიბო ჩაუდგა, ზღუდე-ვაღდავი შემოვლო, უფუნური უარ-შეოფედობა ადგმო და სხვა მურობადის საქი-რებას იქადვცა.

ჩვენ აბეუ შორიდან ვიწუებთ, საქირო შორიდან. მარად ვუკოღია საზავალითო ერის-

კაცები, დღინა და მცირენი, უსაქმურთა ცტდმადობა რომ საშვილიშვილო საქმეებით ვაუჩრდილავთ და შტაკაც მარტყერა, ვეწნევილი ცინე-ბურჩები, ვაღავენბი, და კვლავიეროც უმრავლებითა და მიზნაც უწყვდებნათ. შორ მღვიმელი, დავით ვარტყელი, ვრავოღ ზანთიელი, დავით აღმაშენებელი, კონსტანტინე არხაკიძე, ერეკლე მეფე— უველას ვინ მოთვლის. 20.000 ძეგლი და კვალი ნათელი... რა ხელმა აშენა ცეღესია ბეილუშისა ცთა მსგაის არხ... ასეთ საქმეში არ არსებობს დღი და მცირე-მოთავრია მიზნის სინათლე. მცირე კვაც საქიროა, ღოდებს შორის ჩასაკარავად.

და მიიტყ... ჩამდენი ტანდი ვაყვაცი ამბი-მებს ფუქად მშობელ მიწას რამდენი ატბვენს ქართული კაცის საბეღს!

სხვა გზით მოუწოდებს თანამემამულეებს ავთანდილ მარგაიანი. სიუცხლით სავებ, სანსეტვიით ასტეტილი, ფიქრავით მოძრავი, შუბლნათელი, პარნათელი, მცოდნე და ენერგიული, ორატორულად მჭევრმეტყველი და პოეტურად გულანწიბული სვანი ვაყვაცი მშენებელია გზით ვაყვდა და აიულობა სჭევბა!

უწინარეს ყოვლისა, მას აწუხებს უდაბურია ან ვაუდაბურებული ადგალების ათვისება, ნასოფლარებისა და ნაოფლარების დასახლება, ერის გამრავლება და ვაძლიერება. მხოლოდ პირადულზე ამაღლებულ და საქვეყრო საქმისათვის შობელ ერისკაცთა ზეღდრია ასეთი საწრუნავის საკუთარი უფუნ-არყოფნის საქმედ ქვევა. დღისს შეიღზე დგება, ღამის თორმეტზე ბარუნდება შინ...

დემოკრაფიამ ვინ არ წერს ამაზე ავთანდილი ღოდებით წერს ერის ატკობას და ვან არ აცილს, რა ვამძღვდა ასეთი ნაწერი? კვა მელანზე მატყვანადა, თუ თავს ადგალივდა ძლიერ პარტყენებს ეორჩილება კვაც და ბუნებაც.

მომე, მასიური კვაოკიბიით შემოწღუდულ მავალღუშმათთან დარბაზს აშუენებს ფართო სენია, სადაც შეიძლება შექსიბირს ტრავგლია ითამაშონ, და არც ვარბი ითავილებდა აქ თამაზს. ავთანდილმა და მისმა ბიჭებმა საკუთარი მხრებით ასწიეს, ჩამოზიდეს ოთხი ათასი ტონა ქვა, შექმნეს ბორის კამიანის სახელობის კულტურის კომპლექსი — კილიდარბაზი, სსორტული დარბაზი, მხატვრული წარებისათვის სპორტ დარბაზები, პიონერთა ოთახი, ქორწინების დარბაზი... ღოდებით წერა სატყვანი მტაფორია რილია.

მწვანით იბრება ნაგები. ნავდრალი მთების ნიღლით ვაფანტულა მემატაინის სეღდა: „არა არს ტყე, არამედ ძეძვი, შით მარშვენ და აცხობენ“: შეშაც არ იყო! იმ ძეძვისა მხოლოდ ფერფლი დარჩენილა ახალ სამოსახლოში მშვენიერი მწვანე ხეები შობილებენ და ქიორბა ქაღებში ფრინველები ვაღობენ. იქვე მუხლ-

ბუნებრივად მუშაობენ ხვანი, ზევსურა, რაქველი, რუსი თუ აზერბაიჯანელი მამურადლები...
 „ერთი კია: უსაქმურობა, თადღოთობა და ქურდობა ადევრეთ, ამიტომაც ამ საქმეებს ჩვეული ზოგი უსაქმურო გავცვიდა, უშრომელი შემოსაღების მოყვარულებმა ან ხარაილებ ხელში, ან მხარები აიძებნეს, აქ საჩვენო აღაგო აღარ არისო, ქუდი დაიბურეს და თავი დაგვიტყვეს, ჩვენც ვხა დავუღოცეთ“, — ზემარობს ავთანდილი.

„უველა რომ ასე მოიქცეს, როგორც თქვენ...“
 „უველა რომ ისე მოიქცეს, როგორც სინდისი უყარანებებს; უველამ რომ გაყეთოს ის, რასი გაკეთებაც ხალხისათვის შეუძლია, ცხადია, უველ საქმეშიც მეტი წარმატება გვაქნება, მაგრამ ასეთი საუკუდლოა შეგნება აღბათ მომავლის საქმეა. მოგახსენებთ, უკონფლიქტობის თეორია უდღერია გამოდგა და ჩვენც, უპირველეს ყოვლისა, უსაქმურებს ვებძაძვით, რადგან უსაქმურობაა უველი ბოროტების სათავე“.

„ხედავ, სტუმარი არ გაყლიათ“.
 „ღერობა ნუ მოგვადლოს სტუმარი და მგლობარს — ენაშვიტობის ავთანდილი და ვადავტიონის „სვანის ღებარუნებს“ ავონებს (შან ზეპარად იცის მრავალი ღექსი, ეპიგრამა — სხვათა თუ საკუთარი): „ამ გამაგრებულ ციხე-კოშკში ცხოვრობდა ძველი ხალხი, როშელსაც ვერ ავლებდნენ რას მომხდურებო. ტყვილი ძველი დაუფრა და დაამა ახალი სიერცემ და ახალი ადამიანმა“. მახსოვს, აქეთ გზად გამოიარა იდურად შევარდნამდ მოსკოველი მეგობრების თანხლებით. კოშკის ხარაიოები უნახავს და უკოთხავს: აქ რა ხდებათ? მოყდა, მოგვიწონა, შეაქო მამურადება და შესანიშნავი იღვის ბორცვსსმისაყენ მოგვიწონა (სხვათა შორის, ამ ხარაიოებადან ერთი ხვანი მშენებელი გადმოვარდა და შრომოდ სიმარქვემ ახსნა, შუა ტელზე დაეიოდა). შემდეგაც მრავალი ჩვენებური, რუსი, უყარინედი თუ უცხოელი სტუმარი მოსულა, თითქმის უველა ამბობდა: „ეს ხომ უნიკალურია!“ მათი ამილი, მოწონება და მხარდაჭერა უველა ვასამარქველოვ ქვირფისა“.

გვჩერა. საქმის სანაქებოდ გასრულებია სარქმუნო სახეთი.

ერის სარქუნავს რა გამოვლევს წინ — ახალი ხარაიოები.

მ. ჩხვიანი მემორუბა...

ჩვენი ნაცნობობა, რაც გულოთად, საქმიან მეგობრობად იქცა, ვახელი წლის I მთის დი-აწყო, როცა ვარდამნის რაიონის ნაგების სანაშენო მეტროველების საბჭოთა მეურნეობის დირექტორი ავთანდილ ანტონის ძე მარვიანი თავისი მანქანით კარზე მოგვადგო

გვთხოვა: „რუსთავის იქით, ვაშლით ველზე, სოფელ ნაგებში დიდი ხანური მტრუვანი ავ-ვიშენებია, ამ კოშკის ნათქვამზე [შენც] [გვი-ტუმროთი და თქვენი ტრენვე: [ქვეყნის]“.

ასეთ პატავზე უარის თქმა ხარხარობისა იქნებოდა.
 შავი ვიღვა მწანე მარგავთა ბეივანს მიუ-ყვებოდა. მალე ნაგებში აღმოჩნდით, რუსთა-ვიდან ექვსიოდე კილომეტრზე. კოშკი ვაქე-ზეა. ერთი გორაკიც არაა, რომ სიმაღლის გან-ცდა შეექმნა, მაგრამ თვით კოშკის ძველებური იერი და სიმაღლე დარბაისლურად შეტყვე-ლებს, რომ ესაა არა მუტაფორია, არამედ ხვანთა ბუმბერაზი მურყვანი.

შედინარ, გრილა, ოღმისაური მუდარობაა რუსთავის ველზე. სენანაზე ნაგების მომდერ-არლითა გუნდი. „ავთანდილ კოშკი ააგო“, და არც ეს დავიწყებია, რომ შრომას სიმღერა მი-შვენებს. ჩინა-ახალღუში გამოწყოხილი ვეჯა-ციები და მეროვან ეროვენულ კახებში მონა-ვარდე ხვანი ქალიშვილები საამო სიმღერითა და ელვისებურა ცეკვით მშობლიურ მხარებს გვაახლოვებენ. სამოც წელს მიახლოებული ვი-ვა მარგანი, გუნდის ზელმძღვანელი, ვაბუკო-ვით ტრიალებს წარუთ, ასრულებს „ცერტლს“, ძველ ხვანურ ხაყვკაოს. გუგუნებს „ჩიბო“, „ლილი“, „გაულ ვავზე“, „როსტომ ჭიბიგვ“, „ბიშურზოლა მესტიელი“, „ჩაქრული“, „ჩუ-ხრუხით ჩამორბოდა“, „აღალი, დილის ნა-ვი“...

მერვე სართულზე ასვლა, ისიც ძველებური „ხაყვლებო“ კიბეებით — ასაქის ვამოცდაა. ამ გამოცდასაც ვაბარებ, როგორც ოდესღაც მესტიაში ვაბარებდი. სამაგიეროდ კოშკის სა-ხურავიდან რომ თვალსაწიერზე ვაშლით ვილს გადახედვ, თავი სარდალი გგონა და რუს-თავი — ბძომლის ველი, დღეს რომ შრომის ველად ქიოულა.

საბელაბელით ვაშლით მეგობრულ სურ-რასთან თავს აურთან მშენებლები, მომდერლე-ბი, სტუმარები, ნაგების მოამაგეები: პარტიის ვარდამნის რაიკომის მეორე მდივანი, უზადო ინტელიგენტი ზურა მარგველაშვილი, აგროსა-მარქველო ვაერთიანების უფროსი ცეზარ მო-სიძე, სახალხო კონტროლის კომიტეტის თვმ-ქდომარე მერაბ ზამბახიძე, სოფლის მეურნე-ობის ვაყოფილების ვამგეტ, პოეტო ბონდო აღავიძე, ღვაწლმისილი ინჟინერი ღვაერენტი ქეაღუა, ნიჭიერი ფიზიკოსი ტარიელ კვიციანი, მშენებლები და მომდერლები — ვივი მარგა-ანი, ღლეო ხარძიანი, ერმენტო და ელბერდ მა-რგველანები, ქობაძეები, კაქარაშვილები, ვასთა-ნები, რომელთა წინაპრებიც ამბობებულ ხალ-დეს კოშკებში ვენერა ცეკოვიის დამსწელ ქარს უმაჯავებოდნენ... უველა ჩამოთვლელ პირს თავისი წვალდი უღვეს ნაგების მშენებ-ლობაში. თავი ვიგრძენია მამურადლოა სკაში, სა-

დაც უფრო მახვილი კვლევა თუ გამჭვრეტი პარტიული მრავლებს ქვეყნის დოკლამს.

შეკარცული ქალიშვილები მარდად ახიან და ჩამოხიან კოშკის საფუძვრებზე, სადაც პარტიულად შე დამოიშვს გზა და საბადადაც შეზინა მწვადებს ამოქვო.

შინაი დღეს კოშკის ნათლობა, სოფლის ნათლობა, საქართველოში კიდევ ერთი სოფლის დახადება და აღორძინება, დაკავშირებულია მსოფლიო მშრომელთა სავაფლოთა დღესასწაულთან — „განა ამ გარძნობას რა შეეძრება!“

და მანვე აქ უფრო ბიჭვია აწინილია, საქმიანი და გამჭვრეტილია სოფლის წინსვლია საუბრის საგანი, შერე-ლიტერატურა და ბელოუნება. თამაშობს ავთანდილ მარგანი, მჭურხარე ხშირ ადილებს „ენგურის სეობის სახელთან შეალებს“, „უფრო დროის უდიდეს სეონა“ საქმეებს, შრომისა და მშვიდობის. სადლობს გამოიქვამს პარტიისა და მოავრობის წრუნვისათვის, გარდახნის რაიკომისა და რაი-აღმასკომის მესვეურთა წრუნვის ვაშო.

— ზემა მიზნია ამ ნათობა მიწაზე აღორძინდეს ახალი ცხოვრება, საქართველოს შინაა და ხარს შეეშობოს ახალი დონეისა სოფელი, შრომისა და კულტურის კიდევ ერთი კერა. რა შეუძლია შე, რომ მხარში არ ამოადგომოდნენ ზვენი ბიჭვები, რომელნიც გუდამაყარის გორაკებიდან ჩამოხიდულ ლოდებსაც აწვობდნენ კედლებზე უსასიადლოდ აღდრებებდნენ და სახელმწიფო ვეგშეხსაც ვადამაგბებენ ასრულებდნენ. მათი მომდამარი ხსენ სუვედერისა უსაქმურთათვის. შეტად დიხანს ავო ეს მიწა უქმად. ზოდოს მოვიდნენ აღმანახები, კოშკიც ნაჩქებოდ ააგეს და სახელიც უწოდეს ქვებულა მოყმის, ზემა გუდამაყარის შეგობრის ბორის კახანასა, რომლის ოცნებას ავო ამ კოშკის აშენებას მასხვის სიბერად ქვეყნად სიტყვებს: „წილს ვერ მოვალ თბილისისას — ენგურა ვარ მარცხიანი, მაგრამ თქვენთვის კოშკი მიდგას, კოშკი მიდგას თბილისა... ენსეველოს თბილისელებს მათი ბორის კახიანი“.

დიდხანს ქუბდა მამაც ხალდეულია საგმირო სიმღერა მუზების რაიკანში, სადაც პარტიული ციხიდან ჩამოდიოდა ოქროსფერი ხსივი. მშობისა და მავლობის სადღესამდელო ავო.

4. ცოტარდენი პარზა

დასრულდა „კოშკის ნათლობა“. ვავიდა ხანი. კიდევ არაერთხელ შევხვია ავთანდილ მარგანს. უფრო შეხვედრასზე რამე ახალსა და საინტერესოს შეტყოდა შე მისგან ვსწავლობდა იდეებს, აღმანახის ხმატვიცს აშავს. ერთხელაც ზემა თხოვნი ვადმომეცა ნაგების ამბავი და მას უფადლოდ ვავცინობ რაიკომებულს: ნაგების მესობელობის (უფილი რუ-

თავის ხანაშენე) სახეობა წიურნიკი. 1948 წ. დაახლდა, ჯერ სასწავლო შეტრნიკის ავო, 1952 წლადან კა ვადამელოდა სტერტი უნსეულქიადა. მანში ვაერთიანებულა ტრეკალ ჩრქმეცხესა-ხურტ, აქედან 84 პარტიის წევრია. შეტრნიკობის დახადებაში 135 კომლია და ცხოვრობს 800 სედა. შეტრნიკობის ტრეტიკობია 812 ზეტარის შეადგენს, აქედან სანავია 680 ზეტარია, 126 — სავარგული.

გასული წელი შეტრნიკობამ დაამთავრა 1166 ათასი მანეთის მოგებენა. სევისავე წარბატების ვეპარებულა წელს გასული ცხრა თვე.

სახეობა შეტრნიკობა ძირითადი სანაშენია. გვეყვს 7500 ღარი, 270 სედა მსხვილდებსა საქონელი, 2000 ცხვარია.

1954 წ. გარდახნის რაიკომისა და სასოფლო-სამეურნიკე წარმოების სახელმწიფო კომიტეტის (რ. მოკერია და გ. ზეგაძე) მიღებული ერთიანი დადგენილება ზვენი დახადებისათვისაც ვახდა შეშობრუნებისა და სოციალურ-კულტურული დონის ზვეტირად ახადების სტიმული. ვანსეუფრებით ფართო მუშაობა ვარადა სკეს ცყარს 1955 წლის ახილის პიდრეშის შეშედე. დახანს კონკრეტული დონისა ვებო, ზოდო ერთ წელაწინში მთლიანად ჩურტარდა კაბიტადურა რემონტი სახეველო ხაღს, რკოლას, რომელიც რაწილიანი ავო და ვადამელოდა საშუალოდ, საუწყებო სახლებსა და საწარმოო ობიექტებს, აშენდა ორი სორტული მოედანა, მწეობარში ჩადგა სასოფლო მადანია, ფოტა, საშედეციანო პუქტიკა. შენობები აღუგენილია. შევიდა ავარულ მდგომარეობაში მყოფი ელექტროგვეყანილობა. საწარმოო ობიექტშიც და მოსახლეობაშიც სახელი წილის დეფიციტი მთლიანად აღმოფხვრილია. მწეობარში ჩადგა სოფლის ამარი და სანაშენიანი „ახტ“-ი. კეთილმოყვნილობა ვადამეურება და საჩქევიდა ახტებსა სასეკელოდ შეშობარუნის ხანიტარული მდგომარეობის საქმე დიდ არხზე გადებულა ახალი ხიდი და საქონლის ვადამარტეა გზა ვაწმენდილია. მოსახლეობა მთლიანად ვანთავისუფლებულია კომუნალური ვადამაშავისაგან (ელექტროენერჯია, გაზი, წყალი, ამარი, სახავშეო ხაღი).

შეტრნიკობა წარბატებით ამორციელებს სასურსათო პროგრამით დახაზულ ამოცანებს. საგარძნობლად ვაზარდა სოფლის მეურნიკობის პროდუქციის წარმოება, შევეთრად შეშეირდა მისი თვითღირებულება. მოგება ვანამარობა ვიტეტირალიტობა სანსაბურის მუშაობის ვადიერებაში, რამაც პარტიკვიის დაყვამ ვასულ წელს 70 პროცენტით შეამცირა. შეტრნიკობა აქტიურად თანამშრომლობს შეცნეარებთან, დაინერჯა შეცნეარებისა და ტექნიკის მიღწევები (სანეზედ ღორების კასტრაცია, ავროსოფლური ავტობო, კომპანირებული სოლისი ვამოცედა, ხაღისის უქვალის ვამოყენება, რაც საგარძნობლად მოგვს ძირითად საყვებს სხვა

არსებობდა და მშვიდი იყო. ჩემი ფართოდ ვაჭყლედა, ანტიტუტის მიერ გამოშვებული ვაჭყლის გამოყენება, შეცდომად დაშვებული საქების წარმოებას ატყუებდა (დალაპა).

აღსაქმების განადგურების მიწოდების კულტურის დონე, (ორჯერული სასუქების ანტიტუტის გამოყენება, ნაფხის დამზადება ახალი თანამედროვე კლასიფიკაციით, სარწყავი სისტემის მაქსიმალურად გამოყენება და სხვ.)

უახლოეს მომავალში გაწელება 150 ჰექტარამდე.

ამ და უმარტივ სხვა დონისთვის გატარება აქაქის წარმატებით და არაერთი წახალისებით აღინიშნა. საბჭოთა მეურნეობა მიმდინარე 1956 წელს დაქვლედა სკკ ცენტრალური კომიტეტის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს, საქართველოს პარტიის პოლიტბიუროს და სრულად საქართველოში ცენტრალური კომიტეტის საბჭოთა დამოკითხ — სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოებაში მიღწეული წარმატებებისათვის.

პარტიკანონის უნარისა და გამოწვეული მუშაობის, ფართო ორგანიზაციულ-პოლიტიკური მუშაობის შედეგად გამოტყუდა შრომითი დისციპლინა, გაიზარდა პროდუქციის რაოდენობა, ატყუებდა ბრძოლის უნარისათვის, ამ პროცესში მოიცვა მთელი დასახლება. პარტიკანონის ანიტიტუტის ატყუებს ღრუბნები: „გადავტყუებთ ნაგებს ესეიტყის, სანიტარულად სუფია და ღამა სოფლად“. გაზარდა მუშაობა ამ მიმართულებითაც აშენდა ბორის კახიანის სახელობის კომპრომის-აღსაქმებულთა ცენტრი. მხარში აღსაქმებულნი ღვინა ხარბიანი, ვია ჩეუნიშვილი, ალია მუღაშვილი, ვივი მარგარი... ორ წელიწადში აშენდა ორმოცე მეტა ორსართულიანი ინდივიდუალური სახლი. წლის ბოლომდე აშენდება 15 სახლიც.

შრომის მოწინავეები — რეზო ხარბიანი, ლეო ხარბიანი, გურამ ქობაძე, ელგუჯა ვასიანი, რეზო არაბული, ელბერტ ონიანური, ბ. კარახანი, ნ. შიხურაძე, ვ. ავალიანი, ო. ატვიანი, ვ. კახიანი, რ. აკობია, ქ. თათარაშვილი, ნ. გუგუნიანი და სხვები საქვეყნოდ ცნობილ მაშტრადებს ტოლს არ უდებენ...

— ახალბედა სოფლისათვის შესაშურა საქმეები! როგორია მანც მათი პერსპექტივა?

— პარტია გამოტყუებულნი სტატისების შეზღუდვ ზეუნი არსებობა ბევრმა ვაიგო. მოდის წერილების ნაკადი, ზოგა პირადი ზამთრის და ვეზოვის სოფელში მიღებას. რაჟა ქერქვარობით საქაო ფართობი არ გავანია და ყველა მსურველს ვერ შევიღებო, შესტის რაიონიდან მსურველთა ნაწილი (80 კომლი) ტანშიაში ჩავუვანე, 22 კომლი ზეუნი რაიონის სოფელ, შიანეთში ვაიგუენა, სიდაც 80 კომლი ქარბული ცხოვრობს და მუშაობს ქანდა.

რის საბჭოთა მეურნეობაში, მომხმ ვეზოვლებთან ერთად. მაგამ გამოტყუა პერსპექტივა და მანცი, რომ უახლოეს წლებში, ჩვეულებრივ სისხლდენა 300 კომლიმდე გაიზარდოს. მანცა დადა ეს მოხდება ზეუნი სვანეთის გაძლიერებული ოქანების ხაზზე სხვა რა გაინტერესებთ?

— თქვენი წარმატება, ზრდა და გამარჯობა — რაც მთელს ერს აინტერესებს.

3. მკობი ბუღაზის ნაგები

ნაგებს კომპლექსის გეოგრაფია და მშენებლობა დიდი სვანურა კომპი, ყველა ისტორიულ კომპი მადლი და რეპროდუქცია (სვანური კომპი, მურყუანი, ზვეულებრივ 4-5 სართულიანი).

„ხალხს შეველი კომპი დაშვადო“, სწორედ არსებობს კომპი შექმნა მოგავინდეთ რუსთაველის ეს სიტყვები.

მურყუანის სიმაღლეა 29 მეტრი. ჩახინდული ოსაბების ფართობი ოც კვადრატულ მეტრზე მეტია. სამშენებლო (სათოფურებით) დაშვებულ ოსაბებში თანდათან გვიდრდება მუღუნი, მთის ხანიათისა.

— იუ ზეუნი თხოვანს შეიწყნარებთ, ერთი ოსაბი დაელოშო ბიბლიოთეკას, სიდაც დაცული იქნება ატკობთა წარწერაანი მოძვენილი წიგნები, — ვეუბნება ავთანდილს (შემდეგ ეს აზრი „კომუნისტში“ გამოვტყუენ).

— თქვენი თხოვნა შეწყნარებულია. ორი ოსაბი დაელოშო ბიბლიოთეკას და პირველი იქნება ეს თქვენი მოძვენილი წიგნები.

დიდა ბორის ისხამს. უყავ ნაჟადა პირველი ნაკადი. „სოფლმანქანის“ კოლექტივმა, რომლის დარეპტორია გუონია, სმამა ძვირფასი წიგნი შესწირა ნაგების ბიბლიოთეკას.

სვანური სოფელი რუსთავის ველზე მამანია სიმბოლურ გიარობად, ნიშნად იმისა, რომ სვანები, სიდაც არ უნდა იყონ, ძველ მშენებელთა ტრადიციანი ერთგულნი რჩებიან, სიმწლეებს არ უწინდებიან, რუსთავის ველსაც რუსთაველური სიმტიციით აღამაზებენ. მთიი მავალითი ახლა დალოშიც აშენებენ კომპს. სვანური კომპი აშენებებს ვაიის ღია მუღუნი. მკობრი მურყუანი დგას წარუთაღზე, თბილისობის ტრადიციულ სწორი ველზე. სვანური საცხოვრების აშენდა ბორის კახიანის ინიციტივით ქალქ ბორის ძველადეში.

უნი აშენებდა რუსთავის სარეკორდო კომპს ახლაგარდა ენთუზიატები — ლეო ხარბიანი, ერმენტო მარგველიანი, თენგივ კარიაშვილი, თევი ავთანდილ მარგვიანი ხალხით აწედა და ლიღებს მშენებელ კლასობებს. მშენებლობას ხელმძღვანელობდა სვანეთიდან მოწვეული ოსტატი ქვიტი გულბანი... ასე აშენდა, სექტეკოსთა საუფოდ და მფეობართა სახისარულიდ. ოსთი ოსაბი ტონა ქვა და სიქენი

მასალა ჩამოწილეს ტინჯალიდან და გუდამაყ-
რას ზარიცებიდან. მოწილეს შახათობებზე,
საკუთარი მხარებით დატვირთვით, უსახეილოდ
წოდეს და აწენეს. მარჯონადრიცხვით ამისი ღო-
რებულდება ხუთასი ათასი მინით. მის მასალა
ჩამოტანილია მესტიიდან. უაჭარი დააშაღეს
ჭუბურსი ჩხვიაზეშა. გვინდა ამ ერთი კოშკის
შენებელთა სახელები მაინც დარჩეს ისტო-
რიასი.

ის დავა, ამაღი და დასრულებული, თითქოს
საღიშის შთავე იღვებს და მას დაეცვას სახელ-
განთქმული ოთხთავი.

გავცქერი რუსთავის ვაშლიდ ველზე მოზა-
ხინე ზურმუხტოვან კორირა ქალას, მშვიდო-
ხიან მხარეს, მტკვარიდან გადმოვადებულ მჭე-
ფარე მდინარეს, სანახებს, სადაც დღემდე რუ-
კაზე თეთრი ლაქა აქვს, და მომიცავს სურვი-
ლი, რომ მტრისგან არაერთგზის გადარწმუნ-
ვებს ერთიანად დაეტოს მიწის კანონიერი
მეპატრონის ხელი, მოძემ გაიხაროს და გაჩნ-
დეს ისეთი სიეწროვე, როგორც თბილისშია
— ოღონდ ამ უსაქმურთა გამოცლებით, რომ-
ლებიც ქვეყნის თამაქის ზოლის გარდა არა-
ფერს აძლიერს.

ზეწნს მეგობრულ საუბარს ბურტყუნით ტბ-
მურება სვანეთიდან ჩამოუვანილი დიდი მურა
დათვი, რომელიც აღერსით ულოკავს ზედებს
მოშველელ ქაბუკს, მაგრამ თუ გაჭირდა, ვეფხვს
წედტყება. მისთვის საგანგებოდ აუწენებიათ
რკინის ცხურიათა სახლი, რომელიც დერეფ-
ნით აქაფებულ მდინარეზე ჩადის.

— მალე სხვა ოთხები ხანადარნიც გვეყო-
ლები, — ამბობს ავთანდილი. — ზოოპარკსაც
გაუმართავთ და რუსთავსაც ექნება ვეფხვთ-
რა, რაც დიდ ქაღალტებს აქვს... მაგრამ ის სო-
ფლად დარჩება.

— ეს აქნება პატარა სვანეთი რუსთავის ვე-
ღზე.

— პატარა რუსთავი სვანეთის შთაშა.

***

თითქოს უბრალო უპრეტენზიო აქმუვთა: გა-
წილები მცირე ცნობებს უკვეწმებქმწმწმწმ
მუნისტი", „ზარია ვოსტოკა“, „სოფლის ცხო-
ვრება“, „საქართველოს სოფლის მეურნეობა“,
„ახალი სვანეთი“, გაჩადანის რაიონის გაწე-
თი) და მკითხველმა წაიკითხა: „სვანეთის სო-
ფელი ემატი სახელი მისი — „ნაგები“; არც
გორაზეა ირბივით, არც ორ შიას შუა შერგუ-
ლი; არც წავთა ზაქი ადვანებს, არცა მჭე-
ხარე ეწვურა: ერთი პატარა ბუდეც, სვანთა
სიმტკიცით ნაყვები, — ავთანდილ მარჯიანის
და მისი ბიჭების ნაგები“...

დიას, პატარა ლოკალური ამბავია, მაგრამ
მას ზოგადი, საქვეურო, ეროვნული მნიშვნელო-
ბა აქვს, როგორც უოველ მნიშვნელოვან სიამ-
ლებს, მივცენას, აღმოჩენას ეძლევა ხოლმე. მის
მავალითვე ახლა თვალსაჩინო მუშაობა მომდი-
ნარეობს — ტანძრის, უდაბნოსი, ლილოში და
სხვაგან ხაღბის ჩასახლებს. მესტიის რაიკო-
მის მდივანმა მურადი უშუაგანა ჩვენც ვთხო-
ვა ამ საქმეში დახმარება, და ეს ვეღვას საქ-
მეა, რადგან საშვილოშვილო საქმეა. ავთანდილ
მარჯიანი ამ საქმის ერთ-ერთი სოცატორია,
სწირად ჩადის სვანეთში, არჩევს ოქაბებს,
მურაველებს, ხელმძღვანელობს მშენებლობას
და აქაც ავღვენს თვალსაჩინო ორგანიზატორულ
ნებს, აღმამანებთან საქმიანი კონტაქტების და-
მუარებისა და ატმონფეროს შექმნის შესაშური
უნარიით ასარებს ვეღვას, ვისთანაც საქმე აქვს.

ნაგებს ეტობა უნარაინი პატრონის ხელი.
ასეთია ამ სოფლის ტრადიციული წარსული,
ხედნეერა აწმუო და ნათელი მომავლის პერ-
სპექტივა.

წარმატება გვინდა ვუბურავით ნაგებს და
ვთხოვთ ვეღვას, ვისაც ასეთი ეროვნული საქ-
მისთვის გარჯად ხელეწიფების, მიხამოს მას,
მავალითი აადოს კეშმარტიტი მამულიშვილის
ავთანდილ მარჯიანისგან, რათა მრავალი ასე-
თი სოფელი აშენდეს კურთხეულ საქართველოს
მიწაწყალზე.

ელგვრდ ბატიაშვილი

ილია და ეროვნულ- განმათავისუფლებელი მოძრაობის თავისებურებანი

საქართველოს ისტორიის ერთ-ერთი უზოგადესი ფილოსოფური დანკვა ამაში მდგომარეობს რომ, უბუნ ფიზიკურ ძალასთან პირისპირ მდგომ ეროვნულ ძალებს, უმრავლეს შემთხვევაში, პოლიტიკური ლოიალიზმის ვარდა სხვა გონივრული ალტერნატივა არა მქონიათ. მუშობედ ავტონომიულ სახელმწიფოებთან ხანგრძლივი ისტორიული თანაცხოვრებას შეიცავს ლოიალიზმი, ამაო და უზრო სისხლისღვრის პერსპექტივა ზენს ასედაც მცირერიცხოვან ეროვნულ ძალებს თვითონ კარნახობდა ეროვნული პოლიტიკის დინამიკური და პრაგმატისტული ფორმების ძიებას აუცილებლობას. საუკუნეებში გამოიწვევებულა თვითშენაშენს ეროვნული ფსიქოკა, თუ კი საქმე ეოფნა-არყოფნასა და ეროვნულა შიობის დაყარვას საფრთხეზე არ წყვიდოდა, ამაო მსხვერპლსა და კაცასობს მოეპოვა გამოზენას, მოძალებულ შტერთან გონივრულ კომპრომისებს არცედა. აღზათ, ამიტომია, რომ შატრეოდისა თუ შატრიონის, კობტა ვარისა თუ 1882 წლის შეთქმულების ფაქტებს შერად სკარბობენ ასეთი რეგიონალური თუ საერთო-ეროვნული კომპრომისება. „მწელებლობის“ ხანგრძლივი ისტორიული ეპოქაც სხვა არაფერია, თუ არა ისტორიული ვიარაგები გამოარბებულა ზენს ამ ეროვნული ფსიქოკის უველაზე თვალსაჩინო ილუსტრაცია. ისტორიულად მომდინარე ამ ეროვნულ ფსიქოკას უნდა ეხმარებოდეს ცნობილი რუსთაველური შეგინება: „საცა არა სჭობს, ვაცლა სჭობს...“ შატრამ აქ, რა თქმა უნდა, იხიც უნდა ითქვას, რომ იგივე რუსთაველი ეროვნული თვითშეფადობის დაყარვას საფრთხისაღმა პირისპირ შერად კართველობას ასწავლიდა: „სჭობს სციოცხლებსა ნაზარბსა...“

პრობლემატიკის მიცემა ეროვნული ბრძოლის ერთი ან შერად ფორმის შამართ საკითხის შეტაფიზიკური, არასწორი დაუენება: ორივე ერთი და იგივე ეროვნულ საქმეს ეხმარებოდა სხვადასხვა ისტორიულ პარობებში. ზენი ისტორიის უველაზე ავხდიო და ტრაგიკულ XVII საუკუნეში, როსტომ ხანის ვარეგნული ლოიალიზმის პოლიტიკა ამანაკლები სამშაურა ვაუწია ქართულ საქმეს, ვიდრე თოდმა და ხმალა. შობლოდამშობლოდ კონკრეტულ-ისტორიულ სიტუაციაში შერად ეროვნულ ძალებს შეუძლიათ თუ, ამავე დროს, შოვალენიც არიან თვითონ ვადაწვეობენ ეროვნული ბრძოლის რომელი ფორმა საკარო და აუცილებელი.

XIX საუკუნის პირველმა ნახევარმა შის შერად ნახევარს წწორად ასეთი პრობლემა ვადაწვეობა დაუენა დღის წესრიგში: ცარისტის წინააღმდეგ ქვეყნის შწარმოებელი თუ ანტი-ლიქტრალური ძალების ვანუწვეობაში გამოსვლება და აქაწვეობება (1802, 1804, 1812-13, 1919-20, 1882, 1841 წწ.), ნაოლად აჩვენეს ერთი შწირ, ახლად დამკვიდრებულა სამშედრო-პოლიტიკური ძალის სტაბილური და შეუქცევადი ხანათი და, აქედან გამოდინარე, შის წინააღმდეგ ბრძოლის ახალ ტაქტიკურ პრინციპებზე ვადასვლის აუცილებლობა. შო-შავლის შატვენებელი „აშალი ვარსკვლავის“ ძიება ხმლისა და თოდის ნაცვლად აზრსა და კალამს თხოვლობდა, არჩივის ყივილის ნაცვლად ფუტარის ზემ და უწყინარ მუშაობას. ამ თვალსაზრისით XIX საუკუნის უხანანისათვის საქართველომ, შისმა საზოგადოებრამ აზროვნებამ თავისებური „ჩემი რეველუცია“, ეროვნული შისტაბის ვარკვეული „რეფორმაცია“ ვანიცადა.

ამისათვის, რომ შიგლი სიგრძნისაგანით გა-
ვიაროთ ილია ჭეჭეჭის მნიშვნელობა ამ
ისტორიულ პირობებში, აუცილებელია ერთი
თვლის გადავხედოთ გადავხედოთ, აგრეთვე,
XIX-XI საუკუნეთა შესაფარვე მსოფლიოს
საერთო-ისტორიულ ვითარებასაც, რადგან
სწორედ ამ ეპოქიდან იწყება ერებისა და სა-
ხელმწიფოთა ურთიერთობისა ეს გლობალური
სოციალური ფენომენი, რომლის ძალით
საზოგადოებრივ-ეკონომიკური განვითარების
ნებისმიერი მოვლენა ნებისმიერ ქვეყანაში,
შეტ-ნაყლები ძალითა და მსშტაბით, თავის
უაღმწებებს ახდენს დანარჩენ მსოფლიოზე-
საქართველო მოვლენათა ობიექტური მხედ-
ლობით შემადგენელი ნაწილი გახდა ისეთი
შპარტი სამხედრო-პოლიტიკური ძალისა, რო-
მელიც არსებით გავლენას ახდენდა მსოფლიოს
განვითარებაზე, და ამით კავკასიის შიშის ძი-
რის ეს პატარა ქვეყანა, ნებით თუ უნებლად,
მსოფლიო პოლიტიკის ეპიცენტრში მოექცა.
ამასთან, შეტკომოლის ტრადიციულად მომდი-
ნარ სამხედრო-პოლიტიკური სიმდიერისა და
ვეოგრაფიული მსშტაბურობის პარობებში,
ქვეყნის საწარმოო და ინტელექტუალურ ძა-
ლებს შინაგანი პოტენციის განვითარების ფა-
რთო შესაძლებლობა მიეცათ.

ორი მთავარი სატკიარო ამორავებდათ სა-
ზოგადოებრივ აზროვნებას და საზოგადოე-
ბრივ მოძრაობასაც ამ ეპოქაში: სოციალური
და ეროვნული აზრე დროს, ეს იყო ყველაზე
რევოლუციური ეპოქაც კაცობრიობის ისტო-
რიაში — რევოლუციური საზოგადოებრივი
ყოფიერებისა და ცნობიერების თითქმის ყვე-
ლა სტერეოში. პარველად ამ ეპოქაში დაძინა
შესძლეს ათხედული და, ვან იყის, მილიონო-
ბით წლის ხელით შრომიდან მანქანური შრო-
მის პრინციპზე მასობრივი გადასვლა, შესაძ-
ნისად, შეცნებებამაც ამ ეპოქიდან შეიძინა
პრაქტიკული საზოგადოებრივი ღირებულება,
ხლო მეგლის დიდიშტაკის უნივერსალური
კანონების წყალობით სწორად ამ ეპოქიდან
გახდა შესაძლებელი სოციალური პარობ-
ლებების შეცნებრული კვლევა.

ეს ეპოქა, ამასთან, ეროვნული კონსოლიდა-
ციის ეპოქა ევროპაში და დანარჩენ მსოფ-
ლიოში. თვით ევროპის ცენტრში ხომ ერ-
თიანი გერმანული სახელმწიფო მხოლოდ 1871
წელს შეიქმნა. ეროვნული კონსოლიდაციის
იჯავე პირობები ხორციელდებოდა იტალიასა
ავსტრია-უნგრეთის იმპერიის სხვადასხვა შე-
მადგენელ ნაწილებში. რაც შეეხება კოდონი-
ურა უღლის ქვეშ მოქცეულ დანარჩენ ხელ-
ხებს, აქაც სხვადასხვა ფორმებითა და საშუა-
ლებებით მიმდინარებდა ეროვნული თვით-
შეოფადობის დამკვიდრებისათვის ბრძოლის
პროცესი, რამაც თავისი დოგმური დახრუ-
ლება უკვე შედგომ ეპოქებში მიაღ. ამიტომ

ყო, რომ ამ პერიოდის რევოლუციური პრო-
ცესები უპირატესად ეროვნულ-განმთავრულ-
ფლებელი ბრძოლის ნიშნის. შეიძინარება
ჩვენ სწორად გვაეწებება, რომ რევოლუცია
წლის ევროპის რევოლუცია, იმე თვით პარო-
ზის კომუნაც, სოციალურთან ერთად, ერო-
ნული განთავისუფლება იდებობაც საზოგადო-
ობდა. კარგად შეინშნავდა ამის თაბაზე
ე. მარქსი — პრუსიული კარისკაცების ჭეჭმები
ერთითად ზრდიდა პარაზელი კომუნარების
რევოლუციური პათოსისა.

შორს რომ არ წავიდეთ, რუსეთის საშივე
რევოლუცია ხომ ეროვნული ხსნისა და ერო-
ვნული პრესტიჟის დაცვის მიზნებზედაც ელ-
ფერისა ატარებდა — ქერ იაპონელებთან გა-
წყდალი ეპარზმის სამარცხენო მარცხის, ხო-
ლო შემდეგ გერმანიის შივრ ოქუპაციის საფ-
რთის გამო. ვ. ი. ლენინი არაერთგზის მიუ-
თითებდა ცარისტული რუსეთის ამ პარადოქ-
სულ მდგომარეობაზე, რაც იყო, ერთი
შპარტი, წარმოადგენდა რა იმპერიის საზღვრებ-
სა და გარკვეულ რეგიონებში მის ფარგლებს
გარეთაც, „ხალხთა სასურობილეს“, შივრ
შპარტი, დახვედრის ქვეყნებისაგან ეკონომიკუ-
რად, ტექნოლოგიურად და ფინანსურად და-
მოკიდებულა, თვითონაც ფაქტურად მივე-
რადკოლონიურ მდგომარეობაში იმყოფებოდა.
აქედან გამომდინარე, რევოლუციური მოძრა-
ობა რუსეთში ერთდროულად ეროვნულ-გან-
მთავისუფლებულ ხასიათსაც ატარებდა. სო-
ციალური და ეროვნული განთავისუფლების
იჯავე დიდიშტაკური ერთიანობის ელემენ-
ტები შეიქმნა არა მარტო წარსულში, არა-
შედეგ ჩვენს ეპოქაში მიმდინარე ეროვნულ-გან-
მთავისუფლებელი მოძრაობის მიმართაც.

ეროვნული თავისუფლებისათვის ბრძოლის
ფენომენი კი ასეთი ობიექტური ფაქტორია,
რომელიც მართლაც რომ ათქვეყნებს ხალხებისა
თუ ცალკეულ პარონებათა ფსიქიურ და ფი-
ზიკურ ძალებს: ამიტომ, რომ გარისხლდისა
და განდის ტიპის ბელადები ასეთი დიდი ავ-
ტორიტეტითა და პოპულარობით ხარველობ-
დნენ არა მარტო თავიანთ ხალხებში და
თავიანთ ეპოქებში, და სწორედ ამიტომ უწო-
და გაზეთმა „პრავდაში“ ილია ჭეჭეჭისაგან
„...XIX საუკუნის II ნახევრის ეროვნულ-რე-
ვოლუციური მოძრაობის უპოპულარესი სა-
ზოგადო მოღვაწე“ (1938 წ. 4 IX).

აქ, სადაც, სოციალურთან ერთად, ქვეყნის
ობიექტური პარობები ეროვნული თვითშე-
ფადობის პარობებმაც აყენებდა დღის წიხ-
რისში, არ არსებობდა და არ არსებობს მკვეთ-
რა გამოყოფი ზღვარი რევოლუციურ-განმთავ-
ვისუფლებელი მოძრაობის ამ ორ ფაქტორს
შორის. სხვა საქმეა, რომ ანტორიული განვი-
თარების გარკვეულ ეტაპებზე და, აგრეთვე,
ცალკეულ საზოგადო მოღვაწეთა მსოფლიოდ-

ველიანში სოციალურისა და ეროვნული ამ ფაქტორებიდან ხან ეროვნული და ხან კი სოციალური დომინირებდა. თანაფარდობის ესა თუ ის პარაპორტა კი თვითონ პარონებისაზე, მის სოციალურ-პოლიტიკურ პარონებსა და მოცუვული ქვეყნის გარკვეულ ისტორიულ თავისებურებებზეა ხოლმე დამოკიდებული. ერთი კი საყოველთაო კანონად მოხანს: უყანას-კნელი ეპოქების ყველა დიდმა მოღვაწემ გადაუხადა შთა შეტ-ნაქლებად ხარკი. ანაი სენსიბონი — პარონული პარონების ეს პარონული დედა კომპაგი, იარაღით დგება მებრკოპოლის წინააღმდეგ აწინებულ ამერკიელი კოლონიტების მხარეზე, საბერძნეთის განთავისუფლების იდეით აწიებული ბაირონი სიკოპსლებს წწარავს ცვილიწყისის სათავეებთან მყოფი ამ უძველესი ხალხის თავისუფლების საქმეს, ასეულობით პარონებულად მოარკონე დედა სიტუათი და საქმიათი, წარსულშიც და ახლაც, ეროვნული მეობისათვის შებრძოლ ხალხთა რიგებში. თვით I ანტირნაციონლის დაარსებაც ხომ ეროვნული განთავისუფლებისათვის ბრძოლის მხარდაჭერას უყავრბდა...

მარქსისტული კონცეფცია კლასობრივისადმი ეროვნულის დაქვემდებარებას შესახებ სრულეხათაც არ გამოირკვევს ეროვნულის პრინციპულობას გარკვეულ ქვეყნებში და საერთოდ. „ეროვნული თავისუფლებისათვის ბრძოლის საუკუნოდ“ მონაიღულმა II საუკუნემ არათითი ფაქტი მოგვცა და გვამცხვს დღესაც ამის სალუტრაციოდ. წარსულსაც რომ გადავხედოთ, ხალხს საერთო-ეროვნული გაქორვეების უამს ყოველთვის გამოურნდება ხოლმე ეროვნული მასშტაბის დიდი მოღვაწე, რომელიც, თავისი შორალურ-ფსიქიკური თვისებებით, ყოველთვის მაღლა დგას ვაწრო-გვირგობტურ სოციალურ თუ პარონულ ანტირკულზეტიციც სწორედ იმითაა ძლიერი, რომ ისტორიული განვითარების ყველაზე გადამწყვეტ მომენტში, დუტრის ოქანისა არ აუოს, შეძლებს ხოლმე თავის გზა-კვალზე დამყენებელ ასეთ მოღვაწეთა წარმოქმნას. აღ წიველი თუ დიმიტრი დონდოვი, დავით აღმაშენებელი თუ სულანასაას ვაწრო-სოციალური ეკონომიკე აღწევებულა საერთო-ეროვნული მასშტაბის ასეთი მოღვაწენია.

ყველაზე ზოგადი სოციოლოგიური თვალსაზრისით, როგორც სოციალური, ისე ეროვნული ჩაჯვრის წინააღმდეგ მისი ამაღლება ადამიანის სულის ის ფენომენია, რომლის საწყისი და პირველმჩივე საყოველთაო სიკეთის ზოგადკაცობრიული იდეალის სათავეებშია საქმარის. საზოგადო მოღვაწეთა, შთა შორის, ეროვნულ-განმთავისუფლებული მოძრაობის მესვეურთა ვალია ბიროტებისა და სიკეთის, უბნე ფიზიკურ ძალასა და შინაგან სულიერ სიმძლიერებ

შორის წარმოებულ ამ მარადიულ კრიმლში შესძლოს კონკრეტული ისტორიული ვითარებას შესატყვისი ეფექტურს „ეროვნული“ და საშუალებების გამოძენის „სტრუქტურული“ და და პრაქტიკა თვითონ გვეარსაბობს ხოლმე შთა, როგორც საჭიროა იმიტეტური ვითარებში. სა და დაჯაროული გამოცდილების სადი გონების უბილავ ლაბორატორიაში ღრმა და ყოველმხრივი ანალიზი.

საქართველოს ისტორიის ის პერიოდიც, რომელშიც ილია ქუაჭავაძეს მოუხდა მოღვაწეობა, თავისი საერთო-პოლიტიკური სართულეთა და შრავალტეროვნების, ეროვნული მოღვაწისაგან ერთდროულად მოითხოვდა არა მარტო თავაწწარვასა და მამულთაშელობის ყველა სხვა შორალურ თვისებას, არამედ, პირველ რიგში, ეროვნული ცხოვრების ამ შეტად რთულ ლაბორინთებში ერის გზამკვლევის ცვა გონებასა და საღ, რეალისტურ განწყობას. ილიას სიდადადუც სწორედ ისაა, რომ იგი, ვითარცა ქვეშარაღი ერისკაცა, თვისი საერთო-ინტელექტუალური და შორალურ-ფსიქიკური თვისებებით ებოქის ამ რთულ მოთხოვნების სიმაღლეზე აღმჩნდა. მის მიერ გაკლილი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის გზა, აღბათ, ყველაზე შეტად ესადავება ქველ, მაგრამ შარად ახალ შორალურ კრებებს: „იარე შენი გზით და დაც, ვინც არა უნდა იქვას“.

ილიას შრომლმშედველობის მთავარი აზრთა სხვაობა და, შესაბამისად, სხვადასხვა, სხირად ურთიერისაპირისპირო შეფასებანი მის სიკოცხლშივე იწყება და გარკვეულად დღესაც გრძელდება. და ეს მაშინ, როცა ილიას დარად აზრის ნათელი და არაბოროტოვანი, მკათი და მწყობარი ლოკატური თანმიმდევრობითი გადმოცემა აშვიათად თუ ვისზე შეეძლო და შეუძლია დღესაც. იგი ხან თავდაპირველი რეაქციის ბურჯად და კონსერვატორ მოარკონედ იქნა გამოცხადებული, ხან კი მატერიალისტად და მარქსისტ-რევოლუციონერად. ილიას მიმკვიდრეობის რამე დამკვიდრებულ ტრადიციასა თუ სქემას ჩანსა, როგორც წესი, სიყვადის ნაცვლად შოლოდ არე-დარეგასა და ვაფეობრობას თუ წარმოშობს ხოლმე. არც მისი მოღვაწეობიდან გარკვეული პერიოდების ზელოვნური გამოყოფა-გამოცალკეება შეეძლოს საკითხის იმიტეტურ გაჩვენვას, რადგან თვითა. მყოფადი მოღვაწე, რომელიც „სსსსის ბაით არ სულდგმულობს“, თვისი პრინციპებით შეშოლის ცხოვრებაში და ამ პრინციპებითვე სტოკებს მას. ზვენი ისტორიოგრაფიის ვეროპული და რუსული დეფინიციებით უსორო გატაცების მცდარ საქტიკაზე თავის დროზე ეჭვავისუფლიც მითითებდა, მაგრამ ეს გატაცება, ისე როგორც ლაბორალიონა სალანდვ სიტყვად, უბიარო მოდასაეით შემოგვრჩა დღესაც. არადა, ხომ წაიფლია, რომ ისტორიულ

წარსულში დაშვიდრებულ ნებისმიერ დღე-ნიცას ვაძლავი დრო და, ამასთან, მოცემული ქვეყნის ეროვნული თავისებურებანი არსებითად უცვლადან არა მარტო ფორმას, არამედ გარკვეულწილად შინაარსსაც: ის, რასაც თუნდაც 180 წლის უკან შეცავდა იგი, ისე როგორც მისი შესატყვისი საყენებელი და მოვლენები, პტოლემეოსის გეოგრაფიული თეორიის შესავალად, დღეს შეიძლება ცარიელ მოგონებადღა შემორჩეს ისტორიას...

ზევანს ისტორიოგრაფიაში შემკვიდრებით მიღებული ილიას მსოფლმხედველობის სხვადასხვა დეფინიციები, როგორც წესი, გურდნობა ისევ და ისევ ძველ დღემას — რამდღა იყო მასში განმსაზღვრელი ფაქტორი, რეფორმისტულ-ლიბერალური, თუ რევოლუციური, ეროვნული თუ სოციალური. საკითხის ასეთი დაუენება, იუმორი რომ მოვიხვედლიოთ, იმ აბეზარ სტუმრებს ვაკოვრებ, მასმინდღა მავტას რომ არ ასვენებენ კიბუხვები: „დღეა შევტად ვაყვარს, თუ შამაო?“. მაგრამ, ერთი მხრივ ასეთი პარადოქსული შეფასებანი შეიძლება ბუნებრივ მოვლენადღა მივიჩნიოთ, თუ ვავითვალისწინებთ, რომ, ჭერ ერთი, დღე პირველებს, როგორც ჩანს, სიცოცხლებშიც და მას შემდგომაც, ყოველიოვს ბედად დასუვებით ხო. ღმე ასეთია პარადოქსული შეფასებანი და მეორეც, მაშინდღა და, განსაკუთრებით, შემდგომი ისტორიული ეპოქებისწმოდინშეწული ხირთუღე და მრავალფეროვნება თავისთავად განმაბრობებდა მისი შემკვიდრებისადმი ასეთ დამოკიდებულებას. თვათონ ილია ხომ შეზანიწნავად ვადროცემდა ისტორიულ კვლევის მთავარ მეთოდოლოგიურ მოთხოვნას — „უმშარბიტი ისტორიკოსი, ვითარცა გამკითხველი, ჭერ, იმ დროების ქერქში უნდა ჩაქდეს და მერე განკითხოს თვით დროების შედღიყა“¹ მაგრამ როცა ის დროება უშუალოდ ემჩვენება „გამკითხველსაც“ და მის ვიწროგვიტობა ინტერესებსაც, კონიუქტურული და სუბიექტური შეფასებიდან თავის დაღწევა, როგორც ჩანს, არცთუ იხე ადვილი ყოფილა. აქედან იდებენ საწეის ილიას იდური შემკვიდრების ბევრს, რბილად რომ ვთქვათ, უმართებულად შეფასება, რასაც თავის დროზე ივ. ჭავჭავაძეღა ვუღაბტავილით „უშავალიო უშადურობა“² უწოდა. ჭეშმარიტება კი, — ეს უკვლავზე დიდი განძი კაცთა მოდგმისა, ამ შემთხვევაში თავისას იხილეს.

სტატიაში „გერციენის სხოვნა“, ვ. ი. ღვინინი პაროვნებათა ისტორიულ დამახსხრების შესახებ შენიწნავდა: „ისტორიული დამახსხრება შესლება არა იმის მიხედვით, თუ რა არ მოუციათ ახალი ისტორიულ მოდვანებებს თანამდროვე მოთხოვნებთან შედარებით, არამედ იმის მიხედვით თუ რა მოგვცეს ახალი თავიანთ წინამორბედებთან შედარე-

ბით“. ილიას იდური შემკვიდრების კი არა მარტო სახლდო, არამედ აზრის სტრუქტურა და მისი საერთო-ეროვნული მსოფლმხედველობაც თავისებურ გზაშველვად მორჩის როგორც შეზინდელი, ისე შემდგომი ეპოქების თაობებისთვისაც. იგი არც იქნებოდა საერთო-ეროვნული მასშტაბის დიდი მოღაწე თავისი ეპოქის ჩარჩოებს რომ ვერ ვასდგენოდა. ეს საერთო-ეროვნული მნიშვნელობა, პირველ რიგში, გამოიხატება იმით, რომ მან ქართული საზოგადოებრივი აზროვნება, ქართული კულტურა გამოსტაცა „წინებულობის“ ეპოქაში ვაბტონებულ აღმოსავლურ-ორთოდოქსალურ ზეგავლენის ტყვეობის და ძველ ბუნებრივ-ისტორიულ მიმდინარეობას დაუბრუნდა. რუსეთთან შეერთების ყველაზე პოზიტიური ღირებულებაც, ალბათ, „ქართული რეფორმაციის“ ამ მთავარი მონაპოვრით უნდა განიწმოს. ერთი სიტყვათი, ილიამ და, მისი მეთაურობით, ზევანმა სასოციანებლებმა საქართველოს კვლად დაუბრუნეს საყოველთაო კულტურას — განვითარების ძველი მაგისტრალური გზა და, ამასთან, ბერძნულ-ბიზანტიური ეპოქის შემდგომ დაკარგული დასაღვთის კულტურის გამტარებლის როლი აღმოსავლეთში.

ილიას აზროვნებისათვის ესოდენ დამახასიათებელი მატერიალისტურ-პოზიტიური ბუნება ირგანულად შეერწყა მაშინდელი ევროპის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზროვნების ძირითად მიმართულებებს. მათგან საზღვრობდა ძველი ფეოდალური კარსტატოლობისა და დახუბებულობისაგან განთავისუფლებული ახალი, დემოკრატიული საქართველოს ილიასეული იდეალოც. აქედან იხსენება მისი საოცარი სიძულელია, რიგ შემთხვევებში გარკვეულად ვადამარბებულაც კი, ეროვნული ცხოვრების კონსერვატიული ფორმებისადმი — ენიდან დაცვებული და სოციალური ურთიერთობით დამთავრებული. „ამაზე ნათლად, ამაზე მკაფიოდ, ამაზე აშკარად გზობა ძველი წებისა და დამიანის დამონებისა შეუძლებელი იყო“, შენიწნავდა არჩ. ჭორჭორაძე.

საქართველოს ისტორიის ფილოსოფია ამაზე მივყავინებებს, რომ სოციალური პასუხისმგებლობის თანდაყოლილი ეროვნული ფსიქიკა ჩვენი საზოგადოებრივი განვითარების თავი და თავი იყო ოდითგანვე. ხალხსათვის ახალი მომავლის მიცემა ილიასათვის ეპოქის ორ ყველაზე არსებით მომენტს შეიცავდა: ეროვნული და სოციალური თავისუფლების მოპოვებას. ზევით უკვე ათქვა, რომ დროებზე, როგორც რევიოლუციური, ისე სოციალური მასშტაბით, იგავე პრობლემებს აყენებდა წინა პლანზე. ილიას სოციალურ-პოლიტიკური მსოფლმხედველობის გარკვევისათვის აუყოლებელია, ერთი მხრივ, ამ ორი პრობლემის ურთიერთმიმართება და, მეორე მხრივ,

მათი ვადებრის ზოგადსოციალდოგური პრინციპების ილიანული განსჯისა და ანალიზის საფუძვლებს ვაგებთ. ამ ვაგებში ვსაძლებს „საერთო ნადავსი“ თერაიის აძღვრა.

თავისებურ კანონზომიერებად დამკვიდრდა ჩვენს ისტორიოგრაფიაში ის, ერთი შეხედვით, გაუგებარი ვიოარება, როცა ჩვენი შკადეარების აბსოლუტური თუ არა, დიდი უმრავლესობა მინც, რატომღაც დუშვილით უვლის ზოლმე გვარდს „საერთო ნადავსი“ თერაიის არსსა და მნიშვნელობას, არადა სწორედ რომ ეს თერაია იძღვრა სოციალური და ეროვნული თავისუფლების ალიანული მსოფლგაგების სრული და ნათელი წარმოჩენის საშუალებას. შკადეარება ერთი ნაწილი მერ თავისებური „ტაბუნს“ დიდება ამ თერაიისადმი, აღბნთ, მიით თუ აიხსნება, რომ ვახტონებულა თვალსაზრისით, სოციალური წავის იფვა, ისე როგორც ეროვნული თავისუფლების ადებებს წინა პლანზე წამოწევა, თითქოსდა ამტარებდეს ილიას საერთო მსოფლმშედულობას რვეალდოგურ და პარაგნესულ ხასიათს, ის კი ვგაიწუდებმა, რომ „ერთიანი სახალხო ფრანტის პოლიტიკა“, როგორც „საერთო ნადავსი“ თერაიის თავისებური ინტერნაციონალური სახესხვაობა, ვამთავისუფლებული მოძრაობის ვველაზე შინაღები, აუცილებელი და იფექტური საშუალებება, ვანსკუთრებით კოლონიურ და ნაბერაფლონიურ კვედნებს. ეს ტაქტიკა არა ერთ და ორ კვედანაში ვაოავენებოდა და ვამოავენება დღესაც. ამასთან, მის იფექტრობას პირდაპირპროტოგული დამოკიდებულება აქვს ამასთან, თუ რამდენად იქნება შეზაძღვებელი მის სოციალური ბაზის ვანერცობა-ვაფართობება.

ცნება „რვეალდოგა“, ვველაზე ზოგად-სოციალდოგური ვაგებით, თავისებრიც ცვალოდებებს ნიშნავს საზოგადოებრივ უოფიერებასა და ცნობარებაში, რვეალდოგონერა კი ის მოღვაწეა, რომელიც აბერი პარაკებს უწეობს ზღბს. ისიც დღემენტარულ კეშმარობებად მოჩანს, რომ თვათეული კვედნის კონკრეტულ-ისტორიულ ვიოარებას თავისი აუცილებელი კორექტებები შეიკრის ზოლმე საზოგადოებრივ-ცეონომიური ვანეოთარების ამ პარაკებსში. ჩვენს საზოგადოებრივ-პარტიულ მეცნიერებაში რატომღაც სთთანადო ვადრმავება ვერ შკოვა „პრადის“ მერ ილია კვაჭავაძის მოღვაწეობის ადრემოსხენიებულმა შეფასებამ. ამასთან, ეს შეფასება სწორედ იმ პერიოდში ვაოათქევა, როცა III კომუნისტური ინტერნაციონალიის მერ ვანსკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებოდა ერთიანი სახალხო ფრანტის პოლიტიკას. ა. კვაჭავაძის დამაბურებას მთავარი და ძირითადი არსის შინაარსობრივად ეს შეტად ტევადი დეფინიცია — „ეროვნულ-ერეკლდოგური (საზგასმა ჩვენი) ბრძო-

ლის უმბოღლიარების საზოგადო მოღვაწე“, — პირველ რიგში, ამაზე მიგვიბიძგება, რომ უოველგვარი ეროვნული ბრძოლა, სწორედ რომ რვეალდოგური ბრძოლაა. და ეს ვაგებებით ლოგოგურია და ამასთან ისტორიული სიმატობის ასახვაცაა, რამდენადღე ეროვნული ბრძოლა და ეროვნული ინტერებსები ვანაპრობება დენს“ და ვანაპრობებენ უკანასკნელი ომ საუყუნეში მსოფლიოს ვანეოთარებაში მომბდარი ძირეული ცვალოდებებს მნიშვნელოვან ნაწილს.

ამასთან, ისიც უნდა ითქვას, რომ რვეალდოგონის ცნება მარტო ძალადობასა და სისხლის ღვარაზე როდი დაიყვანება, თუნდაც საზოგადოებრივი ვანეოთარების სოციალურ-პოლიტიკური სფეროში. აკრულ იშვათად რვეალდოგური, თვისებრივი ცვალოდებები საზოგადოების სოციალურ-პოლიტიკურ სტრუქტურაში სწორედ რომ უსისხლო და მშვიდობიან ხასი. აის ატარებენ ზოლმე და თავანთი საერთო შედეგებით არაფრით არ ჩამოუვარდებიან „სისხლიან რვეალდოგონებს“. ცნობილია, რომ კ. შარქის, ისე როგორც ფ. ენკელსიც, ვაცილებით შალდ შეფასებას აძღვდა თავისი სოციალურ-ცეონომიური შედეგებით XVIII ს. რუენის დამასბრულ ინგლისის „მომ, უხმარო სამარეველო რვეალდოგონს“, ვიდრე სფრანგეთის 1789-1793 წლების „დიდ რვეალდოგონს“. იგივე შეიძლება ითქვას რვეალდოგონის მოღვაწეებზეც. კოლონიურა კვედნის პირობებში კი „ეროვნულ-რვეალდოგური მოძრაობის“ ფორმებს უმეტესწილად ვანსაზღვრავენ არა აბდენად კვედნის პარტიოტული ძალები და მათი ლიდერები, რამდენადღე მებრძოლიათა საბელშიფოებრივ-ეროვნული თვისებურებანი, მათი კოლონიური პოლიტიკის ესა თუ ის შინაართლება. თავის პოინენტებს რომ პახუობბა, ილია შენიშნავდა: „ინგლისურ პარლამენტს რომ თხოვლობთ, ხომ არ დავაიწუდებთ სად ცხოვრობთ? როცა ცხოვრებას მოძრაობა თქვენ ზღბთ არ არის, არამედ სხვას უჭირავს და ნებისამებრ თვისისას ვაოამაშებს, მასთან ვანა ვანონილა ინგლისური კამაობა?“

ცარიშის შოვინისტური პოლიტიკის პირობებში „ერის წულღის“ ვამზარებულ მოღვაწეს არ შეიძლება ეროვნული თეოიშოფადობის შენარჩუნებასა და ვანტიციების ამოცანა არ დეყენებია წინა პლანზე. მაგრამ ამ ვველასათვის მისწავლოში და აწმარა კეშმარობების იქი დღება ეროვნული მოძრაობის ვველაზე რთული და მნიშვნელოვანი პირობება: როგორი უნდა იყოს ამ ამოციანის რეალიზაციის კონკრეტული გზა და საშუალებები, ეროვნული სტრატეგიის ვანბორციებებას ტაქტიკური პრინციპები მოცემულ ისტორიულ ვიოარებაში?

ილია კარგად გრძნობდა, რომ ვანაპირა მხარეებისათვის ცარიშის პოლიტიკური ძლიერე-

მის არს მდგომარეობა მის მიერ საუკუნე-ებში შექმნილი უკლებლივმოქმედი სახმედრო-ბიუროკრატიული აპარატის ამპერაულ მისწ-რაფებებში. როცა კი საფრთხე შეექმნებოდა ამ მისწრაფებებს და მათგან გამოიძინა რე სა-ერთო-ამპერაულ ანტირებსებს, იგი არაფრას წინაშე არ დაიხვედა უკან. ამიტომ მის წინა-აღმდეგ აწერას და პირდაპირი ბრძოლა ამაო მსხვერპლას ვარდა სხვა არაფერს მოუტანდა „ქედმებდობისაგან“ იხედავ დაკინებულ-და-სუსტებულ ეროვნულ ძალებს. მისთვის ნათელი იყო, რომ ადგილებზელი იყო არაჩვეულებრი პოლიტიკური ამბიციებიდან სწრაფი ვანთავი-სულებმა და რეალური ვითარებისადაში ივა-ლის განწირება. სხვა თუ არაფერი, XVIII-IX საუკუნის პოლიტიკის რამდენიმეწინაში მათ შორის — 1803-1845 წლების ტრაგედია, პოლიტიკისა, რომელსაც საერთო-ობიექტური ვითარებით ვაყილებით შეტი საფუძველი მქონდა პოლიტიკური ამბიციებისა, საქმიანზე შეტ მავალით იძლეოდა ასეთი დასკვნის გა-საკეთებლად. ერთადერთ გონივრულ აღტირ-ნატივას წარმოადგენდა ეროვნულ-განმათავი-სუფლებელი მოძრაობის წარმართვა ევროპაში. კერა აღორძინებისა და კულტურულ-სამეურ-ნეო ავტონომიის მოპოვების გზით.

ილიას მიერ ეროვნული თავისუფლებისათ-ვის ბრძოლის, ერთი შეხედვით, თითქოს „არა-რეკლუციური“, მაგრამ არსებულ ობიექტურ პარამეტრში შეტად პრაგმატიკული და ემპი-რიკური ტაქტიკას მოძებნა უნდა ჩაითვალოს მის ერთ-ერთ უველაზე დად ეროვნულ და, თუ გნებავთ, რეკლუციური დამსახურებადაც. ამით მან ამაზე შეტი სამსახური გაუწია ერო-ვნულ საქმეს, ვიდრე XIX საუკუნის I ნახე-ვის უველა აქანებებ, ერთად აღებულია. ერის მამობაც და წინამძღოლობაც, ალბათ, სხვა არაფერია, თუ არა, ბიბლიურის მოსეს მსგავს-სად, ცდომილების მრავალი შესაძლო გზიდან ერის სწინა და ვადარბენის ერთადერთ სწორ გზაზე დაყენება.

„საერთო ნიდავას“ თეორია ერთდროულად ეროვნული და სოციალური განთავისუფლების თეორია იყო. ილიას მსოფლმხედველობაში ეროვნული და სოციალური პარამეტრებს არ-განული მთლიანობა მარტო საქართველოს პო-ლიტიკური ვითარებით როდ იყო ვაპარობე-ბული. ილიას ღრმად სწამდა, რომ, რაიმე კა-ცო კაცს ჩაგრავე, აქ არ შეიძლება რაიმე სე-კულურ ვადვას შევადრად უცხვ. ამ შემთხვე-ვაშიც იგი ბრძოტებისა და სიკეთის საუკვე-ლთაო დამარბირებისა და ბრძოლის ზოგად-უსიქლოგიურ საწყისს ვერდნობოდა. აქ, ალ-ბათ, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ეროვნული და სოციალური თავისუფლების ასეთი დაადე-პტიკური ურთიერავშორის ილია ვარკვეუ-ლად უახლოვდება ეროვნული საკითხის დევი-

ნების მარქსისტულ პრინციპებსაც, ეროვნის-ტური პარტიის მანუფესტში“ რომ ვეცა პარკე-ლად ფორმირებულა.

„ტყვედმარბობალი შრომის“ განთავისუფლე-ბის, „შრომის სუფივის“ ილიასეული იდეალი უველაფერს იტევეს, უველაფერს მოიყვას, რა-დგან „მაშინ უქმ სიტყვად არ იქნებთან ქობა, ერთობა, თავისუფლება, ეკლას ვარგვინით დაარ იულიან კაცთმოყვარება და სანოცება“. ილიას ანალიტიკური არკონება ჩასწვდა გლობალური უსამართლობის მარადიულ საწ-ყისისა და პარკელმწიფს — პარკუნების, მისი არკონებისა და ქმედების დამონება-დაორგუ-ნებას ამა ქვეყნის ძლიერთა მიერ. ამიტომ ვა-ნობებარება ასეთი გულიტყვილით მოსულეო პოეზიაში, ალბათ, ერთ-ერთი პარკელთაგანი, „ტირითმმამეთ და მამარალი მსსნელი დრო-სის დაშლას“. „არა მარტო“ ქართულში, არა-მედ აღდრონიდელ რუსულ პოეზიაშიც არ მო-იპოვება მეორე ლექსი, რომელიც არას ასეთი განომამხედველობითა და ძლიერებით სოტ-ბას ასხამდეს 1871 წლის პარიზის კონუნის შე-ბრძოლებს“, — შეინიშავს ვ. ვოლკოვი.

ილიაში ირგანულად იყო შეხვეებული ათის-წდიულებიდან შემკედარებით მიღებული ეროვნული სხაითას ორი დეი უსიქიკური ფენიკური — ეროვნული და სოციალური პა-სუსისმგებლობის გრძნობა. მათთან მათ გათი-შულს და, მათუშეტეს, დამარბირებულს ვე-რასად ვერ წახავი. ალბათ, „არდალი“ შეიძ-ლება ჩაითვადოს ამ ირგანული ერთიანობის კლასიკურ ნიმუშად. იგი თითქოსდა, ილიას სეველაფერად დაეწეროს თავისი მსოფლმხედ-ველობის დუალიტური ბუნების სახეებებლად. ილიას ცნობილი სარკვარაო სიტყვიბი — „ჩვენა თავა ჭეინადვე უნდე ვაფუდნიოდებო“, ვარკვეულწილად სოციალურ შინაარსსაც ატა-რებდნენ, ასე როგორც მისი ცნობილი ოდა თავისუფლებისადაში — „თავისუფლება, შენ ხარ კაცთა ნახსუფდარი, შენ ხარ ჩაგრულის, წამებულის წმინდა საუდარი“. შემთხვევითი არ უნდა იყოს, რომ „მეჭვარის წერალებს“ უშუა-ლად მოსევა „კაცო უამადი“, „გლახის ნამბო-ბი“, „კაცთა-ადამიანი?“ გამოიყვეთა მამინდე-ლი საქართველოს ის სოციალური ფენა, რომ-ლებსაც ნუვეთი და თვალზე ცრემლის მიწმენ-და ეჭირებოდა, რადგან „...მარტო უბედურთ უნდა შევად და არავის სხვასა“.

მარკულ ეროვნული და სოციალური თავი-სუფლების იდეებით წახარდოები ილიას „სა-ერთო ნიდავას“ თეორია მარტოოდენ ლოკა-ლური ისტორიული პერიოდის პარკვარაში კი არ იყო, არამედ „ეროვნულ-რეკლუციური მოძ-რაობის“ სტრატეგიას წარმოადგენდა. თავისი არბით იგი ემსახურება წარსულსაც, აწყოისაც და მომავლსაც. ილიასთვის მხოლოდ ზოგად-ქართული პარამეტრები არსებობდნენ, ასევე

ზოგადაპირული იყო მისი სიბარძლის თუ ტყვიანის ობიექტაც. მხოლოდ მას შეეძლო და ვითარცა ერთი მამას, ჰქონდა ამისა მოკადრის უფლებაც და, ერთდროულად, შოვა-ლევიზაც, დაეწერა „ბედნიერი ერის“ მამილი-ბელი პათოსით აღსავსე პირუთვნელი სიტყვები. ამიტომ იყო, რომ იგი კარისუფლის ერთნაირ ვულისტკიავლად უყოფნებდა ღვარსამ თათკარადისა თუ გლახა ქრიაშვილის უნაყოფასა და ბედოვლათობას, ერთნაირი დაუნდობლობით და მისთვის დამახინჯებელი პარადპარობით ამხელდა საერთო-ეროვნული საქმის ამჯერად თუ ფართულ შტაბებსაც და „სხვისი მამით“ ვსაუბრდებოდით თანამოქმედთ.

„საერთო ნიადაგის“ თერაპიის კრიტიკა უმთავრესად დაუფრენებელია ვითომცა ილიას მიერ სოციალური ანტაგონიზმისა და კლასობრივი ბრძოლის მიჩქმალვასა და უარყოფაზე. ეს აბსურდული ბრალდება, რომელიც ვარკვეულ-წილად სოციალური ფენიშენის ფეტიშისადაც დანაც აღებს სათავეს, ყველაზე შეუფიქრად აწვევებს საქართველოს მამილივით პარობლეგობისადმი სხვადასხვა შეთოდოლოგური პრინციპების დამპირისპირებულობას. სწორედ აქ იყო ჩამადული ჩვენი მამილივითი ეროვნული ძაღვის „განყოფილი თვლიც“.

ილიას ღრმა ანალიტიკური აზროვნება არ შეიძლება არ ჩასწვლილობა ეპოქის ერთ-ერთ მთავარ ხატკიავარს, არ შეიძლება არ დაენახა კლასებისა და წოდებების შორის არსებული ღრმა უფსკრული. აქ საილუსტრაციოდ შეიძლება მოვიყვანოთ ვრცელი ადგილი მისი სტატია: „ქართველობა ხომ არ გგონათ საყოველთაო საღიბნებელი და სამადღებელი? დიდაც ეს უნდა იყოს, მაგრამ ხად არიან ქართველი და ქართველობა?... არიან თავადნი, აზნაურნი, მღვდელნი, ვაჰარნი, გლეხნი, ჩინიანი და უჩინონი — ყველანი არიან და ქართველი კი არხად არის. თავადს აზნაური სძულს, აზნაურს თავადი, გლეხსა — ორივე... თავადის აზრი აზნაურს არ უხდება, აზნაურისა — თავადს, ორივენი — გლეხსა. წუთუ ესენი ქართველნი არიან, ერთისა და იგავს ზირციხა და სულის ნყოფნი და ერთის დიდის საქართველოს მშეძოთი ვაზრდილი?“

...თავად რომ აზნაურს ურტის უწყვეტი, აზნაური — თავადსა, ორივენი გლეხსა, ეს ვაჰარი რომ სამივეს ერთნაირს სიბარბით სწოვს სისხლსა, — წუთუ ესენი თვითფულად ცალკე-ცალკე და უყოველივე ერთად ქართველნი ჰგონია ვისმე? ქართველი საყოველთაო საბედლია და ამითი, რა არის საყოველთაო?...

თქვენ შე მიჩვენეთ ის ადგილი, საცა მამილივითის გზები ერთად იყრება საყოველთაო საქართველოს სიკეთისათვის, მამილი მცუ ვიტყვი: ქართველი ავტო იქ არის მეთო... განყოფიერდებით, ცალკე-ცალკე დავიშლად-

ნით, ასო-ასო დავიკვირით... ვა ამ ხალხს, რომელსაც საერთო ძარღვი ვერუდა... ვაი იმ ქვეყანას... საცა ყველანი ერთი კრისონი და თვითონი — ყველა... ვა... ვა... ვა... ჩვენი „მშვიდობა“.

შოვანილი ციტიციდან ჩაიღო ჩანს კლასობრივ წინააღმდეგობათა ანტაგონისტური ბუნების ღრმა ვაგება. ჩაწვდილია. მაგრამ შოვანილი იმხანაც კარგად ვარტობს, რომ ილიას აზრითა მიმდინარეობა აქიციც კი არაა მამართული, რომ კიდევ უფრო გაამძაფროს სოციალური შუღლი, კიდევ უფრო „განათვიერდეს“, „ასო-ასო დავის“ სოციალური ავტარების სხვადასხვა საფეხებზე მდგომი ქართველობა, არამედ, პირიქით, ერთიან ეროვნულ ორგანიზმად შეადგულოს ისინი. მას ღრმად სწამდა, რომ ისეთი პატარა ქვეყნისთვის, რო. მელიც, ამევე დროს, კოლონიური უღლის ქვეშ იმყოფება, სოციალური დამპირისპირებულობის გაწვევებსა და ამჯერად კლასობრივ ომამდე მიყვანა ზიანის ვარდა არავითარი სიკეთის მამიტანი არ უნდა ყოფილიყო. ეს იდეა წითელ ზოლად ვასდევს სტატიათა მის განთქმულ ციკლს — „ცხოვრება და კანონი“.

ამიცი უნდა აღინიშნოს, რომ „საერთო ნიადაგის“ თერაპიის სოციალურ დაუფრენებს ალია საქართველოს ისტორიულ თავისებურებებსაც ეძიებდა. მას ამის უფლებას აძლევდა საქართველოს ისტორიულ წარსულში კლასობრივი ბრძოლის მეტად ფერმკრთალი სურათი, მოძადავითა განუწყვეტელი ავტების გამო სხვადასხვა სოციალური ფენების ანტიერსოა შეტაკებულობა ერთნაირი, ქართული ფეოდალიზმის რეგლამენტირებულობა საბათიო და ქვეყნის მამართველი ფენების თვისებური სოციალური პასუხისმგებლობის ელემენტები. ცნობილია, რომ იგი თავისივე დროს, აღმოსავლური დესპოტიზმის საბარისპაროდ, ხაზს უხეამდა ფეოდალური საქართველოს სოციალური სანამდვილის ანეთ ისტორიულ თვისებურებას და მის დასახისათვლად სპეციალურ ტერმინსაც კი — „პატრონაშვილობა“ მმარობდა.

ილიას სოციალურ-პოლიტიკური ფილოსოფია ვარკვეულად ეხადვება ევროპული სოციალ-დემოკრატიის მსოფლმხედველობას, თუმცა კი იგი, ამასთან ერთად, კარგად ვარტობდა საქართველოსა და ევროპის განვითარების არსებით განსხვავებასაც: „...იმ ბრძოლის და შეხეობებას წოდებათა შორის უფლებების დასაპყრობად, ვასაერცობად, რომელიც ევროპაში იყო და ეხლაც არ ვაიავებულა და რომელიც უპირველესი მიზეზი იყო ერის წყობ-წყობად დაყოფისა, ჩვენი ადგილი არ ჰქონია.“

ჩვენ ამით იმის თქმა კი არ ვაინდა, რომ ჩვენს ცხოვრებაში სრულად არ ყოფილი ელემენტები, რომელთა მოძრაობა და განვითარება საქმის ბრძოლაზე და შეხეობებამდე

არ მიიყვანდა, თუ დამსჯალებდობდათ (ხუნებ-
რაც-ისტორიული განვითარება, ე. ს.). ჩვენ
იანს ვამბობთ, რომ... ჩვენს ცხოვრებაში არის
იქნისთანავე ფესვი, რომელიმეაღვივებულია
ამოვადეს სიყვით ერობისა და ვეღლასათვის
სახეიროდ გააშალოს. ამას უნდა დავტრფო-
დეთ და შევხაროდეთ და არა ვთავალობდეთ
და ეტკრობდეთ. ამას ხელისშეწყობს მართებს
და არა ხელის შეშროვა. ამითი ამის თქმა ე
არ გვიჩნდ, რომ წვენიც ვლზეთ, თავადი, აწნა-
ური თუ შედეგად ვეღლგან ეგრე მძრად ცხო-
ვრობენ. არა, — ძალიან ბევრგან სუფეხს გან-
ხეთქილება, ზოლო დიდ შეედლომა იქნებოდა
ამისი მიზეზი თვითონ წოდებოთა წყობას, მის
შინაგან არსებას, თვისებას, წესს და ჩვეულებ-
ებს და აქედან წარმოიშდვარ მობრტოლებებს
შეაწეროთ. ამის მიზეზი იგივეა, რაც თვითონ-
ულ კაცთა შორის: ავი გულა, ხარბი თვადი,
გრძელი ხელი და ნაშუსის ქუდის აბი...
(ე. ა., სენ-სიმონის მხვავსად, ილიას ფსიქიკის
სტერტოში გადააქვს კლასობრივი ანტაგონიზმისა
და ურთიერთბრძოლის გნობელოგოური ფეს-
ვები).

აქედან გამოიშდინარტ. ილიას, სეტროდ, კა-
ცობრიობის და, ეტროდ კი, სპეციფიკურ პი-
რობებში შეოფი საქართველოს სოციალურ-
ეკონომიკური პროცესების მაკატრალურ ხაზად
მიამჩნია არა კლასობრივი ბრძოლა და დამირის-
პირება, არამედ ამ ბრძოლისა და დამირისპი-
რების „ფესვთა ამოძირკვა“:

„ისტორია ... ბრძოლაა ბუნებასთან, საღარი-
ბესთან, გონების სიბრძნესთან, ღრემშიბილითო-
ბასთან, მაშასადამე უყოლებვარ შეოწრობებს-
თან, რომელსაც ადამიანი პარისპარ შეეშობივთა
ზოლმე, როცა ისტორიის ასპარეზზედ გამო-
დის. ერთი ბიქსაც ვერ წყდებოთ ამ ბრძოლა-

ში, თუ ვეღლამ ცალკე გავიწიეთ, ვეღლამ ცა-
ლკე ვიბრძოდეთ. თუ ენაა, ნოთუ ვეღლამ სა-
ზოგადობრივ ძალთა ერთს კვალში ჩაუტუნება
სანატრელი არ უნდა იყოს ვეღლასათვის. ნუ-
თუ უყოველი ჩვენგანა არ უნდა ცდილობდეს
სრულიად აღმოუფხვარს ჩვენი წოდებოთა შო-
რის განხეთქილების მიზეზში, რომ ჩვენი ცხო-
ვრება წარმოადგენდეს ერთს დიდებულს დე-
ნას შეერთებულის ძალისას. ამიტომაც დიდად
მსცდოდავენ ქვეუნიასაც და ზღბსაც, ნაშტნავად
ჩვენში, ისინი, ვასაც გულში ჩაუდეთა, ვინდა
თუ არა განხეთქილება უნდა იყვეს წოდებოთა
შორის, რადგანაც ვეროპაში ეც განხეთქილება
სუფეხსო. განა ევროპა ცოტა დროსა და დო-
წესს მკარგავს, ცოტა სისბლსა დერის, რომ ეც
განხეთქილება მოსპოს?

მაშ, სავა ეც არ არის, რად გვიჩნდა რომ
იყოს?... რად გვიჩნდა ჩვენ აქ ზამი, ან რა სა-
სარტებლოა? მაგრამ რა?, ტვინობელომა, რი-
შედოდ სკუთარ ტვინ-მოუღებულო, სხუნიით
მსცხოვრობს და მარტო ზამით სულდგმულობს,

ამ შემთხვევაშიც წინასწარ, ვიცით, ადგილი
იქნება და რამდენიც ვინდუტეფრეშე შეფა-
რეთ, არ დააპერსი...⁹

გინჯლორთქან

ილია, უბრალოდ უყოლებსა, ეროვნული
ცხოვრების შევიდარ ნიადეგზე მდგომი მოაზ-
როვნე იყო. მისთვის მოთავარი და გადამწვევით
შინაშენლობა მქონდა არა სუბიექტურ სტრუქ-
ტურებსა და იდეოლოგიურ წარმოსახვა-ოცნებებს, რა
მაშინადადელი უნდა უყოლოდავენ ისინი. არა-
მედ რეალური ცხოვრების ობიექტურ პრინ-
ციპებს. ამიტომ იყო, რომ ერთი მისი თანამე-
დროვის იუმორისა არ იყოს, იგი „ნაყლებად
შეედლებდებოდა ზოლმე ასეთი ლამაზ-ლამაზი
მისატყუებულებიანაგა...“¹⁰ შარავლიანტყველია,
რომ, მაშინადადელი ჩვენი „ბევრის საზოგადო მო-
ღაწისთან განსხვავებით, მასზე გავლენა ვერ
მოახდინა ამ დროისათვის ევროპასა თუ რუს-
ეთში გახატონებულმა საზოგადოებრივ-პოლი-
ტიკური აზროვნების ევრცერთმა შიმდინარე-
ობამ, არც მათი ზეგავლენით საქართველოში
ხელეონურად დანერგად რიც შიმდინარეობებს
აუბა ფერხულია. არავის არ ზამადა, არავის არ
იშეოტებდა, რადგან ღრმად ნაშადი სობრეობი-
დაწვე არჩეული გზის ისტორიული სმართლი
და ისიც, რომ ზოლოს და ზოლოს „სანიდელ-
საქმეველი გზას არ დაკარგავდა“.

ილიას მსოფლმშედველობის სოციალურ-
პოლიტიკური პროფილი სრული არ იქნებოდა,
თუ არ შეეჭრებდებოდი „საბატო ნიადეგას“
თეორიის განმარტებულებიანა და, სეტროდ,
„ეროვნულ-რევოლუციური მოძრაობის“ ში.
სეულ მეთოდოლოგოურ პრინციპებზე. მით
უწიეტეს, რომ მათ მიმართაც მზირად გამოიყე-
ნება ზოლმე შემოთ ნახსენები დუშოილის ტაქ-
ტიკა, რამდენადაც ეს პრინციპებიც, ერთი შე-
ხედვით, შორს დგანან „რევოლუციურიობის“
ტრადიციული გაგებისაგან. სენ-სიმონის მხვავ-
სად, ილიაც საზოგადობრივ-ეკონომიკური
პრობლემებს გადწვევების უფრო მისადებ
მეთოდად და საშუალებად რეფორმებს, თან.
შიმდევრულ სოციალურ-პოლიტიკურ ვარდაქ-
შენებს მიიჩნებს. ილიას ასეთი პოზიციის განხ-
ლები უნდა ევითოთ, ერთი მხრით, ეროვნული
ცხოვრების სპეციფიკურ ობიექტურ პირობე-
ბში და, მეორე მხრით, ევროპაში, და ეტროდ
საფრანგეთში, განმარტებულმა „რევოლუ-
ციათა ციყლის“ საერთო სოციალურ შედეგე-
ბისაგან გამოწვეულ აღმდგარტებში. „როცა
განთფანტა სქელა ორებელთა რევოლუციისა,
გამოჩნდა, რომ უბრალო ზღბს კიდევ ბევრ
დარჩენია თავის გულის წაღილამდე“¹¹ — ჩვე-
ული ირონიით შენიშნავდა საფრანგეთის 1789-

1798 წლების „დიდ რევოლუციას“ ილია
როგორ გვაგონებს ეს შეფასება პირიველი მუ-
შეებისადმი სენ-სიმონის წერტილის ძირითად
არსს: ამა დაყვარდით რა მოგვით რევოლუ-
ციამ, ნ წლის მანძილზე საბარკადო ბრძოლედ-

მა და სისხლისღერამ — თითქმის არაფერი, თქვენ ისეთივე ღარიბ-ღატაკნი ღარიბი, როგორც იყოთი მანამდე.

აქარა, რომ ილიას მსოფლმედიკალობაში რევოლუციონიზმის პრინციპი ატარებს უფრო ზოგად-სოციალური მნიშვნელობის, ვიდრე საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური გაჩაქმის უნივერსალური მეთოდის ხასიათს. ამ უნივერსალური განხორციელება მხოლოდ პოლიტიკური დემოკრატიისა და სამეურნეო-დამინისტრაციული იძულებისაგან განთავსდებულ ხალხის ენერჯის შედეგია: „სისხლი და მხვილი ვერაფერი გვის მარტყნებელი სანათია ერისათვის ზედნიერების მისაღწევად: ამასთან კაცობრობამ მოიგონა წარმომადგენლობითი მმართველობა“.¹¹ ამასთან ქვეყნის მმართველობის მთავარ ძალად იგი ანტილიბერალიზმის მიიჩნევს, რომელიც „...თავის ძალ-ღონის იტყობს სხვადასხვა წოდებისა და მდგომარეობის კაცთაგან“ და, მასთანავე, საერთო-ეროვნული ინტერესების ურთულაჲ აქტიური გამოტარებულა. ამიტომ „ზედნიერია ის ერთი, რომელსაც მრავალრიცხოვანი და საღ-გონებისანი ანტილიბერალიზმი ჰქვამს“.¹²

ქვეყნის წარმომადგენლობითი მმართველობა რეალურად მხოლოდ მაშინ განხორციელდება, როცა იგი ხალხის ნამდვილ თვითმმართველობას დაეფუძნება. ილიას დემოკრატიზმის ეს ამოსავალი პრინციპი ამჟღავნებდა საზოგადოებრივი განვითარების ნებისმიერი პრობლემის გადაჭრის მთავარი საშუალებაცაა. „თვითმმართველობა თუცა წამალია ხალხს ყოველგვარ საჭიროებათათვის... თუმცა ესეა, მაგრამ ვაჲ თვითმმართველობის ქვეყანაზე ზეერი მტერი ჰქვამს, ზეერს უფროსობის ტყუილბრალად ძილსა და მოსვენებას“.¹³ მაგრამ, ამასთან ერთად, რეალისტი მოაზროვნე კარგად გრძობდა და ზედადა, რომ ცარიზმის ცენტრალიზირებული ბიუროკრატიული მმართველობა თავისთავად გამოირიცხავდა ყოველგვარ თვითმმართველობას, რომ „...საფუძველნი თვითმმართველობისანი უარყოფილნი არიან ჩვენნი“. ამიტომ წერდა არინათ თუ გულხატკაცად: „ჩვენ... ვაჩვენეთ რამდენადაც შეგაძლებინებ(ს), ქება თვითმმართველობისა“.¹⁴ თავისუფალი აზრის, როგორც რეალური დემოკრატიის უმთავრესი საფუძვლის, დედნა და შეფარება ილიას ყოველგვარი საზოგადოებრივი პროგრესის უპირობებლად წინაღობად შიანდა: „ოუ პროგრესი და წინსვდალობა გვიანდა, ჩვენს შერანაღ-გაზეთებს სრული თავისუფლება უნდა მიენიჭოთ“.¹⁵

„საერთო ნიადაგის“ თეორიის ეკონომიკური იდეალს შეადგენდა თავისუფალ შრომაზე დაფუძნებული „ნამგლისა და გულიის“ საქმიანობა. ილია ყველგან ცდილობდა გაეტარებინა ის აზრი, რომ, მიუხედავად ინდუსტრიული

განვითარების მოქმედებისა, საქართველო თავისი სოციალური ისტორიული და ეკონომიკური ურთულ-კლიმატური პირობების გამო, მაინც უპირატესად აგრარულ ეკონომიკაზე უნდა დასრულიყო. ამასთან, საქართველოს ასეთი აგრარული ხასიათის ეკონომიკური განვითარება, ერთი მხრივ, უნდა დაფუძნებულიყო მეცნიერებასა და ტექნიკის უახლოეს მიღწევებზე და, მეორე მხრივ, სოცლის მეურნეობის განვითარების ფერხვრულ საწყისებზე. სოციალური უთანასწორობის მთავარ მიზეზად მას „სხვის ოფლის მოყვარულთა“ პარაზიტული ფსიქოლოგია შიანდა, ამიტომ საზოგადოებრივი განვითარების ის ეკონომიკური სისტემა იყო მისი იდეალი, სადაც „ყოველნი კაცმა „ოფლითა თვისითა“ უნდა სჭამოს პური“.¹⁶ ნაინტერესია ილიას ის მიხედვრად, რომ პარაზიტულ თეორიულ სპობს ქერ შორალურად და სრულიად, და შეშფეჯ კ, უციკურადაც, პირველ რიგში, თვით პარაზიტულ კლასებსა და სოციალურ ფენებს. ამიტომ იყო, რომ განსაკუთრებული დაუდგომლობით ამხელდა, არსებითად შეერთების შეშფეჯ ქველი ისტორიული ფუნქციის დეკარგეთ თანადაცხარულ თანდაზნაურობას. „...თავდაზნაურობა იქამდე მისხლდია, რომ თვით გაჩა და შრომა, — ეს ყოველად პატალიანი და დაღ-საქმბარი ხასიათი ცხოვრებისა, სთავალიდ მაინცა და ცუდაობასა და მუქთამქამლობას მარტობს...“. ამიტომაც იგი „...დადგება თუ ზეად უნდა ამბარვოს დადამიწის ზურგადამ. ესეა ცხოვრება შეუბრალბლად ასრულების ხოლმე თავის აუტორიტულ განაზნებას“.¹⁷

განვითარების ობიექტურ კანონებს დაუფლებული ილია გარდუვალ დადგებას უწინასწარმეტყველებდა, აგრეთვე, ურთა იმ საზოგადოებრივ-ეკონომიკურ სისტემებსაც, რომლებიც შრომასა და შრომის შედეგს შორის პარაზიტულ სოციალურ ფენებს წარმოშობდა. უკვე ითქვა, რომ ერთადერთი ილია იყო ქართველ სოციალისტებს შორის, რომელიც არ აყრულია მაშინდელი ეპოქის მრავალრიცხოვანი „უზმბითა“ და „ციკბითა“ დამშვენებულ ათასგვარ მშენებარეობებს, თუმცა კ „ივერისი“ ფერცლებს გულზედად უიშობდა „ზედასაგან ჩატრული“ ყველა მოყვარული სამართლიანობის ყველა მტრულადღესა და მამიებელს. მაგრამ მის ფიზიკლ თვალს არც ის გამოსაჩეია, რომ ასეი ისტორიული ეპოქით შობად ათასგვარ სოციალურ-პოლიტიკურ მშენებარეობებს თვით შეფარებს არა ერთმა და ორმა „ნაინის ციქმბების მტრქვევმა ცრუპატაროტმა“ და პოლიტიკურმა ავანტიურისტმა. თავისებურ მოდად იქცა საზოგადოებრივი პრობლემებით სპეკულაცია და ათასგვარი „სოციალიზებისა“ თუ „ამხანაგობების“ შექმნა

პირადი გაშვიდრებისა თუ იფუფისიანი თვით-
არეკლიის შექმნის მიზნით: „საზოგადოების
სახელით ხშირად გულისხმობენ იმდენ (ისე კ
რომ რასაკერძადაა, არა იტყვიან — არა)...
ახე თვადიდებულნი ვართ საზოგადოებისთვის.
საო და საზოგადოების კუთვნილებას კი ახე
კადნიერად ემყვებიან და მერე როგორ? —
შენი ჩემთან მოხარებული შენე უნდა ზღოო
— შენე უნდა გადაინადოო. ამ სახელილობას,
ამ მხრებს გახდობას ჩვენსა ჩვენის თვადითვე
გვაუფრებინებენ, თითქო იშოდნად ვინება-
მიხდენილი ვიყვანეთ, რომ თავი და ზღოო
ვარ გავუგოთ ამ წიღა-უფრდმა ზღოისა და
მადიდებსა“.¹⁸

ილია შეტყვებულად ბეჭდავა „ეფრიაში“
ისეთი მასალებსაც, განსაკუთრებით უშუალოდ
გლუბებისაგან გამოკვეთილს, საიდანაც კარგად
ჩანდა ჩვენს მაშინდელ სოფლებში მომარადე-
ბული „მომხისა და ერთობის“ შედაგებულთა
დემოკრაციუ და ვიწრო-მარკანტილისტური სუ-
ლიც. ეს უფანსკენლად განსაკუთრებით დამბა-
სიათებელი იყო სხვადასხვა ხასიათის სასოფ-
ლო-სამშურტნეო კომუნარკაციული ვაეროთაძე-
ბებისათვის, რომლებიც გლუბობის ცხოვრების
პარობების გაუმჯობესების ნაცვლად, მათ და-
მტებით მომარკველებად გადაიქცენ. აქ საი-
ლუსტრაციოდ შეიძლება მოვიყვანოთ საგარე-
კოლიდ გლუბის წ. როსტისაშვილის წერალი სა-
გარკრეში დაარსებული „სამშინავო მადაიის“
ხელმძღვანელობა შესაბამ: „უფალო მგვაწოთვი
მე თქვენთან ერთი მოსახსენებელი რამე მკვეს
და იტყება როგორმე დაბეჭდოთ... როგორიც
აღბანაო, ისეთი ჩაღბანაო — ანდაზა, სწო-
რით როგორიც ჩვენს სოფლის საღბა, ისეთი
მოხედლებიც მკავს. სასოფლო საქმეებზე უფრს
არ ახერკვეყენ... და თუ კი უფრბარი ამა და
ამ ადგილას ინდაურია შესაკმეელი, ღვთის
წვალობა მკვეს, გასწვევენ მუნწულით თვადე-
ბაკვეტილინი...“

„მადვარეთ პური ჩვენს ახალ მადაიანში...
უფანსკენლად ჩვენის ანგარისით უნდა შემდ-
გარყო 700 კოლი პური, მადრამ ეხლა ჩვენს
მადაიანში სხნს მარტო 240 კოლი პური... მე
ვადი, რომ ამისთანა უხედურება თითქმის ყვე-
ლა სოფლებში არის და პატრონები კი არავინა
მკვაი“.¹⁹

ილია აინალიზებდა რა ამ პერიოდში წა-
რმოშობილ სხვადასხვა ტიპის „კოლონარკაცი-
ულ-სამშინავო“ ვაერთიანებათა პარკტიკულ
გამოყვდილებას, ასკვნდა, რომ მათ ვერ შექ-
დის „დაეკანაში“ ისტორიულად მომდინარე
ჩვენი ტრადიციული სამშურტნეო ინდივიდუა-
ლიზმი: „ჩვენში ინდივიდუალიზმი ისე არის
გამდიერებული, რომ ამ მხრივ საზოგადო საქ-
მეებს დიდ უაოერაკი ხდევს“.²⁰

„საერთო ნადაგის“ თეორიისათვის, ისე
როგორც, საერთოდ, ილიას მთელი მისოფლ-

მხედველობისათვის, არც სოციალისტური
იდეები იყო უცხო. ახე დედა გლუბისაგან
აღვევებდა თვალს სოციალ-დემოკრატული
მომარობის განვითარებას ეფრიაშია და რუსე-
თში, ამასთან, უკვე მაშინ ამჩნევდა გარკვეულ
პარნიციულ სხვაობას მათ შორის. ცნობილია,
აგრეთვე, თუ რა დედა პატარისციტით ამხნი-
ებდა ზოლმე იგი კ. მარკსისა და ფ. ენგელსის
სახელს, როგორც „კოპობრობის გამოჩენილი
მყენიერებისა“. დეკარკვებული მკოიხველი
ილიას სოციალურ-პოლიტიკურ შეხედულებე-
ბში ზევრს საერთოს აღმოჩენს ახლად ჩახა-
ხულ შეცნიერულ სოციალიზმან. აღბანიშნა-
ვია, რომ ილიას „საქართველოს მოამბეში“ მო-
გვია „კომუნის“ — სოციალისტრია საზოგა-
დოების საქმოდ ურტი პარკველი განსაზღ-
რება-ღმსახიათება მაროულ ენაზე: „კომუნა
არის ისეთი საზოგადოება, სადაც კერძობითი
საკუთრება არ არის, საცა საზოგადოების წე-
ვრები ყველაფერს ზიარად მუშაობენ და
შრომის ნაყოფს ზიარად ხარკვენ, საცა ყველა
წევრება თანაწერი სამართლიან სარგებლო-
ბენ, უწაქვდილებს საზოგადო ხარკედ ზრდიან
და ახწვდიან, მმართველობა და მსაქვლება
თვითონ ხალხს ეუფენის. აი, ამისთანა საზო-
გადოებას უწოდებენ „კომუნას“...“

მუდამ უოფილან და არაბ კიდევ ამისთანა
მოღვაწეობს, რომელიც სრულს კომუნურს და-
წყობილდებში ხედვევენ ზოგადწყობილების იდე-
ალია და ამბობენ, რომ კაცობრობა ამ იდე-
ლისაკენ მიისწრაფებო...“²¹ ასევე აღბანიშნა-
ვია „კაპიტალის“ ცნების პირკველი განსაზღ-
რება „საქ. მოამბის“ ფურცლებზე: „კაპიტალი
ხერშია, რომლითაც ვაჭრობენ და რამეს აე-
თიებენ, — უკველითყობას, რაც კი სარგებ-
ლობს, მთავრობს, ტრიალებს ადებ-მეციყობა-
ში თუ სხვა რამეში“.²²

მარკამ მთლიანად, მწუხობრი სისტემური
თვალსზრისით აღებულა, ილია, რა თქმა უნ-
და, არ იყო არც მარკსისტი და არც სოცია-
ლისტი, რამდენადაც მიანდა, რომ, საერთოდ,
და, განსაკუთრებით, საქართველოსთვის სოცია-
ალიზმი უფრო იდეურია და ანტილიკტრალიური
მოთხოვნალება იყო, ვიდრე მაშინდელი დრო-
ისა და საზოგადოებრთვა განვითარების ობიე-
კტური ვითარებისა. განსაკუთრებით დედა
შეხებას წერტილი სოციალისტურ მოძღვრე-
ბანა და, კერძოდ, მარკსისტულ მოძრაობისთან
საქართველოში ილიას დემოკრატიზმსა და, აგ-
რეთვე, ისტორიულ განვითარებაში ხალხის მა-
სების ვადამწვევტი როლის პარნიციპალია საე-
ბარი. ვ. ი. ღენინი უკველითვის ზეგასმით აღ-
ბანიშნავდა, რომ შეცნიერულ სოციალიზმადე
„დემოკრატიაში და სოციალიზმი ერთ განუ-
თიხველ, განუყოფელ მთელს წარმოადგენ-
და...“²³ რომ ყველა ქვეყანაში „...დემოკრატოზ-
მისა და სოციალიზმის ძალით თვადამარკველად

ერთად იყენენ²¹. სწორედ ამ გაგებით შეიძლება მსჯელობა ილიასა და, საერთოდ, ქართველი სამოციანელებისა და შემდგომი პერიოდის „დასებს“, კერძოდ, კი საქართველოში მარქსისტულ მიმდინარეობას შორის იდენტურა შემკვიდრების შესახებ.

სხვადასხვა სოციალური ფენების ერთიან ეროვნულ ორგანიზმად გაერთიანების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორად ილიას ქრისტიანული რელიგია მიიჩნედა. იგი ბუნებით რელიგიურა პიროვნება იყო და ღრმად სწამდა ჰუმანიზმის, მორალისა და წინების თვალსაზრისით, ქრისტიანული მოძღვრების პრაგმატული როლი. განსაკუთრებით მაღალ შეფასებას აძლევდა მის წმინდა ეროვნულ მნიშვნელობას საქართველოს აბსტრაქტული განვითარების სპეციფიკურ პირობებში. ცნობილია, რომ ფ. ენჯელსი სოციალიზმის ყველაზე შორეულ გნოსეოლოგიურ ფესვებს სწორედ პარტიკულ ქრისტიანობაში ცნებდა. საგულისხმოა, რომ ილიაც ასეთი სოციალურა თვალსაზრისით განიხილავს ამ ირი ათასი წლის წინათ ფორმირებულ ქრისტიანობის მორალურ-წინებრივ დოკუმებს.

ერთი მნიშვნელოვანი მომენტაც უნდა აღინიშნოს ილიას მსოფლმხედველობიდან: ეროვნული და რელიგიური შეპყნისებლობის ისტორიულ ტრადიციებზე დაფუძნებული აშკარად გამოკვეთილი ინტერსაციონალურა სახაითი. ჰუმანიზმის ზოგადკაცობრიულ საწესებზე მდგარი დიდი ისტორიული პიროვნების ამ მ. სახაითებულს ილიასთან ყველგან შევხვდებით — პარად ცხოვრებაშიც და ლიტერატურულ-თეორიულ შემკვიდრებისშიც. „ერი, როგორც ისტორიით შედრეებულ ერთ-სულ და ერთ-ხორც მკვიდრია, — წერდა იგი, ყოველი პატრიონისა და ტეოთოპოფიელი ადამიანისაგან უნდა პატივცემულ იყოს... ყოველ ერს თავისი საკუთარი სახე აქვს, თავისი საკუთარი გული-

თქმა, თავისი წადილები, თავისი სულიაწარა. ფვა, თავისი ღირსება. ამებას შეიძლება ერთი იმისთანა სიხრიყევა, რომელსაც წინაუხარბნილ ადამიანს არ ეპატიება, არ შეუძლებია... თავის პუბლიცისტიაში („ოსმალეთის სომეხთა გაწარვა“, „ებრაელთა საციოხვე“, „აშლილობა კრატის კონძლზე“, „ევროპის დიდი და პატარა ონავრები...“) იგი ყოველთვის იმადლებდა ხმას „დიდ-დიდ მტაცებელთა მიერ უღონოთა დამონება-დახრიყევის“ წინააღმდეგ.

შეკამების თვალსაზრისით შეიძლება ითქვას: „საერთო ნიადაგის“ თეორია, ეს ჩვენს საზოგადოებრივ-კოლექტიურ ლიტერატურაში ტრადიციით გადმოცემული ტრადიციით, „ლიბერალურ-დემოკრატიული“ თეორია, თავისი იმპექტური და საერთო-ეროვნული მნიშვნელობით ჩვენი მამინდელი ეპოქის ქართული ცნობიერებისა და ყოფიერების დიდ რევოლუციურ მოვლენად წარმოგვიდგება. ჩვენი ამ თეზისის შესამავრებლად, აღბო, შედრეტი არ იქნება თუ კიდევ ერთხელ გავიხსენებთ ილიას ღაწლის პრავდისეულ დეფინიციას. „პრავდას“ და, მამასადაძე, ჩვენი პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ამ განაზღვრებით („ეროვნულ-რევოლუციური მოძრაობა“), კოლინური ქვეყნის ცხოვრებაში მომხდარი ყოველი თანებრივი ცვლილება, ეროვნული განთავისუფლებისათვის მოწოდებული ყოველი სიტყვა და საქმე განიხილება როგორც რევოლუციური ქმედება, რამდენადაც აქ, ისე როგორც „საერთო ნიადაგის“ თეორიის მიხედვითაც, ეროვნული და სოციალური თავისუფლება დიალექტიკური ერთიერთგანპირობებლობით მოიაზრება. ამიტომ უნდა ჩაითვალოს „საერთო ნიადაგის“ თეორია და მისი ფუძემდებელი ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიაში ერთ-ერთ ყველაზე დიდმნიშვნელოვან რევოლუციურ მოვლენად, ჩვენი ეროვნული ცხოვრების მდებროზედ და გზამკვლევადა.

შენიშვნები:

- 1 ი. ჰეკევიამე, თბ., ტ. V, 1927 წ. გვ. 65.
- 2 ივ. ჯავახიშვილი, ი. ჰეკევიამე და საქართვლო ისტორია, თბ., 1938, გვ. 16.
- 3 ვ. ი. ლენინი, თბ., ტ. 2, გვ. 217.
- 4 არს. ჯორჯიამე, ტ. V თბ., 1914, გვ. 76.
- 5 „ივერია“, 1893 წ., 18 აპრილი.
- 6 В. Голышев, Груз. писатели XIX в. М., 1948, стр. 57.
- 7 „დროება“, № 27, 1876 წ.
- 8 „ივერია“, № 1, 1877.
- 9 „ივერია“, № 1, 1877.
- 10 „ივერია“, 1893 წ. 2 დეკემბერი.
- 11 „ივერია“, № 42, 1877.
- 12 „ივერია“, 1892 წ., 18 მარტი.

- 13 „ივერია“, № 4, 1877 წ.
- 14 „ივერია“, № 2, 1877 წ.
- 15 „ივერია“, № 1, 1879 წ.
- 16 „ივერია“, № 134, 1892 წ.
- 17 „ივერია“, 1891 წ., 24 დეკემბერი.
- 18 იქვე.
- 19 „ივერია“, 1893 წ., 9 ოქტომბერი.
- 20 „ივერია“, № 32, 1877 წ.
- 21 „საქართველოს მოამბე“, 1863, № 3, გვ. 48-49.
- 22 იქვე, გვ. 66.
- 23 ვ. ი. ლენინი, თბ., ტ. 1, გვ. 318.
- 24 ვ. ი. ლენინი, ტ. 17, გვ. 130.
- 25 ი. ჰეკევიამე, თბ., თბ., 1985, გვ. 716.

ოტია პაჭკორია

ძნელია დაწერო კაცზე, ვისთანაც დიდი ხნის მეგობრობა ვაკავშირებდა, ვინც ისეთ სიტუაციებში გინახავს, სხვა რომ ვერ ნახავდა და მისი ხასიათის ისეთი ნიჟარები დაგებერია, სხვა რომ ვერ დაიპერდა. უველაფერი ეს მისი შემოქმედებითი პორტრეტის დასახატავად, მისი ღირსებებისა და ნაკლის განსაზღვრებად ხელის შემშლელი უფროა, ვიდრე ხელშეწყობი, მაგრამ რადგან ის საქმიანობა, რასაც ოტია პაჭკორია ეწეოდა, საზოგადოებრივ შეფასებას მოითხოვდა და ეროვნული კულტურის სფეროს განვითარება, რადგან მან შეძლებისდაგვარად თავისი წვლილი შეიტანა ქართული ლიტერატურისა და ქართული კულტურული აზროვნების დონის ამაღლებაში, რადგან მან როგორც მხატვრული ნაწარმოებებში, ისევე კრიტიკულ წერილებსა და ესეებში რაღაც შეარჩია, მოიწონა, თავის დროის დამახასიათებელ ნიშნებად და აზროვნების ფორმად მიიჩნია, ხილი რაღაც უარყო, წარსულის გადმონათობა, სხვალებად, „ლიტერატურული ზინაღ“ ჩათვალა, ამიტომ მისი ლიტერატურული მემკვიდრეობა, სულ ერთია ტომეულებს მოიცავს იგი, თუ ორადორ წივს, მოითხოვს მისი ნაწარმოებების პრაქტიკული ღირებულებას შეფასებას და ეროვნული კულტურის საგანმრთო მისთვის ამ ადგილის მიჩენას, რასაც იმსახურებს. მართალია, ქერ მხოლოდ ორა წელი გავიდა მის შემდეგ, რაც ოტია პაჭკორია ჩვენგან წავიდა, ქერ კიდევ ცოცხლობენ ის შთაბეჭდილებები, ადამიანებზე რომ ახდენდა, მაგრამ, ქერ ერთი, მან უველაფერი თქვა, რის თქმაც კი მოასწრო და აწი მის შემოქმედებას ადარაფერი შეემატება, მეორედ, უველაფერი შევაშვებ, შეფასება, აღიარება ან უარყოფა მარტო მომავალს კი არ უნდა მოვადლოთ, არამედ ჩვენც უნდა ვთქვათ ჩვენი კომპეტენტური სიტყვა იმ კაცზე, რომელიც ჩვენს გვერდით ცხოვრობდა, მოღვაწეობდა, თავის ადამიანურ, მოქალაქეობრივ და მორალურ თვისებებს ახელავებდა, უნდა ვთქვათ, რადგან

იგი ადარასოდეს იქნება მომავალი თაობის თვალში, ისეთი, როგორც ჩვენს თვალში იყო. ამით კი მას ბევრი რამ დააკლდება. ოტია პაჭკორია, როგორც მწერალი და პაროვნება, იმ დროის სულიერებითი იყო გამწვავებული, იგივე სატყეარი სტილით და იგივე იმედები ასულდგმულებდა, ჩვენ რომ ვატყავა და ვასულდგმულებს და თუ ჩვენ მის შემოქმედებას, მის პაროვნებას ისეთი ობიექტურობით ვერ შევფასებთ, როგორც დრო აფასებს. თუ მომავლის თვალსაზრისით ვერ გავითვალისწინებთ იმას, რა იქნება შემდეგში თაობებისათვის ლიტერატურაში მისაღები და რა არა, სწავიერიოდ მწერალს და ჩვენს დროს უკეთ შევუნარჩუნებთ იმ სახეს და ხასიათს, რაც საკუთარი თვალთვინახავს, განვითარდა, გადავიტანია, რაც მხოლოდ ჩვენი ადამიანობის, მოქალაქეობრიობის, გამოცდილების, განსჯისა და მსჯელობის საგანია და რასაც ის სახიერება, ის ღირსებები და ნაკლები, აქვამად რომ აქვს რეალურად, ადარასოდეს აღარ ექნება.

ოტია პაჭკორია მთელი თავისი ფსიქიკით, ნიჭით, ტექნიკურად ქართული კაცის იყო, კიდევ უფრო რომ დავაკონკრეტოთ, — დასავლეთ საქართველოს ტიპურია წარმომადგენელი. მის ხასიათში, ქცევაში და ცხოვრებისადმი დამოკიდებულებაში არაფერი იყო უცხოური, ნარევი, არაქართული, არაკლბური. ეს შედევრებოდა როგორც ფიზიკურ და გონებრივ სისხარტეში, მოუხვეწრობაში, ხასიათის სწრაფ ცვლელადობაში, ასევე საკუთარი პროფესიისადმი დამოკიდებულებაში, ადამიანებთან ურთიერთობაში, ლხინში, სიცილიში. მის ქართულ ხასიათს ვერც იმ წლებში უცვალა ნირი, უცხო ეროვნების წარმომადგენელითა შორის რომ გაატარა, რაც იმაზე მეტვეულებს, რომ მისი ეროვნული ნიშან-თვისებები მდგრადი და გაძლიერებული იყო მის ხასიათში ბევრი წინააღმდეგობები თავსდებოდა და ბევრი შეუსაბამობანი პროლობდა შესაბამისობას. იგი

პოზიციონებს არ თვალნობდა, მაგრამ ამავე დროს უბრალოდ იყო, სწრაფობასაც უბედოდ ხარკს და სწრაფების ახუნად ავდებაც შეეძლო, პატრიოტული სპორტ თვისებად მიაჩნდა, მაგრამ პოპულარიზის მოსახვედრად არაფერს აკეთებდა, ცხოვრებას ეგუებოდა კიდევ და ვერც ეგუებოდა, სწრაფად კულტურულ ფასეულობათა ღირებულება და ეტყობ შექმნიდა მის საპილორ დანიშნულებას, მქონდა სილაზის აქტის, მისი შეფასების გამორჩეული უნარი და მიაჩნდებოდა არ სჭეროდა, რომ სილაზის სწორედ ამ კუთხიდან აღიკვეთა, სადაცაა უნდა აღიქვა, შედეგად წერა, აზრისა და განცდის ამ სოფტობით გადმოცემა, ნამდვილ მწერალს რომ მოეთხოვება და მისივე სკეპტიკურად იყო განწყობილი საკუთარი ნიჭისა და შემოქმედების მშობარ, უნდოდა ფარდა აეხადა მოცემულობისათვის, გაეშვილებინა შენიღბული ყოფა, მაგრამ ემიწოდა კიდევ ამისა, შეიძლება სწორედ ეს იყო მისი მიზანი, რომ იგი ფრთხილად მოეცა ქართულ ლიტერატურას, ერთბაშად კი არ შეუდგა მოთხრობისა და რომანების წერას, თავიდანვე აკეთებულ პრეტენზიებით კი არ წარსდგა ქართული საზოგადოების წინაშე, არამედ პირველად კალმა კრატკისა და ესეისტიკის სფეროში მოსინჯა და როცა დარწმუნდა, რომ კალმა უჭრის და უნარი შესწევს ცხოვრებისეული მოვლენების თანამედროვე ფორმით ასახვისა, მხოლოდ ამის შემდეგ შეუდგა მსატრულ ნაწარმოებების შექმნას, მაგრამ ამასობაში ღრმად გვიდა, მწერალს კიდევ უფრო მოეძალა სკეპტიციზმი, შეერყა ქანაშობობა, ბევრ ისეთ ცვალებად მოვლად ხელის აღება, ურომლისოდაც უჭირებდა უჭირდა და მან ვერ მოასწრო, ანდა არ ისურვა ამ ნაწარმოებებისათვის შეესბა ხორცი, მის ცნობაერებაში რომ იქნებინენ ფორმისა და შინაარსს.

გასულ წელს თითქმის ერთდროულად გამოვიდა ოტია პაპკორიას ორი წიგნი, რომლებიც უგემოვნოდ გაფორმებული და უგემოდ დასტამბულია, ერთში შეტანილია მისი მოთხრობები „უაშუბოვა“, „გობელინი“ და „შენიღობა“, მეორეში კრიტიკული წერილები, ესეებია და თითქმის ყველაფერი, რაც კი ოდესმე დაუწერია. ერთად აღებული ორივე წიგნი ოც წამედ თანხა არ აღემატება, მაგრამ როგორც წესით აღვნიშნეთ, მწერალს მსატრული გემოვნებას, აზროვნების სტაბილუა და მწამის შესაფასებლად თანახმა რაოდენობას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს არაან მწერლები, რომელთაც ერთი მოთხრობის ან ერთი რომანის მტერი არაფერი დაუწერია და დღემდე კლასიკოსებად ითვლებიან. ცხადია, ამის პრეცედენტი ოტია პაპკორიას არც სიცოცხლეში ჰქონია და არც იშკვეყნად გამოვლია დარდად, საკუთარი თავის ფასი მან უკეთ იცოდა, ვიდრე ჩვენ ვეცოდინება იდენტ, რადგან კრიტიკის თვალთა მქონდა და საკუთარ შემოქმედებ-

ბასაც კრიტიკულად უფერებდა, მაგრამ ის, რაც მან დაგვიტოვა, უფრადღებდა მწერალს და ქართულ განხილვას იმასურადა, ოტია პაპკორიას მოთხრობები თანამედროვე ერთმანეთს ჰგავნან, რაც ამის დამადასტურებელია, რომ მან თავიდანვე იცოდა, რაა მისი ნიჭისათვის ხელშეწყობილი და რა არა, რისი დასტევის უნარი შესწევდა და რისი არა, რა პირობებს მის სულში გამოძახებდა და რა იქნებოდა უცხო და მიუღებელი ამიტომ იგი იმ თემებს ირჩევდა და იმაზე წერდა, რაც ვეღარც უფრო ახლობელი და ანტიურია იყო მისთვის, რაზედაც დიდხანს უფერებდა და როგორც სიცოცხლის ასევე სიყვადლის მშობარ თავისი დამოკიდებულება გამოუმუშავებდა, იგი არ ეუფლებოდა იმ მწერალთა რაყებს, ყველაფერზე რომ შეუძლიათ წერა, — მას მისთვის არც აზრი ჰქონდა და არც მნიშვნელობა. მას მხოლოდ ისეთი თემებისათვის შეეძლო ხორციის შესხმა, რაც ორგანულად მისეული იყო და მის ხასიათსა და ტემპერამენტს შეესაბამებოდა. ამიტომაც ჰგვანან თემატრულ მისი მოთხრობები ერთმანეთს, ამიტომაც იგრძნობა მისი განწყობილება და მისი პოეტური ლირიკაში თითოეულ მთავარში. ოტია პაპკორია არ ეტყობა ანტიკვებულ თემებს, არ იგონებს ორიგინალურ სიუჟეტებს, არ ცდილობს გაამაფროს და გააძრამატლოს თხრობა, ფანტასტიკა ან დანეტორული ელემენტები შეტანოს სიუჟეტის განვითარებაში, მას არ უფერაბს ამის გამოწერება, მრავალსიტყვაობა, უომბულობა თხრობა. ვიცოდ მის მოთხრობას საფუძვლად რეალური სიუჟეტურები, რომლებსა ჩამოყალიბებნა და განვითარებაში თვითონვე ეღებულობდა მონაწილეობას და როგორი გადამხარულიც არ უნდა იყოს მისი ბიოგრაფია მისი ლიტერატურული გამოცემის ბიოგრაფიასთან, ჩვენ მანაც ვცნობთ მათ, ვიცით ვინ იყვნენ და რატომ შეანერა მწერალმა მათზე უფრადღება ერთი სიტყვით, მწერალი იძიებს თავს თავს, ამ გარემოს, რომელშიც მისებდა ცხოვრება, ამ ადამიანების შინაგან ბუნებას, ვისთანაც ვეღარც ახლო ურთიერთობა ჰქონდა და ამ გზით ცდილობს შეაფასოს თავისი განუღილი ცხოვრება, იმყოფს ზნობრივი სურდენი, შეიცნოს, რამ გამოიწვია მისი ამგვარ და არა სხვაგვარ პიროვნებად ჩამოყალიბება.

რაცა ოტია პაპკორიას მოთხრობებს კითხულობ, ისეთი შთაბეჭდილება გვექმნება, თითქოს მწერალი წლების მანძილზე ცდიბდა კრებულში შეხული ნაწარმოებებისათვის შესაფერის ფორმას, რატმსა და ინტონაციას, განწყობათა ინთასუებას, სადაც ერთმანეთს ერწყმის წარსულში თავსადაზმდარი ამბების შორიდან ქვრება და საწუთროს თანადროული აღქმა, დამაწერებელი ღრმის მიერ დამოკრებებული ყოფიერება და სადაც შორს განდენილი სურცე, მოვლენათა არათანამედროველი ცვალებადობა

და მათი შემოქმედებით გამოწვეული სისარული და ტოკოლო, უკვე და ებნოდო, უკველი ჩანახტი თანდათან ფართოვდება და პოეტური ხალხთაგანთა ზოგისთვის ხალხს იძენს. ეს არის შინაგანი მივინებობისა და გადარჩენის ფარსული გარეთ გამოტანის ცხოვრებისეულ მოვლენებზე გარკვეული აზრის შემწეების შედეგად ხელახლა მოპოვებული რეალობა. რომელიც მიწაზე ასახავს უკეთესი მოვლენების არყვალსა და შორეული ასოციაციების ორგანიზაციულ დაკავშირებას წინასწარ გათვით-ცნობიერებულ რაციონალიზმთან. მოთხოვნების კომპლექსურად გამოვლენების, ემოციურად დაძვინტისა და გმირთა სულაღირსი სამართლის წარმომართვისას ასოციაციების იმდენად დიდი მნიშვნელობა ენიჭებათ, რომ რომელიმე მათგანის ნაწარმოებთან ამოვლება იგივე პაციონალი თვალის ბუდიდან ამოვდება იქნებოდა, ასოციაციები დროადროს ერთმანეთს ანათანამობიერებულად ეწყველებიან და მოთხოვნა „უთქვანაში“, რომელიც ზენე მწერლის სურკეთუსო მოთხოვნად მიგვანია, სიყვდილსა და სიყვდილს შორის გაბრუნული კაცის გონებაში ხან ხანობროს გატარებულა ბავშვობა ამოტივტივებულა ხან გარდაცვლილი მამის სახეზანაც პაშკა გრუნტი, ოდინელი ებრაელი თუ გარტებულა ვარსკვლავი, რომელმაც ოდებდაც მასზე მძიმე შთაბეჭდილება მოახდინა და მის მუხიერებას მაქლაქუნსავით შემორჩა.

ასოციაციები ოტია პატიმარის ცხოვრებაში დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. მას წარსულის არც დაივიწყებდა შეტეო და არც მოქმედება, რადგან მისი სიტყვებით რომ ვთქვათ „უკველითვის ერთგული იყო გრამატიკული დროისა“ და ბუნებრივია, რომ ამ ასოციაციებში, რომლებიც მას ყველგან თან სდევდა ცხოვრებაში, მის მხატვრულ ნაწარმოებებშიც დაამკვიდრეს ადგილი, შეიძინეს ის მნიშვნელობა, თვითონ რომ ანიჭებდა მათ სინამდვილეში. ბოლო ოტია პატიმარია რომ მათ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა, ამხე ნათლად შეტყვევების ის ორი მოვინება, მძიმე, გონებადამბინდულ ავადმუოტს რომ ეწვეოა მოვლოდებულად და მისდა დაუყოვნებელად: ერთთა პაშკა გრუნტი, მეროტ შოისანი ქალა: „მოხუცდვად იზინა, რომ წარსულში (ანუ ცხოვრებაში) ხეშობოდ მძიმე დღეები უნახავს (ვის არ უნახავს), იგი მაინც ემუხუბებოდა... ემუხუბებოდა ეს მიქლქალსაბოვანი გორგდლი: ხქნებ ამიტომაც არის წარსული: თუნდაც პავლე გრუნტი (მაშკა მარტიორი, ინტელექტუალი და აღფრენი) ასე არ იტყოდა პაშკა ამბობდა: „წარსული მედუნე გორგონაა, უკველითვის შეუძლია ვაგვქვანოს“. პავლენსათვის ნაშუო და მეობადიც ერთი გახშული ოპიუმის ქვალში აღოვლივებული მირაფი იყო... რამ გაახსენა გრუნტი, იქნებ ამის გამო გაახსენდა, რომ მაქლაქუნა გახლდათ და საბადივით შეეუარა. მერტეწადი და მისი არსების გლუვ

წედაპირზე დატოვა ნაქვევი, უკველიცატონების ნატერფალივით“.

რატომ გაახსენდა სიყვდილში მარტოქვეულ კაცს მაინცდამაინც პაშკა გრუნტი და არა მესხიერებას შემორჩენილი სხვა პერსონაჟი, უფრო პატიოსანი, უფრო ადამიანური, უფრო დარსული. ამიტომ რომ, როცა მან იგი ვაიყო, მათ შორის უზარმაზარი კონტრასტი აღმოჩნდა, კონტრასტი კი უკველითვის შთაბეჭდვითა და მესხიერებაში აღმოუფხვრელ კვალს ტოვებს. პაშკა გრუნტი იყო მალალი, ხელე-ხმელი, გარეყვლად ზრდილი, მოინტელიქტუალუ ნარკოზანი, რომელმაც გული ცინიზმი გამოუგმა, სახე კი ნარკოტიკულმა ნივთიერებებმა დაუღარა. მისთვის ამ ქვეუნად არაფერი წმინდა და ფსენული არ არსებობდა, ფებებზე კიდე თავის თავიც და სხვებიც, რაც ერთგვარ უპირატესობას ანიჭებდა იმთ თვალში, ვინც სიყვდილს უფროსადღებოდა, მოხანდებულ ფიქრობდა. კარგ ხანიათზე და საუბრის გუნებაზე მხოლოდ მაშინ მოდიოდა, როცა თვრებოდა ან რომელიმე ნარკოტიკული ნივთიერებით იყო გაბრუნებული ერთი გრამი მორფინისთვის მშობელ დღეს ვაიოდდა. ამავე დროს ებრებოდა ადამიანებით კონტაქტის დაშურება, მათთვის თავის მოწონება, წყაობულის ან ვაგონილის ისეთი ფორმით მოწოდება, თიქოს ეს-ეს არის აზრად მოვლადო, რითაც ინტელექტუალის, მოაზროვნე კაცის შთაბეჭდილებას ახდენდა. თანაც რასაც ამბობდა, ამბობდა გამოვდილი, ცხოვრებაპოიტიკებულა, ცინიზმიზედ მისული კაცის ინტონაციით. სინამდვილეში ყველაფერი ეს ვინმესათვის რაიმეს წასადღებლად, გამოსატყუებლად სჭირდებოდა და აღწევდა კიდეც მიზანს. ამიტომ, ბუნებრივია, რომ ასეთი კაცი თავისი ცინიზმითა და აღვიარებისმითი მძიმე, წარსულელ შთაბეჭდილებას მოახდენდა ცხოვრებაში გამოვდილ, მშობლებისსაგან განეხატებულ, გულმტყველო ქაბუტზე და ისეთ კვალს დატოვებდა, რაც სიყვდილის სიახლოვემაც კი ვერ წაშალა.

მოკონებების თვალსაზრისით არანაქვებს ემოციური და შთაბეჭდვითა მეროტ ებაზოდ, რომელიც გულდაღლელი კაცის მუხიერებაში ამოტივტივდა. ცხოვრებაში რა არ მოუხსენია ამა თუ ამ ადამიანს — ვინმეც, ყველადაც, ავის მო. მასწავლებელი წინასწარმეტყველებაც, მაგრამ ყველაფერი რიდი დამახსოვრებაა, ყველაფრის გახსენება რიდე შეუძლია. მის მუხიერებაში მხოლოდ ის სიტყვები და ფრაზები იკიდებს ფებს მტკიცედ, მასზე რომ მღიერა ემოციური შთაბეჭდილება მოახდინა, შინაგანად რომ შესძრა. „უთქვანაში“ ვმირი აღზათ არაერთხელ დაუწყველითი შინაურებასაც და გარეშე ადამიანებსაც, მწარე და მომხსამაი სიტყვებით არაერთხელ უთქვამთ აღზათ, მაგრამ მუხიერებას რატომღაც ის ერთი ყველა შემორჩა, შოისანმა ქალმა რომ დასწყველა ბავშვობაში: „ოდინდაც იმ გორგოლის მიღმა, წარსული რომ ჰქვია, ე. ი.

ნიაც უფრო მიზანდასახულია და მისი გენ-
დელი უფრო შესაბამისია.

დღევანდელი უკვე სახელმწიფოებრივი, შერეულია.
შეიქმნა დახარბებული თანამედროვე
შეიქმნა, ვინც უკვე კოლექტი, როგორც პარ-
ტიკული, ასევე პოლიტიკური, აღიქმული
სტილის ნივთებით გაქვდილ სახლში მართა წის
და თავისი წარსულის, ნებით თუ უნებლიედ ჩა-
დენილი კოლექტივისა და თავის მოქალაქეობრი-
ვი პოლიტიკის გახარბობა სურს, ისეთი პოლი-
ტიკის, რომელიც შეიძლება უკვე დაგანდეს,
გარდა შეიქმნას. თანაც ამის ისე აქციებს, რომ
გაქვდილ მოახდინოს, საკუთარი აზრების წარმე-
ხაობისთვის ახალგაზრდა, გამოუყვანილი კაცი და
იქვენი გამოხატობის უნარი არ შესწევს, რომ
მისი დივიდენდი და კოლექტივი ირონიად და სექსტა-
ციზმით დაინახოს. „შენი გამოქვდილი“, — შეუძნე-
ბი ისე, თითქმის შეიქმნა ემბო, თავს იმართლებ
და თან ზემო დაიპირისილებს ცდილობს — ფიქ-
რობს დივიდენდი ბუნებრივი, ამიტომაც, რომ და-
ვითი კერძოთარ გაქვდილს ვერ აქვს ახალგა-
ზრდა ვერც, ბუნებრივი კი მისი სულის მოძრა-
ობის უკველი ნიუანსს ზედვებს და მის აზრებს
ირონიული დივიდენდი ახალგაზრდას, რის შედეგა-
დაც აქვს შეიქმნა, როგორც კაცისა და შე-
იქმნა, პირტიკული, დავითი უპირისილი, უბ-
ნში გამოქვდილს, სულიერი სიუაქვდილსა და თან-
განხილვის მოქვდილი კაცია, მაგრამ შეიქმნა-
ლი, კომიუნიკაციისა და შეიქმნა. ამას არც
თვით უპირისილი „უკველი უბნში ზერ სიუაქვდილს
გამო, ზერ სიუაქვდილს დავიარვენი გამო“. მან
არც აქვს შეიქმნა, სიუაქვდილი, სიუაქვდილისთვის
თავის შეიქმნა. მისი დივიდენდი მომდინარეობს
არა შეიქმნა სიუაქვდილიდან, არამედ ცხოვრებისეუ-
ლი პოლიტიკიდან. მართალია, იცის სიუაქვდილს ფა-
სი, უბნის კალამი, ახერხებს სიუაქვდილი ტი-
ლოების შეიქმნა სიუაქვდილით ზიქვსა, მაგ-
რამ ვერაფერი ზიქვსა უკველია ახლგაზრდა ად-
ამიანის, ცილინა და ვიუაქვდილი თანამოქვდილის
სული, ისიც კი ვერ შეიქმნა, როგორც დას-
ცილიდა ცილი ნიუაქვდილი და მის დივიდენდი
ზეიქვდილი დივიდენდი. ამიტომ იგი კიუაქვდილი და
კონკრეტული ადამიანის, თუნდაც იმედი ბუნე-
რიკის წინაშე უძლიერი და უკველია შეიქმნა ავ-
ტიკური სიუაქვდილი ემბო, ემბო და დივი-
დენდი, მისი ნაწარმოებები რომ ვიუაქვდილია და
ვიუაქვდილია. ამიტომ რჩება ბუნებრივი მის-
თან დივიდენდი და აზრთა კიუაქვდილი გამოჩენილი,
ამიტომაც პატიობს იმას, რაც დავითის სიუაქვდი-
ლის საკუთარმა ცილია არ ამატა: „მან არ მან-
სატი, ჭიუჭიუ რომ არ დივიდენდი და ცილია მან-
სატი, ჭიუჭიუ სიუაქვდილი და წარმატებას... უფრო კი
ის ვერ მანსატი, რომ ვიუაქვდილი მანს, როცა
ზეიქვდილი დივიდენდი“. ახგაზრდა ადამიანების ანტი-
ვიქვდილი რედაქციის ფარგანა მანსა, რომელიც
„ნათილს ვიუაქვდილი“ და დავითთან ვი-
სიუაქვდილი წინ ბუნებრივი ირონიული ფიქრობის
თავისთვის: „მე ვიუაქვდილი ამ უკველია ვიუაქვდილი“

ვის ცილით: დავითი ზერ წინამორბედი კი არ
არის, იგი ზერ მომავალია.
რედაქციის რომ ზერ წინამორბედი ვიუაქვდი-
ლი-სიუაქვდილი, პირტიკული ვიუაქვდილია
და მორის წარმედილია, ადამიანის ზერ მათ
შეიქმნა სიუაქვდილი და იმ შეიქვდილი, არსულა,
მტრად კიუაქვდილი იქვდილი, მის დამადიქვდი-
რებელი სამივე მომდინარეობს ბერის მანსა, მის
არც შეიქვდილი არ ვიუაქვდილი ამაზე, არამედ
თითქმის ვიუაქვდილი რომ ჩანდა. რედაქციის
რედაქციის სიუაქვდილი-სიუაქვდილი ფიქრობს სახაბს
ისიც ახლგაზრდა, რომ სიუაქვდილი უკველია. მის
იქვდილია ნათილი დივიდენდი, შეიქმნა ვიუაქვდი-
ლი ვიუაქვდილი, იცოდა დალი, მანსა დალი სი-
ცილი, უკველია სიუაქვდილი, კამათი, ამის მოქვდი-
ლი, სადღეგრძელოების წარმოქმნა, მანსა ვიუაქვდი-
ლი ვიუაქვდილი, ამაზე ვიუაქვდილი, არ ზერ-
რედაქცილია მათთან კიუაქვდილი და დივიდენდი, ად-
ამიანთან ახლგაზრდა ვიუაქვდილი, ცილი-
ცილი ვიუაქვდილი ვიუაქვდილი, სიუაქვდილი, ვიუაქვდილი
ვიუაქვდილი, როგორც სიუაქვდილი, ახგაზრდა არ იუ-
ვიუაქვდილი და დივიდენდი დივიდენდი, უბნისა-
ქვდილია უკველი, ვიუაქვდილი პირტიკული სიუაქვდი-
ლის ვიუაქვდილი, იცოდა ვიუაქვდილი და იმას,
რაც ჭიუჭიუ, ისიც სხვა თუ უკველია რამეს, თო-
რემ თითქმის მანსა-ვიუაქვდილი არ ვიუაქვდილია.
ასეთი იუო მისი ცხოვრების წესი, მისი ტემპერა-
მენტი, მაგრამ, როგორც ცილია, არსებობს
იქვდილი ანტი-ვიუაქვდილი, ასეთი საკითხები,
რომელიც შეიქმნა ვიუაქვდილია ადამიანს მართლ-
მართლ ფიქრობს, თავის თავში უნდა მოიხდლოს
და ერთ-ერთ ასეთ საკითხს ვიუაქვდილია სიუაქვდი-
ლი-სიუაქვდილი ფიქრობს, მათთან დივიდენდი-
ლის გამოქვდილია, რაზედაც არც ერთი ად-
ამიანი არ ვიუაქვდილია ერთნაირად და რაც არავის
თვის არა ადვილი საუბარილი და ადვილი ვი-
ვიუაქვდილია. მაგრამ სანამ კაცი ვიუაქვდილი ვიუაქვდი-
ლია ჩვეულებრივი ცხოვრებას ეწევა, მის სიუაქვდი-
ლი-სიუაქვდილი ფიქრობს კი არ ვიუაქვდილია
საკუთარ ვიუაქვდილია წარმოქვდილია სულ
სხვა ვიუაქვდილი აქვს, როცა ვიუაქვდილი ვიუაქვდი-
ლია, სადაც რედაქციის ფართო ინფორმაცი-
ვიუაქვდილი, სიუაქვდილი ვიუაქვდილია და ადარც ცილი-
ვიუაქვდილია ვიუაქვდილი და ადარც ვიუაქვდილი, როცა
ვიუაქვდილი შეიქვდილი ვიუაქვდილია ამაზე: „მანამ
თუ ვიუაქვდილი...“ ამ შემთხვევაში ვიუაქვდილია ა-
ვიუაქვდილია დივიდენდი და შეიქვდილია, შეიქვდილი
ვიუაქვდილია იხილი რამის ვიუაქვდილია, რაც ცილია
ვიუაქვდილია იცის და ეს ცილია კიდე უფრო
ვიუაქვდილია სიუაქვდილია. მაგრამ ამ საკითხზე
ჩვენ ამდენი იხილი ვიუაქვდილია, რომ ვიუაქვდი-
ლია და მისი ვიუაქვდილია ვიუაქვდილი, როცა მის
პირტიკული ვიუაქვდილი ვიუაქვდილია, უფრო სიუაქვდი-
ლია რამდენიმე ნათიის ვიუაქვდილია, მის ვი-
ვიუაქვდილია მოხდა ვიუაქვდილი ვიუაქვდილია — ვიუაქვდი-

არენამ, ფეხზე წამოდგომის შესაძლებლობამ იგი კი არ ვახანია, თითქოს შენთან კიდევ უნდა სურს წამოდგომა, იმ უძრავობის დამოკნა, რომელიც შეტყობა: „იგი გრძნობდა, სწორედ ამ ნაწილს იწყებდა დაბრუნებას და აწუხებდა ბუნდოვანი ეჭვი — ღირდა კი დაბრუნება ანე შორიდან?“ როგორც კი ამას გაითიქრებს, მათივე იდეებებს მის შეგნებაში სტატუსიში და ირონია, იგი ვებლიანი ღიმილით შენაწევს, რომ „ამ დღეგურს იმ ალოგურს კონსტრუქციებს, — შენა და სილარტს აფარებდა ძველ-რობლში გამქდარ იზივატელურ სწრაფვას უძრავობისადმი“. მაგრამ ამგვარ გაორებას, თვითგვემს იგი იმტომ იმართავს, არ უნდა დოქტრონის პირველი აზრის სისწორედ, აწინებს უკან მობრუნება, იმის კიდევ ერთხელ განცდა და გადატანა, არც ყოველმა მოკვდავმა ერთხელ სიცოცხლეში აუცილებლად უნდა გადაიტანოს, მას კი შეორედ მოუხდება ამ უველაზე შემწარავი გზის ვაჯლა და ამტომ უშეორებს თავის თავს კითხვას: „ღირდა კი დაბრუნება ანე შორიდან?“ ეს დიკვევა, ეს შიში ფსიქოლოგურად იმდენად დამაქრებელი და ხარტუნოა, ისეთი მოულოდნელი ფეტიქტრობითა და ემოციურობითაა გადმოცემული, რომ არაფრით არ შეიძლება მხედველობიდან გამოჩრებს დეკორაციულ მკითხველს და მკითხველით მიანდ არ ჩაუთქროს. სივრთა პლატაში გადაყვანის შემდეგ მოთბობის ვიზია კიდევ უფრო რწმუნდება ერთი, უკვე აღბათ ადრედ შემუშავებული აზრის სისწორეში. სანამ ადამიანის სულს ძალა შესწევს, სანამ მის გულს სიცოცხლე სწუტრია, მას ავლილად ვერ მოერევა სერი და ავამყოლობა, მოვარია არ დამორბიტის სულიშიერება, არ მიოდლებს და მოიშვარის გრძნობა და ასეთ შემთხვევაში სიციფლი-სიცოცხლის საყოფის წუვეტს თვით ანდივიდი, ამა თუ იმ ადამიანის ბუნება და არა გარეშე ძალა“ „იზიხ გული არავის და აღარფერს აღარ ემორჩილებოდა, იგი თავისით კვდებოდა და თუ გადაარჩენს გადაწყვეტდა, ეს არ იქნებოდა ვინმეს დამსახურება, ვინმეს საქმედ. გული თვითონ გადაწყვეტს — იცოცხლოს თუ მოკვდეს“.

ოტია პაქკორია ამის მოლოლასა და იბრობას ფექრას და ზატვას ამქობნებებს, მას მოთბობებში გარემო, პეიზაჟი, ესა თუ ის ნივთი ან საგანი აღიქმება არა როგორც თავისთავად არსებული, გმირისაგან დამოუკიდებელი ნაწილი ბუნებასა ან გარემოსი, არამედ ისინი იმ სახეს, მისეველობასა და ფერებს იძენენ, როგორც განწყობილებაც ატებს აღქმეულს. პეიზაჟი და გარემო ისეთვე ორგანული ნაწილია მოთბობისა, ისეთივე ემოციურ წევრადენას ამდენენ მკითხველზე, როგორსაც გმირის ბედი და მისი სულიერი მდგომარეობა. ანე წერას კი ვეგონებდა, ზომიერების გრძნობა და მხატვრის მახვილი თვალი სჭირდება. საქმარისია გარემო ან საგანი ისე ვერ დაინახო, როგორც ამას სწორედ იმ მომენტში თხოულობს განწყობა ან სიტუაცია, ვერ შემო-

სა შესაფერისი ფერებით და ტონალობით, გადავ გადაპარბო ან რაღაცეა უნდა მომეცე იმნის თავს შემოქმედებელი პასუხები. კარონა-ნაწილიერება, უგემონება და როგორც სწორედ ისეთი სახე ან დეტალი გაუფერულდება, რაც უველაზე თავისებური და განუმეორებელი უნდა იყოს. ოტია პაქკორიას ისეთი სურათების ზატვად ეხერბება, სადაც პეიზაჟი, განცდა და ფექრა ერთმანეთში არიან გადახლართული, ერთმანეთს ავსებენ, ამოდრეგებენ და აწვავადებენ. ზატვის ამგვარი ხერხის ღირსება ისაა, რომ აზრობრივად და განცდისმიერი გრძნობისცენციები განსაზღვრავენ იმ კომპოზიციურ თავისებურებასაც, ნაწარმოება რომ მოითხოვს და გამოიცხადენ სიუალობას და არამეორებელი დემონსტრაციულობას. ამიტომ, ოტია პაქკორია მასუხისმგებლობის გრძნობით ეკიდება აღწერის დროს საგნის მოსაზულობას, ფერს, მის კონტურებს, მას ამწუთიერ დანიშნულებას, იმ წესოქმედებას, მასზე რომ საგანი ახდენს და, რაც მოვარია, მათ მოსავს პოეტური ხალხიკებო, გარეობის ნატურალიზმს და შიშვლად პუბლიცისმს. იმის დასადაბტურებლად, როგორ ზატვას ოტია პაქკორია გარემოსა და პეიზაჟს, როგორი ფერებითა და ტონალობით მოსავს მათ და როგორ აცოცხლებს საყურთარი განწყობით. მოვტანთ შილიდ ერთ მაკალით: „ღირა და ღირა ნამქერი ჩაბერავდა ტანოვას. ქალაქი სამუაროს მოწყდებოდა, დარწებოდა თავის აშარა. აქმღერცოდა სული, ერთმანადით გაბრუებული თავად ერქობოდა თოვლის ზენებში, ბრძოლით მოიკიებული შტანდარტივიით დააფრიალებდა ქალის იასამნისფერ საცდლებს, ივარყებდა კოცლს, დისწულს, მეგობარს... მასავტობა ქორთულდარილი ხლებით ამხვრეცდა ზენობას მაქნებს და მოწითალო ბარძაყების აღდუმით ივებებოდა განთაობ. ქალაქი დატურავდა საყურთარი ოფლასა და ნარწყევში. მერე მოადვენთებოდა, მოისურვებდა შვიდა ნავსაუდლიან მიღწევას. რუბი რავები ვაიქიმებოდა მღარათა მისადგომებთან. მიწის წიაღში დაინთებოდა ქალაქი, ისეთ სიშვიდებს ეწეოდა, რომ შემქრთალი სწრაფად ამოცივებებოდა მიწის პირზე. დუბურუნდებოდა ნამქერში ჩაღულულ, კარბადის სუთნი გაღულწილ სანძის ბუნავებს. ისე შეიძლებოდა ერთმანებლს, შემოარყვევდა სკანენს და უტებს ვარწებული, ათრთოდებული თითებით მიეტანებოდა მოთილილ და მორჩილ ქოშუებს, მიეცებოდა ბორჯენულ თვლას“.

ოტია პაქკორიას მოთბობები იმითაც გამოირჩება, რომ მათში ბევრია რამა გულწრფელად, თამამად, საყურთარი თავის შემოხარულად ნათქვამი. გულწრფელობა კი დიდი ღირსებაა არა მარტო მწერლობათვის, არამედ ყოველი ადამიანისათვის, სადაც მწერალი გულწრფელი არაა, იქ არც სიშარბედა, ზოლო სადაც სიშარბედა არაა, ისეთი ნაწარმოები ჩაღას ფსადაც არ ღირს. ეს ენობოდა ოტია პაქკორიას და არაფერს

არ აღმაშებდა ისეთს, რაც ღამაში არ იყო და არაფერს არ ადებდა ფასს, რასაც ფასი არ ჰქონდა. ამას მას შიგნით არტული თემატკაც კიბარობებდა. ყველა მისი მოღონების ვიზი პირდაპირი თუ გადატანითი მნიშვნელობით ძირითადად თვით ავტორია და რადგან იგი თავის თავზე ფიქრებზე, ფიზიკურ მდგომარეობაზე და სულიერ განწყობაზე ვერსაუბრებს, მას არ ჰქონდა უფლება არაფერზეც უფრო დროს შეისვენებინა წინაშე, მოეტყუებინა ან შეეცდომინა შეეყვანა იგი, რადგან ვიზი, განსაკუთრებით ინფარქტის გადატანის შემდეგ, წინაობრივ საურდენს ეძებს. „უკუშევა“ წარსულის გადაფასება, ამ შეუდომების აღიარება, რაც მას შეგნებულად თუ მისდა უნებურად ჩაუდენია ცხოვრებაში; რამდენად და განსაზღვრა მისი საზოგადოებრივი მდგომარეობა, იმეორებდა მის ფსიქიკაზე, მარწმუნე, რაღაცით გამძაფრა, რაღაცით კი შეაბუსტა მისი შემოქმედებითი პოტენციალი. ამიტომ ეს მოთხრობა უდარესად გულწრფელად და ერთგვარად განწმენდის გრძობითაც კი დაწერული. მოგონებანი წერტლის გულწრფელობის სულ რამდენიმე მაგალითს: „მას წყეთი სახელიც არ ერია ამჟამად“, „უარყო რისთვისაც იყო მოწოდებული და წავიდა, იქ სადაც არაფერი ესაქმებოდა“, „შეშა და სიღამის აფარებდა ძვალბილიში გამჭადრი ობიექტურ სწრაფვას უმოძრაობაში“, „შეტარ, იგი შტრუდადაც კი იყო განწყობილი სხვა ავადმყოფთა მიმართ“, „უოველთვის აწვალვდა დადგენილი სტილის უქონლობა და ამის მრავალსახეობაზედ გასაღებს უძლიერება, რაც სხვა არ იყო რა, თუ არა დილტანტიზმი, თუმცა ამის გამო ნაკლებად რთული ტიპოდა და ნაკლებად რთული სურდა“, „საბრალო, კეთილშობილი და განათლებული მხატვრები — ატუდა მათ გამო ექიმი შამანიძე“, „საუკრულით დაწევა ადვოლი, საქმე ისაა, სიყვარულით დამოთვარი“. ამგვარი და კიდევ უფრო მათგან მაგალითების მოტანა კიდევ და კიდევ შეუძლია. მაგრამ უმჯობესია თვით მათხველები დაწმუნდნენ ამაში.

და კიდევ ერთი, რითაც ოტინა პაპკორიას მხატვრული ნაწარმოებები უზრაველებს იქცევს. ეს არის სტილის, მხატვრული აზროვნებისა და მხატვრული კონსტრუქციების სახელი. წინადადებების აგებისა და მათი ემოციურად დატვირთვის თანამედროვე ზრტებს, ცნობიერი აქტებისა და ქვეცნობიერა იმეორების მხატვრული დაკონკრეტებისა ცდა, დროის, მისი განწყობისა და სულიცხველების ისე საზოგადოება, რომ გარეგნულმა ნიშნებმა არ დაარბილებინა სინამდვილე, არ აქციოს საქმედ და რიტორიკად. იგი ერთობის სინამდვილე სულიერად ათვისობს, შიშაღი ფიქტებით გააცოცხლოს, ცხოვრების ორგანულ ნაწილად და აღმანაწე შემოქმედების ფაქტობრება აქციოს. თავის შეზღუდვებში,

სადაც ეს საჭიროა, გულწრფელად, თანამედროვეობის, ხოლო როცა ეს უნდა შეეცდომებინა შენაგანი სტრუქტურა მოლოდინების განმარტვის საფრთხე, აზრისა და განწყობის ქვეტექსტებით გამოთქმა წერტლის სიყვარული შეარჩია და ამ ზერხით იგი ზოგჯერ გააცოცხლებით მეტს ამბობს, ვიდრე ღია, გამოტრული ტექსტობრება. ოტინა პაპკორიას სტილს ახასიათებს ავტოტყე ფრამენტულობა, მოვლენათა განვიხარების არათანამედროვეობა, განწყობის სწრაფი ცვლა და მათხველმა ყველაფერი ეს თავითონ უნდა გაერთიანოს, თვითონ მონაქმის მათ მასტაფურტობა და დასრულებულ ფორმა, რაც მოთხრობებს ავლით. საამაფრთხე მათში ჭარბადაა ლარკული ინტონაცია. პოეტობრივი მინისციციციცი, კონტრასტულობით გამოწვეული იფიქტები, იმგვარი დეკორატივობა და დინამიზმი, თითქმის წერტლს ექარება სათქმელის თქმა. მისი განწყობილება ლირიკული, სკეპტიკური და აბრწეულია, ფერები — შუქი, ესკიზობრა, არამსუფე, რიტმი დინამიკური, ტონალური, ტიხლი, ასოციაციები — ემოციური, იმეორებული, ფრამენტული. აი, ასეთა ძირითადად ოტინა პაპკორიას მოთხრობების მსოფლმხველობრივი მარწმინა, ემოციური ფონი და კონსტრუქციული სტრუქტურა.

მაგრამ ოტინა პაპკორიამ უფრო ხანგრძლივად და წაყოფიერად კრიტიკისა და შეხატის სფეროში იმეორებდა. მის წერტილებსა და ესტებს უყვით იფიქტს ფართო საზოგადოება, ვიდრე მის მხატვრულ ნაწარმოებებს. ამ მხრივ მან მართლაც გარკვეული კვალი დატოვა ქართულ ლიტერატურაში. თითქმის არ დარჩენილა მისი თაობის არც ერთი წერტილი, არც ერთი მნიშვნელოვანი მხატვრული ნაწარმოება, იგი რომ პარველი არ გამოხატურებოდა, არ შეეფასებინა, საკუთარი კრიტიკიფიქტით არ მიდგომოდა. ოტინა პაპკორია არც მსოფლიო ლიტერატურის კრიფიქტებს ტოვებდა უფრადელობად და ესეობრება მასტაფურტობით ნაკვდა მათ შემოქმედებით კონსტრუქციებს. ამის უფლებას კი მას გრწობლება, ერფხეცა, ვემოვნება, აღმანის სულში წვეღობის უნარი და ლიტერატურის მარადიული დაწმუნება — სიყვითისაგენ სწრაფვა იმეორდა. ამიტომ ქართული ლიტერატურისათვის ყველდობის საჩვენებლობა და ერთგვარი სახელე მოქმინდა ასეთი კაცის კრიტიკის დატვირტი მოვლენობას. მით უმეტეს, რომ იგი მარტო არგუმენტებით კი არ ასაუფიქტება თავის აზრს, არამედ მხატვრული ინტუიციაც გააჩნდა და რადგან შეეცომა, შეეფასება იმეორეობლობის ინტუიტურ წვეღობას, როგორც შეეინებებს ამა თუ იმ დარგში რაღაცის მოვლენასა და აღმონენას, ამიტომ ოტინა პაპკორიას ეს თვისებაც ემარტობდა ახლის სწორად დანახვას, განაღობებასა და შეფასებაში.

კრიტიკოსის წერტილები და ესტები თანამედროვე ქართული ლიტერატურის საკმაოდ დად

პერიოდს მოიცავს, დაწყებული სამოციანი წლებიდან და თითქმის გარდაცვალებამდე. ამ ხნის მანძილზე ქართულ პროზას ბევრი ახალი მწერალი შეემატა, გამოჩნდნენ ნიჭიერი, ორი-ვანალური ხელწერის მქონე პროფესიონალი ოსტატები, შეიქმნა ანტიფორმალური, ანა მანიფესტურად გაერთიანებული, მაგრამ მაინც გარკვეული ლიტერატურული მიმდინარეობანი, რასაც დრომ და მწერლებს ცხოვრებისაღმე დაჰყოფდა. მწერლებს, სწავლისა და კონკრეტულმა თვალთახედვამ ჩაუყარა საფუძველი. ამ ხნის მანძილზე, ისევე როგორც ყველგან და უკველთვის ხდება, დაიხატა მდორე ნაწარმოებებიც და ახლებიც. რომლებმაც დროებითი აღიარება პოპულარული ენების მოახდინეს. მაგრამ დროის გამოვლინებები ვერ გაქრულეს. შეიცვალა თაობათა მხატვრული აზროვნების სტილიც, წინეობრივი და ეთიკური ნორმებისაღმე დამოკიდებულებაც, გაფართოვდა შეხედულებათა ჩარჩოები, დაუმარტოვდა უნივერსალიზმი, მაგრამ ამათთან ერთად ფართო გასასვლელი მალე კონსერვატივიზმიც, დაიწყო ქართული ლიტერატურის ვაუღარებობა პროცესი, სთქმელმა დაკარგა მასშტაბურობა, დაბლა დაიწია პროფესიონალურმა დონემ, დასკვნად ნიშნისტური დამოკიდებულება წინა თაობების მხატვრული მემკვიდრეობისაღმე. მთავრად მოკლედა უფრო თვითრეკლამა და თვითფანტეობა, კლდეაღმართა დამოკიდებულებამ სხვა მწერლების შემოქმედებისაღმე, რამაც, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ცალკეულ შემთხვევებს, ქართული ლიტერატურა დააჩინა და უკვე სხვა მხრივ მოკლდა ვერსი ჩარჩოებში. აი, ასეთ დროში უბედობადა ოტია პაპკორიას კრიტიკული მოდერნიზმი და იგი ვალდებული იყო უკველივ ამაში სწორად გარკვეულიყო, მართებულად შეეფასებინა როგორც ლიტერატურის მიმდინარე პროცესები, ასევე შექმნილ ფაქტურათა დინამიკა და ცალკეული მწერლის ახალი კონკრეტული ნაწარმოები. იგი იყო კრიტიკოსი, ფანტელობათა შემფასებელი, მსაქელი და შერჩევისა და უარყოფის დროს უფლება არ ჰქონდა შემცდარიყო, ისეთი განაჩენი გამოეტანა, რაც კომპარატივებს დაკონტროლებდა და მკვარს აღაწევებდა. საერთოდ, არჩევანის წინაშე დგომა, განსაკუთრებით საზოგადოების თანდასწრებით, არა მარტო მტრისმეტად ძნელია, არამედ დიდ პასუხისმგებლობასაც მოითხოვს და შექმნისაღმე გარდა სწორედ ასეთი პასუხისმგებლობით იდგა ოტია პაპკორია ქართული ლიტერატურის სადარაჟროს, აფასებდა თავის თაობის მწერლებს, რომელთა უმეტესობა მისი მეგობარი და ახლო ახმანავი იყო, მაგრამ როცა ოტია პაპკორია მათზე კრიტიკულ წერილს წერდა, არც შეეშობოდა ახსოვდა და არც ახმანავობა. აქ იგი კრიტიკოსი, მიუყვარებელი შემფასებელი იყო და თავის საქმეს მოქალაქეობრივი კეთი-

ლნიშნისიერებით უდგებოდა. ვისზედაც არ ჩაწერდა არ უნდა წაიკითხოთ მისი კრიტიკული წერილი ან ესე, ვერც ერთი მათგანზე ვერ გამოვიტოვებთ პარაფრაზს, ვინცეს ველის მოკვების სურვილს, მიყვარებებს. მხოლოდ ესაა, მასაც ჰქონდა თავის სიმამიები და ანტიამიები, თავისი გემოვნება, ლიტერატურის თავისებური გაგება, მწამაში, განწყობა და ამიტომ წოვერთ შედგომასა და სუბიექტურობას, შეუგნებლად დაშვებულ არამიტიტურობას ვერაფერი ვერ დააღწევდა თავს.

ოტია პაპკორია, როგორც კრიტიკოსი და ესეისტი არამოდეს არ იყო მაქსიმალისტი, არ უყვარდა კატეგორიული დასკვნების გამოტანა, არ იყო აღმინად თავდაჯერებული, რომ მხოლოდ ამდენი არაი ელიარბინია კომპარატივობა. მისი ამა თუ იმ მწერალზე ან ნაწარმოებზე მსჯელობა მუდამ ფრთხილი, მოზომილი და პრობლემატურია. მას არ ანტირესებს წერილობისი; არ ისწავლავს ზუსტი და ამომწურავი ანალიზისკენ, რადგან მაინც, რომ კრიტიკის მშრალი ენა, ნაწარმოების მხოლოდ ფორმალური ანალიზი არ იძლევა 'ნეტ სურათს, ვერ სწვდება სიღრმისეულ შიგნის, ნაზრების რეფლექსიის და ნაგრძნობის ენატიფიკაციას. ამიტომაც არ ქმნის ყველაფრის მომცველ მოდელს. მისი დამოკიდებულება ნაწარმოებისაღმე მარტო კრიტიკული კი არ არის, არამედ ემოციურიცაა. რამდენი პასუხი შეგვხვდებოდა მის კრიტიკულ წერილებში ისეთი, რომ ემოციურობით მხატვრულ პასუხს არ ჩამოუყარავდა. ეს კი მის წერილებს მატებს სიბოძს, დამაინფორმებს, მწერლისაღმე პატოვიცემას. ვერცერთი წერილიში ვერ შეხვდებით უღმე ფრაზებს, ვუფლარულ გამოთქმებს, სისაკდლოლ განაჩენს. მან იცოდა ლიტერატურის ისტორია და ახიც. რომ მისი შეფასება საბოლოო არაა და არც შეიძლება იყოს, დრო მის ნაწერებსაც ვადაფასებს მკაცრად და იმ მწერლებისააც, ვინცედაც კატეგორიული არაი კი არ გამოთქვა, არამედ გამოჰყო ის ღირსებები და მიუთითა ნაკლებზე, რაც მათ ნაწარმოებებში დაინახა. მისი არაიტი მწერლის ფიქრებისა და გრძნობების, მისი სტილისა და გამოხატვითი საშუალებების შეცნობა კრიტიკოსისაგან მოითხოვს მხატვრული წარმოსახვის უნარს. სხვაგვარად იგი ვერ თანუგრძნობს, ვერ ჩასწვდება, ვერ ჩაქრება იმ კაცის ტვავში, ვინც თავისი საქმიანობა და მოწონებით ეროვნულ საქმეს ემსახურება. ეროვნული საქმის განსწვლელი კი თვით ირია და არა ცალკეულ პარონებსა. ეს იყოს ოტია პაპკორიამ და მისი სკეპტიციზმი, მისი დამკვიდრება არ იძლევა უფლებას ისეთი სკეპტიციზმზე იმსჯელოს, რაც არავითარ მეთოდს, არავითარ სისტემას არ ემორჩილება, რაც პარობიოთითა და მოულოდნელობითაა სავსე. თავის სკეპტიციზმს ოტია პაპკორია შემდეგა სიტყვებით გამოთქვამს: „ის, რასაც პარობიოთად

თაობის მეხსიერება ვერცოდით. საკმაოდ მკაცრი აღმოჩნდა და დღეს შეიძლება ვერ განიხსენო ბევრი. ამ ისეთი, ჩანავ ამ თაოდ წლან წინ თიქტის დიდა მნიშვნელობა და შეწყენებითი ღრმბუნება მქონდა, და აქვე განაგრძობს: „როცა ფიქრობ შენს თაობაზე, ვიფიქრებ გრძნობა, ლიტერატურული კვება, რომელსაც კარგად უნდა აცნობდე, საოცარი მოვლოდენიანობითა სავსე. შენ იყო მისი არსებობის მორალური კანონები, მისი სოციალური და საზოგადოებრივი იდეალები, იყო მის წიაღში წარმოქმნილი პრაქტიკისთვის ფასი. თაობას აქნებ საკმაოდ „თავაზიანი დრო“ არგუნს ბეჭდა. დღეს ბევრია უფლებამოსილი უნა მოხედოს, ბევრია აღიარებული ისტატიკა და იფიქრებს, ისტატიკა ერთგვარ კონსერვატიულ ელემენტებსაც მოიცავს. შესაძლოა ზოგს ნაადრევად გაუჩნდა სერვალო გამდებ საყუთარი თავის მებედა...“

ოტია პაქოტია როგორც მხატვრულ ნაწარმოებებში, ასევე კრიტიკულ წერილებში ყოველთვის გაურბის პუბლიცისტრობას, დეკლარაციულობას, პლაკატრობას. მისთვის არც ქიქური ტენდენციურობაა დამახასიათებელი. ეს კი მის თავისუფლებს სტემატრობისა და სწორსაზოგებისაგან: „მე შეგნებით ვარიდებ თავს კატეგორიულ შეფასებებს, რადგან არც თუ ისე ვეფიქრობ მათ და შედლებისხვავარად მსურს ავიღინო ეპიტეტები“. ამიტომ მხატვრულ ნაწარმოებს ცალმხრივ, ერთი რომელიმე კუთხით კი არ უდგება, არამედ დაინტერესებს მწერლის როგორც აზრობრივი, ეთიკური, სპეობრივი სფერო, ასევე მისი სტილი, გამოხატველობითი ბერბები და სიტყვის პოეტური დატვირთვა. მას არ მოსწონს, როცა ცხოვრების მკაცრი ან თვალთ დაუნახავი მოვლენები ყოველგვარი მოდოფიკაციის გარეშე გადმდის ლიტერატურაში. იგი მწერლისაგან მოითხოვს კონკრეტულიდან ზოგადისკენ გადასვლას, შემოქმედებითი წარმოსახვის უნარს, საოქმედის დამაქტივებლად მოტივაციებს, გამოხატველობითი საშუალებების გადახალისებ, მას, ერთი სიტყვით უკვლავდერ ამას, რაც თანამედროვე მწერალს უნდა გააჩნდეს და როცა ასეთ ნაწარმოებს იხილავს და ანალიზებს, იგი მიწნად ხარისხის დადგენას კი არ ესახვს, არამედ ამას არაკვებს, რა მორტან მწერალმა ახალი ლიტერატურაში, რით განსხვავდება სხუებისაგან, რა ღირებულება შეიძლება მქონდეს მის ნაწარმოებსებს კართული კულტურისათვის. ასე ესმოდა ოტია პაქოტიათ კრიტიკოსის დანიშნულებს და როცა ეს საქმია იყო, როცა ამან ერთგვარი კულტურის განვითარება მოიხივდა, იგი ისევე არ ერთიგვრიდა ხომაროდის თქმისა და თვითშეილება, როგორც შემდეგ მხატვრულ ნაწარმოებებში. ამაში რომ დავრწმუნდეთ, მოყატანთ ცრტათი ვრცელ ამონაწერს მისი ერთ-ერთი წერილიდან, სადაც

სამოციანი წლების კართული ლიტერატურის მდგომარეობაა განალიზებული, უნდა იქნას და უკომპრომიზოდ: „ხოლოც და ბიბლიოტეკა კარგად ამ ახალი პროზის საფუძველი? სამი ფაქტორი: ყოფითი ფაქტების შეარჩევანს უნარი, მაგრამ მთლიანი სრული მორჩილება, ავტობიოგრაფიულობა, ლირიული აღსარებანი, მიღებული ინფორმაციის პირდაპირი, ყოველგვარი ემოციური შესისხლბორცებისა და ტრანსფორმირების გარეშე გადმოცემა.“

ეს სტემა და არც უგამონაქლისო ვანცხადება არ არის, მაგრამ რამდენადვე განსაზღვრავს იმ შეიდეტაციურ სფეროს, სადაც ხმარად უცნაურ გულუბრყვილობას ვამეღავენდით, რადანარი ზავუერ შედეგობებს ვუშვებდით, რადგან ყოველთვის მძლავრად იდგა ცხოვრების გამოცდლებისა და თუნდც ობიექტური განსწავლულობის პრობლემა.

შესაძლოა ამის გამოც მოხდეს, რომ ზოგი ახლავარდა მწერალი (ვისზედაც სამოციანი წლებში დიდ იმედებს ვამყარებდით) გამოცედა თუ არა საყუთარი ბიოგრაფიის, ზავუერისის მოკონებების ეოზუალური შიქნის, შემკითაილი და დამახული შედეგა კეშმარტი პროზის (რეფლექსიის, ანალიზის, განზოგადების, მძლავრი წარმოსახვის) წინაშე. შეიქმნა შთაბეჭდილება, ბევრი რამ, რასაც ნამდვილი ლიტერატურის კვალიფიკაციის ვადლედით და რამის რანგშიც აგუვად, ე. ი. „უწაწველობის შემოქმედებითი ინსტიქტის“ ნაყოფი უფრო იყო, ვადრე მძალი და ცნობიერი ქმედებისა. საქმე ისაა, რომ პროზის აღმავლობა ორგანულად არის დეკავირებული აზრის აღმავლობასთან, ფილოსოფიური კატეგორიებით აზრანების უნართან, რადგან პროზის საურდენები ისევე მოქცეული ვინსეოლოგიის სფეროში, როგორც მხატვრულობისა და წარმოსახვის სფეროში.“

ოტია პაქოტია მთელი თავისი მოღვაწეობის მანძილზე იბრძოდა უცემოცნობის, პროციანცი-აღიზნისა და „ლიტერატურისშინის“ წინააღმდეგ. ეს კი ამაზე მტკვევადებს, თუ რა დიდდ იყო იგი დაინტერესებული კართული პროზის კულტურული ღრინს ამაღლებითა და გათანამედროვეობით. ამ თვალსაზრისით მისთვის არ არსებობს წერილობა, ყველაფერს მნიშვნელობა აქვს და ფსიქოლოგიური ფუნქცია აქირია, რადგან „ყოველი სტენა მოთხობის იდერ შეუშუშული განმეორება“. იგი მწერლისაგან მოითხოვს ცხოვრების ამა თუ ამ მოცდენის ასახვის დროს ფაქტურის სწორად შეარჩევას, თემისაში ემოციურ დამოკიდებულებას, რომელიმე აზრობრივი ნათანის ბუნებრივად გამოხატვას, ფაქტის ლიტერატურულად გაცნობიერებას, შემოქმედებითი პროცესის ტექნიკური ელემენტების ცოდნას და უკვლავდერ ამას, რაც კულტურულ, განათლებულ, პროფესიონალ მწერალს შესისხლბორცებულად უნდა

სერვანტესზე, ღვე ტოლსტოიზე. მას უნარი შესწევს როგორც ანტიარულ მოვლენებზე წყდობისა და ამა თუ ამ ეპოქის დახასიათებისა, ასევე იმ როლისა და მნიშვნელობის განსაზღვრისა, რაც მსოფლიო კულტურის განვითარებაში ამ დიდმა მწერლებმა ითამაშეს. სტენდალის ცხოვრებისა და შემოქმედების განხილვას ოტია პაპქორიამ აღბათ იმითკმ მოკეთა და ზედი, რომ იგი მიწვეულია ბელოვანის ახალ ტაძარს, ახალი ლიტერატურის წამომწვევება ხანურანეთში და უაღრესად ნაჭიერ მწერლად აღიარებული, რაც პარველად გოტიემ შეამჩნია და ოტია პაპქორიას სწორედ გოტიეს ეს სიტყვები მოაქვს: „მე იგი მესახება იმ დიდ ტაძარსად, რომელიც იმმა და რველდუცამ წამოიწყო და რომელიც ოფიცრის, მოხელისა და ქაშუშის სახელს (ან სპიჯის ერთად) ამოფარება“. წერაში ნათლად ჩანს, რომ ბელოვანის ახალი ტაძის წამომშობის რველდუციისა და ნაპოლეონის დამარცხების შემდეგ ცხოვრების ახალი წყის დაწერვამ, ფეოდალიზმის საფუძვლების შეტევამ, საციონალიზმისა და ზუსტა მეცნიერებისადმი მისწრაფებამ, შატობრაინისეული რომანტიზმის ფარულგამ, რველდუციის ვაჟდენის შესუსტებამ და ბუნდოვანებისა და მადლდარდოვნების ნაკვად სოზუსტისა და სესხადის მოთხოვნადებამ შეუწურო ბელი“. „მან პარველდუ დაუხალვა მხატვრული აზროვნება, მხატვრული სახე ლოკაურ (ცნობისეულ) კატეგორიებს, აღიარა გონების პარიატი“, — წერს ესეის ავტორი.

რაც შეეხება სერვანტესსა და ღვე ტოლსტოის, მათზე იმდენი რამა დაწერილი, იმდენი აზრი გამოთქვამთ როგორც დიდ მწერლებს, ასევე ლიტერატურის მეცლევარებსა და ზუსტა მეცნიერებს წამომადგენლებსაც კი, რომ, ცხადია, მათზე ახალ სიტყვას ოტია პაპქორია ვერ იტყოდა და ამის პრეტენზია არც სტენდალის მიმართ მქონდა და არც სერვანტესისა და ღვე ტოლსტოისა. უბრალოდ მას უფარად: ეს ბუმბერაზი მწერლები, მოწვევებით იყო მათ მიმართ განწყობილი, იყოდა, რა დიდა ველილი შეიტანეს მათ მსოფლიო კულტურის განვითარებაში და უნდოდა რომდენიმე სიტყვა თვითონაც ეთქვა მათ ცხოვრებისა და შემოქმედებებზე და ამათ დაეკეთებინათ ადრმაღო თუ გაეცნობინებებულა სურვალად მათთან მიხალობისა. თუმცა საქმიოდ ხანტერებსოდა დრო კიბობისა და დოსტოევსკის თავად მიშ-

კინის მსავსებმა და განსხვავებებზე შეუდლო.

ბელიზონის

ოტია პაპქორია ერთ-ერთი პარველი კართველი ლიტერატორთაგანია, რომელმაც მოკლედ, მაგრამ ბრლიერი და კრლტურული ცხოვრების გათვალისწინებით, მოიპოხილა სამხრეთ ამერიკის ქვეყნების მსოფლიო ახსარეზე განმოსული მხატვრული ლიტერატურა და შეიცა და კართველია შეიხვედლისათვის გაეცნო, რამ გამოიწვია იმ ქვეყნებში ერთგვარი კრლტურისა და ლიტერატურის უფარი აფრება, სადაც ბელოვანების ყველა დარგში ესპანურა კრლტურა იყო განატონებული და თავისი ბუნებით მყოფე საფუენის მყოფე ნაბერამდენსამურა რჩებოდა. ეს ფენომენი, ანუ ლათინური ამერიკის ქვეყნების ასე უფრად წამოჩენა და განვითარება მართლაც იმსახურებს ყურადღებას და აღბათ სწორია ეს დასკვნა, ამ კრლტურის შეფასების დროს ოტია პაპქორიას რომ გამოაქვს: „ესპანურა კრლტურის უმარტესობის, ფორა სწორად ერთადერთობის ურყოფა მოულოდნელ და განსაცოვრებელ შესაძლებლობას აძლევს: უაღრესად ძველი ირია კრლტურის თანამართლდებანი შეტყუმა (ესპანურისა და ანდიელთა) უკვე ახალგაზრდა კრლტურას, ახალ ლიტერატურას ქმნიან“.

ოტია პაპქორიას მქონდა კიდევ ერთი თვისება, რაც ძალიან სპირდებოდა ჩვენს მწერლობისა და ლიტერატურას. იგი ყოველთვის ამხნეებდა, მზარს უბერდა, ესპირებოდა დაწვებ მწერლებს. იუ მათ ნაწარმოებებში ნიჭს დაინახავდა, ან ახალგაზრდა კაცს პერსპექტიულ მწერლად მიიხნედა, უზაროდა, კარგ გუნებაზე დგებოდა და ბევრ ასეთ ახალგაზრდას დაამხანაგებოდა და დამეგობრებოდა კიდევ. მისი გემოვნება, განთილება, ცხოვრებისეული გამოცდილება, ლიტერატურული ადლო ნყოფიერ შემოქმედების ახედნა ახალგაზრდაზე. მისი რჩევა ყოველთვის საქმიანი, ვრნიერული და ტაქტიანი იყო, მხატვრული ნაწარმოების წაკითხვის დროს არც ღირსება გამოჩენბოდა მხედველობიდან და არც ნაკლი და დიდად სამწუხაროა, რომ ასეთი მწერალი და კრიტიკოსი ნადრედად წავიდა ამქვეყნიდან. მის მეგობრება და ამხანაგებს დაკლდით მისი სიბოლო, სიხალისე, ყურადღება, ცოლმა და მამვილგონიერება, ახალგაზრდა მწერლებს კი ქომაგი, მრჩეველი და მათი ნაწარმოებების შემფასებელი.

ჰანსულ ღვინეჰილია

მთლიანობის განცდა

ბოლო ექვსი წლის განმავლობაში გამოიცა ჩემი სამი წიგნი: „გეორგი ხაკაძის პიროვნება“ — 1980 წ. „კოტურაი ენერჯია“ — 1982 წ. და „სული აღმშენებელი“ — 1985 წ. რა თქმა უნდა, სამივე წიგნი ერთმანეთისაგან განსხვავებულ და დამოუკიდებელ თემას ეძება, მაგრამ ამაღ, როცა ისინი შეიკრებიან უკვე გაიყნოს, აუცილებელი შეგრძენება ამის აღნიშვნა, რომ სამივე წიგნი გაერთიანებულია ერთი დედაპარტი და მისი გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელი იქნება „სული აღმშენებლის“, „გეორგი ხაკაძის პიროვნების“ და „კოტურაი ენერჯიის“ სწორი შეფასება.

ეპოქები და თემები, რომლებსაც ზემა წიგნები ეძღვნება, იმდენად დაშორებულია ერთმანეთს, რომ შესაძლია, ერთგვარი მოულოდნელობაც კი იყოს წერილის სათქმელი იმთოთვის, ვინც, გავაღვიწივებ და ვიტყვი, ზემს შეიხვედრად შეიძლება შეგვლდებოდეს. დიახ, ერთი შეხედვით, უცნაური ჩანს ნაგულსმწვეი სამი თემის ერთმანეთთან დაკავშირება, მაგრამ, პირადად ჩემთვის, ისინი უკანონო მთლიანობას წარმოადგენენ. შევეცდები დაეხსანებო ამ შინაგანი კავშირის მთელი „საადრეობობა“.

სამივე წიგნი ზემი უსთავრების მანაინ გამბდათ ეროვნული ქართული ხასიათის ახსობრაფი ანალიზი. პირველად ეს მიზანი გამოიყვეთა წერილში „ეროვნული ხასიათი“, რომელიც კრებულ „ნეტარში“ გამოქვეყნდა („მერანი“ — 1979 წ.).

ბუნებრივია დასაბეღებულ წერილსაც და წიგნებსაც წინ უძღოდა მრავალწლიანი სამხადისი.

ცხადია, წიგნების თანამიმდევრობის თვითონ მსმსლის პიროცნისა დაიმწუვრები მნიშვნელოსა არ ჰქონია.

რამდენიმე თახი წელიწადია მიჰყვება ქართული ხალხი თავის ისტორიულ გზას. ეს რამდენიმე თახი წელიწადი თითქმის უტოლდებ

მა კაცობრიობის ცვალიზაციის ასაკს. ამ ხნის მანძილზე მომხდარი ამბების, ისტორიული მოკლენების, წლების, საუკუნეების, ეპოქების ქამი წარმოგადგენს კაცობრიობის მდებარე ქვეყნის სულიერ და ფიზიკურ სახეს. დღეს აღარაქინ დავობს იმაზე, რომ კაცობრიობა შედის თავისი განვითარების ურთულეს ხანაში, მოქმედებენ მსოფლიო ურთიერობის ახალი კანონები, იცვლება ცხოვრების წესი, სტაბი, იცვლება ერთი შორის დამოკიდებულების შინაარსიც, მუსტარის თვალთ იპოვება უკველი ხალხის, უკველი ქვეყნის ხასიათი, თვისებები, გამძლეობის ფესვები და სერხმული უკველ ქვეყანას თავისი ურწყვილისა და თავისი, როცორც ერის, დანიშნულების გაზარება ესპირობა კიდევ ერთბელ ამაღ დროის გარემოცვაში. ეს გაზარება ძალია შეფასებასაც ვულისსმობს, ენერჯიის მონიწყახც. თვისებათა საგულდაგულო შემოწმებასაც, რადგან გასარკვევაა დიდი, ძალიან დიდი პრობლემა: რა სახით უნდა წარსდგეს „დიდ ხაკაცობრიო მქელსში“ ესა თუ ის ერი და ამ საუკუნეთი უტარების მისაღწევად რა მიმართულებით უნდა განვითარდეს ერის იდობის გაშვარებებული ხასიათი.

საამხოდ კი აუცილებელი ხდება ცალკეული ამბების, ისტორიული მოკლენების, წლების, საუკუნეების, ეპოქების ქამი ერის ფიზიკური და სულიერი თვისებების შინაარსად გაეზაროთ, გავაზროთ ქვეყნის ისტორიული გზა.

ამ გზაზე ქართველი ხალხი ბუნებით მომადლებულ თვისებებს ზეყნა, მადღებობდა სულიერად და უმძინეს საშვადრო-სასიცოცხლო პრობლენასა თუ ცხოვრებისეულ მოკლენებში დირსდებულ ავლენდა თავის არსს.

ხალხის წნეობრაფი დაქინების საფრთხე მუდამ არსებობდა. ქართველ ხალხს წნეობრაფი დაქინების დროცხიც ახსოვს, როდესაც

გადაკარგებისაგან მიდრეკილი ბუნება სავანე-
ურ სივსალებს ვაძინებდა. ეს ზღებოდა დამ-
პრობლან ვერაგული პოლიტიკის დაწოლია
— იმუღებოი, მაგრამ ფაქტია, რომ ზღებოდა
და ქვეყნის საზე ძირველ ცვალილებებს განი-
ცდიდა. ცვალილება ისეთ საზღვრებს აღწევდა,
რომ ზღები თავსაც ვერ ცნობდა ზოგჯერ.

ისტორიის გზა უკველთვის ჩოღლია გზა,
მისა დღე არ ეშობვეა მარტოვ ტრაექტორიას
— მისს ამისვლასა და მასვლას. ათასობით
რუხო სხეულია იჭრება ქვეყნის ორგანიზმში და
ცვალილებები უკველთვის მოსალოდნელია.
ასეთ დროს შესაძლებელია საერთოდ მოდუნ-
დეს ერთწული სოფელიზე შესაძლია, საუკუ-
ნების რომელიღაც მონაკეთში მოღიანად
ამოკარდეს თავისი ბუნებობია კალაპოტიდან
და მოინდებულ შენარტობს აქცეს. ეს ცხადია,
ფიზიკურ განადგურებაზე უარსებია. ფიზიკური
განადგურება დიდ ისტორიულ უბედურებად
გვევლინება, მაგრამ სამაგიეროდ ერთი არსებო-
ბას წევადს თავისი კუმშობიტი სხვის დაუარ-
გავად. გადაკარგებული ერთი კი ფიზიკურ არ-
სებობას განაგრძობს დამოუწოდების გარეშე.
არავის არ სჭირდება ასეთი ზღები, რადგან
მასში არაფერია საინტერესო, ანგარიშგასაწევი,
ფე დროსა და ადგილს ადევნს ცის ქვეშ, ეშვ-
ეანება საექსპლიატაციო მონას, სადაც მხო-
ლოდ მოსავალს ამკან სწვები. აი, ასეთი არ-
სებობა ეშუქრებოდა და ეშუქრება უკველ
ერთს, ვინც კი ვერ გადაარჩენს თავის თანდა-
ყოლილ ბუნებას, ისტორიის ქველ გზაზე ვინც
გამუღებოთ არ წერანის თავის სულს.

ზღების თვისებებია და სულის გასაწერთ-
ნელად კი დროდადრო ატყალილებული ზღება,
სანამდვილის მლომდე შეცნობა ვცდიოთ.
უკველველი ზღება ფიზიკული ქვრება, სამარ-
თლას პარსა ოქმა, რათა ხისხლი არ დაიხან-
გოს. არ მოდუნდეს და ძარღვებში არ გახლან-
დტეს. ასე წეროინდა დღესათვის საუცხოოდ
გამოწინელ ბრებს ისტორიკოსთა, სოციო-
ლოგთა, მწერალთა... ნაწრომები. ბუნებისგან
მოამდლებული ზღების თვისებები, მხოლოდა
პირველ ზანებში თუ ვითარებოდა სტიქიუ-
რად, ინტინქტების წყალობით. ინტინქტების,
ინტაუციის ანახარა მხოლოდ ჩამდენიმე საუ-
კუნეს თუ იარსებებს ის თვისებები, შეშდე
მას განივრული ამოკითხვა და შეცნაერული
სიმოდლებიდან შეცნობა სჭირდება, რათა
ერთს სულში უნივერსალურა კანონების იერი
მიიღონ ამ ნაწინებმა. „დაკანონებულა“ თვისე-
ბებს მოქმედების არე განუსაზღვრელად ფა-
როდებდა. ფე გაწრებული კატეგორიების
სტეროში ეცევა. „შეშანიას წამება“ გავდა-
სტურებს, რომ ქარხლად ზღებს თავისი ღირ-
სება და საყლა საოლად ქქონდა დანახული
ქერ კიდევ ადრველ საუკუნეებში. ამ მოთ-
რობაში ისტრიკად შეშუღლებოდენ პირთვნი-
ბანი, შეშუღლება საზოგადოების, ზღების და

საბოლოოდ ქვეყნის თვისებები, რომ ეშად
ზღება, თუ რა პოზიცია ეშუქრულია გონ-
ერისას. საქვე არ ენება შეშუღლებულია
ნის ტინს მოღაღტეს. მოღაღტეობა ჩვეუ-
ლებბრია ამხავია ისტორიისათვის. საქვე ენება
ღაღატის, როგორც თვისების ანახებობას, რა-
საც ისტორიის გარკვეულ მონაკეთში სხვა
მასშტაბები შეუძენია.

სულ ორიოდ საუკუნის შეშდეგ იოვანე სი-
ბანის ძე თავის მოთხრობაში წერს ქართვე-
ლების შესახებ: „იჩნევანს ვითარცა ღერწამ-
ნი ქართაგან ძლიერთა“. ეს არა გახლავთ მარ-
ტოოდენ მხატვრული ფრაზა. ამ ფრაზაში მო-
ქცულია შეცნობება, იმდროინდელი საქარ-
თველას კონკრეტული სულიერა მდგომარე-
ობის შესახებ. შეშდეგოთ და შეშდეგოთ ზღებს
სულიერი მდგომარეობის ასახვას განუწევბე-
ლი პარცესის საზე ქქონდა. მხატვრულ საშო-
სელში მოქცეული მამილებელი ტონი შეცნო-
ერული განსწის ფუნქციის იტვირთავდა და
დარღვეულ წონასწორობაზე, დეარგულ საზე-
ზე, დეარგული მოწოდების სადაო ადგილზე
მოამწუნება დავებობა. ასეთია დავთ გერა-
მიშვილი, კალმასობა, მარათაშვილი, გრიგოლ
ორბელიანი, ილია, აკაკი, ვაჟა... მაგალითად
ილია ქვეყანისის შემოქმედება არსებობად ქა-
რთველი ზღების ბრთვული არსის შეცნობისა
და გაწრების ნიშნია. ეს გახლავთ ერთს თვი-
ნებათა ისტორია მხატვრულ ენაზე გადატანი-
ლია. ზღების სულის წერანს ილიას შემოქმე-
დების უმთავრესია მიზანი გახლავთ. სოცია-
ლური, ეკონომიურა, პოლიტიკური საკითხები,
რითაც ანე მიდიართა „არაღღის“ ატორის
შემოქმედება, სრულეობითაც ვერ ფარავს იმ
პირველს, ძირითადს, უმთავრეს მიზანს ილია-
სის. ილიამ და საერთოდ უვედა ადამი მწე-
რადმა, ისტორიკოსმა, სოციოლოგმა, საზოგა-
დო მოღვაწემ მხოლოდ და მხოლოდ ერის სუ-
ლში ჩაღრმავებით შეძლებს, დაცნობით ქართვე-
ლი ზღების წარსული, აწყო და მომავალი.
მათ ადგობდა დავიგდებს ამ მხრავ შემოაობს
გაგრძელება, რადგან გარკვეული დროის მან-
რადზე სხვა ფორმით, სხვა წინაარსით გარდუ-
ვალი ზღება საკუთარი ზღების საწინებისაგან
მხარუნება, გამოვლილი გზის კიდევ ერთხელ
გაწრება, არსებობის შეცნობა და ჩვენი დრო-
ის შესატყვისა ფორმების მოსიწვა. ქართული
მწერალის უბირველი მოვალეობა, ანე
ზედავებს სავანს, ამ მიზაროლებოთ ვადამ-
ქქონდეს მწერა და თავისი შესაძლებლობის მა-
კიბოშს ამ საქმის აღსრულებაში ხარკავდეს,
რადგან იმ საქმე ზღებს ეშარტება თავისი ძა-
ლების, პოტენციის უყეო წარმოჩენაში. სამო-
სველო გზებზე ღირსეულად სარჩულია.

უკველი ერთს და, მათ შორის ქართველი
ზღების ენერგია, როგორც სულიერა, ასევე
ფიზიკური, ისტორიის არსებობ მოკლებებსა და
ფაქტებში ვლანდება სრულად, ენერგიათა

ერთად მისი სახეც ცნაურდება. ისტორიული ფაქტები და პაროვნების სხვა ფაქტებისა და პაროვნებისაგან ზოგჯერ გამოიჩინებიან თავიანთი შემკრებლობითი ბუნებით. ისინი თავიანთ თავში თავსებუნ ქვეყნის, ხალხის, ისტორიული სიტუაციების უმთავრეს ნიშნებს და აწმუის და მომავლის წინაშე ყველაზე კონდენსირებული სახით წარსდგებიან.

დავით აღმაშენებლის პაროვნება აღმაშენებლის ბედნიერ ეპოქაში ქართველი ხალხის სურვილებს თავისებოთა შესაბამებელია. ქართველი ხალხის ქვეშაობიკ ეროვნულ თავისებოთა, მის შესაძლებლობათა თავი და ბოლო ამ ეპოქაში გამოვლინდა სრულყოფილად. ის, რაც რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში აძერწებოდა ხალხითი საწყობისი ნიშნებად, დავითისა და მისი შთამომავლობის დროს თითქოს ერთბაშად გაიშალა სიერეში. ეროვნული სახითი თავის საუკეთესო ფორმას აღმავლობის გზაზე აღწევს, რადგან ქართველი ან არის დამძიმებული ტრაგედიისა და უბედურებისა განცდილი, რადგან ვერ ისტორიის საღტეხით არ არის შეზღუდული, რადგანაც ხალხი ღაღად მზადდება და თავისუფალი საქართველოს შეიქმნება ძლიერპირობილი საქართველოს შეიქმნების იდენტურ ცნებად წარმოვიდგებო. სამშროვე გამოდის ხალხის ყველა საუკეთესო თავისებობებს, როგორც მტენარის კვარტები ახრლის შიან დღეებში. ავა ყვათალობს, მწყარედ აფორილება, თითქოს შრადღებს უკიდურესი სიერეცხეობით.

იოლად არ მოხვდა ეს ბედნიერება. არცერთი დროში საქართველოს იმავე უფრო დიდ იმეტი არ გადაუღდა, რაც დავითის დროს გადაიხდა. ეს იყო მშვენიერი, ფაქტობრივ ცის ქვეშ რომ ათედად აღწევს, რადგან ასე მოითხოვდა ხალხი, ქვეყანა, ისტორიული სიტუაცია. სწორედ მის დროს დედ დღეს არ მოხვოლია ხალხისდღვის ვარაუდი. ეს შინაფეოდალური ბრძოლების დროც არის ამავე დროს.

დავით აღმაშენებელს შინაბრძოლად არ დიდებოდა ხალხის ერთბოლოვნება. იგი თითოვე მტარწავდა ხალხის სერს. ამ მიზნით მას უბედობოდა გოგანტურია განსტების იმეტი გადაღობა, მტარწ ქართველი ხალხის ისტორიული გამოცდა ამ დროს განიცდიბოდა შინაგანი ძალისხმევის, ძალისიღების, უძლიერელობის ფორმად და არა დაღუბვისა და მოხალოდნული განადგურების საფრთხედ. ქართველი ხალხის სერს შეადგინდა საუკეთესო თავისებოთა კომპლექსი, მისით იყო განსაზღვრული ქვეყნის რწმენაც და მოქმედების შინაარსიც, ბოლო რწმენა გულისხმობდა ღირსების აშარა უბრაბეტობით ავებულ შინაგან სულიერ ცხოვრებას, ვარსაზარსა და შეუვადს.

ღირსების შინაარსში მოკვეთულ თავისებოთა ყველა დენა თავისებოდ გულისხმობს ერის საუკეთესო სულიერ მდგომარეობას. დავით

აღმაშენებლის პაროვნება სწორედ ამგვარა მდგომარეობამ დახადა. *ქართველი ხალხი* როგორც თავისი განსწავლული ხალხი განსწავლუბები ატოტება ერის ცხოვრების ყოველ ნიშანში, საბედმწეობებრივ კანონმდებლობის მოწინააღმდეგე სტრუქტურაშია. დავით აღმაშენებლის პაროვნება, როგორც შეხატული ღირსების ნიშნებისა, პასუხს იძლევა კითხვაზე: რანი ვყოფილი, რაც ასე აწმუებს ყოველ ქართველს, ყოველ მამულიშვალს.

იღვა ქართველი კაცი, იქ დავით აღმაშენებლის ეპოქაში, თავისი ბუნებრივი სახით, სრულყოფილად ჩამოყალიბებული საწყობითი, ძლიერი და თავისუფალი, ქვეშობიკი რანდი, შრომისმოყვარე და მებრძოლი, მოქმედი... თავისებოთა მწკრივი არაერთხელ შეგვახსენებს თავს კონკრეტულად დავით აღმაშენებელზე საუბრობას და კითხვა — „რანი ვყოფილი“, უპირველეს ყოვლისა, დავით აღმაშენებლის პაროვნებისკენ მივყავართ. და მისი სულიერი წყობისა და ნაშრომდარის შრეებში საუკეთესო ფესვების ამოკითხვას და შემდგომ ამ ქანალი ფესვების გაფრთხილებას გვაავადებს. საბედნიერად დღეს ჰყენს წინაშე ეს ისტორია, როგორც ამომავალი დამწერილი ვეებირთული წიგნი და გვაავადებულუბის წყვილობით იგი ფურცელ-ფურცელად, ადაჯიანობი ჩვენს წინაპრების ფოკუსური და სულიერი კონტურები. ამ წიგნიდან მოეშობება ენერჯიის აფრწავი შარავ და უფრთხობა ჩვენს ხალხ-ქართველს, როგორც ფესვების წყინი.

წიგნი „სული აღმაშენებელი“ აღმავლობის გზაზე და გამოჩვენბოთა შენობზე მდგარი ქვეყნის თავისებოთა შეცნობა-განაღობებს ეხსახურება, რითა მთლიანობაში განვიცადოთ ჩვენი წარსულის კრწისილება ხანაც, სილაღისა და ძლიერპირობის ეპოქაც და სულიერი ცხოვრების გზაც. ამ მთლიანობის განცდამ კი არ შეიძლება თავისთავად, შეუძნეველად არ გავმოკვების ჩვენი ენერჯია, არ დავიანბოს სახე და არ გვაწვავლოს შინაფორმან, რაც დღევანდელ მსოფლიოში ყველაზე უფრო საქობი ფენომენად არის აღიარებული.

ვიორის საკამის პაროვნება და XVII საუკუნის საქართველო საინტერესოა, როგორც უფსკრულის პირზე მდგარი ქვეყნის თავისებოთა შესატყვებელი, მისი ენერჯიისა და შესაძლებლობების დამადასტურებელი.

დღეს, აღბოთ, არცერთი ისტორიკოსი არ იღავეს იმაზე, რომ შამ-ანას პაჩველის დროინდელი სასარტოთი უძლიერესი საბედმწეობი იყო, რომ თავისი დამარბეველი დამტარბეხით დაღუბვის გზაზე მიყვანა მთელი აღმოსავლეთი საქართველო. ამტყად მხოლოდ იმის ხარჯანა შამანია საქობოდ, რასაც ისტორიკოსებიც და არისტორიკოსებაც ერთბაშად აღიარებენ: საქართველო შამ-ანას პირველის დროს ფიქურია განადგურების საფრთხის წინაშე იღვა.

ბევრე ეკიდა მისი არსებობა. განაფურცების გეგმის ვარკვეული ნაწილის განხორციელება შაბანაჰ პირველმა კადევაც შეძლო 1814-1817 წლებში. ეს, სამწუხაროდ, დედასტურებულად სინამდვილად, ჩვენი სოციალურ მოთხოვნად უხედურებდა და მის არც არაფრის შიშატება ჭირდება, არც არაფრის გამოკლება.

უფსკრულის პირზე მდგარი კვეყანა და ხალხი მაქსიმალური სისხვსით ავლენს თავის სახეს. ერის თვისებები, თუ იგი დამედიოის, ღირსებების სფეროს ეყრდნობა, თავის შესაფერის სიტყვას ამბობს ან ბრძოლით, ან პირში გამძლეობით, ან თუნდაც გამძლეობის უნარის გამოვლენით, ან კიდევ სპიუთი ერთად. ერის თვისებები, თუ იგი გადაგვარებისაკენ არის მიდრეკილი, უფსკრულის პირას ასევე მაქსიმალური სისხვსით ამბობს შესაფერის სიტყვას სულიერად დაყენის, ბრძოლით დაძაბუნების, ნებისყოფის სისუსტის, სიღარიბის, შედინადში მოჩაჩლებების ფორმებით. უფსკრულის პირზე კიდევ უფრო შეუძლებელია ზდება სწორხაზობრივად, პირდაპირი მოძრაობა — ანე პარამიტორულად არ წარმოიგდენება ან ერთის, ან მეორე შინაარსის თვისებათა აღწევება. ისინი ისე არიან ერთმანეთში გადახლართული, რომ მწილადი საგანგებოდ დაკვირვების გარეშე ვაარჩიოდ სად იწუება ერთი და სად მეორე, სად ერთდებიან ისინი და სად ითიშებიან. კარს მომდგარ უხედურებათა ხალხე „კუმშვებს“ თვისებათა სამოღვაწეო ასპარეზს დაბნეული ხალხი ერთადხედ ვერ ერკვევა: მოვლენებში, შტერსა და მოუვარეში, შრავლობს გურკვევით სხვის წიღებში, მშლავრობს თავის გადაარჩენის ცხოველური ინსტანქტი, ყუაილობს უარყოფით თვისებათა კომპლექსს. მოსთვის ყველაზე ხელსაყრელად ასეთი დრო. მეორეს მხრივ, უყუთის თვისებათა კომპლექსი გამოვლენებით ამბობის და მისი ბრძოლა ემსგავსება კუოლი და ბორკი საწყისების დაპირისპირებას, დიდგუნელსა და ერთმანეთში გადახლართულს. მხოლოდ შედეგით დასტურდება შემდგომ, რომელმე დაძლია, რომელმე იწვიმა გამარჯვება, რომის და როგორ გაეთიშა ღირსების მუფყველები თვისებები გადაგვარების ნიშნებს. მარტყოფისა და მარამდის იმებში სწორედ ეს ღირსება დედასტურდა. უფსკრულის პირას მავდებელი ხალხის საოცარი ბრძოლის უნარი გამოვლენდა. ამ იმებში არ შეიძლება დავიანახოთ მხოლოდდა სასაკვდილოდ განწირული ხალხის უკანასკნელი გაბრძოლება, რაც გამარჯვებით დაგვარკვევინა. არა, კაცობრიობას ინტორიას ამბოვს ერთა სრული განაფურცების ფაქტები, როდესაც ხალხი უკანასკნელ სისხლდის წყეთამდე იბრძოდა, მაგრამ მაინც ვერ გადარჩა, მაინც აღიგავა პირისაგან შიშისა და შიშ შაბანაჰ პირველზე უფრო დიდი შტერა რომი ადგით კარზე ანე დანგრეა კართავენი, ანე განაფურცდა წინეკა... უნდა ვთქვიკროთ,

რომ ამ ხალხების უკანასკნელი გაბრძოლება მხოლოდდა თავის გადაარჩენის ინსტანქტი ხელმძღვანელობდა. ერთდებელი ინსტანქტების შესაქრებელი აწუი, ჩინს, ბოლომდე იუი დამარტებითი და ერთ ძალად ვერ კრავდა გადაარჩენის ინსტანქტით აარაღისმყოფ ხალხს. ერთ ძალად შეკრება კი ასეთ დროს აუცილებელია. სხვაგვარად დიდ შტერს ვერ მოიგერიებ. მარტყოფისა და მარამდის იმებში, — დიდ სახალხო ბრძოლაში აკიბება ერთი საინტერესო და სისხლბოროტული ინტორიული კონცეფცია: ქარაველ ხალხს საუყუნეთა განმეოლებანი არაერთობელ გამოვლენილი ერკვეული თვისებები თურმე გადაგვარებელი არა ქონია. მან იყოდა, ცხადია ღალატის, გაუტანლობის, წნეობარავი დაყენის არაერთი მავალით, იყოდა უნდობლობა, ეჭვი. შურა, მაგრამ საწყისებმა განსადი შეარჩენილი და ინტორიული ფაქტების შესაქრებელში მარტყოფისა და მარამდის იმებში, — ეს საუყოფისო თვისებები ერთბაშად აწუედა. აწუედა მაშინე, როგორც კი უფსკრულის პირზე დგომა მოელი არსებით აგრძნო ეტმა. მან შვა თავის წილში გიორგი ხაყაბის პარკენება, როგორც მისი ენერჯიას სრული განსახებება და მასვე გასუვა გადამწუეებ ბრძოლებში. გიორგი ხაყაბის პარკენება სწორედ უფსკრულის პირას მდგომი ერას თვისებათა სრულ შესაქრებლად, ამავე დროს მისი პოტენციის სრულქმნელ დადსტურებად გველონება. მისი და ქართული ხალხის ცოველი კონკრეტული ნამივი ინტორიის უქმიმეს წუთებში მოთხოვის კიდევ ერთხელ უმხოველი თვლით წყაიბვას, რათა უმოვარცის ვიყოდეთ, ვიყოდეთ კერძოდ ის, თუ უქმიმეს წუთებში გამოვლენილი ჩვენი ხალხის თვისებები რა ფორმას ფლობდა და რა შინაარსს დაატარებდა. ეს გვეპირდება, უმარველეს ყოვლისა, იმის განსარკვევად, თუ რა გზით ამდიდრებს დედეანდელი ქარაველი კაცის სულიერ ენერჯიას ინტორიულ პარკენებაში, მისი მშობელი ხალხის ბუეში წყაიბთული დედაარჩი. იგი კი არ შეიძლება არ ამდიდრებდეს, არ მუშტავდეს ჩვენი პოტენციის მისგანე დედასტურებელი შესაძლებლობების მწკრივით, შეცდომების არსით, დიდი ბრძოლების შინაარსში ნადებული სიბრძნით. ყოველივე ეს — შესაძლებლობანიც, შეცდომებიც და სიბრძნეც ისევე და ისევე ინტორიის კრიზისულ წუთებში ქარაველი ხალხის ეროვნული სახის შეცნობას ემსახურება და ამიოტმაც არის დღეს ჩვენთვის გაუნელებელი ინტერესის საგანი.

მეორეს მხრივ, გიორგი ხაყაბის პარკენება ერთ საკიობს აყენებს შთამომავლობის წინაშე — დიდ შედოთან დამოკიდებულების პრობლემას, რაზეც გამოწველიყუითი ანალიზი მკერივით აუცილებელია. აქ მხოლოდ იმას ვიტყვი, რომ ქარაველი ხალხისაგან მუღამ აქილევსის ქუსლად ვაჩივებულობა დიდი შედეგებს ბუედი

და იგიალი, მათთან ურთიერთობის კულტურა, ქართველი ხალხის ეროვნული თვისებათა მწკრივში ჩამდენიმე საგულისხმო ნიშანი მწვლად აღვსობა დიდი ენერჯიის პაროვნებათა წინაშელოლობას და ეს შეუფუფუბლობა არაერთხელ გაშდარა მარეზი ეროვნული ვადარობებისა, რაც მოხულოია ზოლმე ახარეზიდან ამ დიდი შეიღების მოშორებას. ამ თვალსაზრისით ძალზე საინტერესოა დიდი მწერლების რამდენიმე საგულისხმო მონარება. პირველ ყოვლისა, ვაფა-ფშაველას ლექსი „ვიორტი სა-აქმის სურათზედ“.

შესამე წიგნი ეძღვნება ქართველი ხალხის სულიერი და ფიზიკური ენერჯიის კულტურის სფეროში გაშოვლენას — ეერძოდ, ქართული პოეზიის გზას. ქართული პოეზიის გზა ქართული კულტურის გზადაც ვეისებება, თუმცა წიგნში კულტურის სხვა სფეროებზე დაწერილთაში საუბარი არ ვგვხვდება. პოეზია, ზემო არით, ვედალზე უფრო სრულყოფილად, უნივერსალურად იერთიანებს ქართველი კაცის ეროვნული ენერჯიის ვედალ თვისებებს. ამ პოეზიის მავიტირალურია ხალხის წარმოჩენა, ცხადია, სულიერი საწყობის მასშტაბების ვანსაზღვრის ენსახურება, ეროვნული გონის არტერიის სიქანსაღვს ვეავტრინობინებს. ავი, როგორც ვადოქრული საგანი, თეადვე ვეუმარება მიზნის მიღწევამო. დავეანებება, სდამდე აღწევს მდინარების მორაზონტა, სულიერი ცხოვრების რა შრეები ამოიქვს ზედასირზე. ქართული ხალხური პოეზია და ქართული კლასიკური პოეზია ერთ კალამოტში ემევევა, ისინი ვეგანტური მენეარის ფესვებად და ტანად ვანიცდება.

ერთის მხრივ, ზეენგან ვანცდას მოითხოვს მსოფლიო ცვალიზაციის უმოთარეს ტენდენციებთან მისე შორეული თუ ახლო ნათესაობა. ეს პარობლემა ქართულ და არა მარტო ქართულ ფილოლოგიაში შეტანაღვება შეწეადილია. წიგნის მიზანი უფრო ამ დადსტრუბუნული ფაქტის დანახებება, ქართული პოეტური გონი მავტს მხედველობაში, მისე შენარჩის ვანტოტვილობა; როდის მადღებოდა ვადამახედა ამ როდის ვერწოვდებოდა თვალსაწიერი, რა ფორმით ვამოიხატა ეროვნული ტრადიციანი სულიერი მდგომარეობა. საკუთარი სულიერი სამყაროს ვანფერერობებზე წიადღან რა ახალი ტენდენციები ამოიზარდა და მისე თუ არა მან მსოფლიოში ვანდენილობა. ზღუდავდა თუ არა ქვეენას ისტორიული ბედა ქართული პოეზიის ფინტაზიის და რამდენად აღარბებდა ისტორიის მუხრუჭი ლეტრატურას, რამდენად აღარბებდებოდა ასეთ დროს თვით ხალხის ეროვნული სახე, მისე შენაგანი შავი.

მეორეს მხრივ, ვანარკვევია, ეროვნული პოეტური ენერჯია რამდენად სრულყოფილი ვა-

მოშხატვლია ხალხის სულიერი ენერჯიის და რამდენად არის იგი ლიტერატურულად ვანარკვეული. ზომ არ დავტყო მას ამოწურვის ნიშანი, თუ „გუბსწელი ხალარობის“ სხვა სიღრმეებისაკენ მიგვანიშნებს? ენერჯიის შენახვისა და ახალი ექსპერიმენტი დამოუტვია რეალურად შესამწივეი მოვლენა თუ ილუზია. „ვეფხისტყაოსანი“ შემდგომე აქვა ივრლისსმება მომდევნო საუფრეთა პოეტური სიმაღლეების არსში ჩადებული პოეტური შრეები და მომავლის შესამღებლობათა მიახლოებითა ვანსაზღვრა.

ქართული პოეტური ქვეყანა, როგორც უნარმზარია სარე, თავისევენ ვევიძის, ავი მზად არის თვალსაწიერადენად სიღრმეში სიოგნურაროს ჩენი ფაქტი და მოვავროდოს სიხარდენ, რაც ხალხის სულიერი და ფიზიკური ცხოვრების ისტორიის ვეავიოხებს, მის შესამღებლობებს ვეავინობს და მიგვანიშნებს წიადღე რასაც ვეერადნობით შორეული საუფრეებიდან მოსული ქვეყნის შევლები.

ქართული პოეზიის თვისებება, როგორც პოეზიის ნიშნები, ქართველი ხალხის თვისებათა ანახებულს წარმოადგენს და მათი ყოველმხრივი შეცნობა აადვილებს საკუთარი სისხის დანახვას. ეს პოეზია ვამოტარებელია როგორც ისტორიული მენსიარტისივის“ ვადავრეუბული მოვლენეში, ასევე ძველი საქართველოს ფაქციის საუფრეების შოან ვიღზე, ერთი სიტყვით, მის ფაქტე ფირზე აღბეჭდილია ვედალ მნიშვნელოვანი სულიერი ძეგრი.

ეომხვევა თუ არ ეომხვევა ისტორიული პერიოდები პოეზიის აღმავლობის და დაცემის ნიშნებს, მისე მონაცვლებობით ვლინდება ეროვნული გონის შენაგანი ანევებაც და სულიერი ქარისიცი, ვლინდება ვანსხეადებელი პოეტური გზა — ქართული სულის გზა და მისი თვისებების შეცნობა, როგორც ეროვნულ ხანითთან კავშირში, ასევე მსოფლიო ლიტერატურისთან მიაზრებაში მდენ აუცილებელია. ქართველი ხალხის ისტორიული გზის ვანარტების ცდიას ავი უმიდირეს წიადღე წარმოგევიდებება, რადგან სრულად „ამხელს“ დუხარჩავა სულიერი და ფიზიკური ენერჯიის მთელ მარაგს. ამ მარაგის კარნახი მთელი სისრულით იგარმოს ალია ქვეევაქმე და ერისხვან მოითხოვა ახალი სიმაღლეების დაღაშვარა.

დიდმა პოეტებმა — აკაკი წერეთელმა, ვაფა-ფშაველამ, ვადაკიონ ტამაძემ ახლოღებური სიხეხით ვამოხატეს სულიერი ძალამ რაოდენომბრავა და თვისობრივი შრეები პოეზიისა ახალ სივრცეს ათხოვდა.

ახე მოიქცევა ქართული პოეზია, როგორც ქართველი ერის სულიერი და ფიზიკური ენერჯიის ვამოხატვის ფორმა, დიდი ისტორიული მოვლენების ამოუწურავი შენარჩის არეალში.

ერთნი ვართ, ერთი გვიხმობს სათავე

დღევანდელი დღე ძიებისა და აწალაზის ბუღიაა გამსჭვალული. დღეს კრიტიკას ყველასა და ყველაფერს კრიტიკის უფლება აქვს, ვინაიდან დღევანდელი კრიტიკა წგრევისა და უარყოფის საქმე არაა მხოლოდ, თვითონა იგი თავის უმაღლეს გამოხატულებაში შემოქმედებითი პროცესი და შემოქმედების წაყოფი. ამასობაზე რა ურთაღებებს ამა თუ იმ მხატვრულ ნაწარმოებზე, კრიტიკა ცდილობს გამოკვეთოს, გააწიშლოს ის შინაგანი ზამბარა, რომლითაც ავტორი შემოქმედებს მკითხველზე, რომელსაც ავტორი აუწევს სანუკარი მიზნის, ჩანაფიქრის განხორციელებისათვის. მას ორ საკითხში, ორ პრობლემაში სურს გარკვევა: რას წარმოადგენს მხატვრული ნაწარმოები იდეურ-ეთიკური თვალსაზრისით და როგორ შეიქმნა იგი, საიდან აღმოცენდა. ამასათვის საჭირო ხდება პოეტურ სახეთა დაშლადანაწევრება შემადგენელ ელემენტებად, იდების, ფაბულისა თუ კომპოზიციის არსის გაშუქება, ამ სტიქიონის გამოკვეთვა, რომელშიც ენაირა შემოქმედი თანამედროვე განწყობილებების, შემართების, აზრის, ცხოვრების მდინარეებს, სუბირო ხდება ერთი განსაკუთრებული, განუმეორებელი პაროგნების, ავტორის, ფსიქოლოგიაში წვდომა, მისი ინდივიდუალური ბედას შემოქმედებითი განცდა, გადახარშვა.

ოთარ ჭელიძის „მდინარისა და ბავშვის სიმღონის“ გარჩევის წინ შემთხვევით არ შევეჩრდილეთ ფორმისა და შინაარსის, მშენებარებისა და შენობის მომენტებზე. თუკი რამდენიმე ფრაზის გამოთქმული აზრი ოდნავ მაინც მიუახლოვდა ამას, რისა სრულყოფილი ჩამოყალიბებაც ერთ წიგნს მოითხოვს, მკითხველი მადე დაინახავს, რომ ყველა შემოსენებელი ხაზანი ორგანულ კავშირშია ერთმეორესთან. კმატად დასტამბული მტრედისფერი „შეჩრებე“ ოთარ ჭელიძის შემოქმედების შემაქ-

მებელი წიგნია, სადაც ორმოცი წლის დაუცხრომელი ძიებანი ერთიან პოეტურ სისტემად ჩამოყალიბდა. გვიანდლებმა ამ პოეტურ სისტემაში უოვლისმომცველი, უნივერსალური ნიშანთვისების გამოყოფა, ვინაიდან თვალნათლავ ვხედავთ ამ საშუაროს არტიტრული ზილვისა თუ მხატვრული აღქმის ორ, ჩვენი თვალსაზრისით, ერთნაირად ღირებულ, ტოლუასოვანსა და აუცილებელ ფორმას. საშუაროს ზილვის ერთი ფორმა ისეთ ფერწერულ ტილოს შეიძლება შევადაროთ, სადაც უოველი დეტალი შეკეთრადაა გამოყოფილი დანარჩენისაგან, სადაც ზუნება, ცხოვრება თანამედვერულად, ნაწილ-ნაწილ არის აღქმული. თითოეული დეტალისათვის ასეთ ტილოზე მხატვარს თითქოს და ზილვის ცალკე ფოკუსი მიუჩნევა, თითქოს და სურათზე იმდენი მხედველობის ცენტრია, რამდენი ხაზანაც. თქვენ წილად ხედავთ ტილოზე აღბეჭდილი სახის ყოველ ნიჭს, ყოველ ნიჭს, დაღარულს ტოვალთა და განცდებით, მტანაქლებად, მიახლოებით მაინც იყო, თუ რას მომომქმედებს, რას იტყვის ესა თუ ეს პერსონაჟი მომდვერო წამს, მოკლედ, არა მარტო აღქვამთ შეკეთოდ დეტალების მოცემულ ერთობლიობას, არამედ შედარებით თოლად წარმოადგენთ კიდევ მოკლენების შემდეგომ განვითარებას, მოკლენათა ამ მსუველობას, რომელიც ყველაფერს შემოწვდება, ყველაფერს დააკვშირებს სურათზე ერთმეორესთან. ისეთი ვრძობა გიჩნდებათ, რომ სადაც უკავ ვინახავთ ეს ადამიანები, ეს პერსონაჟი, ეს მოკლენა, ეს გამოშეტვალებად, ვინაიდან ყველაფერი რაც ამ ტილისა თუ ლექსშია ასახული ადებულთა რეალობიდან, არის შედევო მრავალფეროვანი და ხანგრძლივა შემოქმედებითი დაკერებასა, გამოცდალებისა, დამასოვრების.

საშუაროს არტიტრული ზილვის შიორე სახე ძირეულად განსხვავდება პირველისაგან შემო-

ქმედის დამოკიდებულებით დეტალების მიმართ. დეტალებს თანმიმდევრულ ხილვისგან განსხვავებით ეს არის მათი სინთეზური, ერთდროული ხილვა.

ოთარ ჭელიძის მხატვრულ სამყაროში ბევრი ლექსი თუ ცალკეული სტროფი ვეაგონებს გაჩივრების ნისლებით ნაქსოვ, მთვარის ვერცხლისფერი შტერით დაფარულ პეიზაჟს —

მდინარის შუქი ბავშვი ანთია,
მდინარე ბავშვის ზეამოდი;
მდინარე ბავშვის, ბავშვი მდინარის
სიზმრულ ფერებით არის მდიდარი,
და საწურთროში რაც მობადია,
რაც მწვანს და მალხენს — მათი მადლია.

ვინც სცადა შევისხსნობორცა, შეეთვასა, გაუაზრებინა უველაფერი საუკეთესო, რაც მსოფლიო და მშობლიურ პოეზიას აშუქვენებს, რა თუკ მშობლიურა და მსოფლიო პოეზია სუნთქავს და არხეობს, ვინც დროულად გაერკვა სულის ტიტანთა აზროვნების შემართებლურ, თამამ ფორმებში, ვერც თანამედროვე პოეტებს გახედულ, კალწერი აზროვნების მანერა გააოჯნებს ისე, რომ ვერ გაივანოს გზა-კვალი ქვეშარტი ზელოვნების ლაბირინთებში და ერთმეორისგან ვერ განასხვავოს ლეარქნილი და უშუალო, მოქნილი, მძიმე და მაროვანი. რატომ უწოდო პოეტმა ამ ლექსს სიმფონია, მუსიკალური ტერმინის რომელია მომენტმა განასპრობა პოეზიისა და მუსიკის ურთიერთშედევან? იქნებ სიმფონიისა და ლექსის ფარდობითმა სიდედემ? სიმფონია ხომ დადი მუსიკალურა ნაწარმოებია ორკესტრისათვის და ოთარ ჭელიძის ეს კონკრეტული ლირიკული ლექსიც დადი პოეტიკობით სხვა ლექსებთან შედარებით. თუ სტრუქტურის, კომპოზიციის თანხებურებაში? ხომ არ იყოფა ლექსი სიმფონიასავით ოთხ, შინაარსითა და რიტმით განსხვავებულ ნაწილად? ვლიერობთ, რომ შედარებითი სიდიდის ვარდა ამ ლექსს ტერმინთან არაფერი უნდა აკეთებდნენ. მაგრამ სიტყვა სიმფონია ხომ სხვა ცნებისაც გულისხმობს, ერძოდ, ზგერათა მარმონიას, ზგერათა თანხედერას. აჰ, ამ ასპექტში, მუსიკალური ტერმინისა და ლექსის შინაარსს შორის წათხიარობა აუკარა. ლექსი მართლა გამოხატავს მარმონიას მსგავსებას პოეტობარებულ მდინარესა და ბავშვის არტიტრული თვალთ დანახულ ჩაობას შორის. თუმცა მუსიკისა და ლექსის მსგავსება, ჩვენი აზრით, სხვა განზომილებასაც არანაკლებ ორგანული და შთამბეჭდავია. მხედველობაში ვეაქვს პარალელი მუსიკით გამოხატული შინაარსის ანტირეტორიკობის, მუსიკალური გახებით ზოგადობისა და ლექსის პოეტობის ხილვების გამოხედულ ბუნდოვანებას შორის. „ბავშვისა და მდინარის სიმფონიას“ შინაარსი არ ვითარდება ჩვეულებრივი ლოკალური

თანმიმდევრობით, ცალკეული დეტალი, საჭმის ენობრივ ქსოვილში ტრეკტის შემკვირვრად გამოყოფილი სხვა დეტალურად შექმნილუგადებს დონეს, უზოგადეს ქარგოში კი მწოდება მისი შინაარსის, მისი ნებისმიერი თმოდევნი აზრის, პქარიის, ხატის წინასწარმეტყველება —

არ, უსმინე, როგორ აიკვლდა,
ბავშვი აფრენას ლამობს აყენიდან,
ისიც სულ მალე ვადეარდება
იქ, სადაც ჩემი განავარდება
ემათა სელას ქერაც არ წარუშლია,
რადგან არც ისე შორ წარსულშია.

შეცდომა იქნებოდა მტკიცება იმისა, რომ ეს პქარები მხოლოდ და მხოლოდ მშვენიერსა და შელოდურ, მაგრამ განცალკევებულსა და ფანტასტიურ სამყაროს წარმოგადგენენ, რომ ამ პქარების ესთეტიკა არაა შერწყმული თანამედროვეობის ფილოსოფიურსა და მოქალაქეობრივ მრწამსთან, რომ ვერ პახსობს იგი ეპოქის სულიერი არძახილს. ეს ლექსი რომ მხოლოდ სიტყვის არტიტრუზს, ეფფონიასა და უჩვეულო ხილვებს ემსახურებოდეს, ვერ აღძრავდა თანავარძლობისა და აღფრთოვანებას ჩვენში. მხოლოდ არტიტრუზში, მხოლოდ დაბვეწილი ენა, ფერები თუ მოხატულობა არ არის საყმარისი ზელოვნების დაად ტაძრის ამოსაყვანად. ამის მოქმენი ვართ ჩვენ ყველგან, მშობლიურსა თუ მსოფლიო ლიტერატურაში.

ოთარ ჭელიძის პოეზია საღი, დაწმენდილი პოეზიაა, რომელშიაც ვონებითი პერატისა და დეკორაციების მიერსკობი თანხმობაშია წარმოსახვისა და ფანტაზიის კალეიდოსკოპთან. ამიტომია, რომ იქაც კ, სადაც ლექსის ლოკალა ფანტაზიისა და ვარძობის ქარხობალაშია მოხედრილი, ლექსის შინაგანი სტრუქტურა, დედაარსი, იდეა შერუფეველია, არ იხდება და ნამსხვრევეების ქვეშ არ იყოლებს პოეტს —

ღამით შეკოვლებს მთაში მდინარე,
ღამით შეკოვლებს ბავშვი მძინარე
იღუსრულეველ სურვილს, რომელიც
მშვენიეა მარად შეუცნობელი,
რისი აბღნაც დღემდე მწადია —
ორმოცდამეცხრე წელიწადია.

მდინარე ბოჩაგის, კვენსას ამხირებს,
სადღაც შორ ზღვაში შესვლა ამინებს;
სისხლში უყვიის ბაღს შეუგნებლად
სინდუმის ზუსისთან არშეგუება;
ეს არც სიბრძივე, არც სიკვდეა,
კვალდაუშნველად წასვლის შიშია.

ჩვენ ვიციით, რომ უველაფერს ბავშვისა წვეტს, რომ ძალზე ბევრს ადამიანის ცხოვრებაში ბავშვობის თანხედვლუბანი განასპრობებს.

ჩვენს ეპოქაში ბუნებრივად, სწრაფად, საკითხის და-
ყენებისა და გადაჭრის ეპოქაა, ნოსტალგიური
მოლოინად ჰუმანიზმისა. ადამიანის სული
ბუნებრივად, ბავშვობისაგან რეტროსპექტიული სული,
განვლილი ცხოვრების პოეტური განცდა-გაზრ-
ტა მისი ერთ-ერთი კარდინალური საკითხი
გახლავს. ჰუმანიზმის ანტიკვირებს ამ გზის პო-
ეტური გაზრტა მთარა ჰელიძის „სიმღერა-
თა“ —

ბავშვს და მდინარეს რა აქვთობრებს?
ერთს ჰუმანიზმს და მედღეს ერთიც, მეორეც
მდინარე, ბავშვი და მე — სათითაე —
ერთნი ვართ, გვიშობს ერთი სათავე:
მედღს ნუ სდევს, მდინარე მინა ბევრია!
სცადეთო! ცდა ბედის მონახვერეა.

დაკვირდით ცხოვრებულ ტრაგიკებს: გონე-
ბითი, ანალიტიკური, ფილოსოფიური ელემენტები
თითქმის მოლიანად გახსნილი აქ ეპოქიური
ფუნდამენტური ელემენტებში. პოეტნი არ ადა-
რებს ბავშვს მდინარეს, არ ეძებს მსგავსებას
მდინარესა და ბავშვს, ზღაპრს და სიბერეს შო-
რის. პირაქით, იგი ღრმად არის დაქვრებული
მდინარისა და ბავშვის შინაგანი არის იდენტუ-
რობაში. სწორედ ეს ძალეში, სუბიექტური ჩად-
რმავება ჩაღლისა და მდინარის ობიექტური რეა-
ლობაში ანაქებს ლექსს ინტუიციური დამყვრე-
ბლობის. ოთარ ჰელიძის „ბავშვისა და მდინა-
რის სიმღერა“ დიოთარაშია ადამიანის: მთის
მდინარესავით წინადა ჩვილის სული, დაბადე-
ბით დაქვრება მას უსაზღვრო შემოქმედებითი
ენერჯია, შენების სურვილი მედიან არწევსუ-
ბის, ერთს მესხობრებაში კვლის დაჩვევის რანი.
აქ, ამ ლექსში, მედღს, მედღისწერას ჩამორთმეული
აქვს ადამიანისათვის ცხოვრების გზის არჩევის
ფუნდამ. ადამიანი თვითონ არჩევს საკუთარი
ცხოვრების გზას, ვინაიდან თავისუფალია იგი
თავის არჩევანში. პირაქების ეს ეთიკური მო-
ქალაქობრივი თავისუფლება, თუკი ჩვენ სწო-
რედ გავიგეხ ავტორის ჩანაფიქრი, არის ცხო-
ვრების მდინარებაში, ეპოქისეულ მოვლენათა
განვითარებაში შეტრას თავისუფლება. არაფერი
აქვს მას საერთო განმარტობისთან, პირაქენ-
ვის საზოგადოებისაგან თვითმოყვრისთან. მი-
ხი თავისუფლება სახეცა მომავალ წელთა წინა-
შე პასუხისმგებლობით.

ცნობილია, რომ ჰუმანიზმი შემოქმედების
საუფლო რაიფგანოა და უსრტეტი. შემოქმედ-
ბის არსობის გამოილდება სათქმელი, თემა, პრა-
ტიკა, ვინაიდან მისი ორიგინალითა თავისთავად
გამორიცხავს შტამებს, სტერეოტიპებს, გამოკრე-
ბას. ხალხი ნიჭისთვის ნებისმიერი საგანი, მო-
ვლენა, განცდა, ეპოქია, განწყობილება განსა-
კუთრებული, განუშორებელი მხატვრული სა-
ხეა, ამ ხილვის ფართო, განვითარებული გა-
ვებით. ნუ ეტყვი შეითხველს, რომ პოეტნი ხარ
და როგორც ვეღა პოეტნი ამ მომედ გუყვარს

ბუნება, რომ სწრაფად გავიწყდება კარგი სი-
რა ცხოვრებისეული წარაღმანი, ნუ ეტყვი,
რომ განვებამ მკვნიებარე სულისმდინარე
გრანობით დაგვიჩლოვო, მექმნივეს მსგავს
ზე კარავდ ვენის ადამიანის დანიშნულება და
ცხოვრების მიზანი, რომ საგანა მხატვრული
განვლდგეულება ბუნების შემოქმედების ანა-
რეალია და ამიტომვე თანაურტანობ, ავირდები
მას ასე დიფინებით, ამიტომ სწავლობ ურველ
წამს, ურველ წუთს ბუნების სულიერისა და ფი-
ზიკურ არსს. ნურც იმას ეტყვი, რომ შენი თა-
ვლიაქვებთა მავანსა და მავანს სწრაფ სისხლტე
გონია. უმხარი მოლოდ, რომ

ახლა ღრუბლებიდან არ. ცისი,
მავრამ შეწყვეტალი წვიმა
წუხელ ვალუმული ცაცხვის,
სველი შტოებიდან ცვივა...
წამლის წვეთებივით ჩემში
კირავს, აყრწივებს მხარებს,
წვეთებს გავიწოდებ მეშვი,
როგორც წუთისოფლის მგზავრებს.
წარბის შეურხველად, წუნარად
ეღვევარ გაშვებული ხელით,
სველი შტოებიდან წამლად
წვეთის ჩამოვარდნის ველი.
ზე მე მოდარაქვ ელდა
რეცხე აფეთქებს კვირტებს,
ვილაც მოქალაქე დგება,
ხელში შეურთანს მივდებ...

შეითხველი უფრო დაგვიტრებს, უფრო გავ-
გებებს. ბევრია ოთარ ჰელიძის შემოქმედებაში
ისეთი ლექსი, პირველსავე პქარიადან რომ ხი-
ხლავს შეითხველს სტილის დიკონურობით, ცო-
ცხალი, მიატარავებული მოტივით, მოულოდნე-
ლი ანტირომანტიკით, ასე ვთქვათ, წარსულის, აქ-
მისისა და მომავლის სპირიტობრივი საკითხით.
არ, ერთი მრავალთავანი —

წუხელ მოვიკალი თავი
და ძლივს შევიცანი ის ხმა,
რითაც გამაღვიძა ღამით
ჩემმა საკუთარმა სისხლმა.
ზე მე წამომავლო წუხელ,
გულის სარკველებზე ცემით,
რადგან შეწამული, შწუთხე
სითხე ტესალია ჩემი.
ახლავ გავუღრმედი კარებს,
მავრამ დასაღრუღო სისხლის
ადრე გამომეშვა გარეთ
გამათავისუფლებს? მიხსნის?

როგორც პირაქებს, ამ ლექსის ავტორს, არ
შეეძლო განეცადა საკუთარი ანდიაღუაღური
დაღრუღის ტრავდელი. მოხუტდავ ამბია, ეს ხი-
ხლავს ახრა, ეს იღვა ამ პქარებში საინტე-
რესობა ანდიაღუაღურიტებული ცხადია, რომ

მხოლოდ პრაგმატული, ცხოვრებისეული გამოცდილება, ჩვეულებრივი, გარდაუვალი და კანონიერი გარდაცვალებისა თუ არახუნებრივი, აღმასწავლებელი სიკვდილის სუბიექტური ქვრივებაა არაა არა აქნებოდა საქმარის უოფენა-არყოფნის ასეთი წარმორჩენისათვის, აქ, როგორც „მერტვის“ ავტორის მიუღ ჩოგ სხვა ლექსში, თავს იჩენს, თუ შეიძლება ასე თქვას, პოეტის ფალოსოფიური დერია. მიუხედავად ამისა, რომ იგიომკვდილობის არსებობა, ნაწილადგეო, არახუნებრივი სიკვდილის უარყოფა ლექსში საკმაოდ ცხადადაა გამოკვეთილი, იგი მაინც შეიძველისადმი მიმართული კითხვით შეავრდება და ამიტომაც იხილავს ჭერ ამ ნადავლის მოხინა, ჭვას, ხაიდანაც, აღზოთ აიღო სათავს, ხაიდანაც აღმოცენდა ო ქედილის დაინტერესებულება ამ პრობლემის ფალოსოფიური არსით და შერე საბოლოო პასუხის გაცემის პოეტის მიერ დას. მუღ კითხვებზე.

ცნობილია, რომ ზოგჯერ პოეტური გამოხატვის განსაუფორებლად რადიონარებულსა და სხვებ უნარებში კრიტიკა ისეთ ღრმება და იღუშად შენარის აღმოჩენის ხილზე, რომელზეც თვით ავტორს, პოეტს, მხატვარსა თუ კომპოზიტორს საერთოდ რა აქვს წარმოდგენა, თორმის მინი აღნიშნავს, რომ მისი ერთ-ერთი ნაწარმოებია, რომელშიაც კრიტიკოსმა საოცრად მნიშვნელოვანი რამ ამოიკითხა, თურმე გაყავლებით მტერ უოფალი, ვიდრე მის გვონა. ჩვენ არადერის ვხედავთ ითარ ქედილის პოეზიას ისეთს, რაც იქ სინამდვილეში არ არის. პოეტა უშუალოდ განიცდიდს ბუნებას — მიუღი მისი მომხიზღულობითა და ტრევილით, ცოცხლობს არსებობს, მოქმედებს განწყობილებათა და აღტკინებით და როგორც შემოქმედს ამ შეუძლია პოეზიის, მუსიკის, ფერების ვარშე სიყოფილზე, როგორც შემოქმედი უარყოფს იმ თავისუფლებას, რომელსაც ნიჩვანა სოავაზობს, რამეთუ ნიჩვანაც თავის მხრივ მხოლოდ იმათ უღებს კარს, ვინც კრიტიკარულად უცხადებს უარს ვეღვასა და ვეღვადერის, ხელგვენის ჩათვლით.

ეყოლი და პატიოსანი, შეიძლება გვიტარას აქ შეიხვედმა, გვიანსმებოთ, რომ ითარ ქედილის „სახსლი“ თვითმკვდილობის მუდისტურა ინტერპრეტაციის რაციონალური უარყოფა თუ არა თვითმკვდილობის უარყოფის პოეტიზირებული სახე მაინცაა, მაგრამ არის კი ეს სხვებ, ეს განუფილებული იდეა ითარ ქედილის პოეტური სისტემის ირგანული ნაწილი და თუკი არის, როგორ შეიღებოდა იგი პოეტის ხუღში, რათი საზრდობიდა, რა საერთოდ აქ პოეტის თავისუფალი მხატვრული თვალსაზრისის საუთარება და რა მოიტანა შემთხვევამ სულიერა მდღერარებისა და შემოქმედებითი ეგზალტაციის მომენტში?

როგორც ვეღვას, ჩვენცა გვაქვს საყოთარი მარწმისა და საყოთარი მხატვრული გემოვნება და ამიტომ არ შეგვიძლია ვეღვადერი მივიღოთ,

ვეღვადერი ერთნარად მოვიწინოთ ითარ ქედილის შემოქმედებაში, მაგრამ უნდა შევხედოთ ვართ, რომ ისიც კი, ვინც კრიტიკარულად უარყოფს „მერტვის“ ფერკულეზე, ინტერესით წარსიხავს ამ წიგნს, რომელსაც მხოლოდ თვით-ვეოფადი არჩვენის მიხერა თუ აღძრავს ხილზე აღმინაში. ამჟარა უფერულობა ვერ იწვევს შეიხვედმა კრიტიკული არსის გამოიქმის სერვალს. კრიტიკულ არსს, როგორც წესი, მხოლოდ იმაზე გამოვტკმათ, რასაც არ ვთარნხმებით, მაგრამ რასაც ვაფხვებთ, რის მიმართ ერთგვარი პატივისცემითაც კი ვართ გამსვენდულნი.

ქეშმარიტი პოეზიის ერთ-ერთი ნიშანდვისება ისაა, რომ ისეთ შემთხვეულებას სტრეებს შეიხვედმა, თითქოს პოეტია, ჭერ კიდევ მაინც, საწარმ საბოლოოდ დააზურტებდა სათქმელს, შეუცნობლად გაუფვა დაუოებელ სერვალზე, ენაში გაბუნდგმული ავთატებული არაი. დედა-არის ჭერ კიდევ სადღუშლია, ჭერ არ გადმოღვარია ქაღალდზე თხილი. ცოცხალი განცდა, ეს კი ნათლად ხედავს, თუ როგორ ამოსება გვიანი შემოდგომის ფოთილი კარზე მომდგარა წამოთის აღმასური ქიხლით, ხედავს მუსს, ხსენიოთ ციალით რომ ამიღის პორაონტიდან და აღიღებს ვეღვადერს აღმინიდან პატარა მწერაშდე, ნეტარებით სეამს უოღისმხლე გახუფბულს მართიბელა არიმატს, ნეშომალისა და ლორკეპი ნეარის, წებოვანი კვირტებისა და გაფუფბული მაქის, უოჩივარდებისა და გაშლილი სერციის ერთმანეთში არეულ სერწელს, ხუღგანაზუფი უსმენს საწყარის დიდი ქორის მარმინიულ მებებს. მიუღი ეს მშვენიერება თითქოს სანწელით იყო მოცული ჩვენთვის, თითქოს დაქარგული იყო აი, ამ ბრწყინვალე გაფურჩქნისა და ვეავილობის მოღიღინში —

ერთი დღით თოღლის ძეგლი დამიდგით ჩემი საშობლოს დედაქალაქში, მოვარდეს დილა ცვერი ამინდით, გვიან მომბზრდეს ჩემთან თამაში. ნელა დამადნოს შშის ეღვარებამ ჭადოსანივით გულთამხლეველი, უჩემოდ ვაზრდილ შეიღს ეეღვება შეღბში მესროლის გუნდა პირველი. მსებზეტი ძეგლი შეუღირსება, მზრებზე სამძიმე რადგან არ მაწევს, პატარა ბავშვის ხელის შეგება მიწისძვარასავით შემამარბაციებს. სინთლეჩამქრლ თოღლის ბაბუის ქვიღნებს ნაშვირის შეი თვალეში, ერთი დღით ეიდგე ასე ზღაპარულად, შერე ჩაუღნებო, ჩაევიღლებო. ერთი დღით... შერე ვეღვამ გამოთლოს, ჭარმა მომგლოქოს თეთრი ფაფარი, კიდევ მოუვალ ჩემ საჭართველოს, გაინად რიცა მოვა წამოთარი...

ყოველგვარი თუა ჩვეულებისამებრ ანტიოტ-
 ზის შობის და რაც უფრო მეტ უზრადღებას ვუ-
 თამობთ ამ თვისზე, ამ თვისზე თუ იღივს დახვე-
 წასა და რაინობებს, რაც უფრო მეტად ვან-
 თითარებთ მას, მით უფრო ანადღედავან ანტი-
 თვისზე გაღვივება. ანტიოტის შემოკრა ჩვენი
 აზროვნების, ჩვენი ხედვების სფეროში. პო-
 ეტური ასოციაციების, წარმოსახვისა და ლო-
 გიკის შინაგან სამყაროში თუა და ანტიოტის
 ისევე განუყოფელია ერთიმეორისაგან, როგორც
 სიყოფისა განუყოფელია სიკვდილისაგან, სედა
 — სიხარულისაგან, შეხუნთვა — ამხუნთვი-
 საგან. უდიდეს როლს თამაშობს პოეზიაში ერ-
 თი შეხედვით ურთიერთგამორიცხველ ცნებათა,
 ხელვათა, განწყობილებათა პარამონული შეხა-
 შება, გადამწყვეტ ფუნქციას ასრულებს ნების.
 მეტა მხატვრულ სისტემაში ნაარსობისა იღე-
 შენების შედარება თუ დაბრუნება. თვისი-
 სა და ანტიოტის მიუყვარებელი გაზრების
 შედეგად სინთეზს ვღებულობთ. ოთარ ჰელი-
 ძის შემოქმედებაში, რამოდენიმე გამოჩაღისს
 გარდა, რეალურისა და წარმოდგენილის სინთე-
 ზი, მითოდგოგურ, მეტაფორულ თუ სიმბოლურ
 სახეთა რთული, პოლიმეტრული ურთიერთდა-
 პირისპირება და ურთიერთშედგენა არასოდეს
 მოკრდება უთიქოდ, დისპარმონიული გამონა-
 განწყობილებათ. ლექსი „ერთდღიანი ძველი“
 ამაზე შეტყობებს. სტოკურის სიმშვიდით შე-
 სტეკრის პოეტის ცხოვრებაში სხვადასხვა ფაქ-
 ტურ, ლოგოურ გარდუვალობას ისეთ ლექსე-
 ზში, როგორცაა „ღამის ცეცა“, „მედა“, „მო-
 ვა, მოვარდება“, „უხსარულობა“, „როცა ჩავ-
 ფიქრდება“, „მ სექტემბერი“, „მედი ფოთო-
 ლი“, „ცა როცა მემდგირევა“, „ხავეზის შვით-
 ხება“. თუმცა აქ ამასაც უნდა გაესვას ნაწი,
 რომ დახადების, შენების შედეგობის, სიყვითის,
 სიხარულის, ერთუღებობისა და ნეტარების სა-
 პირისპირი თემაზე მედიტაციები არ არის ნიშ-
 ნდობილია მხოლოდ ოთარ ჰელიძის პოეზიისათ-
 ვის. ნიშნდობილია, განსაკუთრებულად დამა-
 ხანიათებელია მისთვის მოკლეწილა, სავანთა გა-
 ნწყობილებათა თავისებური გააზრების მანერა,
 როგორც ცალკეული თავისუფლად იმპროვიზე-
 ბული ხილვები რეალიზისა, კერძო, სუბიექტუ-
 რი ასოციაციები, ასევე ტრადიციული, კარგად-
 ცნობილი, ყველასათვის გასაგები ხილვებისა,
 და საყოთარი ასოციაციების სინთეზი, მათი ერ-
 თან სისტემაში თავმოყრა, ერთ ფოკუსში გაე-
 რთიანება. „სახლი“, მავდითად, არა მარტო
 იმიტომაცა ორგანული ოთარ ჰელიძის პოეზიის
 ხათვას, რომ თემატურა, ფსიქოლოგიური ან-
 ტიოტისა „ხავეზისა და მდინარის სიმფონიისა“,
 არამედ იმიტომაცა, ან თუნდაც უფრო იმიტომ,
 რომ ზოგან იღევა აქ ისეთ კერძო, სუბიექტუ-
 რი ასოციაციებშია გახსნილი, როგორცაა სისხლის
 მეტაფორული გაიგივება ტუხალთან, პოეტების
 მეტა „ქობრეულ რითმისათვის ლექსიდან გაგდე-
 ბული“ ვულის საყმოდ არაორდინალური და-

კონკრეტებს, მისი შემდგომი მხატვრული ინდი-
 ვიდუალიზირება, ან კონკრეტული მხატვრობა
 რომ თავიდან იცილებოტ შეხედულებების
 რომ ინტერპრეტაციასთან, რომელსაც ვხედვით
 „ნათელმხილველში“.

წრალებს, წყნების გალიაში
 უკუნით და სისხლით გაღუშოლი,
 მას ჯერ არ უნახავს გარეორი —
 სამყაროს ანგეში ტალიშვილი...
 ეწნაბატ ლამეში ტუსაღობის
 უშეშო ბანძარმა დაბარბავა
 შიენილი წყვილიადის, უსახობის
 და წვეილი საჩქველის ანაბარა.

უზრადხადების აქ ისიც, რომ მთელი ლექსი,
 მისი ზოთივე სტროფი ვულის პოეტურ ინდი-
 ვიდუალიზირებას წარმოადგენს. აი, შეტონიშის
 უცნაური განვითარების კიდევ ერთი მაგალი-
 თი:

უშვეო წყარამით დასიცილებლი
 ნეწებლის გალიას პატიშარი
 ძეა-კლდეებს ასეღება გასიცილებლი
 და აღარ ურჩება სიტყვარაი...

დაუბრუნდვით შიავარ თემას, „ხავეზისა და
 მდინარის სიმფონიის“ იდეურსა და ესთეტიკურ
 ანალიზს. იგივე კითხვა, რომელიც გავიჩინდა
 „სისხლთან“ დეკლარაციით, ზუნებრივად გვან-
 ნდება ეხლა „სიმფონიის“ არსზე მსჯელობისას:
 არის თუ არა „ხავეზისა და მდინარის სიმფო-
 ნია“ ორგანული ნაწილი ოთარ ჰელიძის პოე-
 ზიისა, მონაღეჭია იგი, შემთხვევითობამ წარმო-
 შვა, ანადგოვან, დასესხებამ, იმიტაციამ, თუ ნე-
 დი, ფრანკილად აკრებდა ძალას პოეტის გონს,
 ისე ღვიოდა, ისე მოდიოდა მისი სულის უღრ-
 მისი შრადან, როგორც ღვივას და იზრდება
 შობის მცენარის თესლი თბილსა და ნოყიერ ნი-
 ადაში? „ხავეზისა და მდინარის სიმფონია“ რომ
 ოთარ ჰელიძის პოეტური აზროვნების ლოგიკურ,
 ორგანული ნაყოფია, უპირველეს ყოვლისა,
 იმით დასტურდება, რომ მისი ლექსების ერთ
 ცალკეში ხავეზი ამ საყრდენ ცნებას წარმოად-
 გენს, რომელიც თითქმის მთლიანად განაპირო-
 ბებს მასში შემავალი ლექსების იდეურ სიღრ-
 მესა და ესთეტიკურ მომზადებლობას. სიტყვა
 ხავეზი, ხავეზობის ცნება აქ უწინაღების მითის
 სიმბოლურება აუჯანლელი, ტაშა, ზღაღღებუბელი
 ღვივება ან, თუ ვნებავთ რაღაც მავიურა, მავ-
 ნიტური ძალა. ავიღოთ თუნდაც „ხავეზის შე-
 კითხვები“, სადაც დასაწყისში რაღაც სიმბოლურ
 გზას ადევნებუბელი მამა-შვილის საუბარი ძალზე
 გვაგონებს პოეტის საუბარს საყოთარ თავთან,
 საყოთარ ხავეზობისთან, რამეთუ ხავეზობა, ხა-
 ვეზური სიწმინდე მასშია და მისი გამოცდილე-
 ბა თუ სრულყოფილი, მომწიფებუბელი ტალანტი
 ამ სუბიექტური ასოციაციებით გაქერბული კო-

ახვებში, რომელსაც ხავეში უცვამს მშობლებს ანაწიად:

- მიღის, მიიბიჯებს ქვებზე,
- მაშის ეყოფებოა ხავეში:
- მტკარი ცეროდნა თუვზეს
- მიფათ უხარკნარ ჭღეაში?
- ფიქვი ჩაოყარდა ცოდან,
- ხავეში დასაქერად ცვა:
- მაშა ზემებულეში ცვივა?
- ხომ არ გარღვეულა ზევა?

შემდგომ პოეტის გორება მთავრდება და ხავეში უშუალოდ ედება სხვა პარონების, სხვა ინტელიტის, სხვა უსიქიისა და კარნაჟი კაცის სიცოცხლის გზათა თვანობრივ სხვადასხვაობასა და დიალექტურ რთიანობას. ერთგვარა რდამენტურა სიფეთის მიუხედავად ეს ლექსი, ასე ვთქვათ, სურათზე, იბეჭტვე მონაროული ერთი ფოტოსითა და ახალგაზრდობისა და სიხერის ურთიერთგვეგობით, ახალგაზრდობის, ხავეშობისა და სიკარნაჟის ერთიანობითა გადასვლით, სიცოცხლის განუწყვეტლობის იდეით „მღინარისა და ხავეშის სიფონიანს“ ესწორება. შეიღისა და მაშის ცხოვრების გზათა გარდაუვალი დაცილებისა და ასევე გარდაუვალი განუწყვეტლობის იდეა განსაკუთრებული ატანტრეშით ლექსის ფინალურ პქარტში ხაყნარდება:

არა მაშისა სხვა ცა,
 შეილი შემურტა სხვა ცის,
 უწყის მომავალსა კაცში
 ფიქვი მიიფილი კაცის?
 მაშის თმებისფერი ნისლით
 კრთება მწვერვალების წყება,
 მოკლე თედაღმართი მისი
 ხავეშის შეკითხვებში წუღება...

ღირსურა ლექსი ეოველთვის გამოირჩეოდა ფორმის ლაკონობისა და იდურა მასშტაბურობის შერწყმით. ჭეშმარიტ ლირიკის მთავარი ნიშანთვისება სწორედ ეს არის, რომ მისა შინაარსს, მაქსიმალური ლაკონობის მიუხედავად, ამოუწურავია რიტმისა და რითმის მიცოცხლებელი ძალით დანაშული ზევაი საკმა ღირსურა ლექსში ნაირ-ნაირი ფერტებით ფორტქნება და თუკი ჩვენ ეხლა იფეოდირის მხავსად ქვირტას ქვასიან ვახედავთ ხინათლის შუქვე ითარ ჭედიძის „ხავეშის შეკითხვებს“ და შევატერებთ მას ამ მდგომარეობაში, საიდანაც იგი სინტიფით ირედაღეს სინთლის ბრქევილა სხივებს, დავანახავთ რომ რიტმი ამ ლექსის მხატვრული ძალის ერთ-ერთი უმწვენიერესი გამოხვევაა. პარსოდის თვალსაზრისით „ხავეშის შეკითხვები“ რვა-მარცვლიან ქართულ შარს წარმოად-

გენს, მაგრამ განსხვავდება როგორც მაღალი შარსისაგან, ისევე დასლისაგან, ვინაიდან მაღალი შარში ტრადიციულად „მეტრულ“ მხატვრულად აღტრთოვანება ქართულად — ტრადიციულად აღტრთოვანება, აქ კი რიტმი ისეთ ინტონაციას, ხასხობარს ინტონაციას ქნის, რომელიც თითქოსდა შესაძლებელია აღქარტებელი, დინჯი მხატვლობა ეოველგვარ თენაზე, პარსოდისა თუ სკიოხზე. ქართულ პოეზიაში შემოხული ზევაი ახალი რიტმისაგან განსხვავებით, სხირად უცნო სეულად რომ რტება, ითარ ჭედიძის ეს რიტმი ქართულად ვერსიფიკაციის ტრადიციულად გამომდინარეობს, მისი განუთარება, მისი რიტმული საბეცვალეობაა. ამ რიტმიითა დაწერილი ითარ ჭედიძის ისეთი ლექსები, როგორცაა „მამლიტ გონაშული მღერის“. „ოღის ოღა“, „შურთანა წყობა“, „ხავეშის შეკითხვები“, „ქოლგინაი გოგონა“, „ეაღბი თანგარტნობა“, „უნასრულეობა“, „რვა სეტქმებერი“, „ერთიელ გასასკდოში გული“, „ძვილი რქვევიში“, „თარღის დაქარგვა“, „მე და ნატკრისთვალი“, „ხავაზუხული წარმოადგენა“ და ქრავალი სხვა რადგან საქმე რიტმს შეებო, შინაშეწონილი აქნება, კიდევ შეეჩრდეთ რამოღინეში მომტრის ამ სკიოხთან დაკავშირებით. ითარ ჭედიძის პოეზიაში ესვედებით თმარცვლიანი პქარით დაწერილი ლექსების ისეთ ვარიაციას, რომელიც სკიოხოდ არ შეგვხვედრია ქართულ პოეზიაში. ცეზურათა გადაადგალებს გამო ასეთი ლექსებში შეეერთად გამოყოფა ტრადიციული თმარცვლიანი ლექსებიდან, ვოქავთ, ჩვენა ნარკვევის მთავარი საგნიდან — „მღინარისა და ხავეშის სიფონიიდან“. აი, ამ სტილში შესრულეული რამდენიმე ლექსი: „კუშურდოს ტარა“, „ნათეღმბილელი“, „გიორგი ნატრშვილს“, „შეოღგომის რველიანტით ფრტელი“, „მერტე“, „შეილით განკითხვა“, „ნუ მოთვლი“, „ცა როცა მერტევა“, „რეულმა მონაროულ კორტიტა“, „სასწაულის მოლოდინი“. აქვე უნდა აღინაშნოს ასეთი ფაქტიც. ითარ ჭედიძის მთელ რივ ლექსებში, მაგალითად, „დღეამიწა და საქართველში“, „მისტიკაში“, „რღის შორეულ ყვათელეში“, „აღსარებაში“, „სრბლიანტში“, „შარსინდელ წუღილეობაში“, „საქართო მონტაში“, „სანაშულის ხავლობელში“, „წაშლილ კაღში“, „შვილში“ სპოვანია მონაცვლითა თმარცვლიან პქარში 3+4+4; დედა მიწას უქარტება) შარსის უღიღამო მაქსიმეა, რომლის წარმოშობაც, აღბა, დრომ, დამახულიან, დინაშიამ განამარობა, ესენება აქ განუთარებულსა თუ გამოხატულ აზრს. ამ რიტმიით დაწერილი ლექსის მხატვრული იდეა ისეთი შთანტედილებას სტოვებს, თითქოს სხვა მერტრულ სისტემაში წარმოადგენილი საგარტობლად დაქარგავდ მკითხველზე ესტიტყური შემოქმედების ძალს. ახალი მელიოდორობას სერს ლექსს აგრეთვე ქართულ პოეზიაში ვარცვლებული 8+7 მარცვლიანი ლექსის შეეცლა 7+8 მარცვლიანი ლექ-

სით. ასე დაწერილი მაგალითად „საქართველო“ (კანტატი); მრავალთვიანი ნაწარმოები, რომელიც თავისებური მელოდურობითა და მრავალთვიანობით შესაკალური კანტატის ანოციაციებს აწვევს. თითქმის ამავე რიტმითაა შესრულებული ვრცელი პოემა „ზუზა იდორა ანუ კოლხელი მეგობარი“, ხოლო ისეთი ლექსები, როგორცაა „უფა აღმაშენი“, „წინ ვახტომის ცდუნება“, „შესაკალური გეოუდი“ და სხვა მთლიანად ამ მეტრის რეალიზაციას წარმოადგენენ. და ბოლოს, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ პოემაში „რემი მაგისტრის არე“ გამოყენებულია პოეტის მიერ ქართულ პოეზიაში დამკვიდრებული ამაღი მეტრების სამივე ნაირსახეობა.

რ. ქელიძე თავის აზრს, თავის კრდოს პოეზიისა და რიტმის ურთიერთშემართებისა და ურთიერთშეპირების თაობაზე გამოთქვამს ლექსში „რიტმი და რითმა“. მას ზეგან, რომ მხოლოდ საკუთარი რიტმით შეიძლება გამოითქვას სიტყვით დაუფიქსირებელი ცნება, რომ სხვის ხმას აუღლა ე. ა. ენიგონობა, მიმამყველობა მთლიანად თუ არა, ძირითადად მიიწესაკუთარი, ახალი რიტმის უქონლობითაა განპირობებული, რომ „მოგდებულა“ ე. ა. სწრაფმხარებული, ვაცვეთალი რითმაც მხოლოდ რიტმის შევევობით შეძლებს გაბრუნებას.

ის, რაც ლექსად თქმული თითქოს არც კი შეიგრძნობა პარადოქსად, პაროზის ენაზე თარგმნილი და გააზრებული აქვას პარადოქსია. განადოქსია არა ამიტომ, რომ ჩვენი სტატიის ამონახველ წერტილად ოთარ ქელიძის პოეზიიდან „მდინარისა და ხავშის სიმღერა“, ტრადიციული ათმარცვლიანი მეტრით დაწერილი ლექსი, ავირბათ და ამით ძალაუფლებრად მივანიჭეთ მას განსაკუთრებული პრიორიტეტი ახალი რიტმით შესრულებულ ნებისმიერ სხვა ლექსთან შედარებით, პარადოქსია იქითომ, რომ რიტმი თავისთავად, სხვა მხატვრულ აქსესუარებთან ორგანული კავშირის გარეშე ძნელად თუ მიანიჭებს ლექსს იმ თვისებებს, ამ ძალს, ამ თვითმყოფადობას, რომელზეც ოთარ ქელიძე გვესაუბრებს ასეთი ლირიზმითა თუ თავდაფიქვებით „რიტმისა და რითმისა“. მოგვიტეოს ვეღამ, ვინც საკუთარი ენერჯიისა და დროის უშეტის ნაწილს ვერსიფიკაციისა თუ საკუთარ რიტმის კვლევა-ძიებას ახმარს, მაგრამ უნდა ვაღიაროთ, რომ ლექსის იდურ-ესთეტიკური რაობის კონსტრუირებაში ორიგინალურ ხილებსა და ღრმა და გაბედულ აზრს გაიცადებით უფრო მნიშვნელოვანი ფუნქცია აკისრიათ და გაიცადებით მეტიც შეუძლიათ, ვიდრე რიტმს.

რიტმის ელიმენტი უკვე ხელოვნებაში ვლინდება, მაგრამ მისი წონა, მისი მნიშვნელობა სხვადასხვა სფეროში სხვადასხვაა, თავისებურად იჩენს თავს ლექსის მეტრი და ლექსის ე-

ფონია, სერთოდ, შესაკალური მეტრის მიღწეა, შესაკის სპირისპირო მხარეს იფერდება, ლექსის სიცოცხლე სხვა, პრინციპულად აპარატურ დროში მიედინება. რაგინდ თვითმყოფადი მეტრით არ უნდა ხასიათდებოდეს ლექსი, ჩვენ ვერ აღვიქვამთ მის მომხიზველობას, თუკი არ ვვიცოდინება, რაზე აქ ლამარა, არ ვვაცოდინება ის ენა, რომელზეც ლექსი დაწერა, რა. მეთუ პოეტურია რიტმი თვითმქარა ხაზიდე არ გახლავთ. „რეგორც ეფინება მთებზე ფიქვი ურშემის თოვლის, იმ ხმის აედერებას შევძლებ რიტმით უპირველეს უკვლავს.“ — ამზობს ოთარ ქელიძე. ეს სიტყვები ყურადგებათა. რაღაც შენაგანი ხმა, რაღაც მხატვრული აღლო ქარანახობს მას აქ, რომ რიტმი უნაზესი, უნატოფესი, ძნელად შესაშრევი და ბევრისთვის სულაც შეუშრეველი რამაა პოეზიის აქსესუარითა ქარგავს. თოვლის ფიქვების შრიალის მსგავსად, რომელსაც საერთოდ ვერ ვივებთ, როცა მონუსხული შევევრებით ტარანზე ნიკიერი და გამოცდილი ოპერატორის მიერ ონტატურად დაქვრად მსხვალ ფარტენებად თოვანა და მის მიღმა, მის სიღრმეში ბუნდოვანდ მოკაფე პეიჯეს, ასევე ვერ ვივებთ, ვერ ვაშინევთ, ვერ ვაშახვადებთ ხოლმე ყურადღებას რიტმულ ორიგინალობაზე მათსა, როცა ლექსი ძლიერაა პოეტურია ხილებითა და მათთან ორგანულად შეზრდილ ვრძნობა-განწყობილებით. ღრმანაზრათი საზე პაროზის კონტექსტში პოეზიამდე მიდღდება, ხოლო უსახო ლექსი, რაგინდ დახვეწილი არ უნდა აყოს მისი მეტრიკა, კარგავს პოეტურ მნიშვიდელობას. არცაა ესაკუთარი ამიტომ, „მთანი მღაღღის“ უსასრულოდ ბევრ ლექსზე უსასრულო ამაღდება. ძარღვიანი, ხატოვანი ენა ამაღლებებელი როგორც ტრადიციული, ასევე ორიგინალური რიტმის ფონზე —

რად მიღმის ნაცევილ
 თეთრ კბილებით აყიცია?
 ბავშვის შარვლის ნაგლეჯი
 შემხმარ ტოტზე რად აყიცია?
 განა ყრმობას მტერადმცვეულს
 ისევ ზემოთ ააცოცებს?
 ძირს ბარტყვიით დაეცეულს
 გალიმებით გააცოცლებს?
 როცა ჩიტის ბუდიდან
 ბუბულები თავს მაცევიკ,
 როცა უჭრად უნთია
 მყედრო კქნას აყიცი.
 სიყონის ლუშით გალუმეულ
 ბეს რა ეყუო, არ მსაცეწებს...
 დიდი ბნის წინ დაღუბულ
 ბავშვის ღიმილს
 რად მახსენებს?

ექვს გარეშეა, რომ ის ზოგადი შთაბეჭდილება, რომელსაც ეს ლექსი სტოყებს მკიობველზე,

თავისობრივად განსხვავებულ კომპონენტთა ერთიანი, სინთეზური ზემოქმედების შედეგად, მაგრამ ერთი თავს ძალას დედატანს და სხვა-დასხვა კომპონენტებსა დაშლად წარმოვიდგინო მას, იძულებულნი ვიქნებით ვაღიაროთ, რომ სუბსტრუქტის ასოციაციების დინება, არტისტული ზილების გაზარწვინება, ორიგინალურისა და ტრადიციულის, ცნობილის ერთმეორეთი გადახვლა, აქ გათავსებით უფრო დიდ როლს თამაშობს, ვიდრე რიტმი, რიტმის დინამიკა, — რამაშარცვლიანი და შეიღმარცვლიანი პეკარების თანმიმდევრობის შეიღმარცვლიანი და რამაშარცვლიანი პეკარების თანმიმდევრობით შეცვლა მხატვრულ ანალიზის თუ მიემართეთ, ისე ვიტყვი, რომ რაღაც განსაკუთრებული სიჩუბე, განსაკუთრებული სიხუბდრობე და განსაკუთრება სპეარს იმისათვის, რომ თოჯინა, ბარდნაში, თოჯინის ფარტინების ხილვასთან ერთად მათი მიწაზე ფენის ზედაც გაფორმება ხდება ლექსის კიბებისს, როცა ზვენი უტარდება თითქმის ზოლიანადა გადართული პოეტური ზილებით შექმნილ იმ განწყობილებაზე, განსაკუთრებული სველით რომ გვიხვებს ზულს დაღუბული ხავეჭების ვახხუნებისს. რატომ იძირება, რატომ იხსნება, რატომ იჩრდილება რიტმის მუხია შეტაფორულ ზილეთა მუხიის სტაქიაში? იმისა, რომ ზეღოვნება ხატებით უარსვენება უპარტელებს უყოლისა. ჩვენი არც ვგუხრს, არც შეგვივსენ უნარი თვალი მოწყვეტილი ლექსის კაქიაში, ხასხას სახეთა მდინარებას, დროებით, ნაწილობრივ მანც განუღვეთ, თავი დავადწიოთ მხატვრული აზრის სელას და უტარდება მტერის მელღოფორისაზე გადაღართით. მტერის მუხია ფარტინების ზილის მხვავად მხოლოდ უნაწესი ფონი თუ შინაგანი, იღუმალი ზეა პეიზაჟის პოეტური ზილების, აზრის, იდეის ხილმეში. მდინარისა და ხავეჭის პოეტიზირებულ ფრთხილთმომართებას „სიხფონიაში“ და აკაცობა და ხავეჭის კავშირს „ხის სიცილში“ ფუნის მხვავად მიუხავი ლექსის მოყარა ხაზი, დანარჩენი უპარტელებს უყოლისა უ პროსოდის ნებისმიერი ელემენტა მხოლოდ ამ ხაზის, ამ მოთავარი ძარღვისა თუ თემის აზრობრივი, მელღოფორი რიტმული ან ზარჩინილთა ვარიაცია. ოთარ ჭელიძეს რომ ზოგადად ეთქვა ჩვენითვის „ბე მიცინისო“ მის ნათქვამს ზოგადობის, ახტარტელობის გამო ფსი არ ექნებოდა, მაგრამ პოეტის მხატვრული აღდროსაგანის ისეთ ნიუანსებს გვისახებლებს, რომლის არ დანახვა თითქმის შეუძლებელია. აკაცობის თეორია, ზაქენილი კბილებით დიმილი გვიხილავს, გვიზიდავს გვამახსოვრდება. შოამიქედანია ხის მომდევნო დაკრეტიტება, რამეთუ მას გამმარტ ტრატე ხავეჭის შარკის ნაღვენი აკვია. ორიგინალურია და გამართლებული ლექსის შინაგანი ლოკიკით მტერაქყუებული ურშობის ზეზე აკაცებაც უტარდება დაე-

კვირდეთ პოეტურ სახეთა შემდეგ განყოარებას: ძირს ბარტევით დაღუბული სიჩუბე დაეცემული ურშობის აკაცობა დამატარაკაცობლებას, სსოვის ლეშითი გაღმარულ ზენს, დაღუბული ხავეჭის დიმილის შედარებას აკაცობ დიმილიან. ის, რაც „ხის სიცილზე“ ითქვა, ოთარ ჭელიძის თითქმის უველა საუყუთესო ლექსს ეხება.

ოთარ ჭელიძის შემოქმედებაში პოეტური გამოხატვის სხვა ენობრივ საშუალებებთან ერთად რიტმი მისი მრავალფეროვანი პალატრის ერთ-ერთი უნაწესი კომპონენტია მართოდღარც, მდეთქავი ძარღვიით გახვევს იგი პოეტის აზრებს, ზილებებს, გრძნობებსა და განწყობილებებს ერთფორსიანსა და მრავალფორსიან ლექსებში. თითო ტრადიციული, დაკანონებული ერთგული რიტმიც კი თითქმის ახლსა და მომზიბეღელ მელღოფორისა აძენს. მიუხედავად პოეტი თხილისის კეიზაღებს, გვახატავს თახათის ენელოთ გაოფილელ ჭადრებს მომწვანო-ბურუსისფერ საბურაველში, გვიჩვენებს იმევე ზილებს შუადლით: ცის სინათლით დატოხრად ქურებს, მის სიხვების ღაღაღას გამწვლელო სახეზე, ასფალტზე, მანქანების საბურავებზე, ხან უღამამო ქუჩახანდების ბნელ დუმილზე გაღაქვს უტარდება, ხან კიდევ აღტოფიანებულ შერას მიაბურის დედაქალაქის მოყარდისფრო-ყვირილი ტუფით მოპირკეთებულ ზეიად შენობას, როცა თრიალეთის ქედს მიღმა ჩამავალი მზე მუქი ღურქისა და ნარინჯის ნახევარტონებით ანათებს მისი კედლების ხაყარ ქსოვილს...

სამუაროს ხილვისა და ასახვის ორი მანერის გარეშე ოთარ ჭელიძის პოეზია ბერს წაავებნება. გამოწვლელო, გულმოწყუად სემანტური ბუნდოვანება, სთქმელების ბოლომდე ათქმვა, არგამხელა და უყიდურესი გულახდილობა, სიცილად და კონკრეტულობა მის შემოქმედებაში ერთმანეთს ავებებს. მრავალფორსიანი, თანმიმდევრული აღქმა ობიექტების სინთეზისაგან, ერთფორსიანსაგან, მომეტრისაგან განსხვავებით, ერთი შეზღვეული, ნაკლებ შეიკავს ფარტიაზს, გამოხატვის, ზეიწერულს, უფრო მიწიერია, სამავიტიოდ უფრო შეურყვეველია, და მოუყიდებელი, ისე ვთქვათ, უფრო გამოცდილია და ხაღაზულო, თითქმის მის ბეკარებში უზლოვარ დროიდან დაზღდა სისხლსა და ძვალში გამჭდარი სული და აზრი. ეს გავიგება, ეს ორნარი მიახლოება პოეტულობისთან უფთხარების სიხლოდ წარმოგვიადება, სიცილხლის, არსებობის დინებად, ხითხილ და სიგრილად, დღედ და ღამედ, ახაღაზრდობად და სახერედ, საიდანაც გამხვევებული და მადღეწილი ვებრუნდებით ჭვეს ყველღოფორ საქმიანობას —

ენ მახსენებს ტეარებს,
უშინებს, სეარტულსმ...

პო, ამ ღამის მერე
კარს ვინ აკუნებენ?...
მეზმანება, რომ შენ
და ბაღლობას ცერცობს
თოვლის გუნდებს გიშენთ,
ვერ გახვედრებთ ვერც ერთს...

პოეტის ურთადლება შორეული სამყაროს
ნამსხვრევს შიფაქვა, ბუნდოვანს, სიშპრინე-
ულს, რაღაც მაგური ფარდის მიღმა მუოდ სა-
მყაროს, სადაც ჩაესვენა, ჩაქრა კახურები მო-
მხიზველობისა და თავდაფრევების ბედნიერი
წუთები. ამ სამყაროს, ამ განცდის ზუსტი
გრძნობადი შტრახებით გაძლიერება შეუძლებ-
ებლია. მაგრამ აა, მხატვრის მჭერა სხვა წერ-
ტილს მიაჩრდა —

მხედარს ცხენმა ვურჩება
გაუბნედა გარდაბანთან,
უცებ გზაზე გამოჩნდება
ტყნისასი შეაწაბდა.
რაშს მკერდიდან ორთქლი ასდის,
ორთქლი ღრუბლად აქრის ცაში,
გახვითქველა გოლიათის
სიძიმისგან შევი რაში...

ისტორიული ფაქტი თუ ლეგენდა არსენა მა-
რახედებასა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის დრა-
მატული შეხვედრის შესახებ ლექსშიც ანარჩუ-
ნებს დეტალურად გარკვეულობისა და ამის გა-
დამოცემის ლოგოურ თანმიმდევრობას, მაგრამ
მის, რაც თავდაპირველად პოეზიისათვის ზედ-
მეტად მიწიერი, ზედმეტად დამრავლებული
აღუ, პოეზიის სიბოლოი, მეროვნებათა და სი-
წმინდით ავსება და შემოქმედის ემოციით იმ-
სკვალება.

შეუძლებელია, აღბათ, წერო ღვიძი და
ქვეყნობიერად მაინც არ გრძნობდო ვისთვის
წერ: პოეზია, ლიტერატურა ისტორიულად გა-
მოკვეთილი შეათხველას ვარშე არ არსებობს.
უველა ჩვენგანის მხგავსად პოეტიც გარკვეულ
სიტუაციაში იშუოდება, თუმცა მისი შემოქმე-
დები არა მხოლოდ განსაზღვრავს და აკონკრე-
ტებს სიტუაციას, არამედ ხშირად სცილდება
კიდევ მის საზღვრებს. ზღვოვნება აწმყოს
უშუალო და მარტოე ასახვა არ განხლავთ, გან-
სჯა იცა აწმყოსი მომავლის საკეთილდღეოდ.
პოეტმა მტბი იცის, ვიდრე გვეუბნება. ამას
ენის ელიფსური ბუნებაც განსაზღვრავს და
შეითხველი აუდიტორიაც. მხოლოდ ერთი სი-

ტუვა: „წიწამურის“ ხაშპარისია იმპოტენს, რომ
უველაფერი ნათელი გახდეს, რაღაც მსაქმე-
და ჩვენ ერთი და იგივე ტყნისადაც მსაქმე-
ტექტი გვაერთიანებს, ერთი და იგივე სიტუა-
ცია გვაქვს, ერთი და იგივე პრაზბლემები გვა-
წუბებს, პოეტცა და ჩვენც, ერთსა და იმავე
ხატებასა და ცნებებს ვეგრდობით. „რად არ
დამარქვა დედამ ქიტება — ძველი ქართული
გღვების სახელი...“ კითხულობს ოთარ ჭელიძე
და ამ ერთი კითხვით იმდენს გადმოგვცემს, იმ-
დენზე მიგვანიშნებს, იმდენს ასოციაციას იწ-
ვევს ჩვენში, რომ იგივე ლოგოურ-ემოციური
ინფორმაციის გადასაცემად უელანდელითა ამ
იამონელიისათვის მას, აღბათ, ერთი ჩვეულად
არ ეყოფოდა, ვინაიდან უნდა აესხნა მათთვის
ზოგი რამ საქართველოს ისტორიიდან, პოეტის
სველის მიწეზე უნდა ეთქვა რამოდენიმე სი-
ტუვა, გღვობის როლზე უნდა ესაუბრა სა-
ქართველოს ვადარენდო, უნდა აღნიშნა ისიც,
რომ იშვიათად ვარქმევთ დღის ქართველები
შეიღვებს ქიტებას... ენის ელიფსური ბუნება
და ნაციონალური ხასიათი არა ერთსა და ორ
ლექსში გაიღვებს კიდევ ძალუბად. „შე სხვა
სილამაზე ქვეყნად თუ შწამს, უცვავლად ვედ-
ბი, მინდა დამერასტოს კება ზურგზე გუდა-
რების მოვბი“... სხვაგან ენის ნაციონალური
სული შეიძლება ნაყლებ იყოს გამოკვეთილი,
მაგრამ მისი გამოშასხველობითი პოეტცა,
ელიფსურობა, ინფორმაციული ტვეადობა არა
ნაყლებ მომხიზველია.

ოთარ ჭელიძის ლირიული ვჭირი ხან
მთრთლვარე თვითონის წესტობით ისტო-
ქებს მერს, ხან ვაზის წვენიტ გრძნობს დედა-
მარის ბრუნვას ფექვეშ, ხან უვეების გუნდო-
ვით აქშეულ მინდებს შეტფოფინებს აღაზნის
ნაბირებზე; პოეტის ურთადებას ზოგჯერ მაღ-
პარკის მოედანი ასყრობს, ზოგჯერ საქართვე-
ლოს რომელიმე მევარდნილი უბანი, ზოგჯერ
ადამიანის სულის რაღაც იდუმალი სიღრმე,
ზოგჯერ კი საღლის ნაკადი რუსთაველის პარს-
პექტზე და ისიც ფუნქის მგრძნობიარე მოსმით
აცოცხლებს ამას, რაც უწინ უდიდამო იყო
ფერწერისათვის, შეუშინეველი — პოეზიის მი-
ერ. მის ვვარდოთ კი უდგვართ ჩვენ, მისი ოს-
ტატოტის დამფასებელი. დუინებით ვაცქერ-
დებით პოეტის ხილვებს, ჩანახატებს და ერთ-
დროულად, აღიღვებულნი მისი შემოქმედებითი
თავდავიწვებით, ვედლოტბი, ახლებურად გა-
ვიაროთ სამყაროს უსასრულო მრავალფერო-
ვნება.

ჯონედო გარდაველიძე, აპოლონ ცანავა

ტენდენციური კრიტიკის გამო

ქართული ხალხური პოეზიის მრავალტომეულში, რომლის ბეჭდვა 1972 წელს დაიწყო გამოცემლობა „მეცნიერებაში“, ადრევე მიიქცია როგორც სპეციალისტების, ისე ფართო მკითხველი საზოგადოების ყურადღება. პირველივე ტომების გამოსვლისთანავე გამოქვეყნდა მრავალი რეცენზია და გამოხმაურება, შორეული საქარო დასვენებები რეცენზენტების აბსოლუტურმა უმრავლესობამ, რომელთა შორის აქვენი ავტორიტეტული შეცნობები, ქართული ხალხური პოეზიის მრავალტომეული დადებითად შეფასეს, ზოლო ზოგიერთმა მას საშუალოდ გამოცემაც კი უწოდა. ამ ფონზე თავიდანვე გამოიკვეთა ფოლკლორის მკვლევართა კანდიდატის ალექსი ტინჭარაულის მწვავე კრიტიკული წერილები, რომლებშიც შედარებით ავტორიტეტულია აკადემიური გამოცემის მნიშვნელობა. ალ. ტინჭარაულის კრიტიკულ შენიშვნებს თავის დროზე ვრცელი ხაზსუსტო წერილებით გამოეხმაურა მრავალტომეულის მთავარი რედაქტორი, აწ განხვეწებული პროფესორი მიხეილ ჩიქოვანი (იხ. „ქართული ფოლკლორი“, ტ. VI, 1976 წ., „ხალხური პოეზიის გამოცემის საკითხები. პასუხი შენიშვნებზე“, გვ. 88-148; „განთავი“, № 1, 1981 წ., „უფასო ფენომენი“).

ალ. ტინჭარაულის უარყოფითი პოზიცია მრავალტომეულის მიმართ კვლავ გამოხატუნდა „მნათობის“ 1984 წლის მე-6 და მე-7 ნომერებში დაბეჭდილ წერილში „ერთხელ კიდევ ქართული ხალხური პოეზიის გამოცემის გამო“. აქვენი კრიტიკის ობიექტია მე-6 და მე-10 ტომები, თუმცა აქვე ავტორი კვლავ იმეორებს იმ შენიშვნებსაც, რომლებზეც ადრევე მქონდა მიღებული პასუხი.

მრავალტომეულის შემდგენელთაგან დღეს ბევრს აღარ არის ცოცხალი, კამათი კი გრძელდება, პასუხისმგებლობაც უველას ერთიანიად კვატორს და ამიტომ, აქედან უფრო ვართ.

ზოგიერთ მთავარადვე ვაყვებით პასუხი კრიტიკულ შენიშვნებს:

პირველ რიგში, მკითხველს უნდა მოვახსენოთ, რომ მრავალტომეულის სარედაქციო კოლეგიას და შემდგენლებს თავიდანვე კარგად ესმოდათ, თუ რა მიზეზი უნდა იქნებოდა საქმის ჰიპოთეზის ხელს. არც ერთი მათგანი თავს არ იტყუებდა ილუზიით, რომ ასეთი მასშტაბის გამოცემა, რომლის პრეცედენტი ჩვენს ხინამდევალში არ უყოფილა, დაზღვეული იქნებოდა ხარვეზებისაგან. ვინც ოდნავ მაინც ჩაბეჭდილია ტექსტოლოგიური მუშაობაში, კარგად აცხადებს, რა მნიშვნელობა ავტორის, თუნდაც მოწვესრავებული არქივის მქონე ავტორის, შემკვადრეობის მაღალ დონეზე გამოცემა. რაც შეეხება ფოლკლორულ მასალას, რომლებიც მუდმივ ბრუნვაშია და რომლებსაც თანხი თანავატორი და სხვადასხვა განათლების შემკვადრეობის მქონე მათი სასტამბო მომზადება ისე, რომ უველას გეგმვება დაემატოფოლოს, წარმოუდგენლად რთულია. ამიტომ არის, რომ თითქმის უოველ ტომს დართული აქვს შემდგენელთა ანგარიშ შენიშვნები: „ქართული მათილოგიური პოეზია სრული ხასით პირველად იბეჭდება. შემდგენლები იმედოვნებენ, რომ გულისხმიერა მკითხველი ბევრ სასარგებლო შენიშვნას გამოთქვამს, რასაც ისინი კმაყოფილებით მიიღებენ და გამოიყენებენ მომავალ მუშაობაში“ (ტ. I, გვ. 10); „მრავალტომეულის რედაქცია კმაყოფილებით მიიღებს უოველგვარ შენიშვნას და რჩევას, რომელიც კი ბელს მუდმივად გამოცემის გაუმჯობესებს“ (II, გვ. 28); „წიგნს უოოოდ გაანინა ხარვეზები. ჩვენ მაღლიერებით მივიღებთ მკითხველთა საქმიან შენიშვნებს“ (III, გვ. 8) და ა. შ.

ახლა, რაც შეეხება ალ. ტინჭარაულის შენიშვნებს.

ალ. ტინჭარაული რეცენზიის პირველივე

ვერადღე უყვინებს მთავარ რედაქტორს, მ. ჩიქოვანს და რედაქციის წევრებს იმის თაობაზე, რომ მათ თითქმის თვითნებურად გაზარდეს ტომების რაოდენობა და „ის, რაც არა ტომად უნდა დაბეჭდულიყო, თორმეტ ტომად შეერთებულა შეიხვედეს“, რომ „მეხუთე წიგნს, რომელშიაც საწინავედლებო ლექსებია დაბეჭდილი და ფაქტურად შეესაბე ტომის, აწერია „ტომი მეხუთე“ („მნათობი“, № 6, გვ. 131) და ა. შ. სინამდვილეში, აღ. კინვარაული შეიხვედეს უმაღლეს საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამოცემების სპეციალურ განმარტებას, რომელიც ქართული ხალხური პოეზიის სწორედ მეხუთე ტომს აქვს წამყვანებული, აი იხილეთ: „მეხუთე წიგნი, ხელისმომწერლები სისტემატურად იღებენ, ქართული ხალხური პოეზიის“ შორის ტომებს. სერაიბ დასაწყისი ტომი „მთიანეთის ლექსების“ სახით გამოვიდა 1972 წელს, მეორე ნაკვეთი — 1973 წელს. ამას მოჰყვა მეორე ტომი — „სამეორე ლექსები“, კვლავ ორ ნაკვეთად 1974 და 1975 წლებში. თითოეულ განმარტებას გაარკვევნი წიგნის რაგიონის სათვალავი უნის (I, II, III, IV). შეგნით, ტიტულზე, მოცემულია ტომის საბეჭდო დება ნაკვეთის აღნიშვნით. წინამდებარე მეხუთე წიგნიდან ეს წიგნი იცვლება: ტომისა და ნაკვეთის სათვალავი ერთნაირად აქვებია აღნიშნული. ნაკვეთებზე დაყოფა ამა თუ იმ დანის სამრავლით აუო გამოწვეული. გამოცემლობა „მეცნიერებათა“ გაითვალისწინა აღნიშნული ვითარება და გააღიდა ტომების რაოდენობა. ამგვარად, გაითვალისწინებულია 8 ტომის ნაკვეთად „ქართული ხალხური პოეზია“ 12 ტომად დაიბეჭდება“ (V, 1976, გვ. 5. ხაზგასმა ჩვენია, ავტ.).

ამგვარად, ყველაფერი წესითა და რაგიონ წარმართა. საზედაქყო კლავია აქ არაფერ უნაშა. უნდა თუ არა ეს ა. კინვარაული, გამოცემლობა „მეცნიერებათა“ ყველაფერი იღონა იმისათვის, რომ ქართული ხალხური პოეზიის აკადემიურ გამოცემას რაიმე დაზარალება არ შექმნოდა.

როგორც შეიხვედეს მოგხსენება, მრავალტომურული ტექსტები ორ ნაწილადა დაყოფილი: პირველ ნაწილში მოთავსებულია „ძირითადი ტექსტები“, მეორეში — „ვარიანტები“. ცხადია, ანეთი დაყოფა პირობითია, რადგან, როგორც, ის, რაც ერთს ძირითად ტექსტად მიიჩნია, შეესაბეებლია, სხვამ ვარიანტად მიიჩნიოს და პირაქითა. აღ. კინვარაული კი თვლის, რომ, თუ რომელიმე ტექსტი, რომელიც მის არ მოსწონს, ძირითად ტექსტად დააბეჭდა, ამით ჩრდილი ადგება ვარიანტად და-

ბეჭდულ ლექსს და შეურაცხველია სიტყვებით უმასპინძლებია რედაქტორს. ტექსტს, ისე შეზღვევნილია, ანუ რედაქციის V ტომში ძირითად ტექსტს (№ 254) დასაბეჭდულია „მეცნიერების სპეციალი“. აღ. კინვარაული ამას შესაბეებ წერს: „ეს ვახლავთ ამ მრავალტომურული მთავარი რედაქტორის პარტ. მ. ჩიქოვანის მიერ 1984 წელს ქ. თბილისში ჩაწერა ვარიანტი ცნობილი ლექსისა „მეცნიერების ერობა მეცნიერებ“ ანუ „სამარტ“. ამ შემთხვევაში ძირითად ტექსტად ვახლავთ კონტამინირებული ნაკვეთები ტექსტი (ხაზგასმა ჩვენია, ავტ.), რომელიც სპეციალურად ცნობილი ძირითად ტექსტს რედაქტორის მიერ აღიბეჭდა“ („მნათობი“, № 6, გვ. 182). გულახლოვად ვატყვით, რომ ვარიანტად დაბეჭდილი ლექსი ჩვეულებრივ მოგვწონს. ვაღრე ძირითადი ტექსტი, მაგრამ რა უფლებია ვაქვს, ამის გამო, ნაბეჭდი საუფუნის წინ ბრძა შეფანდურისაგან ჩაწერილი ლექსი ნაკვეთი განმარტებაში. მიიღებდეს, რომ ტომის მეორე ნაწილში დაბეჭდილია ანალოგური შინაარსის 80 ტექსტი. აქნებ როგორც შეიხვედეს სხვა ტექსტი მოგვწონს და ის მიიჩნიოს ძირითადი სხვათა შორის, აქვდა ამ ლექსის კონტამინირებული დაყოფით, აღ. კინვარაული ძირითადი შენიშვნის: „არაფერი აქნებოდა, მთავარ რედაქტორის სკოლიდან, რომ „მნათობი“, „უხალხლო მნათობი“ კი არ არის, არამედ აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის სიტყვათმარებისაში იგავი შინაქა, შინაქას სინონიმია და ტომისიხად არის ქვეული“ („მნათობი“, № 6, გვ. 182) აღ. კინვარაული უნდა მოესხებოდეს, რომ „აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის სიტყვათმარებაში“ „მინდობი“ არამც და არამც არ ნიშნავს მხოლოდ „არაქს“, მხოლოდ მის ტომისიხად „მინდობი“ „მთის“ საპირისპირო ცნებებია და იმგვარება არა მხოლოდ შინაქას, არამედ ბარის სხვა საძოვრების მიმართ.

აღ. კინვარაული „მნათობის“ მრავალთმისან შეიხვედეს აწვეებს: „ქართული ხალხური პოეზიის მე-5 ტომის კონტამინირება 878-ე ვერადღე წერენ: გ. აფხინაშვილი განმარტავს: „მარტყვა: საბეჭდო-მთიანეთი მოღვებე-მთიანეთი უნაშა, ვედა-უწავებლიანი დედი მია იყო („როგორია“, 1986 წ. № 87)“. დედიტერადიო, მართლად დაწერა თუ არა აფხინაშვილი: ანეთი რამ, მაგრამ „დედობის“ მითითებულ ნომერში გ. აფხინაშვილის წერილი არ აღმოჩნდა. ისე კი სამუდამოდ დავიბნეობთ, რომ პარასიტავა დედიბის ბიძა იყო ვედაბის და არა დედიბის ძმა. გ. აფხინაშვილის კიდევ რომ მოსვლილია ეს შეცდომა, ან წიგნის გამოცემის დროს უნდა გაეცნო რებიანათ, რადგან

თვათონ ვაჟა წერს: „ღვიძლი ბიძა დედაჩემისა პარასკევა პირველი მოღვაწე იყო ფშავში“ (X, გვ. 184, ხაზგამს ჩვენია).

აღ. კინჭარული არასწორ ინფორმაციას აწვდის მკითხველს: 1. ცალს სწამებს შედეგად წლებს, როდესაც ამბობს: „იერისა“ მითითებულ ნომერში გ. აფშინაშვილის წერალი არ აღმოჩნდაო. „იერისა“ მითითებულ ნომერში სამი სარდაფი უჭირავს გ. აფშინაშვილის წერალი, მაგრამ აღ. კინჭარულიც არ იცის ქართულ მეცნიერებაში დიდი ხნედან დადგინებული კურორტება, რომ გრ. აფშინაშვილი წერდა „ფშავლიშვილის“ ფსევდონიმით (იხ. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. 2, 1977, გვ. 29). ამ საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტის უყოღონარობას მიუხედავად, რეცენზენტს ნამდვილად რომ გაეჩინა „იერისა“ მითითებული ნომერი, უნათლოდ ნაშავა პარასკევას ცნობილ ლექსს — „ღვიძლი სიქვა პარასკევამ“, რომელსაც სვეცალურად იმეორებს და განიხილავს გ. აფშინაშვილი. იგი იქვე, სქოლიოში, ამ კუთხას ასეუ განმარტებას ურთავს: „პარასკევა, სახელგანთქმული შოღლის-მოსწავრე ფშავში, ვაჟა-ფშაველასი და მამია (ე. ი. ვაჟას ძმების) დედაის ძმა იყო. არ არის ვახაყვირელი, რომ მათ მოღვაწეობის ნიჭი დედაიდანა მკონდათ, მაღბის სიბრძნეც ამბობს: „უმა დედაშლითი ვამოვა, ქალი ღამაში ვვართა“ (ხაზგამს ჩვენია). იმის გამო, რომ ფშავი დედისა და მამის მოვარაგები, შესაბამისად, დედის ან მამის ძმებად იწოდებიან, გ. აფშინაშვილს სრული უფლება მკონდა პარასკევა ვაჟას დედის ძმად მიეჩნია. ზევნ უფლება არა ვაქვს გ. აფშინაშვილის ნათქვამი შეცვალათ და მეთხველს არასწორი ცნობა შეაწყოთ. 2. აღ. კინჭარულიც მენტობის რაბილ ნათქვამი სიტყვები—„გ. აფშინაშვილს კიდევ რომ მოსვლიდა ეს შეცდომა, ამ წიგნის გამოცემლებს უნდა გაეწორებინათ“—ო, პრინციპულად მიუღებელია და ინადალმდგეგმა მაღბურა ტექსტების აკადემიური გამოცემის საყოველთაოდ დადგენილ ნორმებს. 3. რეცენზენტი იმეორებს ვაჟა-ფშაველას მე-10 ტომიდან (გვ. 184) ვაჟას სიტყვებს — „ღვიძლი ბიძა დედაჩემისა პარასკევა პირველი მოღვაწე იყო ფშავში“—ო და ვვადრთობლებს, რომ ეს მშავი „სამუდამოდ დავისიზოთი“. სამწუხაროდ, აღ. კინჭარულიც არ წაუცხობებს სარეცენზიო ტომზე დართული შესავალი წერალი, სადაც, როგორც ატყვიან, შავთ დორბრე წერია: „ვაჟას ცნობით: „ღვიძლი ბიძა დედაჩემისა პარასკევა პირველი მოღვაწე იყო ფშავში, მან შექმნა სატარული ლექსები და დღესაც ვველა ფშაველი იმის პანგზე „ღვიძლის“ (ტ. IX, გვ. 12). ე. ი. ზევნ ვიცით, რომ ვაჟა-ფშაველა პარასკევას დედის ბედად მიიჩნევს, გრ. აფშინაშვილი კი დედის ძმად. ზევნ მკო-

თხველს რეალურ სურათს ვაძლევთ კრედიტადარი ავტორარების გაჩვენე. ამის გამო ვაშინაშვილი ან ასე განაწიადეგნებდა.

ასევე მოიქცა აღ. კინჭარული მის. ჩიქოვანის მიმართაც, როდესაც ბრალად დასდო, თითქოს, მეცნიერმა სწორად ვერ გადმოიწერა თ. საზოგადოების ზღვანწერი კრებულადან „ხელკრულმა ერისთვისშავლან“ — უნდა იყოს „ხელკრულმა ერისთვისშავლან“—ო. მის. ჩიქოვანმა ფოტოლოკუბენტი გამოკვეთა და ამბილა აღ. კინჭარული სეცრრეში (იხ. მის. ჩიქოვანის ზემოთ დასა. წერ. გვ. 146).

აღ. კინჭარულიც მიერ ბატონაკურად დასაკურობებული ვეტო — „არა“ და „უნდა“ ძალზე უზერსულად გაიხმის, თუ რეცენზენტს პატიკობაში ვავევებით. მას მოსწონებია, რომ აკადემიურის გამოცემის მე-10 ტომს დართული ლექსიკონის უკველ სიტყვას მითითებული აქვს ტექსტის ნომერი და სტრაქონი, მაგრამ ყოველად უცნაურს უწოდებს იმას, რომ ეს წესი საძიებლებში აღარ არის დაცული და იქ, თურმე, მხოლოდ გვერდებია ნაჩვენები — „საძიებლის დანიშნულება ის არის, რომ სასურველი სიტყვა დროზე მოკვებნოთ“ („სწავლობა“, № 7, გვ. 144) — ვაჟაწილის ანბანურ ტექსტების რეცენზენტი. ამ თვალსაზრისით კიდევ ერთხელ რომ ჩავხედოთ აღ. კინჭარულიც მიერ შედგენილ და 1968 წელს გამოკვეთებულ „ვაჟა-ფშაველას მცირე ლექსიკონში“, ვნახავ, რომ იქ არა თუ გვერდი, სტრაქონი და ნომერი, არამედ თვით ტომიც კი არაა მითითებულა, თურმე „ღვიძლის“ ვაჟას ტომების აკადემიური გამოცემიდან რვა წელს შემდეგ გამოვიდა. აღ. კინჭარული ვაუგონარ განმარტებას იძლევა — „ღვიძლის“ წინამთხრობაში: „იმის გამო, რომ მოგვეკვებვა ვაჟა-ფშაველას თხზულებებისა რამდენიმე გამოცემა, მიზანშეწონილად მივიჩნევთ, გვერდზე და სტრაქონზე კი არ შევვითარებინა, არამედ დაგვეტახებოთ დედაჩემისა ნაწარმოებების სიათაურა“ (გვ. 11, ხაზგამს ჩვენია).

როგორც იქნა, მაღბურა პოეზიის აკადემიური გამოცემისათვის მიღებულ პრინციპებს საპირისპიროდ, აღ. კინჭარული ერთმანეთს უპირისპირებს კუთხური გამოქმნის მოქმედისეულ და ლექსიკონისეულ განმარტებას, მიზანშეწონილად მიიჩნია ვახაშურბრელი ლიტერატურული ლექს-მიმდგენების ტომში შეტანა, მითხოვს სხვა ტომის ლექსიკონის დართვას, და ე. შ. ამ არასწორი მოსაზრებების საფუძველზე აღ. კინჭარული ცალკეულ ტომში იმდენ „შეცდომებს“ პოულობს, რომ საკმეში ჩაუხედავა მკითხველი შეიძლება აღუფიქრებლად ეს რა მომხდარა, რა ამბავიაო! აკადემიურ გამოცემაში, წესის თანახმად, პერსონალია საძიებელში გამოტანილია მხოლოდ

ადამიანთა სახელები და გვარები (ლელია, პავლე, შვიკლა, მარტია, თამარა და ა. შ.) და გამოხატვისას სახით, ცნობილ მოკლედებზეა შედგენილი ან თიკური (ფსევდონიმი). აღ. ჰინჭარაული მოთხოვნა, რომ ყველა პერსონაჟის შედგენილება უნდა გამოვლენილიყო. იგი წერს: „ტექსტში ნახუნება მარტიათ იმედო, საძიებელში მარტო იმედაა შეტანილი, მარტია არა ჩანს(?)“ რამდენიმე ფსევდილი იმედოც არის... ერთი პავლე ვიას შიშა პავლე რაზიკაშვილია, მეორე — პავლე თანდელაშვილი, მესამე — პავლე ზოდაშვილი, მეოთხე — ვახტანგ თვარდაშვილის შეტკეტი, მესხეთე — პავლე აფციაურაია“ („მნათობი“, № 7, გვ. 145-146). „მთავარი ნაკლი ნაძიებლასა, — განვტომბს რეცენზენტი, — მანც ის არის, რომ იგი არ არსებობს, შიშა შიშად შედგენილია და გამოტოვებულია აუარებელი სახელები (ხაზგასმა ჩვენის). მთავალითაფის დეასახელებთ ზოგიერთ მოთვანს: ...არქალანთ შიშა... ხადლანთ ვიორგი... ზღვანთ დავითო... ვარსევანის თამარა... კობრაი ივანე, უძილური ჰრელია... ჯალღათ მუქელი... ხაჩით ქახანი“ და ა. შ. („მნათობი“, № 7, გვ. 144).

აღ. ჰინჭარაული არაფერს ამბობს იმაზე, რომ პერსონაჟების საძიებლებში ჩვენ გამოტანილი გვაქვს კაფიონის ტრადიციასთან დაკავშირებული კოლორიტული, ცნობილი მოლექციების შედგენილება. რადგან ისინი ჩვეულებრივი შედგენილებიანი პერსონაჟებისაგან გამოირჩევიან. აღ. ჰინჭარაული ვერუბნება, რომ გამოტანილი არა ვაქვს „არქალანთ შიშა“ და „ხაჩით ქახანი“. ნამდვილად გამოტანილი ვაქვს შიშა და ქახანი და იქვე ფრჩხილებში წერია: „არქალანთ შიშა“, „ხაჩით ქახანი“. როცა ცალკე წიგნად გამოცემთ ხევსურეთის თუ ფშავის ამირამონაქოელ ლექსიკონს, თქვენ იქ შეგიძლიათ ყველა პიროვნების შედგენილება შეიტანოთ. კადემიური გამოცემისათვის კი ეს საჭირო არ არის.

აღ. ჰინჭარაული არ ითვალისწინებს იმ ვარიანტებს, რომ ფოლკლორული საძიებლების უწყველად შედგენა დიდ საძიებლოთადა დაკავშირებული (ცხოველის ან მცენარის სახელი ზნირად აღმანიანებს ჰქვიათ). რეცენზენტი კიბლეთი წერს: „მთავალრმა სუქმელი ბალახმცენარეა, შიშა იცის. ეს მცენარე პერსონაჟებში მოხვედრილი“ („მნათობი“, № 7, გვ. 145). ხინამდვილეთე კი იმ კაფიას, სადაც მთავალრმა იხსენიება, მოქმედებს, გ ტუქიშვილის, ასეთი განმარტება ახლავს: „უიღულამ (კაცის სახელია) საჩივარი თვდავას სასამართლოში შეიტანა, შეზოხელი მთავალრმა მოქმედ დაასახელა“ (II, გვ. 354). ჩვენც ვიტყვი: „არა“ მთავალრმა სუქმელად ნამდვილად არ გამოვგება, იგი არ შეესაბამება კაფიის ატორის — კაცის — სახელია და არა ხალასია.

ახვევ, აღ. ჰინჭარაული ვასწავლის, რომ ჩვენ არ უნდა ვენდოთ მოქმედების განმარტებას, ჩამწერს და თუ მათგან განსარტება ამა თუ იმ კუთხური გამოთქმის განმარტება შესტი და სრული არ არის, შევცვალოთ ჩვენი თვალსაზრისით განმარტებები განმარტებით. კადემიური გამოცემის პრინციპების მიხედვით, ტექსტის კომენტარებში ამა თუ იმ კუთხური სიტყვის განმარტებისას უსხტადა დაცული მოქმედის, ატორმოქმედის თუ ჩამწერის მიერ მოწოდებული განმარტება და თანახლავს ასეთი კლიშე: „მოქმედის“ განმარტებით“, „ატორმოქმედის განმარტებით“ ან „ჩამწერის განმარტებით“. სხვათა შორის, მრავალკომეულში ეს ხავანგებოდ არის აღნიშნული: „თუ ჩამწერილ ტექსტებს თანახლავს შენიშვნები და ცალკე სიტყვათა განმარტებანი, შეხანახისად ეს აღნიშნულია ტექსტის პასპორტთან ერთად. შეიძლება ყველაფერი ეს არც ითხანებოდეს კომენტარულად დარტულ ლექსიკონსა თუ სიტყვათა განმარტებას, ჩვენთვის მინც საინტერესოა, თუ როგორ იხსის მოქმედს (ჩამწერსაც) ესა თუ ის გამოთქმა თუ სიტყვა“ (ტ. IV, გვ. 8). ეს ფოლკლორული ტექსტის გამოცემის ელემენტარული წესია. სხვა საქმეა, როცა ეს სიტყვა ლექსიკონში მოხვდება და იქ განმარტება, — აქ ის შეიძლება დაშორდეს მოქმედისეულ განმარტებას, ზოგჯერ დაუპირისპირდეს მას, მეგრამ ეს საქმის ვითარებას არ ცვლის — მოქმედის, ატორმოქმედის, ჩამწერის კომენტარები უნათოდ უწყველად უნდა იქნეს მოტანილი. ახლა მკითხველში ვახანსაქოს, ჩამდენი „შეუხანახა მოხა“ აქნება კუთხური გამოთქმის მოქმედისეულ განმარტებანსა და ლექსიკონისეულ განმარტებანს შორის. აღ. ჰინჭარაული არ ცეცხიებში, ძირითადად, სწორედ ამ ტიპის „შეცდომებია“ აღრიცხული და დახვავებული. მოკატანთ მრავალღიან რამდენიმე მაგალითს:

აღ. ჰინჭარაული დიდი ვულგარდინებით წერს: „კიბია — ხუნება“. კონტექსტი ასეთია: „მოქმედისეულ დაგღვანათ, ქოსტელრო, თქვენიმე ვასწევტა კიბია“. „კიბია“ მარტლის უმცირესი დღია. ამდენად ფფრო სრულია ამ ტომის ლექსიკონისეული განმარტება: „თესლი, ხუნება“, მარტო „ხუნება“ კი არაფერს ხუნის“ („მნათობი“, № 7, გვ. 145). ესა ტიპური ნიშნია აღ. ჰინჭარაულისეული „მოუდგომელი“, „მოხვეტელი“ კიტაკისა. იგი შეიძლება უნდა ღავს, რომ ამ კაფიის მოქმედი ცნობილი ფსევდილი მოლექსე ბერძენ ხაზონიშვილია (ივანე შედე). კაფია ჩამწერილია 1956 წ. ფშავში გ. ბარნოვის მიერ თვით ხაზონიშვილისაგან. მოქმედი ჩამწერს „კიბია“, კონტექსტის მიხედვით, უნდად („ხუნებად“) ვასწავტა, ჩამწერმაც უნდად ასე ჩამწერა. მოქმედმა შე-

ძღვება არც კი იცოდნენ, რომ კიანო მარცვლის უმცირესი დევიო. მაშ, რა უფლებით მოითხოვენ ალ. ჭინჭარული შეთხვეული „კიანოს“ სფულისსმო, კონტექსტისეულ განმარტებას უთუო დევიოატოო ლექსიკონისეული „ოქლი“? ვ. ა. ჩავერაოო მოქმედისეულ განმარტებაში? ასეთი ჩარევა არს დურარგავდა ჩვენს კლიშეს: „მოქმედის განმარტებით“. ასეთია ის თითოდან გამოწყოილი შენიშვნა, რომელსაც აწვდის ჰეიბეველი რეცენზენტი.

ალ. ჭინჭარული წერს: „ჭაიანის“ მე-მ ტომის ლექსიკონისეული განმარტება („წილდ-ბიანი, შტენარიანი“) სწორია, მაგრამ „თურმე, არასწორი ყოფილა ამავე ტომში დაიგებდეთ მოქმედისეული განმარტება — „ჰურჰეისიან გავლესილი“ („მნათობი“, № 7, გვ. 148). მოქმედი ზოო ზურდული ჩაწერს კალს, ცორო ზურდულს, აწერანებს ამ კალის („ე შავის გამოლექსებსა ეძახიან თადიას, საქერისა გო-რუდა ზის, თავს ავარცხნის კიბიანსა“, IX, გვ. 115). „კიბიანს“, შეგნებულად თუ შეუგნებ-ლად ვ. ზურდული ასე განმარტავს: „ჰურჰეი-სიან გავლესილი“ (IX, გვ. 867). ჩვენ უფ-ლებს არა გვაქვს შევუცდლოო მოქმედისეული ეს განმარტება. ალ. ჭინჭარული კი სავანგაშო წარებს არსებებს: ზედვით, როგორ სცემენ ხალხურ პოეზიასო? კიდევ ერთი მაგალითი: ცნობილი მოქმედი ვიან (ზერადე ხაზინიშვი-ნი). „გვილის კარს“ განმარტავს, როგორც გამოხატულ ტყავს“ (IX, გვ. 888); ლექსი-კონში კი ასეა განმარტებული: „ჭარი — გვი-ლისიან განმარტობი კანი“ (IX, გვ. 548). რას გვთავაზობს ალ. ჭინჭარული? იგი წერს: „გვილის ჭარი არის გვილის კანი, აფსკიოთ თხელი (?)“ („მნათობი“, №7, გვ. 142). რა აქ ახალი?

ვახტანგ რაზიკაშვილის მიერ ჩაწერილ კე-ფიანში (ვ. რაზიკაშვილი, ვაჟას საოქანო პო-ეზია, 1978, გვ. 58) იკითხება: უარტია მა-გათ კრამიტა; საშიოდ ლაზარ მეტ მივეცი“-ო. ვ. რაზიკაშვილი განმარტავს: „უარტა — ზა-ლა; ლაზარი — ორი წამოკიდება“ (იქვე). ერ-თად დასაბუღებისას ცნობტი — ზალა; ლაზარი — ორი წამოკიდება) „წამოკიდებაში“ უსაოფ-ოდ ზალა იგულისხმება, მაგრამ ამის დაქერტება არ უნდა ალ. ჭინჭარულს, თითქოს, ვაუგებო-რია „რისა ორი წამოკიდება“ („მნათობი“, № 7, გვ. 142) და ისევ განგავს ტებს. თანაც ჰეიბეველს უნდაღეს, რომ ესაა ვახტანგ რაზი-კაშვილის კომენტარი, სრულიად დამაქერტბე-ლი, იმ კონტექსტში უველასათვის განსაგებო-იგი ზალას იმავე სახლის სახურავის მნიშვნე-ლიბით ასახედებს, რაც ლექსიკონისეული განმარტო ხალხის დეროს ან ჰვავის ნაქას აქვს დაკისრებული.

ალ. ჭინჭარული განგავს ტებს, როგორ შე-იძლება მოქმედისეული განმარტება — „ბის ფიცარი“ უყველად დეატოვით, ეს ზომ იმას

ნიშნავს, რომ „რკინის ფიცარი“ არსებობსო“ („მნათობი“, № 7, გვ. 148). ესეუ მოქმედის განმარტებაა, რომელიც, როგორც ვეჭვო, უყ-ველად მოგვაქვს ხელში, მაგრამ ახლანან ქა-რულ დენაზე ასეთი ცნობაც დაიბედა: „აღ-მოაჩინეს ბის ფიცარი, რომელზეც ჰველი სანოტო ნიშნებით რაღაც შელოდია იყო და-წერილი“ (ხაზგანსა ჩვენი). ვ. ა. „ბის ფიცა-რი“ ქართულ ენაში აქრადული სინტაგმა მა-ინც არ ყოფილა.

ამგვარად ალ. ჭინჭარულის მიერ მოქმე-ლისეული კომენტარებისა და ლექსიკონისეულ განმარტებათა დამახისპირებას არაფერია აქვს საერთო პოეტური ფოლკლორის ავადმოურ გამოცემასთან.

ტოპოელებს გამოცემის პარინციპების მიხე-დოო, ცალკეულ ტომზე დარბული მცარე სა-ლექსიკონო ერთეულები განმარტებულა „მო-ცემული კონტექსტის მიხედვით“. ალ. ჭინჭა-რული კი მრავალტომეულის ამ მცირე ლექსი-კონებისაგან მოითხოვს, ქართულ ენას განმა-რტებათი ლექსიკონის მსგავსად, ქართულ კა-ლი-თქმათა ისეთ უნივერსალურ ლექსიკონს, რომელიც, დამოუკიდებლობის დროს, ის-ტორიულ-დეტიმოლოგიური ლექსიკონების მა-გებობასაც გასწევდა. ეს არის უპრეტენდე-ტო, თანაც განუზოცადებელი მოთხოვნა, ჰეიბეველის შეცდომაში შეყვანა.

ხალხური პოეზიის მრავალტომეულებისათვის დარბული მცარე ლექსიკონებს ძირითადად ამართლებენ თავიანთ დანიშნულებას. ალ. ჭინ-ჭარულის ტენდენციურ კრიტიკას ამ მხრეაც შეცდომაში შეჰყავს მკითხველი. რეცენზენტის შენიშვნების ძირითადი ნაწილი მრავალ უბე შეცდომას შეიცავს. აი, ზოგა მთავანი: IX ტო-მში „ბ უ გ ა ა“, კონტექსტის მიხედვით, გან-მარტებულია, როგორც „ძაღლის ეპითეტა, გა-დატანით — შარიანი, შტერი“ (IX, გვ. 588). „შეცდომა!“ — ბიბოქობის რეცენზენტი, თურმე, „ზურგას პარაქოთელ ბეზურს(7) ეძა-ხიან პირიქითეღებია და ზემომოყვანილი მნიშ-ვნელობების სრულიად უდავილო“ („მნათობი“, № 6, 1984, გვ. 189).

ზურგა ძაღლის ისეთივე რქმევის სახელია, როგორც ბოთერა, ურრუ და სხვ. ლექსის ავ-ტორმა, ვახსარა კიბიზურმა, რომელსაც ბე-ზურგებთან ხანგრძლივი და წარუშატებელი შტობაა მქონდა, კონტექსტში („ოო სად ზურ-რა შეშევარა“) ზურგა ბეზურის ვაგებოთ ის-მარა. აკად. აკ. შანიძემ ეს ტექსტი ტომხდარ-თულ ვარიანტებში გაიტანა და აქვე ისევ აღ-ნიშნა, რომ ამ ლექსის გამო სისხლის მღერე-ლი შეტაცება მომხდარა მის ავტორსა და ბე-ზურგებს შორის (იხ. ხალხური პოეზია, 1981, გვ. 608). უველი ამის გათვალისწინებათ გან-მარტოთ: „ზურგა — ძაღლის ეპითეტა, გადა-ტანით, შარიანი, შტერი“. ალ. ჭინჭარული კი გვეუბნება, რატომ არ განმარტოთ, რომ ზურგა

(ძალი) ზევურს ნიშნავს(7). ერთ-ერთ ფშურ კარგაში სტორად მოხელ ზევურს ფშაველი მოკთვავე აქილებს, „ცოცა რამა შემომტარა, ლაშ ჩავიცივს წველაშია“-ო. ე. ი. ზევურსი შემოსულა და ყველაფერს შეგვიკამოსო. ფშაველები ზევურებს საქალაქოდ „ციციებს ეძახან, მაგრამ ამ შემთხვევაში, „ციცი“ ლექსიკონში განა „ზევურად“ უნდა განიშარტოს? აი, სანამდე მოყვარაი აღ. კინკარაფლის სუბიექტურ ამბიციას.

„ზუგარს“ აღ. კინკარაფლისეული განმარტებისა უნებლოდ ვაგონდება ამავე ავტორის მიერ უკლად წარმოუდგენელი „განწორება“ სიტყვა „ერთგულსა“ „შუშაწყის წამების“ შემდეგ პასუხიან: რქულგამოცდილი ვარსქენი, შერდის საზღვარს რომ მოუხლოვდება, სასახლეში მსახურს აგზავნის „რათა აუწყოს და წინ მიეგებნენ მას აზნაურნი და მისნი ძენი და მსახურნი მისნი, რათა მათ გამო ვითარცა ერთგული სოფლად შევიდეს“. აქ, კინკარაფლის აზრით, „ერთგული“ ნიშნავდა „გველი“-ს(7) უნდა დავწეროთ, რადგან ერთ-ერთ სტანაწერში, გრაფიკული ლაფუნის გამოკომბენი, „გველი“ იყოფება (იხ. „სახლგარდა კომუნისტი“, № 146, 1978). პარტ. კ. დანელიას სპანსუბო წერაღში შეუვალი ფაქტებით დადსტურებულია აღ. კინკარაფლის თვითნებური „განწორების“ სრული უსაფუძვლობა და მიღებულია დასკვნა: „ბეჭდურ გამოცემებში დაქვიდებულმა ტრადიციული წყობიდან, რომელსაც იღ. აბულაძე, კ. კეკელიძე, ზ. ურუხაიანი, ივ. იმნაიანი და სხვები ვითავაზობენ, შეცვლას არ სპირიტებს, „ერთგული“ უნდა დარჩეს ტექსტში“ (ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში“, 1979, № 4, გვ. 116, ხაზგასმა ჩვენი).

აღ. კინკარაფლი ისეთი თავდაქრებით იძლევა შენიშვნებს, რომ მოკთველი ძნელად ითუ გახედვს ეჭვის შეტანას მის სიზარტული, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც სიტყვათა განმარტებას ებება. ავადით ასეთი მაგალითი: „ქაბურჩი, რეცენტიების აზრით, „კაბის სახელია“ (საუბნარია ქაბურჩის ცხენის სახელიც ე). ერთი ქაბურჩი ვაგან შეზოხელი იყო“ („მთაბი“, № 7, გვ. 151, ხაზგასმა ჩვენი). ჩვენ დავუმატებთ: ქაბურჩი ტოპონიმიცაა ამბეტის რაიონში, მაგრამ მე-10 ტომის კონტექსტში ღამარაია ანა აღმიაწე, რამედ ცხენზე (თორღლის მუშა, გვანაწდნებ, ქაბურჩის ცხენის ნაღვი-თა“, X, გვ. 114). ზევურები ცხენებს ასე უოფენ: დოღის ცხენი, იორღა (საქღოში) და ქაბურჩი (სახარკო). მოუქნელი ცხენი. ვადატანიო კაცსა და ადგალზედაც ამბობენ ქაბურჩიო. ამგვარად ქაბურჩი ცხენია და არა კაცი, რადგან: 1. ზევურების აზრითაა არ ასოვს, რომ ზევურს ქაბურჩი რქმოდეს, 2. მოხებლი მტრქებს ეშქრება: ისე გვანაწდნებ, ნაქდა-

ნად, ღღანად ვაქცვა. როგორც ქაბურჩი ცხენის ნაღვიო. საქმე ისაა, რომ საქმე ცხენის ცხოვრების და იორღას) ნაღვს სწორედ უყველინენ, ქაბურჩის ნაღვი კი უკვლავის განმარტებული იყო. 3. ქაბურჩი ქაღაჯ ცხენად განმარტავს მოქმედი ქურბა ვოკოტური. აღ. კინკარაფლისეული განმარტება ამ შემთხვევაშიც სინამდვილეს არ შეეფერება.

ავადით კიდევ სხვა მაგალითი: აღ. კინკარაფლი წერს: „წერა — ძნა“ უნდა: „ქვათის ძნეული, რომელიც 30 ძნა ჩადის“. „ძნა“ ერთ ცალსაც ეწოდება და ასე რომ ვაგოს ვინმე, გამოვა, თითქოს მივიღ დღეს სამი ძნა მოკო ქალმა, რომელიც ლექსში იყვინა: „გუშინ ამ დავქენ სამ წერს, ვიგებ დღელა ღვას ვერასა“-ო („მთაბი“, № 7, გვ. 151). ძნა ერთის გავებოც იხმარება და ზევრას გავებოცა. ანდაში „ძნა იწვებოდა და უღო იყინოდაო“, ერთი ცალი ძნა იგულიხმებო. მაგრამ ლექსში „ძნა ჩავყარე კალსა“, ან „სტენებო ძნა დამიშაღვს“ ერთზე მეტი, ე. ი. ზევრას ძნა იგულიხმებო. ეს აზრის ეშვება. შევს ამბობენ ერთ დერწოდაც და ერთ ურბეოდაც: „მამა შეზამოგვტანა“. ასე რომ აქ შეცდიმა არ არის, მაგრამ უდავო შეცდიმა ის, რომ „წერა 30 ძნა ჩადის“-ო. ქერ ერთი, რატომ ფქრობს რეცენტი, რომ წერსი მხოლოდ ჭვავის ძნელი ჩადის და ქერს, შერას, ახლს და მისთანათ არ შეუღლიათ აქ „ჩხვლა“, მეორე, როგორც ჩანს, აღ. კინკარაფლი ერთიმეორისაგან ვერ არჩევს წერაღს, წერასა და წერს. წერაღში ჩადის 21 ძნა (იხ. აღ. კინკარაფლის რედაქტორული გამოქვეყნებულისა. მაგალითის „ზევურები“, 1984, გვ. 59), წერა კი შედგება სამი წერაღისაგან, ე. ი. 21X3=63 (იხ. იქვე). ამგვარად, შედეგში ქალს სამი წერა ანუ 21X3 ძნა მოუქია (ე. ი. 189).

შორს ვართ იმ აზრისაგან, რომ მრავალტომეულის ლექსიკონება სრულყოფილია და შენიშვნებს არ იმსახურებს. შეცდომებიც ვაგარა, ზოგიერთი სიტყვა არაზუსტადაა განმარტებული, მაგრამ წითე მართლა ისეა საქმე. როგორც აღ. კინკარაფლი ვარწმუნებს? ამ ლექსიკონების შესახებ სხვა აზრი ვაჩინა ცნობად ლექსიკონისა და ფოლკლორისტს აღ. დლონტს: „ლექსიკონები მოცულობით მცირეა და სრულად არც ასახავს ტექსტების ლექსიკურ საგანწმურს (ყველა იწვითი სიტყვა არაა გამოტანილი), მაგრამ ის მასალა, რაც ლექსიკონებშია აღბეჭდილი, ათობით ადგილობრივი სიტყვა-ტერმინის სემანტიკისა და ეტიმოლოგიის გასახსნელად ძვირფას ინფორმაციას გვაწვდის. განსაკუთრებით ფაქტულია მთის კოდების ლექსიკური ერთეულები, რომელიც შორის ზევრას მხოლოდ სწორედ ხსენებულ კოდებშია (ფშურში, ზევურულში, იუშურში, მოხურში, მთიულურ-გუდამაქურულში) (ლოკალიზებული, იშვიათად გვხვდება სხვა კლო-

თქმებში და არცაა შეტანილი ქართული ენის განმარტებით ღიქსიკონში (ხაზგასმა ჩვენია)“. აქვე აღმოჩნებულია ნიშნების ნაწილი (აღ-ღლონი, ქართული ხალხური პოეზიის თარგმნებელი, „მწიგნობარი“, გამოცე-„საბჭ. საქართველო“, 1954, გვ. 82). ვაპათიოს აღ. ჰინკარულმა, რომ ამ საქმეში ჩვენ აღ. ღლონის არს შეტ პატივს ვცემთ.

მე-9 ტომში ცალმა და დილოგურა კათი-ების 765 ნიშნი დაიბეჭდა. ტომზე დართული საჩუქრების მიხედვით თუ ვინაჟებელი (შე-ცდობა რამდენიმე კათის ფარგლებშია სავა-რადებელი), აქ ვაფა-ფეხეღას ეთნოგრაფი-ული ნაწარებიდან გამოტანილია 7 კათა; თე-დო რაზაგაშელის „ხალხური სიტყუარები-დან“ — 67; ავ. ხორნაღლის „ფშურაი მიღე-ტნებად“ და „ფშავ-შეესურული პოეზიიდან“ — 52; ლ. ბონაშვილის „ურვე გიორგიდან“ — 35; გ. ხორნაღლის „ფშურაი კათიდან“ — 20; აღ. ჩიჩიასის „ფშავ-შეესურული პოეზიიდან“ — 18; ან. ცანავას „სეტყვა მოვიდა, ქვა დახ-ვდა“-დან — 50. ე. ა. დაახლოებით 250 ნი-შნი, დაწარჩენი 515 ნიშნი რომ ჩვენს ტო-მის გამოცემის სახლება, ესაა ფოლკლორული ექსპედიციების დროს მოპოვებული და კერძო კოლექციონერების მიერ წარმოღვენილი მას-ლები, რომელთა მოპოვების, კლასიფიკაციას და სისტემაზად მოწაადებას შეტად შრომატევადი, გამოწვლილვათი შეუხიბის ჩატარება დასჭარ-და. უკუღვე აქის დაუნახობა მხოლოდ ტინ-დენიურ კრიტიკოსს შეუძლია.

აღ. ჰინკარულის ძირითადი ბრალდება IX ტომში გამოქვეყნებული კათიების მართ თს ვახლავა, რომ ამ ვაწყოფილების შედგენელს ა. ცანავას მილიანად არ შეუტანია არამყოფ. ა. და გ. ხორნაღლების, აღ. ჩიჩიასის და ლ. ბონაშვილის, შ. ძიძიგურის მიერ შედგენილ კრებულებში თავმოყრილი კათები, არამედ კათიების უმეტესობა მის მიერ გამოქვეყნე-ბული კრებულიდანაც კა. „საყარველი ის არის, რომ ერთი წილი ამ კათი-გაღეჭებუ-ბისა“ თვით IX ტომის ერთ-ერთ შედგენელს ამოლონ ცანავას თვითონ აქვს გამოქვეყნე-ბული თავის წიგნი „სიტყვა მოვიდა, ქვა დახ-ვდა“, ამ ტომში კა (ცხადია ფურადლებობის გამო) ბევრი მთავანი გამოჩენია“ („მნათო-ბი“, № 6, გვ. 187) და ამას მოსდევს ვრცელი ჩამოთვლა გამოჩენილი კათებისა დასახელებ-ბული კრებულებიდან. ტომის საგამომცემლო გეგმით შედგენილ ფორმათა ჩაოდენობას გამოქვეყნებული კათიების კრებულს რომ არ დავუთმობდით? ა. ცანავას შეეძლო სრულია სხიით გადაეებედა მისი კრებულიდან უველა კათა და ფოლკლორის არქივში არ ეტება ფშურაი პოეზიის დიდი ტრფილის, გიორგი თურმანულის კოლექციური დასული ფშურაი კათის მართლაც შედევრები, და რამდენი

ასეთი სხვა სახლება წარმოღვენილი შედებრ ტომში მთავარია ის, რომ შეტ ტომში აღრ გამოქვეყნებული და ფოლკლორულ კრებულებში დასული კათებიდან საუვეთესობი შეიარჩა და თანაფარდობის დაცვით დაიბეჭდა უველა ტიპის კათა. სასურველი იყო ეს ვარემოცა საგანგებოდ აღნიშნულყო ტომის შესადა შე-რიღში, მაგრამ ამან რატომ უნდა შეუშალოს ხელა მართუნელ კრიტიკოსს, დასახოს ის, რაც სინამდვილეში ვაკეთდა?

აღ. ჰინკარული წერს: „სარტყენიო წიგნი ტომის არა ხანს შ. ძიძიგურის მიერ გამოქვეყნებული მასალები წიგნი „ქართული დილოგტების ქრესტომათია ლექსიკონითო“ (1956 წ.)“ და დასახელებულია ზოგადრთი ნიშნი, მათ შო-რ — „ჩვენს კოლექტავს მთებანს“ („მნათობი“, № 6, გვ. 188). რეცენზენტს შეუდგომია შე-უვაეს შეთხვეული, როცა ამბობს „საერთოდ არ ხანს შ. ძიძიგურის მიერ გამოქვეყნებული მასა-ლებიო“. ჩვენ გამოვიყენეთ შ. ძიძიგურის მიერ 1974 წელს გამოცემული წიგნი „ქართული დილოგტოლოგიას მასალები“, სადაც ფშურაი კალის უველა ნიშნი, კათებიოთორი, სრულ-და და უმდებლავ არის გადმოხეჭვდილი აღ. ჰინკარულის მიერ დასახელებული „ქართული დილოგტების ქრესტომათიიდან“. აქედან ჩვენს ტომში დაიბეჭდა ორა ნიშნი: „დაგწვი, კა-რატალო“ (№ 408) და „დაგწვორდი, მუშტაო ჰრელო“ (№ 507). შენიშვნების მითითებულია შ. ძიძიგურის დასახელებული წიგნი (გვ. 288 და 418). ამგვარად, აღ. ჰინკარული ფაქტებს ამბიწყებს. ამასთან ერთად, რეცენზენტს არ წაუყოხავს მე-9 ტომზე დართული წინასტ-ყვაობა, სადაც ვარკვევით წერია: „წინა-მ დებარე ტომში რვეო ლუცია მ-დელი გალევიქების კათიისა და შიარტების ნიშნუებია წარმოღ-გენილი“ (გვ. 5, ხაზგასმა ჩვენია). ეს რომ სყოდნოდა, მაშინ აღბათ არ იტყოდა: კოლმე-ურნობის თებაზე შექმნილი კათი ტომში რა-ტომ არ შეიტანეთო.

ცხადია, შ. ძიძიგურის მიერ ჩაწერილი კათების უველა ნიშნის გადმოხეჭვდა მე-9 ტომში ამავე მიზეზის გამო არ მოხერხდა, რა-ზედაც ზემოთ გვქონდა საუხარა. რაა აქ სა-განგაშო და ასე ვახსავადებელი?

აღ. ჰინკარულის განცხადება, თითქოს, № 671 კათა „სუთქარ დაიბეჭდა IX ტომის ძირითად ტექსტში“ („მნათობი“, № 6, გვ. 188), სწორად არ ამსავს საქმის ვითარებას. აღნიშნული კათები, ფოლკლორის სპეციფი-კის მიხედვით, ერთ თებაზე შექმნილი, მაგრამ ერთიმეორეს ზუსტად არ იმეორებენ, ისეთი განმასხვავებელი ნიუანსები ვარჩნათ, რაც დასოთყავებლად არსებობის უფლებას ანი-ტებს მათ.

„აღ. კინჭარაულს სურს მკითხველს ექვთ შე-
 ატანინოს შემდგენლების მხატვრულ გემოვნე-
 ბაში და უხვად ამოწმებს შიარტებს, რომლებშიც
 აშკარად ჩანს აზრობრივი შეუსაბამობა და და-
 ხალი მხატვრული დონე“. რეცენზენტის წერს:
 „ვის რად უნდა, მაგალითად, ამისთანა ახლა-
 უბდა: „როინა აღიღებულა, უეროდება მტკა-
 რსაო (III), დედაშენი ვერ იშოვის ჩემს ფე-
 თის ჩადასაო“ (№ 1898). აქვე შევეტრება,
 შექვა მუხის წვერსა (III), ხეპო, როდის აქნე-
 ბა, შენ მოხვადე ჩვენსა?“ (1898). ხედავო,
 მკითხველო, თურმე შემდგენლებს არ სცოდ-
 ნიათ, რომ როინი მტკარს არ უერთდება და
 მწვერა მუხის წვერზე არ ქდება ცუდად აქ-
 ცუთით, ხატონო აღაქსი, თქვენ შეგნებულად
 უმაღავე მკითხველს. რომ ტომზე დართულ
 გამოკვლევაში ამის შესახებ საყარებოდ მსჭ-
 ლებენ შემდგენლები: „მხატვრული ფორმის
 თვალსაზრისით, შიარტები საგრძნობლად ჩაშ-
 რჩება სხვა ღირსიულ ეანტებს. მათი გამოშას-
 ველობითი ზერხები შედარებით პრაქტიკული
 და ნაკლებად მამწიდეელია. ხლო სპეცი-
 მტარული და სქემატური“. და შედეგად: „რეცენ-
 ლებრად, შიარტების პარალელური
 ში მხოლოდ ირა სხვადასხ-
 ვა, ხშირად სავსებით შეუსა-
 ბამო და უადგილო აზრის მე-
 ქანაეტურ შედარებებს წარმო-
 ადგენს“ (IX, გვ. 81-82). მაშასად-
 მე, შემდგენლებს კარგად სცოდნიათ, რა
 „შედეგებსაც“ (როგორც მათ ირონიულად
 უწოდებს აღ. კინჭარაული) ბეჭდავდნენ ტომში,
 მაგრამ ვინა მხოლოდ ამ თვლით უნდა ცე-
 ხდეთო ფოლკლორულ მეგვიდობობას? აქნებ
 არ იყო შედგენელი, მოკვნიონი ბენარინი ბე-
 ლანკის სიტყვები: „ჩვენს ძველ მწერლებს
 მხოლოდ მხატვრული თვალსაზრისით თუ შეე-
 ხედავო, მაშინ არა მარტო რომელიმე სუმა-
 რიკოვ, ზერასკოვი და პეტროვი, ლომონოსო-
 ვიკი კ — ეს კადეც ცოტაა — თვით დერტ-
 ვინიც დამარგავს თითქმის მიუღ თავის
 მნიშვნელობას და აღარ მოკვნივებოან არამც
 თუ დედა, არამედ შესამჩნევ მოკვნივადეც კი
 რუსული პოეზიის სფეროში... ამიტომ ლიტე-
 რატურაზე მსჯელობის დროს, გარდა ესთეტო-
 კურა თვალსაზრისისა, საქირა აგრეთვე ის-
 ტორიული (Собр. соч. II, 1948, გვ. 116).
 თუ ეს თქმის ლიტერატურაზე, ფოლკლორზე
 რად უნდა ექვეით, ფოლკლორს ხომ მხოლოდ
 ლიტერატურა არ არის.

სამწუხარო და სავალალოა, რომ აღ. კინ-
 ჭარაული თედო რაზაკაშვილის მიერ ჩაწერილ
 უნიკალურ ტექსტს — „ღვთისწილთ დაბადე-
 ბა“-ს აბიბრუებს და „ხალხურად არ მიიწევს-
 ეს ისეთივე შეცდომაა, ბერძნებს რომ ვინემ
 უბრალოდ თქვენი პენსიოდეს „თეოგონია“ ნატ-
 ურარაო. თუ რატომ დასჭირდა აღ. კინჭარა-
 ულს თ. რაზაკაშვილის ასეთი კომპრომიტირე-

ბა და „ღვთისწილთ დაბადების“ ნატურარად
 გამოცხადება, — მკითხველს უნდა შეეძლოს
 დაუჭერებელი რამ არის, მაგრამ სამწუხაროდ,
 ფაქტი (დაწერილობითი იხ. მ. ჩიქოვანის
 „ხალხური პოეზიის გამოცემის საქითხები, ქა-
 სუხი შენიშვნებზე“, ქართული ფოლკლორა,
 VI, თბ., 1976, 98). როგორც ჩანს, აღ. კინჭა-
 რაულს არაფრად უღარს ეს უხარმაზარი მნი-
 შენულობის ფაქტი, რომ ფსევ-ბევსურების შე-
 პარსიტყვიერებამ თ. რაზაკაშვილის მიერ ჩა-
 წერილი „ღვთისწილთ დაბადების“ სახით შე-
 მოკვინაბა ქართულ კოსმოგონიურ წარმოდგე-
 ნათა მიუღი კომპლექსი. რაც თავის კუთვნილ
 ადგილს პოეზიის მსოფლიო მათოლოგიურ
 პანთეონში. პრომეთესეული ქმედება (ცეცხ-
 ლის მოპოვება) სწორედ თ. რაზაკაშვილის მიერ
 ჩაწერილ „ღვთისწილთ დაბადებისა“
 პირველად ფაქსირებული, შემდეგ კი ა. შანი-
 ძის, აღ. ონიანურისა და თ. ონიანურის კრებუ-
 ლებში. აღ. კინჭარაული შეურაცხყოფს პროფ-
 მის ჩიქოვანს, როდესაც უშეო არინით მს-
 ბალად დებს, თითქოს, მსოფან მეცნიერს
 „კოპიას გეოლოგიის დასახლებურებლად“
 („ლიტ. საქართველო“, 1973, № 84, სვეტი 7)
 ხოლო ჩიქოვანს და ღვთისწილთ კოპიას
 მიერ „ოქროს კოპიის“ გამოტანა გამოეგო-
 ნოს. რეცენზენტი არც უფიქრდება, თუ რო-
 ვარ ამიერებს მათ თავის კუთხის გამოჩინე-
 ული გმარის — კოპიას — მითოსურ სახეს.
 აღ. კინჭარაულმა არ იცის, რომ მის მიერ
 საქილკოდ მიწნეული „ოქროს კოპიის“ ჩვე-
 ულებრივი კოპიის არაა და ეს მითოსურა
 მოდელი. არ შეეძლო გამოეგონებინა მის. ჩი-
 ქოვანს. იგი ხომ თ. რაზაკაშვილის ჩინაწერის
 აღმოჩენამდე იყო ფაქსირებული? „ხალხ-
 უნიკალთ ოქროს კოპიისა სახენი ნათის
 წულიანნი“ (ა. შანიძე, ხალხური პოეზ. ბევს-
 რული, I, 1981, გვ. 225; თ. ონიანური, მითო-
 ლოგიური ვადმოცემები აღმ. საქ. მთიანეთში,
 1967, გვ. 142; აღ. ონიანური, ფს. ევს. პოეზია,
 1971, გვ. 81 დაწერილობითი იხ. მ. ჩიქოვანის
 სახსურე წერილი, გვ. 98).

აღ. კინჭარაული დაუფიქრებლად სახელს
 უტებს ხალხურა პოეზიის I ტომში წარმოდ-
 გნილ ტრადიციულ ხალხურ „სადიდებლებს“
 (ტ. I, № 125-150) და საქილკოდ ზღის ერო-
 ვნული კულტურის ამ უნაკალურ ძეგლებს. იგი
 წერს: ამ „სადიდებლებს“ ქრონოლოგ-
 ტექსტებს ში... არავითარ რიტმა, რითმა
 და პოეზიის სხვა რაიმე ნიშანი“ არ ჩანს
 (ლიტ. საქ. 1974, № 84, 2 სხვ.). ეს ნაშევილი
 მკრებელობა და ფაქტის ფალიფიკაცია (და-
 წერილობითი იხ. მ. ჩიქოვანის დასა. წერილი,
 გვ. 88-94).

წარმოდგენილია, მაგრამ ფაქტი, რომ „სა-
 ჩლის წმინდა ვიოტავს მთა“ (რეალური ტო-
 პონიმი ბევსურეთში) აღ. კინჭარაულს სამე-
 ურნეო ნაგებობად („ჩალის შესწავს ადგილად“)

მანია (მ. ჩაქვანიის დასაბ. წერალი, გვ. 84-
 -საგაროდ, ხალხურ, და არა მხოლოდ ქარ-
 თულ ხალხურ, პოეზიაში მრავლად გვხვდება
 გამოჩენილი თუ წაღვება ცნობილი პოეტების
 ლექსების ფრაგმენტები, ზოგჯერ მთელი ლექ-
 სებიც კი, — მწიგნობარ უნივერსიტელი, უფრო სწო-
 რად კი, — მწიგნობარის ცვალებდებით. ამ-
 გვარი ნაწარმოებები ყველგან, შოა შორის
 ჩვენთანაც, უკვე ხალხურად ითვლება და არც
 ერთს ფოლკლორისტი ამაზე არ კამათობს. აღ-
 კანკარაული კი კვლავ ამხელალებს ამ საკითხზე
 უკრძალებს და გაოცებით წერს: „კი მაგრამ,
 თუკი ვიცით, რომ ეს ერთი ხტროული („წეტავ,
 ქალი, შე ზღვა ვიყო და შენ ზღვაში მომა-
 ნავეი...“ — შემდეგ.) ა. ხაქვანიის შიერ ნათარგ-
 მნი მანებს ლექსის ნაწილია, რატომ ვახალბო
 მას ქართულ ხალხურ შიარად? იმეოგმ ხომ
 არა, რომ მას საქართველოში მღერიათ? კი, სა-
 ქართველოში მღერიათ არიებს უცხოელ კლასი-
 სიკოსთა ტექსტებზე შექმნილი ოპერებიდან,
 მაგრამ ამის გამო ამ არიების ტექსტი ქართულ
 ხალხურ ლექსად არავის ვაუსაღებია“ („მნათობ-
 ნი“, № 6, გვ. 185-189). ქართულ ხალხურ
 პოეზიაში ლიტერატურულიდან იმდენი ტექსტია
 შეიტკბილი, რომ, ზოგჯერ, მართლაც ძნელია
 დაადგინო მისი თვდაპირველი ავტორი. ეს
 საგანგებო კვლევის საჭიროებს და შეზღვეწ-
 ლებს უკველფას ვერ მოთხოვთ ამას. მაგ-
 რამ რატომ არ დაფიქრა აღ. კინკარული
 იმან, რომ შეზღვეწლებს საგანგებოდ აღწინაშე-
 ნათე კომენტარში ამ სტროფის წარმომავლობა
 და ვარიანტებ შეთითხებიან? აი, ისეც: „ვა-
 რიანტი, გურია, ფ. არქ. 22500. შიერ. ა. ხაქ-
 ვანიის მანებულ: თარგმანის სასამღერო
 ტექსტის: „ტურფა-ტურფა“ (IX, გვ. 519).
 ვანა ხანტიერესო არ უნდა იყოს ეს ფაქტი,
 რომ საქართველოში მანებს ლექსის თარგმანი
 ვახალბურდა და ერთ-ერთი პოპულარულ სიმ-
 ღერად იქცა? რატომ არ უნდა შევიტანოთ
 მსგავსი ნიმუში აქადემიურ გამოცემებში მა-
 ინც. სხვათა შორის, აღ. კინკარულს ისეც
 უნდა მოეხსენებოდეს, რომ ჩვენში ბევრი რუ-
 ჳი და „უცხოელი კლასიკოსის ტექსტებზე შე-
 ქმნილი“ საოპერო არაა მართლაც ვახალბურ-
 ბულია და ისინი შეზღულია კიდევ ქართული ხა-
 ლხური სიმღერების ოქროს ფონდში (მაგალი-

თად, იხ. „ქართული ხალხური ქალკურთხე სიმ-
 ღერება“, შემადგენელი, წინასიტყვაობის, შესა-
 ვალი წერალისა და შეტყუვეწმუნუ ადგორი
 - მწიგნობარ, თბილისი, 1972 წ. წიგნიცავე“
 - თუ დაუჭირებთ აღ. კინკარულს, რომ მას
 ვინმე პაროქიული ინტერესი კი არა, არამედ
 მხოლოდ ხალხური პოეზიის — ბედი აწუხებს,
 მაშინ აუცილებლად მივყარნია, შიგნითელს-ვუ-
 ჩვენით, — თუ როგორ იცავს იგი ამ პრინცი-
 პებს, რომელთა დარღვევასაც ფოლკლორის-
 ტებს უსაყვადურებს და საერთოდ როგორ
 დონეზე დგას ამ შიარე მის შიერ ბოლო დროს
 გამოცემული ტექსტები.

ერთ მთგანზე („ლექსი არ დააკარგებია“,
 1985 წ.) უკვე დაიხებდა დავით გოგოჭურის
 რეცენზია — „ამაგს რად ერჩიეთ სხვისასა“
 („მნათობი“, № 5, 1986 წ.). რეცენზენტი შე-
 უყალი ფაქტებით ასაბუთებს რედაქტორს შეზ-
 დგენილის არაკომპეტენტობას ქართული
 ფოლკლორის საკითხებში. მაგალითად, საქვე-
 ყნიოდ ცნობილი წ და პ ა რ ა „რწული და პი-
 ანკველა“ რედაქტორ-შემადგენელმა პ ფ ო -
 წ ი ს ი მ „რწულ კრებულში“ შეიტანა.
 ტექსტები ისეა შერჩეული, რომ „სწიარად გა-
 უგებარია არა მხოლოდ ცალკეული სიტყვები
 და წინადადებები, არამედ ნაწარმოების მთე-
 ლი შინაარსი“ (გვ. 188). ამასთან, რ. ერისთა-
 ვის, ა. დავითაშვილისა და აღ. უახვების ოპო-
 ვინალური ლექსები კრებულში ხალხურადა
 დაბეჭდილი და ა. შ. რეცენზენტის დასკვნა
 ასეთია: „კრებული რომ ისე მაინარად კული-
 სებში არ მომზადებულყო და მასალებს კომ-
 პეტენტური რეცენზენტების ზღწი ვაველო,
 აღბო, ჩვენც ვაეთავისუფლებოდით ამ შე-
 ნაშენების საწაროდ გამოტანისაგან“ (იქვე).

1982 წელს გამოცემულ აღ. კინკარაულის
 შიერ შეზღვეწლ კრებულში („ლექსის თქმა
 მწადის ერთობა“) დაბეჭდილია კაფიო-გაღმე-
 სების 181 ნიმუში. კაფიების ერთი ნაწილი
 (სახელდახელოდ დაქმნილი 44 ნიმუში) უზს-
 ტადაა ვაღმწერალი ვაფ. უშაველას, რ. სწი-
 ა. სწივალს, ივ. ხორნაულის, გ. ხორნაულის,
 ა. ცანავასა და ქართული ხალხური პოეზიის
 მრავალტომეულებს კრებულებიდან. ამგვამად
 ამ 44-დან ერთ ტიპიურ ნიმუშს დაავიწიწებთ:

აღ. კინკარაულის კრებული:
 — მზღვანთ გამოართეს წისქვილი,
 კაღანალს ვადის წიარალი,
 ღამეში საბალნესა ქვეკავს,
 ტრამებს ვაქვეს ტრიალი.
 ორად სტებს, სამად — ვეღურა,
 ე მამაძალის ტიალი!
 ცოცხალნივ ვაღმოეყარენ
 ველში ნაცინულ კიანი.
 — მანდ კვეკვაქენ არ დაფქვენ,
 მზღვანთ საფერი კი არა.

ფედო რაზიკაშვილის ნაწერალი:
 — მზღვანთ გამოართეს წისქვილი,
 კაღანალს ვადის წიარალი,
 ღამეში საბალნესა ქვეკავს,
 ტრამებს ვაქვეს ტრიალი.
 ორად სტებს, სამად ვეღურა,
 ეგ მამაძალის ტიალი!
 ცოცხალნივ ვაღმოეყარენ
 ველში ნაცინულ კიანი.
 — მანდ კვეკვაქენ არ დაფქვენ,
 მზღვანთ საფერი კი არა.
 (ზალ. სიტყვ. 1953, გვ. 241).

ენათ, როგორც კინეზოლოგიის მიერ გა-
მოცემული კატეგორიის დასტურებული მხა-
რე.

„ქოლან-სამ — ამანწინათ“ (გვ. 7), „ქო-
ლან“ — ამანწინათ-ის ნიშნავს, მაგრამ „სამ“
რადღაც სამ კონტექსტშიცა და სქოლიოშიც
ცალკე წერას („ქოლან სამ“) და ასეც უნდა
იყოს, რადგან იგი დამოუკიდებელი სიტყვაა.
იგი წინადადებაში ადგილის ან დროის გარე-
მოცხასთან გვხვდება, მისი ფუნქცია ა
ა რ ა ს, ო რ მ ვ ა რ ა მ ა ტ ი კ ა უ ლ ვ ა რ ე-
მ ო ვ ბ ა ს კ ო ნ ტ რ ა ტ უ ლ ო ბ ა და უ კ ა-
რ ჯ ო ს ზ ო ვ ა დ ი ვ ა ვ ე ბ ა მ ი ს ც ე ბ ს
ქოლან სამ — ამანწინათ ოდესღაც, („ქოლან
სამ ვიანგარში“).

შორს სამ — შორს ხადღაც („შორს სამ აუ-
შუდა ნადირი“).

ცოფვა სამ — ცოფვა ხადღაც („ცოფვა სამ
მარტის კვება“).

„ა რ ა რ ლ ა — ვ რ ჯ ლ ა, მ ბ ა, ხ ა ე ლ ი“ (გვ.
7). უნდა იყოს კ ი რ ა მ ბ ა (და არა კ ი რ ა მ ბ ა-
ლ ა); თანაც არც ერთი განმარტება ზუსტი
არაა: ხად ვ ა ზ ა ს მ ბ ა და ხად კ ი რ მ ბ ა ანდა,
რომელ განმარტებას მიუყვებით ამ კონტექსტის
კირაზის: „ტაროებს ვერა ვეწვებოდო, ზოგჯერ
კირაზის შეხედო“ (ქს., ტ. XII, გვ. 178);
„ა რ უ ბ ა და — კ რ უ ბ ა“ (გვ. 8) მაგრცობი
„... ზღმებთა: „დობნა“ წყალში მოხარშული
მარცვლილი“ (გვ. 17). უნდა იყოს დობანი
(და არა დობა), განმარტებაც არაზუსტია, ყო-
ველგვარი „წყალში მოხარშული მარცვალი“
დობანი არაა (ივ. ზორნულიან განმარტებით
„დობანი — მოხარშული ხინძილი და ლობიო“,
იხ. მისი ფ. ზეეს. პირე. გვ. 174).

„წ ა მ ო უ კ ა დ ლ ე — და უ მ ი ვ ე ე“ (გვ.
49). შეცდომაა, ნიშნავს: „მხარვეტადღე მიწო-
ლას“. აი, ტექსტშიც: „მხარ-ვეტადღე წ ა მ ო-
ვ ე კ ა დ ლ ე, და აღაღრღეს დაღმინათ“ („საუნ-
ქი“, ტ. III, 1988, გვ. 181). მიკადლება წა-
მოწილას ნიშნავს აქაც: „სახებელი ფეხვლის
გოგონა ძირს უფაც ჩაღის მტერიცა, მივალ და
მ ე ვ ე კ ა დ ლ ე ბ ი, ვითომ ხულ არაფერიცა“
(პ. შინდო, „ხალხური პოეზია“, გვ. 288) და,
ზოლო, მიკადლება მიუბრუნებულ აქვს განმა-
რტებულს თავის ლექსიკონში აკად. აკ. შინ-
დის (იხ. I, გვ. 415).

საქმის ვახლავთ, რომ აღ. კინეზოლოგებს
ტექსტაცა და ამ სიტყვის განმარტებაც სიტყ-
ვაობტყვიან ვადმოუწერია ელ. ვარსაღაძის ზედ-
მძღვანელობით შედგენილი ტომიდან, რასაც
კორექტორული უზუსტობაც თან ვადმოქყე-
ლია (იხ. ქს., ტ. VII, გვ. 149, 301). უნდა ყო-
ფადყო: წამოკადლება-წამოწილით დამიწე-
ბა.

რეცენზენტს ქს. IX ტომის ლექსიკონიდან
მოკლებს სიტყვები, რომელთა განმარტება, თი-
თქოს, საკითრი არ იყო ზოლო თავის კრე-
ბულში ისეთ სიტყვას განმარტებს, რომელიც

დამიწეს აწევს. „ზეთისო, შე ნაცრაველიც,
სხვათაჩი ვაქ კოლო, ეგეთა აზრე... ეწემა,
შენ რომ ცოლი გეაე ნიწო“ (გვ. 38). ამ
სტრიქონებიდან აღ. კინეზოლოგს განმარტებ-
ვად გამოაქვს სახელი ნიწო და სტრიქონულად
წერს — „ზეთისოს ცოლი“.

აღ. კინეზოლოგი თავის ვეფხე რეცენზიაში
ამხვილებს უსრავლებას მრავალტომულში
დამიწეწებულად დაბეჭდილ ზოგიერთ სიტყ-
ვაზე. მრავალტომულში ასეთი ლაფსუსები
არც უნდა იყოს ვასაკიჩი, რადგან ტექსტე-
ბის მნიშვნელოვანი ნაწილი პირველად და-
ბეჭდა, მაგრამ დაუდევრობის და უსრავლე-
ბობის ნიშნად მიგვანია ის ფაქტი, რომ ახა-
ნთრთვას დაბეჭდილი უშეცდომო ტექსტები
აღ. კინეზოლოგმა წინააღმდეგ სწორად ვერ გა-
დაიწერა, ანდა უგულისხმობდა მოცემა კო-
რექტორული შეცდომების გასწორებას.

- ა) „ურუმეაე წე სწეე პ ა პ ი რ ა მ ბ ა“ (გვ. 15);
- ბ) „არ მნაეე ჩ ე მ ე ბ რ პ ა ე ბ ი“ (გვ. 28, უნ-
და იყოს „ჩეინება“);
- გ) „მ ე ა ე ვ ე მ ე ხ ა ნ ა რ ი“ (გვ. 24, უნდა
იყოს „მეიაც“);
- დ) „ი მ ი თ დ ა ზ რ დ ი ბ ა რ ც ა ლ თ ვ ა ლ ი“ (გვ.
24, უნდა იყოს „დაზღისარ“);
- ე) „შეეეე თქვა ს ა ხ ო ნ ი შ ე ა ლ მ ა“ (გვ.
27, უნდა იყოს „სახონიშეაღმა“);
- ვ) „შენ თუ ხარ რომელ ქაზანი“ (გვ. 28,
უნდა იყოს „ხომელი“);
- ზ) „დავიწერე უბის მ ა ს ხ ი ა წ ი“ (გვ. 28,
უნდა იყოს „მასხანი“);
- თ) „დღეღანა სძლებენ ქ ო რ ა ნ ი“ (გვ.
28, უნდა იყოს „ქორანი“);
- ი) „ჩ ა ვ დ გ ე წერის წელშიაო“ (გვ. 28,
უნდა იყოს „ჩეინება“);
- კ) „ი მ ი თ დ ა ზ რ დ ი ლ ბ ა რ ც ა ლ თ ვ ა ლ ი“
(გვ. 28, უნდა იყოს „დაზღისარ“);
- ლ) „ა ა მ ო დ ე ნ ი ა შ ა რ ი“ (გვ. 43, უნდა
იყოს „ამოდენია“);
- მ) „ეროურისამე მ ო ხ ვ დ ი თ წერასა“
(გვ. 26, უნდა იყოს „მოხვდიო“);
- ნ) „ორ-სამს ქვან ჩ ა ნ ი მ ვ ი ყ რ ა ი ა ნ“ (გვ. 29,
უნდა იყოს „ჩანიმ“) და სხვ.

მრავალტომულში ცალკეული გამეორების
აღმოჩენისთვის აღ. კინეზოლოგი ვანგაზს
ტებს, გამეორებად თავის თ ე მ ა ტ რ ა დ
მ ს გ ა ე ს ი ტ ე მ ს ტ ბ ი ს გამოქვეყნებასაც, რაც
აკადემიური გამოცემისათვის გამართლებულია.
მაგრამ ის, რაც შეიძლება მომხდარიყო
თორმეტ ტომში მოთავსებული მრავალთმისანი
ტექსტების მიმართ, როგორც ვაგნარტოლო ისეთ
მეცნიერ კრებულში, ხდაც ასიოდე პატარა კა-
ფიის ტექსტია წარმოდგენილი. აი, ერთი წი-
მუში: კრებულის 24-ე გვერდზე დაბეჭდილია
ოთხსტრიქონიანი კაფია სათაურით: „ღვთისო
და ავიწე“:

— ერთხელ მეც ვიყავ ჩვილი,
 შეაც (?) ვიქნე ხანჯარი.
 — იქნედი წარა-მარადა,
 იმით დაზ რ დ იხარ (?) ცალთვალა.

მე-ე გვარდზე კვლავ შერადება იგავე
 „ხუთისო და ივანე“ და მას ასეთი სხვ აქვს:

— ერთხელ მეც ვიყავ ჩვილი,
 შეაც ვიქნე ხანჯარი.
 — იქნედი წარამარადა,
 იმით დაზრდილხარ (?) ცალთვალა.

საქმე მარტო ის კი არაა, რომ პატარა, თა-
 ნაც მახობრივ მკითხველობის განუთვნილ
 კრებულში ერთი და იგივე ტექსტი შემდგენე-
 ლმა ორჯერ შეიტანა, არამედ ის, რომ ორჯერვე
 სხვადასხვანაირად დამახინჯა („შეაც“, „დაზრ-
 დიხარ“ „დაზრდილხარ“). მკითხველს ეს დამა-
 ხინჯებელი ფორმები აღბათ ფშვური ან ხევ-
 სურული მგონია და არ იცის, რომ ისინი თვით
 ალ. ჭინჭარაულს ეკუთვნის.

რეცენზენტი ტომის შემდგენლებს უსავე-
 დურებს: აქამდითარ გამოცემაში მხატვრული
 სუსტი ტექსტები არ უნდა შევტანიოთ. ალ.
 ჭინჭარაულის მიერ შედგენილი „ჩვეულა“ კა-
 დიების პოპულარულ სერიაში შეტანილია
 ისეთი „ხალხური მარჯალი“: (ალ. ჭინჭარაულს
 უფიქრს ასეთი გამოთქმა), როგორცაა:

...ამ საქმეს თავს ვაართმევდი,
 გვიონდა ამის ვარანტია,
 რომ ლითობას მუცულბდი
 და გაქვს საქმის ტალანტია (გვ. 41).

მკითხველმა განსაზღვრო, თუ რა იუმორია ქვე-
 მოთ მოტანილ კადრში:

ჩემს სალოცავს გვებეწებო,
 ზემსა კრძსა პირიშვსა,
 ლომის წმინდა გიორგისა,
 ზორისნიდან ტყვეთ დამხსნელსა:

ცოლს ნურაინ გამამართომს,
 ცოლის წართმა არა შეგვიტყველებს
 ჩემს ხითას შენაც ვეფხვობს
 ტყვიი დაჰბილული შესა,
 შეც მოვედებო, რა იქნებოს? —
 სისხლსა დაეღერი, გინა რძესა? (გვ. 53).

საბოლოოდ უნდა დავასკვნათ, რომ ალ. ჭინ-
 ჭარაულის კრიტიკული წერილების სერია ქა-
 რთული ხალხური პოეზიის მრავალტომეულის
 აქამდითარ გამოცემაზე ტენდენციურია და არა
 ობიექტურია.

აქვე უდგმებდა არ შევარჩნია, ალ. ჭინჭარა-
 ულს შევასხენოთ მის მიერ შედგენილი „ვათა-
 რუშაველას მცირე ლექსიკონზე“ დართული წი-
 ნასიტყვაობის ერთი ადგილი. რომლის ავტორი
 აკად. არნოლდ ზაქოზავა გახლავთ: „ცნობილია,
 რომ ლექსიკონის უოველი ნაქლი ავ თვალს
 ახარებს, მაგრამ ლექსიკონში კეთილი თვალს
 ჩაიხედავს ზოლმე და თავისი შენიშვნებით ნა-
 კლის გამოსწორებას, ხარვეზის ამოცნებას ბელს
 შეუწყობს“.

დიდად სამწუხაროა, რომ ალ. ჭინჭარაული
 საოცრად უზღბლადრუბლული შეხვდა ამ „ზო-
 გავრთ ავტორიტეტულ ავტორებს“, რომლებ-
 მაკ „კეთილი თვალთ“ ჩაიხედეს ქართული
 ხალხური პოეზიის აქამდითარ გამოცემაში და
 დადებითი შეფასება მისცეს ამ, მართლაც, სა-
 შეილთშვილო საქმეს. ასეთი რამ, ალ. ჭინჭარა-
 ულისეული პარადოქსის მიხედვით, თურმე,
 შკრეხელობაა, „რ ა დ გ ა ნ ა ვ ტ ო რ ი ტ ე-
 ტ უ ლ ი ა ვ ტ ო რ ე ბ ი ს ა მ კ ა თ ს ე ე ლ ს
 ს ქ ე რ ა (?!“ (ზაზვასმა ჩვენია, „მნათობა“,
 № 7, გვ. 147).

დნერთმა ნუ ქნას, რომ მკითხველთა ფართო
 წრემ მხოლოდ ალ. ჭინჭარაულის მიერ დანა-
 ხულ, ცალმხრივ, სამშვიციო კრიტიკას დაუჭო-
 რის მხარი და არ ენდოს ჩვენი მეცნიერებისა
 და საზოგადო მოღვაწეების ავტორიტეტულ
 ობიექტურ მოსაზრებებს.

დავით ჩხიკვიშვილი

ნიკო მუსხელიშვილის იუმორი

1971 წელს ჩვენმა ხალხმა რაღაც განსაკუთრებული შედეგების გრძნობითა და სიუვარულით აღნიშნა, ნიკო მუსხელიშვილის დაბადებიდან 80 წლისთავი. ეს იყო ჰუმორიტად სახალხო დღესასწაული.

აშვათად თუ სტუმრებია თბილისს მსოფლიოში იმდენი ცნობილი მეცნიერი, რამდენიც მაშინ ჩამოვიდა, რათა თავისი პატივისცემა გამოეხატა დიდი მეცნიერის მიმართ.

კარგად მახსოვს ბატონი ნიკოს სამადლობელო სიტყვა საიუბილეო საღამოზე. აგა იყო მოკლე და დაკონურა, აღსავსე ოპტიმიზმით, ხალხისათა და იუმორით.

ახალ შეხვედრამდე, მეგობრებო, 80 წლის იუბილემდე — თქვა დასასრულ მან და ხალხის ტაშის გრძალში დატოვა ტრაბუნა.

აღბათ, ეს აუო ის ერთ-ერთი იშვიათი შემთხვევაა, როდესაც ბატონმა ნიკომ ვერ განახორციელა თავისი ჩანაფიქრი.

მალე მოვიდა 80 წლისთავი და აკადემიკოსი ნიკო მუსხელიშვილი ვერ შეხვდა თავის მეგობრებს; აგა რამოდენიმე წლით ადრე ხალხმა მამა დავითის წმინდა მიწას მიიხარა.

მე მქონდა ბედნიერება ომის შემდეგ რამდენიმე წელი მემუშავა მას თანაშემწედ. მასთან ახლო დამოკიდებულებამ საშუალება მომცა დამენახა აგა საქმეში, შინაურობაში, ადამიანებთან ურთიერთობაში. ეს იყო წლები, რომლებშიც განსაზღვრა ჩემი მომავალი. ბატონი ნიკო იყო ჩემთვის ყველაფერი — ტბადონი მეცნიერისა, მოქალაქისა და კაცობისა, ადამიანი მიზანებისა, სიუვარულისა და ერთგულებისა.

ბევრი რამ მახსოვს ისეთი, რაც მის უდი-

დეს კეთილშობილებაზე, მამულიშვილობისა და ჰუმორიტად დიდ მეცნიერულ განსწავლულობისა და კეთილშობილებაზე შეტყვევებებს. არ ვიცი, გამოიწვევს თუ არა ეს ინტერესს, მაგრამ ამ მოგონებაში მინდა მოვიტანო რამდენიმე ისეთი ეპიზოდი მამის ცხოვრებიდან, რომლებშიც ბატონი ნიკო — ეს, ერთი შეხედვით, ცივი გონების მეცნიერ-მათემატიკოსი, — ჩანს როგორც აშვათი იუმორით აღსავსე, ხალხისათა კაცი. შესაძლებელია ეს მცირე მოგონება გამოდგეს დიდი მეცნიერის სრული პორტრეტის შესაქმნელად, რაც ამ ადამიანების ვაღაა, ვინც მას ჩვენზე უფრო აქლოს იცნობდა.

ნიკო მუსხელიშვილი დაქვადებული იყო რაღაც საოცარი უნარით ერთი მოსწრებული სიტყვით განეშობა მეტად დამახული ვითარება. აგა ზოგჯერ ზოგიერთი აბეზარი მოყვამათის აკვიატებულ წინადადებას სრულიად მოულოდნელად იუმორის სფეროში გადაიტანდა და ოპონენტს უმტკაუნეულოდ განაიარაღებდა ხოლმე.

ერთბელ მას სამსახურში მეტად საპატივცემულო აკადემიკოსი იქნა. სტუმარმა მოზრდილი წიგნი პრეზიდენტის სამუშაო მაგიდაზე დადო და ბატონ ნიკოს შესწავლა:

— ეს რასა გავს, სამარცხვინოა, რომ აკადემიის გამოშვებლობა ასეთ წიგნებს ბეჭდავს, მასში მეცნიერება კი არა წყალია, წყალი.

ნიკო მუსხელიშვილმა წიგნი ხელში აიღო, გადფურცლა, ზოგიერთი რამ ამოკითხა და ხალხისათად ჩაიციან. სტუმარს პრეზიდენტის სიცილი არ მოეწონა და შეეცხუნებულმა უმეტად ჰქცა:

— კი მაგრამ ეს ხომ სასაცილო კი არა სატირალი ამბავია.

— სხვისი მეტადი რა ზემა სატირალია, გეთყუა. ეს წიგნი თქვენი ინსტიტუტის თანამშრომელმა დაწერა და პარაკლისიც თქვენ უნდა გადაუხადოთ. — უპასუხა პრეზიდენტმა.

წიგნის ავტორი მართლაც იმ ინსტიტუტის თანამშრომელი აღმოჩნდა, სადაც დირექტორად იმჟამად პატივცემული აკადემიკოსი მუშაობდა.

მეორე დღეს აკადემიის პრეზიდიუმის სხდომაზე მამურო კამათი გაიმართა იმის თაობაზე, თუ რა მოცულობის უნდა იყოს მეცნიერ-თანამშრომლის წლიური სამეცნიერო ნაშრომი. პრეზიდიუმი იყავდა იმ მოსაზრებას, რომ აქ არ შეიძლება უვალა ინსტიტუტისათვის საერთო, ერთიანი საზომი იყოს დაწესებული. ხშირად, ამბობდა იგი, ნაშევარ გვერდზე დაწერილ მათემატიკურ ფორმულას შეუძლია მთელი გლატორიალება მოახდინოს მეცნიერებამდე. ამიტომ აქ თანხების რაოდენობაზე ლაპარაკი არ შეიძლება.

ნაკო მუსხელიშვილის აზრს არ იზიარებდა ზენდოვის უკვე ნაცნობი აკადემიკოსი; იგი ცხარობდა, საოცრად დღლავდა. საქმე აქამდე მივიდა, რომ პრეზიდენტი კატეგორიულად მოსლობვა გაეცა პარაკლისს პასუხი, თუ რა საზომი უნდა აქნას დაწესებული წლიურ შრომებზე.

ბატონი ნაკო ოდნავ გაიღიმა და მომკინარე სახით უპასუხა:

— თქვენს ინსტიტუტში, ალბათ, უყრთესი აქნება, თუ ასეთ საზომად დოქტრის შემოიდებოთ.

უვალა გაოცდა. მით უფრო ოპონენტი.

— კი მაგრამ დოქტორი რა შუაშია — უპიესად აციხა მან.

— განა თქვენ არ მარწმუნებდით ვერცინ, რომ თქვენს თანამშრომლების წიგნებში მეცნიერება კი არა, წუალიაო. წყალს კი დოქტორი ზობავენ. — უპასუხა ბატონმა ნაკომ.

1958 წლის მარტის თვეში ილია ვეყთა საკავშირო მეცნიერებთა აკადემიის წევრად აირჩიეს. გამართა დიდი წვერულება მოსკოვში, სასტუმრო „სოვეტკაიას“ რესტორანში. ამ დღებში მოსკოვში ქართული ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადე მიმდინარებდა და წვერულებაზე ქართული კულტურის მრავალი მოღვაწე მოიწვიეს. ძირითადი ტემურები კი საბჭოთა კავშირის ცნობილი მეცნიერება აყვინენ. აქ მოვიდნენ: აკადემიკოსები ნესმიანოვი, კოდლინი, ლვარენტოვი, ამბარცუმიანი, აღმაქანდროვი, კაპაია, ღვინდია, ბოგორდოვი და მრავალი სხვა. ალბათ, ცოცა, 200 ცნობილი მეცნიერი მაინც.

თამაშობდა ნაკო მუსხელიშვილი.

უვალა ზენდოვანი თინაუტანობდა ბატონ ნაკოს. ამა, მოდი და ითამაშე ასეთ სუფრა-

ზე ;სუფრაზე, სადაც თავი მოუღვია საბჭოთა მეცნიერების კომიტეტს. მაგრამ ბატონი ნაკო, უფრო მეტი პრეზიდენტებრივი ნებისა და იუმორის აღმართი და მან საოცარი გამოხავალი ნახა ამ რთული ვითარებშიდან.

მან თავიდანვე განაცხადა, რომ, რადგან სუფრაზე მეცნიერებისა და კულტურის ცნობილი მოღვაწეები არიან წარმოდგენილნი, იგი პერსონალური სადღეგრძელოების დროს გამოიყენებს სამ ენათიტს: — «За выдающихся», «За блестящих» и за «Невыдающихся» ученых и деятелей культуры «Выдающихся» ეს იმ მეცნიერებია, რომლებსაც შე ეხლა აქედან, თამაშის პედისტალიდან ვხედავო, «блестящих», ვისაც თმა ადრე დასცვენია და თავი უბრწყინავს, ხოლო «невыдающихся» ისინი, რომლებსაც რადგანაც სუფრა ძალიან დიდია, შე ვერ ვხედავო.

აი, ამ მოხერხებული, უწყინარი და მეგობრული იუმორით იგი აღდგარქმელება უვალას, მოუხედავად იმისა, რომ, მართლაც, მსოფლიო მნიშვნელობის მეცნიერები ხშირად ხელებოდნენ «Невыдающихся»-ის ეპიტეტის ქვეშ, ხოლო აკადემიის უბრალო წინოცნებებს ბატონი ნაკო «выдающихся» მეცნიერად მოიხსენიებდა. წვერის ნაცვლად, საერთო აღმართოვანებასა და უზარმაზარ პატივისცემას იწვევდა ბატონი ნაკოს ხატუვება.

კოქეი მაგადამთან და ნათლად ვხედავდი, რომ ბატონი ნაკო მეცნიერთა ამ თინაუტანულავედშიც ერთ-ერთი უვალაზე მოღვარე ვარსკვლავი იყო.

წლებს მანძილზე აკადემიის სატინანსო განყოფილების კოტე მამაბელი განავებდა. პრეზიდენტი მის განსაკუთრებულ პატივს სცემდა. იგი ახალგაზრდობაში თბილისის მუსიკალური კომედიის თეატრის მთავარ დირიჟორად მუშაობდა. შემდეგ ამ საქმეს თავი დაანება და აკადემიაში დაიწყო მუშაობა თინანსობად განათლებული კაცი იმდენად კარგად დავუფლა ახალ სპეციალობას, რომ აკადემიის სატინანსო საქმიანობის სამეგალითოდ წარმართავდა.

1951 წლის თებერვალში საქართველოს მეცნიერებთა აკადემიამ თავისი არსებობის ათი წლისთავი აღიწინა. იყო დიდი სტუმრინანობა. შესანიშნავად ჩატარდა საუბრილო სხდომა საოპერო თეატრის შენობაში, მთაწმინდაზე მოიწყო დიდი წვერულება.

ნაკო მუსხელიშვილმა, წებისამებრ, საოთხოდ უვალა დღლავაგაა აღდგარქმედა. პერსონალური სადღეგრძელოები სუფრაზე არ შენმულა, თუმცა აქ იყვნენ ივანე ბერიტაშვილი, დიმიტრი უზნაძე, კორნელი კეუელიძე, აკო წანიძე, შალვა წუცუბიძე და სხვა მრავალი ცნობილი ქართველი მეცნიერი. ეს არავის გავიჩრებნია რადგან ასეთ შემადგენლობაში რი-

შეღმე შეცნიერის გამოყოფა დიდ უსიამოვნებას გამოიწვევდა.

გამონაკლისი მხოლოდ კოტე შარაბლას მიმართ დაუშვა ნიკო მუსხელიშვილმა.

— ნება მომეცით, — ბრძანა თამაშამ, — უნაკლური ადამიანის სადღეგრძელო შემოგთავაზოთ. ესა ჩვენი აკადემიის საფინანსო განყოფილების გამგე ბატონი კოტე შარაბელი.

სუფრასე შეაქან ჩოჩქელი. ყველა გაკვირვებით შესცქეროდა თამაშას. გაკვირვებას ვინ ზავის. ზოგიერთის სახეზე პროტესტის ნიშანი აღიშებდა. ამავე ბერატაშვილმა თამაშას სიტყვის დამთარგნება კი არ აცალა და მოურთიდეზლად მთასადა:

— კი მაგრამ, ერთი გვიბრძანეთ, ბატონო, რითაა უნაკლური ეს თქვენი კოტე შარაბელი?

— როგორ, თუ რაიმე კოტე შარაბელი ერთადერთი კაცია, აღბათ, შიშელს მოუღლიოში, რომელიც ყველაზე დიდი ღარიბურია ფინანსისტებს შორის და ყველაზე დიდი ფინანსიტი დირიჟორთა შორის! ვინა შეიძლება, რომ ასეთი კაცის სადღეგრძელო არ დაუღიო?

ხალხს სახე ეცვალა, გაკვირვებას აღფრთოვანება მოჰყვა, ბოლო ამ უპასუხიელს — აღფრთხილებდა.

გალატკონ ტამაძეს მოაწმინდის პანთონში ასუფლებდნენ. ზღვა ხალხი მოაწუდა მათა დავითის აღმართს. მოაწმინდისაყენ მიმავალი ჭრა ვადაკეტავს, რადგანაც პანთონის მცირე მიწა ამდენ ხალხს ვერ დაიტევდა. მძიმე მდგომარეობა შეიქმნა ქალაქის ამ ვიწრო ობანზე. ამ რთულ ვითარებაში შევიწმინდე, რომ ბატონ ნიკონა და აკადემიოსთა ერთ ქვეყნს ჭრა ვადუღობა და თანაც უხეშად წაელაპარაკა მილიციის თანამშრომელი. იმ წამსვე შემოხვევის ადგილას გაჩნდა და ბატონი ნიკო ამ არასასიამოვნო ვითარებიდან გამოვიყვანე. არასდროს არ მინახავს ჩვენი პრეზიდენტი ასეთი ადგილებზე და, როგორც თვითონ ამბობდა, შეურაცხყოფილი. შეძლებისდაგვარად მე ავა დავაშეადე და შეცნიერთა ეს ქვეყნა მანქანით მოაწმინდისაყენ გავიხტეშტარ.

პანთონში რომ ავედა, შევიწმინდე, რომ ბატონი ნიკო მოწუნილია, რაღაც დრმა ფიქრებში წასული იფეა შეგობრების წარეში. მას რესპუბლიკის ხელმძღვანელები მოუხლოვდნენ და შორადებით ხელი ჩამოართვეს, ერთ-ერთი ხელმძღვანელი, რომელიც ამავე დროს აკადემიოსიც იყო, ბატონ ნიკოს მიუხლოვდა და ხელი მოხუა. ბატონი ნიკო თავისი ბუნებით მეტად თავაზიანი და შორადებულა კაცია იყო, დიდეს თუ პატარის მიმართ მუდამ მოკრძალებით ექობა თავი. მაგრამ შევამჩნიე, რომ ამქერად მას რაღაცა არ ესიამოვნა. ყოველივე ეს ცხადია, არ დარჩენია შეუმჩნეველი მასთან მახულ აკადემიოსს.

— დრმა ფიქრებში წასულბარო, ბატონო

ნიკო, საინტერესოა რაზე ფიქრობ? — მკათა მან პრეზიდენტს.

ბატონ ნიკოს არ მოეწონებოდა ეს და არც ტონი მოსახარბია, მუსხელიშვილს ხარბენი კაცია იყო და ვითომაც არადერთი ამ მომხდარო, სხვათაშორის უსახებო.

— ავტო, დავისი, ზომ ხედავ. — ჩემზე ანაშა თანამოსახებრებს — იგი ორი წლის განმავლობაში ჩემს თანაშემწედ მუშაობდა. ყველა ზემს საჭარო გამოსვლებს ეს მიწერდა. შო და ახლა ვფიქრობ და ვერ გამოიკვევია, იგივე დავისი, ახლა რაღაც იგი მინისტრი ვახდა, მოხსენებებს ვინ უწერას?

ბატონ ნიკოს მოინენება რატომღაც მე გადმოხედა გახარებით და აქურობას გამოარდა. მან კარგად იცოდა, რომ აკადემიის პრეზიდენტს იმდენი საფიქრალი და საჭრუნავი ქქონდა, რომ მის უფილ თანაშემწეზე ამგვარი ფიქრით ვინებას არ გადაატყობოდა.

1959 წელს პოლიონიში დიდი წარმატებით ჩატარდა ქართული კულტურის დედადა ქართული კულტურის ამ პირველ გახვალაში უსხოცოში მონაწილეობდნენ რესპუბლიკის ყველაზე უფრო ძლიერი მხატვრული კოლექტივები, ცალკეული მხახიბები, კანონ, თეატრისა და სახეობი ხელეყნების ცნობილი მოღვაწეები.

დედადის მონაწილე ბატონი ნიკოც იყო. იგი შედიოდა ოფიციალურ დელეგაციაში, რომელშიც მას გარდა იყვნენ ირაკლი ახაშიძე, სიმონ ჩიქოვანი, შალვა ამარაშვილი, გიორგი შეღიქვილი, ქეთევან ლომთაიძე და სხვ.

დელეგაციის წევრებსაც დიდი დატვირთვით უხებოდათ მუშაობა. ბატონი ნიკოს მოსვენება არ ქქონდა. იგი ხან შეცნიერებოთა აკადემიის ინსტიტუტებში, ხან კიდევ უმაღლესი სასწავლებლების აუდიტორიებში იყო. მას აქ ბევრი წაცნობი და შეგობარა ჰყავდა და ახალი შეგობრებაც ბევრი შეიქმნა. პოლიონიის პარესა ბევრს წერდა მის უხახებ, მათითობდა მის მხოფელი ავტორიტეტზე და მეტად მაღალ პირად თვინებებზე.

ვარაშეიდან კრავოში ავტომანქანებით ვავიგზავრეთ. კრავოვის მისადგომებთან ქალაქის ხელმძღვანელობა და შშრომელთა წარმომადგენლები დაგვხვდნენ. სპეცდამილო მიტინგზე ბატონმა ნიკომ წარმოთქვა მოყულ, მაგრამ მეტად მოხეენილი სიტყვაა მაგრამ მოთვარის ის იყო, რომ სიტყვაში რამდენიმე ფრანკა პოლიონურად წარმოთქვა. ამან მეტად საპირო მოციურთი დღეებენტი შეიტანა მიტინგში. ნათლად ვხედავდით, რომ პოლიონელები მოხებულნი და აღფრთოვანებულნი დაჩრდნენ.

მიტინგიდან მოთვარობის რეზიდენციაში ვავიგზავრეთ. ცნობილ ანსამბლ „კავალის“ ასარტამენტებში მოკვათავსეს. ყველას მიუჩინეს თავისი ადგილი, ბატონი ნიკოს მიწუობის საკითხი კი ბოლოსათვის მოიტყვის. რაღაც ყველა ცენტრ-

დურ პოლში შევიკრიბეთ, ქალაქის შერმა სახალის სამეფო საწოლი ოთახის კარი ვადლო და შავ მივეპატრეთ. მაგრამ ეს არ იყო უბრალო საწოლი ოთახი. ეს იყო უსარმაზარი დარბაზი, რომლის ფართობი აღმათ 400 კვადრატულ მეტრს მაინც აღემატებოდა.

ოქროსა და სარკვეში ჩასმული დარბაზი ისე ბრწყინავდა, რომ თვალს გვეჭრებდა. დარბაზის ცენტრში ადგი უსარმაზარი საწოლი — ხიშილო სამეფო ოქახის ძლიერებისა.

ქალაქის შერმა თქვა, რომ აქ, ამ დარბაზში დებულაღენ ყველაზე უფრო სასტიკვეშოლო ტტმარებს და რომ ამჟამად ასეთი ტტუმარი საქართველოს შეცნობრებათა აკადემიის პრეზიდენტი ნიკო მუსხელიშვილია და მინაც ღამე ამ დარბაზში უნდა გაათაროს. შერმა ისიც დასძინა, რომ ხუთ ცოტა ხნის წინათ აქ ღამე ინდოეთის პრემიერმა ნერუმ გაათარო.

ბატონმა ნიკომ კატეგორიული უარი თქვა ამ დარბაზში დაბინავებულ. რამდენი რამე არ მოგონა, რამდენი არტუფრტი არ წამოაყენა, მაგრამ მასპინძლები არ ეშვებოდნენ. ბოლოს ისიც კი თქვა, რომ თუ ვაწმე ამ ღამე აუცილებლად უნდა გაათაროს, ეს აღმათ დელიგაციის ხელმძღვანელმაო. ერთი სიტყვით, ბატონი ნიკო აძლურბული შეიქნა თავისი პატარა ჩემოლი და პორტული დარბაზში შეტანა.

მთელი ღდა დეკავებული ვიყავით, საღამოთი ქართული მუსიკოსების კონცერტს დავესწარით, ამახ შეშდგე ღადი წვეულება გაიმართა. მხოლოდ გვიანი ღამით მოვედით ჩვენს ტყუილდენიაში. ყველა თავის პირად ოთახში შევიდა. ბატონი ნიკო და მე ერთხანს მას დარბაზში ვისხედით. შემდგეს, როცა ყველაღი დაიძინა, ჩემი საწოლი ოთახის გვერდით, თავისუფალი „ლუქის“ აღმოკარინეთ და ბატონი ნიკო იქ დარბა დასაძინებლად.

ღლით ჩვენს მასპინძლებმა მობრძანდნენ და ჩვენი აკადემიის პრეზიდენტი სამეფო საწოლში რომ ვერ ნახეს, ხოცოვდა იწურეს.

— კი მაგრამ, მან პრეზიდენტო, ეს დარბაზი ჩვენ მართლაც მთელი გულწრფელობითა და პატივისცემით გამოუყავით თქვენს განყარგულებაში. აქ უცოთხად მოისვენებდით და ჩვენც კმაყოფილი დავრჩებოდით. — რაღაც ნაწუენი მით თქვა ქალაქის შერმა.

ყველა ჩვენთაგანმა იგრძნო, რომ რაღაც მნიშვნელოვანი ხანათის შეცდომა დაეუშვით. პატივისცემას, როგორც იტყვიან, ზელი ვუყარით. ამახ, მართლაც, არ მქონდა გამართლება. სათქმელი არადგრა გვიქონდა. და, თუ არა ბატონი ნიკოს ძალიან მოხდენილი იუმორი, მდგომარეობადნ ვერც გამოვიადიდით.

— სამეფო საწოლში მეფე რა მეფეა, თუ დელოფალი არა მუყან. დელოფალი კი საქართველოში დარბა. ამიტომ ზიდაშს ვიხედა, რომ თქვენს წინადადებათ ვერ ვისარგებლეთ. — ხოცოარი თბილი მზით თქვა ბატონმა ნიკომ.

ქალაქის შერს თვალზე ვაუხაოდა, საბე ვენადრა და სიცილი აუტედა. მაგრამ ეს იყო მხოლოდ დასაწყისი. როცა ბატონმა ნიკომ იგრძნო, რომ მან შეძლო რთული სიტუაციის საერთო-სახალისო განწყობილებაში გადაყვანა, არ დაუფრანა და დაუშტა:

— სვთათორის, სივსმუნდების სამეფო კარის განაწენი რომ ზუსტად დაგვიცვაო და „მეფისთვის“ დედოფლის შეწყყლილა შემოგეთავაზებინათ, მიუხედავად ასაკისა, შევეცდებოდი „მეფის“ სახელი არ შეშერცხვინა.

ქალაქის შერს ისტერიული სიცილი აუტედა. სხვა პოლიწული მასპინძლებიც ხალისიანად იცინოდნენ. ქალაქის შერმა ბატონ ნიკოს მიუთხალოვდა და მსოცვან შეცნობრის გულში ჩაქერა.

ნიკო მუსხელიშვილსა და ცნობილ პედაგოგს თამარ მთავაშვილს სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატებად ირჩეადნენ. ბატონ ნიკოს — კავშირის საბჭოში, ხოლო ქალბატონ თამარს — ეროვნებათა საბჭოში. ისინი ამობრძელებს ზედბოდნენ. ამ მოგზაურობაში ბატონ ნიკოს მე ვაბლდი, როგორც მისი თანამეშვე, ხოლო ქალბატონ თამარს — საქართველოს აღმა ცდას მდივანი ნინო ცვანია.

თორწუაროში ბატონი ნიკოს მანქანით წავედით. ჩატარდა შიარწე. შემდგეს იყო წვეულება, სადაც ბატონმა ნიკომ საკმაოდ კარგად დალია, თუმცა მან შუკარი აწუხებდა.

თბილისისკენ გვიან ღამით წამოვედით. ერთი ოცი წუთის შემდგეს ნიკო მუსხელიშვილმა მძღოლს უთხრა.

— ალიოშა, მგონი, „პაკრიშეამ“ დაუშვა. მძღოლმა მანქანა გააჩერა. ისინი მანქანიდან გადმოვიდნენ. ალიოშამ ატკომანქანის თვლებს სათითადო ისე შემოარტყა უთხრა, რომ ჩვენ გაგვეგონა. შემდგეს მანქანაში ჩისხდნენ და გზა განვაგრძეთ.

შეორწერ რომ იგივე განწერიდა, ნინო ცვანიამ აღშოთებით თქვა:

— რას გავს ეს სამარცხვინო აშავეა, რომ პრეზიდენტის მანქანას ასეთი მოძველებული საბურავები უყენია. რა გაუჭირდა ისე შეცნობრებათა აკადემიას!

თბილისს რომ მივუახლოვდით ბატონმა ნიკომ კვლავ ჩაილაპარაკა:

— ალიოშა, მგონი, „პაკრიშეამ“ დაუშვაო. იგივე პოცედურა განწერდა. ქალბატონ თამარი წუნარად იქდა მოხთვის. ჩანდა, რომ მას ყველაფერი ეს პარდაპირა მნიშვნელობით ეხშიოდა. ნინო ცვანიას სახეზე კი ირონიის მსგავსი რამ შევამჩნიე.

თბილისში შემოვედით და რუსთაველის პარსპეტკის დაფადქით. უცებ მესმის ნინო ცვანიას უვიროლა:

— ალიოშა, „პაკრიშეამ“ დაუშვა.

მძღოლმა მანქანა შეაჩერა. ბატონი ნიკო გაცილებული მიაშტერდა ქალბატონ ნინოს.

— ეხ, თქვე წიხტირებო. ვიხ ატუყუბთ, არა-

ფები გვანებო? გარჩევნათ სახურავები კი არა, თარგმნებები მოიყვანათ წესრიგში.

სიცილებლის ბოლო წელს, როცა ბატონ ნიკოს განჩინებლობა შეერყა, მან აკადემიის პრეზიდენტის თანამდებობიდან განთავისუფლება ითხოვა. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტის პოსტი მისმა მოწოდებამდე ვერცაა დაიკავა, ხოლო ნიკო მუსხელიშვილი მეცნიერებათა აკადემიის სამატოო პრეზიდენტად აირჩიეს.

ახალ პოსტს ბატონ ნიკოს თითქმის არავინ უღიკვამდა. კაცმა რომ თქვას, მისალოციც არაფერი იყო: რა მისალოცია სიბერე. მაგრამ ისეთივე გამოჩნდნენ, რომლებმაც საქიროდ ჩათვალეს ამ შემთხვევაშიც მისთვის ესიაოვნება. ერთ-ერთმა აკადემიკოსმა მას ეს პოსტი ჯერ წინააღობით, ხოლო შემდეგ ხელდასმევობარათა წრეში სიტყვობრადაც მიუღიკვამდა, ბატონ ნიკოს არ ესიაოვნა ეს მომბეზრებელი „სატრავისტო“ და ჩააღმარაჟა:

— დიდი მადლობა, ბატონო კ... რას იზამთ, ყველა ხილს თავისა დრო აქვს, მაგრამ ერთი რამ ცხადია, უფრო სამატოო იყო მეცნიერებათა აკადემიის სამატოო პრეზიდენტი, ვიდრე სამატოო ქმარა.

ბოლო წლებში ექიმებმა მოითხოვეს, რომ ბატონ ნიკოს შეემიერებინა თამბაქოს შოწვეა. ბატონ ნიკოს მისა მუდღეუ ქალბატონი რუზანა დიდი თანხა საწრე მგებლედ დაუღებდა 12 ცალ სიგარეტს და რტყოდა:

— აი, თქვენი ნორმა, გხოვოთ, აჟმაროთ.

მიუხედავად მძიმე განცდებისა, იგი როგორღაც ახერხებდა ნორმაში ჩაქმდაროვო. მაგრამ დღაც უფრო მძიმე პერიოდაც. ექიმებმა მას საერთოდ აუტრამადის თამბაქოს შოწვეა. ეს კი აუტანელი რამ აღმოჩნდა. იგი ადგილს ვერ ნახულობდა... დედაც... საშუაო ოთახში გამრდებოთ ბოლთას სცემდა. მეცნიერულ მუშაობას საერთოდ თავი მიაწება, ყველა ცდა, როგორღაც სახლში ეწეოთ თამბაქო და რქმად მოეწია, მარცხით მოყარდებოდა. არც მუდღეუ, არც მისა უფროგულეში მძღოლა აღიკოთ, რომელიც მზად იყო ნიკო მუსხელიშვილის გულისათვის წეაღში გადამტაროვო, ბატონი ნიკოს მუდარას მიეცათ მისთვის სიგარეტი, უტრად არ იღებდნენ.

ერთხელ მან თავის ინტიტუტში წახვლა მოიმიწეა და ცოლას თანდასწრებით თავის მოაჯიღებს დაურეკა, რომ ინტიტუტში მოკლდებო.

ამ ცნობამ მთელი ინტიტუტა ფეხზე დააყენა. გამოირკვა, რომ ინტიტუტის ბევრა თანამშრომელი სამსახურში არ იყო გამოცხადებულუ. დაწეო ტელეფონებით რაცა, თანამშრომლების სახლიდან გამოძახება.

ამ დროს კი ბატონი ნიკოს მანქანა ინტიტუტს მადგა. იგი შენობის პირველ სართუ-

ლში შევიდა, მორიგე „კაბიტორიან“ მივიდა და სიგარეტი თხოვა.

ეს იყო, ადამი, „კაბიტორიან“ უფუღაზე ბედნიერი დღე მის სიცოცხლეში, რას ითოქრებდა, რომ თვით ნიკო მუსხელიშვილი მას სიგარეტს სთხოვდა. მანაც დიდი სიაოვნებით მთელი კოლოფი მარათვა ბატონ ნიკოს. ბატონმა ნიკომ მადლობა გადაუთხადა, კოლოფი ჩაიჭება, უკან გამოტრიალდა და სახლში წამოვიდა.

ბატონი ნიკო სახლში იყო, თამბაქოს დიდი სიაოვნებით ეწეოდა, ბოლო მათემატიკის ინსტიტუტში დირექტორის მოლოდინში „წესრიგის დამყარება“ გრძელდებოდა.

ბატონი ნიკო თავის კლასიკურ შრომებს მათემატიკაში დამით წერდა, ღამით, როცა ყველაძე ძინა და ხელს არავან უშლიდა. საოცარი ჩვეულება მქონდა მას. იგი საათობით ბოლთას სცემდა თავის საშუაო ოთახში, თამბაქოს წვედა და სიარულის დროს ფექრობდა.

ბატონი ნიკოს მეცნიერულა შრომის ეს ურვეული მთელი უზარმაზარ პრიბლებს უქმნიდა მეწიობელს, რომელიც მის ქვეყნის ცხოვრობდა. როგორი საქმე მთიელი ღამის განმადლობაში გესმოდეს ჩქმებავით მძიმე ფესსაცმელებას ბრახუნი ჭებრდან, როცა ყველას ძინავს, როცა ქალაქს სირქუე დაუფლებოთ. მეწიობელი კი ნაწო ევანია იყო.

ეს წლებს განმადლობაში გრძელდებოდა. ქალბატონმა ნინომ მანის გაცვლაც კი განიზარბა და ასეც მოხდებოდა, თუ ერთი შენანინანავა აზრი არა, რომელიც დიდი და მწარე ფექრის შეშდეგ დაებადა ქალბატონ ნინოს.

ბევრი რომ არ გავაგრძელო, ერთ დღეს ქალბატონი ნინო ბატონ ნიკოს მუდღელეს ესტუმრა და პრეზიდენტისათვის საჩუქრად აზიად ფარტუბა მოიტრია. ეს ფარტუბა ბატონ ნიკოს მარათვით, დამით ჩაიკვას, როცა წივანებს წერს. ამით ჩვენც მოვისვენებო, ბატონი ნიკოს ფეხები თბალად ექნება და ფიკიკურ ძალებსაც დაწოვავსო.

როცა ქალბატონმა რუზანამ ნინო ევანიას საჩუქარი და დანახარება სიტყვა-სიტყვით ბატონ ნიკოს გადასცა, ბატონი ნიკო თავის მეუღლეს მიუხარუნდა და უთხრა:

— ქალბატონ ნინოს საჩუქარი არა მარტო ჩემთვის, არამედ შენთვისაც მოურთმევიო.

— არ მესმის, მე რა შუაში ვარ.

— ის ფიკიკური ძალები, რომლებსაც მე დავწოვავ ამ მსხუტეი ფარტუბის ტარებით.

პრეზიდენტის საქარო გამოსვლის ტექსტების მომზადება, როგორც მის თანაშემწეს, მე მახებოდა.

რუსულად ტექსტს იგი სწრაფად და ძირფესვიანად ასწორებდა. როგორც წესი, საბოლოოდ ჩებს მებრ შედგენული ვარიანტიდან არაფერი აჩებოდა. ასეთ შემთხვევაში იგი დაას-

კვნიდა ხოლმე: ყოჩაღ, დავით, ეს სიტყვა, მა-
როლიაყ კარგად მოგიწოდებია. დღესაც არ
ვიცი, რას ნიშნავდა ასეთი შექება — დაცინ-
ვაჰ, თუ ზოდის მოხდას, იმის გამო, რომ
ჩემს მიერ დაწერალი ტექსტიდან მან არაფერი
არ დატოვა.

ქართული ტექსტების გასწორებისას სიტყვა-
ცოც იცვლებოდა ხოლმე. მასზე იგი დიდხანს
წვალბოდა. ყველაზე დაძლილი და დაშინე-
ცილი ის იყო, რომ გასწორებული ტექსტი მას
აუტოლებლად თავისი ხელით უნდა გადაეწე-
რა, რადგანაც მაქანაზე დაბეჭდილი ტექსტის
წყობილა უჭირდა.

ერთხელ საკავშირო შეცნეერებათა აკადე-
მიის პრეზიდიუმის სხებზე გასაგვანი წერი-
ლი შევიტანე ხელის მოსაწერად.

წერილი იყო ასეთი ფრანა: Под руко-
водством президенту Академии Наук
СССР — штаба советской науки — мы
достигли больших успехов...» и т. д.

მან ტექსტი წაიკითხა, გერძზე გადადო და
ირონიულად შემოხედა.

— ბატონო ნიკო, ეს სასწრაფოდ გასაგვანი
წერილია, ვთხოვ ხელი მოაწეროთ.

— ამ წერილს შე ხელს არ მოეწერა, — მი-
პასუხა მან.

— ზოდის ვახდით მაგრამ, რატომ?

— იმტომ, რომ წერილი არაფერია ნათქვა-
მი ტანკებზე, თვითმფრინავებზე, არტილერია-
ზე, რაკეტებზე...

— კი მაგრამ, ავიაცია, ტანკები და რაკე-
ტები რა შუაშია, — გაოგნებულმა კვითზე
პრეზიდენტს.

— როგორ თუ რა შუაშია სადაც შტაბია იქ
ტანკები, თვითმფრინავებიც და არტილერია
უნდა იყოს. ისინი კი თქვენს მიერ შედგენილ
წერილში არ ჩანს. წერილიდან ან შტაბი ამო-
იღეთ, ანდა სახმედრო ტექნიკის აღბურთავი
იგი.

თავი ჩეღღუნე და ჩემი ქაღალდიდან ჩუ-
მიდ გამოვედი პრეზიდენტის კაბინეტიდან.

შინაღღეში იმ კაცს მოკვარი თვალი, რომე-
ღაჟი „Штаб советской науки“... ს მოკვარი
ფრანის გამოვეცნე მირჩია. თვალი მოკვარი და
მინი მისამართით ერთმა მაგარმა „ლოცვამ“
გამიღღა თავში...

ბატონი ნიკო — ეს საოცრად ფხიზელი
და მოძრავი პიროვნება, — ზოგჯერ თუ დაბ-
ნეული კაცის შთაბეჭდილებას ტყუებდა არა
და ამაჟმონდა თავისი საფუძველი. მხარად
უოფილა შემოხედა, რცა იგი პრეზიდიუმის
სხდომაზე, საერთო კრებაზე, თუ თანამშრო-
ღებთან საუბარში, უცებ გამოეთიშებოდა გა-
რბის და საღღაც ღრმა ფიქრებში წაიდიოდა.

ბატონი ნიკო დიდი მათემატიკოსი იყო, მა-
თემატიკა იყო არსი მისი არსებობისა და შე
პირადად სრულბით არ მაკვარებოდა ის გარე-
მოება, რომ სანდხან იგი შუა საუბარში მაგ-

ვატოვებოდა და საღღაც შთაბეჭდილს უფრთ-
ბთან წაიდიოდა საქამაოდ. ვინც ახლოს იც-
ნობოდა, ეს არ უფერადო ტყუილ წყაღეწის
კონტაქტები არ ჰქონდა ბატონის თქმულს ამ
„იტყუება“ მისი დახმედლობით სწინადა.

კარგად მასხვის ასეთი შემოხედა. ერთხელ
რადაც დიდი ფორტზე ჩემმა მეგობარმა, მკა-
თხა:

— რატომ არის, რომ თქვენი პრეზიდენტი,
ტრაბუნაღან რუსულ, თუ ქართულ ენებზე
წარმოთქმულ ყველა სიტყვას ორიგინალში კი
არა, თარგმანში იმეწენ?

— კი მაგრამ საიდან დაასკვენიოთ ეს? — კვი-
თზე შე.

— როგორ, თუ საიდან ამა შემედეგ, სხდო-
მის დაწეხებიდან მას უფრებოდას სასმენებია არ
ჩამოხეხნა. იმით ხომ თარგმანს გაღმოცემენ...

— ამ ფაქტმა მართლაც დამაინტერესა და ერთ
ღღეს, როცა შეხატერი მომენტი ენაზე, ვკითხე
ამის თაობაზე ბატონ ნიკოს:

მაშინ მან შეტად მოკლედ და ორპროვნად
მიპასუხა: „ზეღმეტ ინფორმაციას ზინის მეტი
არაფერი მოაქვსო“. შე მომეწევა, რომ ეს იყო
საყვეღერი თქმული ჩემს მიმართის მს მე-
თხები იმას, რაც შენი საქმე არ არისო.

მაგრამ შემდეგ გამოირკვა, რომ ბატონი ნიკო
მართლა იკითებოდა უფრებზე სასმენებს არა იმი-
ტომ, რომ სიტყვის თარგმანი მოესმინა, არამედ
საერთოდ არაფერი მოესმინა, რადგანაც ისინი გა-
მორთული იყო რადიოქსელიდან. რაც მას ზე-
ღმეტური ინფორმაციისაგან იყავდა. ეს კი საშუა-
ღებას აძლეოდა მას პრეზიდიუმში ქღომის
ღროს მათემატიკური ამოცანები გადაეწევატა.

ერთხელ ბატონი ნიკო საშახტრში მალს-
ტუხის გარეშე მოვიდა. შე მას კაბინეტში შე-
ყვეოდა და მივანიშნე. რომ მალსტუბი არ გაცი-
თათი-მოვიცი. მან გულმკერდზე დაიხედა და
შეერთა, დახმედლობა დიეტუო. რა ეთქვა, არ
იყოღა. შევატყუე, რომ შეწუხდა. ამ მდგომარ-
ტობიღან რომ გამოშეყვანა, ნიტონის ცხოვე-
რების ერთი ეპიზოდი მოვეუყევი, მღღღარე
წუღღღი კვერცხის ნაცვლად საათი რომ ჩა-
ღღღა.

ბატონი ნიკო მაშინვე ტღღღღონს მიღბრუნ-
და და შენ დატყა.

— რუნაა ფადევენა, — მიმართა მან თავის
მეღღღეს, — ძალიან ვთხოვ იმ ქვაბში ჩაი-
ხედე, რომღღღიკვერცხებს ეხარშავო, მასში
ჩემი მალსტუბი ხომ არ არის? მერე კი ბა-
ტონმა ნიკომ ტღღღღონის მიღი დაავადო, მე
ირონიულად შემომხედა და მოიხრა: „წარმო-
იღღინეთ, ქვაბში მალსტუბი არ აღმოჩნდა“.

სამარეღღღისო დღესასწაულში მონაწილე-
ობის მისაღებად მეცნეერებათა აკადემიის თა-
ნამშრომლები გმირთა მოღღღანზე, ცარკის მი-
ღამოღღღი იკრიბებოღღენ. ბატონი ნიკო და
აკადემიის თანამშრომელითა აბოღღღტური უმ-
რადღღღისობა, როგორც წეხი, ღღღის მ საათზე

უკვე ადგილზე აღწევნ. მოკვიანებით აწვებდ-
 ნენ მოსვლას ზოგადრითი ხანშესული აუადრეო-
 კობები. ბატონი ნიკო მათ „კვიანი“ აუადრეო-
 კობებს უწოდებდა, რადგანაც მართლაც, რა
 საჭირო იყო ასე ადრე ხალხის შეკრება, რო-
 ცა კალინინის რაიონის მშრომელთა კლბისა
 მხოლოდ ამ, ან თერთმეტის ნახევარმდე თუ
 დაძვრებოდა ხოლმე მთავრობის სახლის მიმ-
 რთულებით. „ვერლაზე კვიანი“ აუადრეოებს კი
 მას უწოდებდა, ვინც კლბისას რუსთაველის
 ძეგლიდან დახვდებოდა. ამ წილს ასეთი „ვე-
 რლაზე კვიანი აუადრეოისი“ აღმოჩნდა
 ფ.....თ..., რომელიც დილის თერთმეტ საათზე
 რუსთაველის ძეგლიდან იდგა და მეცნიერებათა
 აუადრეოის კლბისას უცდიდა.

რადგანაც ვერლამ იცოდა ბატონი ნიკოს მი-
 ერ დაწინადაცობის ეპიპეტები, აუადრეოებს
 ფ.....თ..... დანახვად ვერლამ ერთხელ შეხ-
 ძაბა: „აი, ვერლაზე კვიანიც“ გამოჩნდაო. მთ-
 გრამ მოხდა ვაუთაღისწინებელი. ეს იყო კო-
 ლონა რუსთაველის თეატრის ვაუნწორდა, რომ
 მოულოდნელად აუადრეოებს არჩილ ძიძიგურის
 მოკრებს თვალა. იგი, ვითომც არაფერი მომზ-
 დარაო ხვალა ნაწილადან არჩილად გადმოვი-
 და ქუჩაზე და კლბისაში ჩადგა. ატვდა მთი-
 არული სიცილი. ბატონმა ნიკომ საოცარი არო-
 ნით თქვა: „ვერლაზე კვიანი თურმე არჩილ
 ძიძიგურია უოფადაო“.

ამის გამოკრე, აუადრეოებსა ფ.....თ იკით-
 ხა: კი, მაგრამ მაშინ შე ვინა ვარ?

— ნახევრად კვიანი — უნახუბა არჩილ ძი-
 ძიგურმა.

ერთხანს ხანშემ ჩამოვარდა, მერე კი მთე-
 ლი სერიოზულობით ავიტხა ბატონმა ნიკომ:

— ბატონო არჩილ, ჩვენს კლბისაში აღ-
 ხათ, სამასი კაცა მაინც იქნება, ვერლაზე ხვე-
 დასხვა დროს მოვიდა. ვისთვის, თქვენი შე-
 თოლით გამოიანგარიშით თუ თერთმეტ საათ-
 ზე მოსული ნახევრად კვიანიო?,- ვინა ვარ მე,
 რომელიც დილის 8 საათზე მოვიდი?

საქართველოში საშუალო წუბიღების გა-
 მარკების 40 წლისთვის სათბილერ დღებას-
 წაუღში მონაწილეობის მისაღებად თბილისში
 ნ. ს. ბრუშნიკოვი ჩამოვიდა. პროგრამით მის სა-
 ხალხო მერტრების მიღწევათა გამოყენაც უნ-
 და დაეთვალერებინა. სასაბოო სტუმრის მო-
 ლოდინში ბატონი ნიკო დილიდანვე მეცნიერე-
 ბათა აუადრეოისი პავლიოვში ფუხფუხებდა. ამ
 ქართულ მეცნიერებს გამოტანილა ქონდათ
 ე. წ. „მშოფანი რობოტო“, რომელსაც როგორც
 ვარაუდობდნენ ფურბარი უნდა მოეხდინა. ეს
 იყო ელექტრონიკულ უბებულა მოძრაობა ხომ-
 აღისი მშოფან ბგერებს (უკეთ რომ ვთქვათ,
 სიტყვებს) მოძრაობაში მოკავდა.

დილით ადრე, ჩატარდა რობოტის საკონტ-

როლო გამოცდა, რომელშიც კარგად მზარა.
 რამდენიმე წნის შემდეგ პავლიოვში მომარბი-
 ნდა საბჭოთა კავშირის მერტრულ ბუგერბოინი,
 მან მერტრისი ადლო, მანქანის რამდენიმე გან-
 კარგულბა მისცა. რობოტმა შეხანწინავედ შე-
 ასრულა მარშლის ყველა ნება-სურვილი.

და აი, გამოჩნდა ნ. ს. ბრუშნიკოვი თავისი
 მზღებლბებით. ბატონმა ნიკომ მის ძალიან მო-
 კლიდ მოახსენა ქართული მეცნიერების მიღ-
 წევების შესახებ და შემდეგ რობოტის მიი-
 პატიფა. რობოტი შეხანწინავედ იყო დამზადე-
 ბული და მან კარგე შოახებუიღებმა მოახდინა
 სტუმარზე. შემდეგ როცა უობრეს მათა მუშა-
 კობის პარენიებები ბრუშნიკოვმა თქვა, რომ ეს
 თქვენი მეცნიერების დიდა მიღწევააო.

ასეთი წინაწარაი შექების შემდეგ, ნ. ს.
 ბრუშნიკოვმა მერტრისი სელში ადლო და რო-
 გორც ქმონდა ნაყარნახუბა ვასცა ვანკარგუ-
 ლბება.

ვერლასთვის მოულოდნელად ხომალდი ად-
 გლილდან არ დაძრა. მცარე პაუნის შემდეგ
 ნ. ს. ბრუშნიკოვმა კვლავ ბრძანა: „А нука, вы-
 пере!“ მაგრამ უნენ არ მომკიდებო. შეიქნა სე-
 როცარი სიტუაცია. მაშინ ვიდაცამ წამოძაბა
 „ნაიკბა სერგის ძვე, ამა, ერთი ხანწინაღმდე-
 გო მამართლბებით მოძრაობის განკარგულბმა
 გაციეთ“. ნ. ს. ბრუშნიკოვმა არ დაუიუნა და
 ჩასძაბა მერტრისი: „А нука, назад!“ მა-
 გრამ ხომალდი ადგლილდან არ დაძრა. რეს-
 პუბლიკის სელმძღვანელებს საზე ვეცაღათ.
 ასინი შემოფოთებული შემსურებდნენ ბატონ
 ნიკოს, ვითომც ეკოიხებოდნენ: „ეს რა გვიქე-
 ნა, კაცო, რა მზღომარეობაში ჩავყავდითო“.

და კვლავ იმარქვა ბატონი ნიკოს ობტივიზმა,
 მისმა ოფორმის გრძობამა. იგი მიუბრუნდა
 ნ. ს. ბრუშნიკოვს და უობრა:

«Никита Сергеевич, прошу вернуть ми-
 крофон. Я не учел что машина Вашим
 командам не подчинится».

ამ ფრანხმ საორცად გაიკცა ბრუშნიკოვი. იქ-
 ნებ გულში გაიფურა, კიდევ — „ეს როგორ, მე
 მთელი ქვეყანა მემორჩილებმა, და თქვენი მან-
 ქანა ვინააო“. საქმოდ ცვადა მკითხა ბატონ
 ნიკოს:

«Это еще почему Ваша машина не
 подчиняется моим приказам, если она в
 готовности».

— Машина в готовности, — უობრა ბა-
 ტონმა ნიკომ, — но весь секрет в том, что
 команду машин надо подавать с грузин-
 ским акцентом, иначе она не сработает.

ბატონი ნიკოს ამ მიზდინაღმა სიტყვამ, შე-
 ტად დაძაბული სიტუაცია განმუბტა.

როგორც ნ. ს. ბრუშნიკოვმა და მისი თანმზღე-
 ბი პირები წავიდნენ რობოტი გასინყეს და გა-
 მოირკცა, რომ მასხა ერთ-ერთი ნაწილი გადა-
 შვარია იყო.

ლიანა დავლიანიძე

„უფალი“ და „უფალთა უფალი“ აღრი შუასაუკუნეების სომხურ საისტორიო მწერლობაში

1984 წლის № 1 „მნათობში“ გამოქვეყნდა რამაშ პატარიძის წერილი: „ბოლნისის ტაძრის სამშენებლო წარწერები“. ამ წერილში ავტორმა ბოლნისის სიონის მთავარი სამშენებლო წარწერა აძღვებრად წაიკითხა. აქ განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს პირველი სტრიქონი, რომელსაც ავტორი შანიძე ასე კითხულობდა: „ოც წლისა მეროზე შეფისა ზე“, სადაც სპარსეთის მეფე პეროზ (459-484 წ.წ.) გულისხმობდა. რამაშ პატარიძე კი ამგვარად კითხულობს: „უფალიუფლისა პეროზ შეფისა თვისისა.“ და მიანია, რომ წარწერაში მოხსენიებულია მეოთხე საუკუნეში ქვემო ქართლში მოღვაწე ერისთავი ფეროზი.

ამასთან დაკავშირებით რ. პატარიძის აღნიშნული აქვს, რომ „უფალიუფალი“ არა სადვითო, არამედ არქაული სოციალური ტერმინია, ის მომდევნო ხანის ქართულ წერაობაშიც ძველი უფალი აღარ გვხვდება, რასაც იმით ხსნის, რომ ტერმინი ძალიან ძველია და შემდეგ მას „ერისთავი“ და „ერისთავთერისთავი“ ჩაენაცვლა. ამიტომ „უფალიუფალი“ არ შეიძლება მეფე იწოდებოდეს და ის მეფის ეპითეტი იურს (გვ. 148).

იქვე აღნიშნულია, ანგარიშგასწავლია ის გარემოება, რომ ტერმინი „უფალიუფალი“ დასტურდება ადრეულ სომხურ სინამდვილეში, მაგრამ ვაჭრობინებლიც ეს ვითარება არქონოლოგ სპეციალისტს ვაერკვეოა. რამდენადაც ტერმინის ძირითადი ნაწილი „უფალი“, მასზე საუბარსაც აქვდა დავაწერებ.

„უფალი“ სომხურ ენაზე ელინიზაცია „ტერ“ სიტყვით (შიდებულია „ტი“-სა და „აბარ“-ის შერწყმით „ტაბარ“-„დადი კაცი“, რამაც მხოვლის გადაწყვეტის შედეგად „ტერ“ სახე მი-

აღო). გარდა ამ ძირითადი მნიშვნელობისა ძველ სომხურშივე „უფალი“ სხვა მნიშვნელობებშიც გაიხსნა, კერძოდ, მთავარი, ზელმწიფე, მფლობელი, ბატონ-პატრონი, ბატონი, პატრონი, ზელისუფალი, მეფე, მმართველი და სხვ. ეს მნიშვნელობები მას თანდათანობით აქვს შეძენილი.

„უფალი“ სომხურ საისტორიო მწერლობაში გვხვდება უკვე V ს-ის ძეგლებში, ე. ი. მწერლობის დასაწყისშივე — ქერ მხოლოდ ღვთის აღსანიშნავად (ამჟერად ჩემს მიზანს არ შეადგენს ტერმინის განხილვა სომხურ ენაზე ადრევე თარგმნილი ბიბლიის მიხედვით). ასეთი მნიშვნელობით მისი ხმარება შეინიშნება კორინთის „მეშტოციის ცხოვრებაში“ (დაწერილია 448-451 წ.წ.), აგთაანგელოსის „სომხეთა მოქცევის ისტორიაში“ (V ს-ის შუა ხანები), ელიზე ვარდამეტის „ვარდანიანთა ისტორიაში (VI ს-ის 60-70-იანი წ.წ.), ფავსტოს ბუზანდის „სომხეთი ისტორიაში“ (V ს-ის 70-ანი წ.წ.), ლაზარ ფარსეტის „სომხეთის ისტორიაში“ (V ს-ის დასასრული) და სხვ.

მაგალითები:

„...ეს დახმარება უფლისაგან მიიღეს წეტარმა მოციქულებმა“ (კორინთი, მეშტოციის ცხოვრება, თბ. 1913, გვ. 8, სომხურ ენაზე);

—...და რადგანაც [ის] ასევე [იქცეოდა] ყოველ ადგილას, ადვისო წმინდა სახარება უფლისა...“ (იქვე, გვ. 24);

—...და კაცთმოყვარეობით უფლისა ამაღლებულ იქნენ...“ (იქვე, გვ. 58);

—...და აქ უფალი, მოვლემდენ ჩუნ, რომელი გვეუბრებით უნ“ (პ. მურადიანი, აგთაანგელოსის ძველი ქართული რედაქცია, პ.

ერევ. 1902, გვ. 86, სომხ. ენაზე პარალელური ქართული თარგმანით);

„უფალი ღმერთო, უკვლისა მშობებლო, რომელმან დაშტკაცებ დახადებულნი კედლია ხეუარებისა ძიხა შენისათა (იქვე, გვ. 46); „ხოკსენე შენ უფალი იგი, რომელი ზეუნისა ცხოვრებისათნ დადაბლდა“... (იქვე, გვ. 56);

„გაბაღობთ შენ, უფალი, რომელმან ღირს შევენ ზუნენ სოსიუდიდ სახელისა შენისა დაღისთჳს“ (იქვე, გვ. 86);

„მეფეთ უღრგო, ხაიდან იცი შენ აჰვარი სიტყვები იქმული უფლისა მიერ“ (ელიზე ვარდაპეტო, „ვარდაპეტო ისტორია და სომეხთა ომები“, თბილისი, 1912, გვ. 15, სომხურ ენაზე);

„უფალი, გულთამბილავო უკველთა, რისთვის გვარდება შენ მოქმობა კაცთაგან“ (იქვე, გვ. 79);

„შეძივს დავთა მუხლებით დედაშიწაზე დიდი იაკობი და ღოცულობდა უფლის წინაშე (ფავტოს ბუნანდო, სომეხთა ისტორია, ს. კეტერბურგო, 1888, გვ. 20, სომხ. ენაზე);

„ჩვენმა უფალმა იესო ქრისტემ ამოარჩია ეს ადგილი და დაამკვიდრა აქ საბელი თვისი (იქვე, გვ. 87);

„მათი შეამდგომლობით ჩვენი მხსნელი და უფალი იესო ქრისტე წარმართავს ჩვენს პასუხებს საზარელი მეფის წინაშე.

(ლ. ნ. ქანაშია, ლაზარ ფარაბეცის ცნობები საქართველოს შესახებ, თბ. 1902, გვ. 217);

„წმინდა გრაგორმა დეიოტრი სხივი მოგვანიკა... ჩათა [გავმზადარჩივთ] ნეტარნი... დეიოტრი ფინიკი, უფალი სახელი დარგული (მოკვსს ზორენაიცი, სომხეთის ისტორია, აღ. ახდაღასს ვაიცი. თბ. 1904, გვ. 91);

ეს მცირე მაგალითები აბატურებენ, რომ ადრე შესაძლებელია სომხებ მწერლებთან „უფალი“ გამოყენებულთა დეობს აღსანიშნავად, ანუ მოტიანილ მაგალითებში ის საღვთო ტერმინია.

თუ არ ვცდები, ლაზარ ფარაბეცი პირველი ავტორია, რომელიც „უფალს“ იყენებს სხვა მნიშვნელობითაც. მის ნაწარმოებში „უფალი“ ახმარება როგორც საღვთო, ასევე სოციალური გაგებით სერო და სასულიერო პირებს მიმართ.

მაგალითები: „ხოლო ვინც ნაბარათაგან (დედებულთაგან) შეიკრიბა [იხენი აუენენ] სივნიელთა უფალი“ ვასაკო, ანჭრუნთა უფალი ნერშაპული... მამიკონიანთა უფალი და სომეხთა სარაპეტო ვარდანა, ვამეურნოა უფალი ვიოტო, მოკთა უფალი არტაკო, ანქველთა უფალი შვიკონი, ამაურნოა უფალი მანეკი, ამატუნთა უფალი ვაჰანი“ და სხვ. (ლაზარ ფარაბეცის ცნობები... გვ. 215). „სომეხთის ქვეუნის ვეღა გავარადან შეი-

რიზენ წმინდა ეპისკოპოსნი, საპატო ბუდე-ნი და ბერნი. აი, ასინი: „უფალი მანია, სუნენის ეპისკოპოსი; უფალი ნანე, ანჭრუნთა ეპისკოპოსი; უფალი ნანე, უფალი ენაქო, ბაგრევანდის ეპისკოპოსი, უფალი სურმაკი ბუნუნთა ეპისკოპოსი, უფალი თათიკი ბანენის ეპისკოპოსი; უფალი ერემია მარდასტანის ეპისკოპოსი“ და სხვ. (იქვე, გვ. 214).

სხვათა შორის, ლაზარ ფარაბეცი „უფალს“ ხმარობს მეფის მიმართაც. მაგ. ვასაკ სივნიელმა შეუთვალა სომეხთა საზღვრს ვარდან მამიკონიანს: „უცეთუ არიელთა უფლისა და მისი ძალისგან ხარ შედარუნებული, ნუ გეშინია... კეთსარს წერილს მივრტო და ჩვენს თავს სურბათაში მივეცეთ მას... ასინი და წერ გავრთიანებულნი, მუდამ გავრჩით არიელთა უფალსა და არიელებს“ (იქვე, გვ. 238). „არიელთა უფალში“ ხმარობა მეფე იასკერტი ივრლისმკება, ანდა, მეორე ახდაღას, ვარდან მამიკონიანი იტუნება მეფე იასკერტს: „ჩემი და ყველი მათგანის დეაწლი და მოჩინებმა... რაც მხარურათაგან ხაშს თავიანთ უფალთა და მეფეთა მიმართ, ჭერ შენ, რომელიც ვეღლას უფალი ხარ, და მერე ვეღლა არიელმა კარგად უწყით“ (ლაზარ ფარაბეცი, გვ. 221).

აქ უფალი და მეფე ერთ შემთხვევაში გამოყენებულია ერთმანეთისაგან, შემდეგ კი მეფე „ვეღლას უფალადა“ მოხსენიებულია. ამრიგად, „უფალი“ მეფის აღსანიშნავდაც გამოიყენებოდა.

საგულახმობა, რომ ლაზარ ფარაბეცი ერთხელ და იმეუ პირებს ერთ შემთხვევაში თუ „უფალად“ წარმოადგენს, მეორე შემთხვევაში მათ „იშხანს“ უწოდებს. ეს ტერმინიც უძველესია და ამ ხანისათვის ძირითადად „მოაფრზე“ მიუთითებს. მაგ., „სიე ვერაგობით დამოარჩილა (მარსაანმა ატორმანდმა) ეს სახელი, შეიპურა და გაგვანა არიელთა კარგი, ანჭრუნთა დიდი აშხანი ნერშაპული, ამატუნთა სახლის იშხანი, ვანანდის სახლის აშხანი, ანჭრუნთა სახლის იშხანი არ-შეკრი, ანქველთა სახლის იშხანი შვიკონი, ამატუნთა სახლის იშხანი ვაჰანი“ და სხვ. (ლაზარ ფარაბეცი, გვ. 207). ამავე ავტორის შრომადან მოტიანილ წინა მაგალითი ნერშაპული, შვიკონი, ვაჰანი „უფლად“ არიან წოდებულნი. სხვათა შორის, ელიზე ვარდაპეტის შრომაც, რომელსაც საუბარია მაგ. ვაჰან მამიკონიანზე, ის „იშხანად“ მოიხსენიება, ლაზარ ფარაბეციმან კი იგივე ვაჰანი „უფლადა“ წარმოადგენილი. ეს ამას ნიშნავს, რომ „უფალი“ და „იშხანი“ ორივე უძველესი ტერმინებია, ისინი ერთდროულად იხმარებოდნენ და ზოგჯერ ცვლიდნენ ერთმანეთს.

ამრიგად, „უფალი“ ჩანს ყ ს. სომხურ საისტორიო ძეგლებში როგორც საღვთო, ასევე

სოციალური მნიშვნელობით. ამავე ნაწარმოებში ვაყილებით იშვიათია ტერმინი „რუსული რუსალი“ გამოყენება. მიუხედავად იმისა, რომ ცდისა, მას მხოლოდ ჩამდენიმე ადგილას ვხვდებით, სოციალური ფუნქცია კი მხოლოდ ერთ შემთხვევაში აქვს.

როგორც საღვთო ტერმინი „რუსალი რუსალი“ ჩანს ავთანაგვლოსის „სომხეთის მოქცევის ისტორიაში“, რომელიც ჰყვება რუსალიზმის ქართულად. მას ერთ ნაწილში კერძოდ, „რუსალიზაციის წამებაში“ ვხვდებით ასეთ წინადადებას: „რუსალი რუსალი და ღმერთი ღმერთთა, ღმერთი საუკუნო, შექმნი ექმენ უოველითა, რომელი ვესვადეს შენ“ (ავთანაგვლოსი, დასახელებული გამოცემა, გვ. 84.)

X ს. ავტორი მოვსეს კალანკატუციანს „აღვანთა ქვეყნის ისტორიაში“ ორჯერ არის ნახვარა ტერმინი „რუსალი რუსალი“. პირველ შემთხვევაში ის ღვთის აღმნიშვნელია, [თავუქმ] აღმართა ზედებს ღმერთისაგან და შეხდა: „რუსალი რუსალი და შეუფთა შეუფთა, რე შეჩარსებენ მე შენზე დანობილს“ (მოვსეს კალანკატუცი, „აღვანთა ქვეყნის ისტორია“, ტომი. 1888, წ. I, თავი 28, სომხ. ენაზე).

ჰეოდ ქართულ ლიტერატურაში ასეთი ტერმინი შეინიშნული არ უყოფილა. ღვთის აღვანთა ზოგჯერ იხსენიება „რუსალი რუსალი“. ამის დამადასტურებელი მაგალითები მოტანილი აქვს რ. პატარიძის შემოთ დასახელებულ ნაშრომში და აქ მთი აღარ ვაგვიხივრება.

„აღვანთა ქვეყნის ისტორიის“ ბოლო ერთკვად გამოცემაში, რომელიც განხორციელებდა 1958 წელს ვარკ ჩაქვლიანის მიერ, „რუსალი რუსალი“ ნახვარა სოციალური ტერმინის მნიშვნელობითაც. მესამე წაგვის XII თავში, იქ, სადაც აღვანთად გამოცემაში ვხვდებით „იშვანთა, იშვანი იოვანესი“, ამდამად, ვაშლი ზღვანაწერის ვაოვალისწინების შედეგად, გამოცემულმა ეს ადგილი შეანწორა: „რუსალი რუსალი იოვანესი“-ად. ტექსტი ასეთი შეანარსისა:—სომხური წელიაღვანესით ორას ოთხმოცდაშვიდ წელს (= 888 წ.) რუსალი რუსალი („ტერმინი ტერ“) იოვანესი, რომელიც უღობდა სომხეთს, იბერიასა და აღვანესი, კვლავ მოიხივრა სხვაღვთისაგან სამი ქვეყანა ბუღლირა, ზოტა და ფატგოსი. ამრიგად, სომხურ სინამდევალში „რუსალი რუსალი“ IX-X სს-ზეც ცოცხალი სოციალური ტერმინი უყოფილა. როგორც აღვინა, სოციალური ვაგვებით „რუსალი“ ენაცვლებოდა „იშვანანი“, ჩანს, „რუსალი რუსალი“ ასევე „იშვანთა იშვანი“ შენაცვლებოდა.

იშვანთის, რომ ჩამდენამდე წარმოადგენს ექონით, თუ ვინ უნდა უყოფილიყო ასეთი ტერმინით წარმოადგენილი პირი, ვანეხილიყო

ტექსტი. აქ ნახვინები იოვანესი არის სომხეთი, ქართველი და აღვანთა ქვეყნების „რუსალი რუსალი“, ჩანს ნიშნავს ებრაელებს „იშვანთა იშვანი“ (არაბული აღმნიშვნელი „Ishvan“ იშვანთის მნიშვნელო „არმენიაში“ შედგომდა სომხეთი, ქართველი და აღვანთა ქვეყნები) არაბი ვისიტაციები, ანუ ამრიგები მოლიანად დაყავებულ იოვანეს აქანებულთა შაბეის (IX ს-ის პირველი მეოთხედი), წინააღმდეგ ბრძოლით, შაშინ ხალიფა შაშინმა (818-888) მათი ფუნქციები ადგილობრივ „რუსალი რუსალი“ (ანუ „იშვანთა იშვანთს“) ვადასცა. მთი ვადასახადი უნდა იყრიბათ და სხვა ფუნქციები შეეხრულებინათ: „არმენიაში“ შეშავად ტერიტორიებზე, ე. ი. სომხეთში, ქართლსა და აღვანეთში. ჩანს, ერთ-ერთი ასეთი ადგილობრივი მმართველი უყოფილა იოვანესი. მას აღარ აქვს რუსალი რუსალი მართლ ან ქვეყნები, რომლებიც მოცემული აქვს არაბებისაგან, და დამატებით მოიხივრეს კადეუ სამ შარეს — „ბუღლიარს, ზოტასა და ფატგოსს“. ამ გეოგრაფიული პუნქტების ადგილმდებარეობა მოდოდ ნათელი არ არის (იხ. მოვსეს კალანკატუციანს „აღვანთა ქვეყნის ისტორიის“ ვ. არაქვლიანის თარგმანი ამაღ სომხურ ენაზე. ტომი. 1969 წ., შენიშვნა 286, გვ. 291). მაგრამ როგორც არ უნდა იყოს, აღვინიშნული იოვანესი ისე ვაქლიტებულა, რომ დამუხრობულ არაბებს დამატებით სთხოვს საგამგეო ქვეყნებს. სამწუხაროდ, „რუსალი რუსალი“ იოვანესი, ჩამდენამდე ვიცო, სხვა წყაროებით უცნობია, ბოლო თუ ამ ერთი ნაწარმოების მნიშვნელო ვამსჯელებით, ის შეტად აღვინიშნული პირია, რომელიც ცდილობს კადეუ უფრო ვაოვანითოს საგამგეო ტერიტორია.

რა ზედი ეწია ამ „რუსალი რუსალი“ წყაროს მნიშვნელოცნობილი არ არის, მაგრამ მისი ენოდენ წარჩინება დიდმან არ უნდა ვაგრძელებულიყო. რადგან ასეთივე თანამდებობის პირი მაგარა მაგარატური 861 წელს უყვე ვარდაცვლილია. სერაოდაც, მაღალი მდგომარეობა არაბებმა ადგილობრივ მმართველებს დიდმან არ შეუნარჩუნეს. ცხადია, არც ენობოდენ მთი ხალიფა მუთავაქლმა (847-861) შარკის ამკრებად ისევე არაბი მოხელე ანუ საიფ დავანთა, შემდეგ ჩანს ამარ მესამი ზურარი და ა. შ.

მის ვასარკვევად უყოვლივის შეესახებობდა თუ არა „რუსალი რუსალი“ ასეთი მაღალი სოციალური მდგომარეობა, კარგი აქნებოდა სხვა მაგალითებიც გვექონოდა ქართულ-სომხური ისტორიოგრაფიიდან, მაგრამ ვერაქვრობით ასეთი მასალა ვერ მოვაკვლიე (იქნება, ბეთობა ძიებამ კვლავ გამოავლინოს ჩამდე დამატებითი ცნობები).

რაც შეეხება ბოლინის სონის სამწუნებლო წარწერის პირველი სტრიქონის ანდებურა

თამარ ციციშვილი

შ. არაგვისსკირელის შემოქმედების კრიტიკული აღქმა

კ. ახაშიძის მიერ შ. არაგვისსკირელის შემოქმედების კრიტიკული აღქმა უაღრესად საინტერესო მასალას იძლევა კ. ახაშიძის კრიტიკული მეთოდის, ანალიზური მიზნის თავისებურებათა და შეწარმის შეფასების უორიშეხება და ხერხების განსაზღვრებად.

კ. ახაშიძის ვრცელი წერილი „ჩვენი ახალგაზრდობა“, გამოჩენილი ქართული კრიტიკის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი თხზულებაა, რომელიც წარმოაჩენს ავტორის დამოკიდებულებას მიხი თანადროული ლიტერატურული ახალგაზრდობისადმი. დიდი გულთამბალოებითა და წინგანჭურვებით დაწერილი ეს ნაშრომი, ჩვენი აზრით, ჯერ კიდევ არ არის ჯეროვნად შეფასებული ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში. ამავე დროს, ჩვენ არ გვეჭინება სრული წარმოდგენა კტა ახაშიძის იდეურ თვალსაზრისზე, ცხოვრებისეულ ცოდნაზე, თუ ყოველმხრივ არ გვათვალისწინეთ გასაოცარი გულწრფელობით, აღზრდებლობითი უნარითა და კრიტიკული სიმართლით გამსჭვალული მისი ეს ნარკვევი.

შესაძლოა, იშვიათადელი ახალგაზრდობის შეფასებაში ავტორს უველაფერში არ დავეთანხმოთ, რამდენადაც მისი ნარკვევი იწერებოდა მეტად რთულ საზოგადოებრივ ვითარებაში, მხატვრულ დარებულებათა სრული გადაფასების პირობებში, მაგრამ კრიტიკოსი რომ ღრმად და საფუძვლიანად აცნობდა სალიტერატურო და საბელოვრო ინტელიგენციის ახალი თაობის ინტერესებს, მისწრაფებებს, მხატვრულ მიზნებსა და მათ მებრ მოტივულ სიხლდეს, ეს ამ წერილიდან ვხედავ ჩანს.

სტატია „ჩვენი ახალგაზრდობა“ ბელეტრისტიკული ფორმით გამოირჩევა. მეტი დამარწმუნებლობისა და დოკუმენტურობის მიწნით, ავ-

ტორმა ვრცლად „მოხაზი“ თანამედროვე ახალგაზრდობის პირადი ხარათები და შეწერა-მოწერის საბუთები, თუმცა კარგად ჩანს, რომ ეს უპირატესად მხატვრული ხერხია; ავტორს ეს „წერალები“ ისეთი შერჩევით აქვს მოხმობილი, რაც მის ძირითად იდეასა და აზრობრივ მტკიცებას ესაჭიროება.

ბელეტრისტიკული ფორმით წარმართული ანეთი ტრანსფორმაცია კრიტიკული ნააზრდებისა, კრიტიკოსის გაკვეთული სუბიექტურ-პირადული შეხედულებების გამოთქმის სურვილსაც ემსახურება, მაგრამ ისიც საყვებით ცხადია, რომ ავტორის მიერ გამოყენებულ წერილებსა და მათში გატარებულ აზრებს, ობიექტურობის სრული საფუძველიც აქვს. ამიტომ არას, რომ ნარკვევში გამოთქმულ ამოხაღებულებათა ობიექტურია სიმართლე ამ ძალზე საგულისხმო კრიტიკული თხზულებას უმნიშვნელოვანესი მხარია.

ჩვენ, ამჟერად, არა გვაქვს შესაძლებლობა ამოწურადავ გავაჩიროთ ნარკვევის უველა კომპონენტი და უველა დებულება, ამიტომ შევჩერდებით განსაკუთრებით ამ ნაწილზე, სადაც ქართული შემოქმედებითი ახალგაზრდობის სოციალურ-საზოგადოებრივი ინტერესები და ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი უნარია დახასიათებული. სწორედ ეს წარმოადგენს ჩვენი ნაშრომის მიზანს, მაგრამ გზა და გზა გავითვალისწინებთ ავტორის, ზოგიერთ სხვა შეხედულებასაც ახალგაზრდობაზე.

რაც შეეხება ნაშრომის ამ ნაწილს, სადაც კ. ახაშიძემ უაღრესად საინტერესოდ, გეშეპირით მხატვრულ-კრიტიკული უნარით განიხილა შემოქმედება იშვიათადელი ქართული შეწარმის საუბუთისო წარმომადგენლის, შ. არაგვისსკირელისა, რომელიც მას ერთ უველაზე ნიჭიერ ქართულ შემოქმედად შიანდა. ჩვენ უფრო დეტალურად შევხებით.

საგულისხმოა, რომ შ. არაგვისსკირელის და-

სახაიებებს კრიტიკოსი იწევს ამ დებულებით, რომელიც მას სხვა დროსაც არაერთხელ გამოეთქვა, როგორც მთლიანად ამ პერიოდის ქართული ლიტერატურის, ისე ზოგიერთი ავთენტური მწერლისა და განსაკუთრებით ზოი არაგვისპირელის მიმართ. ეს არის პესიმიზმის ის თავისებური ვაგება, რომელიც განუყოფლად ახლავს მ. არაგვისპირელის როგორც შემოქმედის ქ. ახაშიძისეულ თვისობრივ ანალიზს. „გამორკვევლობა იდეალისა, ურწმუნობა, ვულისგამგზირავი პესიმიზმი — აი, რა ახატებს დღევანდელი ჩვენი ლიტერატურის წარმომადგენელთა ნაწარმოებებში“.

კრიტიკოსის აზრით, თანადროულ მწერალთაგან მ. არაგვისპირელის ნაწარმოებებში უველაზე უფრო მეტად და სრულად ახატებს ის სვედა და კაუზანი, ის დამკვიდრებლობა და მწარცხე სექტაციონში, რომელიც, ქ. ახაშიძის აზრით, ისოდენ დამახასიათებელია მთელი ქართული სამწერლო ანდღარდობისათვის. კრიტიკოსი ფიქრობს, რომ მწერლის „მედანქოლიურია პესიმიზმი“ თანდათან უფრო მკაცრი ხდება და მის ზოლოდრიონდელ ნაწარმოებებში („სხედლობ უფალო, გმადლობ“) კულმინაციას აღწევს.

კრიტიკოსი ცდილობს მ. არაგვისპირელის თხულებეთა საფუძველზე განახსვავოს პესიმიზმის, როგორც მწერლის განწყობილებასა და იდეურ-შემფასებლური პოზიციის, თავისებურებანი. მისი აზრით, ნოველა „ეს არის ჩვენი ცხოვრებას“ გამოირჩევა „ღრმა პესიმიზმი“, ხოლო მოთხრობა „ჩემი შენიღო“ შედარებითად და არონული პესიმიზმი. რაც შეეხება არაგვისპირელის ეტბუდებს სიუვარულის შესახებ, ისინი, კრიტიკოსის აზრით, მკაცრი პესიმიზტური გრძნობებით არის ნაერსნებები. ჩვენ არ ვარკვევთ იმას, თუ რამდენად სწორია და მისწინწირილი პესიმიზმის ასეთ სახესხვაობებზე დაყოფა, მაგრამ უფილოა, რომ არაგვისპირელის სხვადასხვა ნაწარმოებები მართლაც სხვადასხვა დროით შეიცავს „პესიმიზტურ ნაიად“ და, სხედლობ რა სიღრმისაა ეს „პესიმიზმი“, კონკრეტული თხულებების იდეურ-თემატურ მხარეზეა დამოკიდებული, რასაც ქ. ახაშიძეც კარგად გრძნობს.

ნოველა „ეს არის ჩვენი ცხოვრებას“, ქ. ახაშიძის აზრით, გამოშატკვლია „ცხოვრების კანონების უღმობებლობისა და სისხატკიისა, კაცთა პარტუტუული გრძნობის უწყალოებისა და ბუნების ვულგარობისა“. რამდენადაც თანამედროვე ცხოვრების კანონები უკიდურესი უღმობებლობისა და სისხატკიით გამოირჩეოდა, შესაძამისად, ადამიანებსაც პარტუტუული გრძნობის უწყალოება ახასიათებდათ. ბუნებრივია, რომ ყოველი გრძნობისაზე მწერალი, კრიტიკოსის აზრით, ამ გამოუყად გარეობითა ვამო, პესიმიზტურად აქნებოდა განწყობილი. კრიტიკოსი ხაზს უსვამს ავტორის ამ სიტუვებს,

ვეუნიერების მთლიანობაში უფრო კარგად მხედველი მთვარე, როგორც მხედველი მთელი კაცობრიობის ცხოვრებისა, ვინაიდან მისი რომელიმე კონკრეტული მოქმედებებზე „პესიმიზმი გამსვევად“ ადამიანებს რომ მიმართავს: „მაშ, მე რაღა უნდა ვქნა, როცა ჩემს თვადწინ უსამართლოდ დაზოცული ხალხის სისხლის მორევი დგება, როდესაც მრავალი ერა სხვის ხელში უსამართლოდ იღუბება და ანთხვებს სისხლს“.

ქ. ახაშიძე სამართლიანად აღნიშნავს, რომ ასეთი ვერცა „მთელი კაცობრიობის ზოგადი ბედისა და მდგომარეობისა“, რაღა თქმა უნდა, ავტორში ტრაგიკოს წარმოშობის და მას შემოქმედებისაც სვედაინობას სძენს. კრიტიკოსი საზოგადოებაში გამეფებული ტრაგიკულობის და მწერლის ვულში ამ ტრაგიკულობის გამოქაბილის ცხადსაყოფად, იმ „პესიმიზტური“ განწყობილებას განამარტებლად, რაც ცხოვრების უღმობობით არის გამოწვეული, შემდეგ საგულისხმო განმარტებას იძლევა: „ბუნების კანონების სასტიკად დამორჩილებულ პოეტს, დღევანდელი დღის სხვა იარაღი ვერ მოუპოვებია ამ სისხატკიისა და უღმობობის წინააღმდეგ, თუ არა ჩემი, ვულჩახვეული კვება და ცრემლიადგრა, მისთვის უფრობია მეთამბტეს დაღატა, აღშოთებული ვულისაგან მდგრად ტვორცნელი სიტუვება ცხოვრების ყოველგვარი უსამართლობის ნაწინააღმდეგოდ“.

კრიტიკოსი ადებგრენცარებს ამ განწყობას, რომელიც ავტორს ახასიათებს. მისი შემოქმედებითა პალატრას მრავალფეროვნებად ის გარემოება მიამწია, რომ ყოველ მოვლენას ამ უსანსკენლის საზოგადოებრივი მწაშენებლობის შესდგრებისად, ავტორის სათანადო გაწუობილება ახლავს და მთლიანად თხულებსაც ამ განწყობილების გამოშატკვლად გვთვლიანება.

ასეთი დღერტეცარება მწერლის განწყობისა და მისეული ემოციურა აქცენტარებისა, კრიტიკოსის აზრით, მრავალფეროვნებას სძენს მ. არაგვისპირელის თხულებებს და განახსვავებს მათ ემოციურ ტონალობის მთედვლი.

ქ. ახაშიძე ნამდვილი სიღრმისეული ხედვით აღწევს და დასახუთებულად ვადმოკიცებს ბურჟუაზიული მოჩაღის მთენე შევადენის შედეგებს, რაც ქართულ მხატვრულ ლიტერატურაში არის, და თვითონაც ხაზს უსვამს ეპოქის წნეობრივ დამევიოების სურათს. „ავტორს არა სწამს, — ვერს კრიტიკოსს — რომ ვეუნიერად არსებობს უდაღვნი განძი ცხოვრებისა — სიყვარული“. უადრესად საურადდებო ფრანკა იგი მივკვიამწენს იმ განწყობილებებზე, რომელიც მე-19 საუკუნის დასასრულის ქართული კრიტიკული რეალიზმის წარმომადგენელთა შემოქმედებაში მუფობდა და იმ მდგომარეობას გამოშატკვდა, რომელიც შექმნა ადამიანთა სულიერ ცხოვრებ-

ბაზე კაპიტალიზმის მიერ შეგადენის შედეგად.

მაგრამ კრიტიკოსი იმასაც შედეგს, რომ კაპიტალი კრიტიკული რეალიზმის მრავალი წარმომადგენლის შემოქმედებაში, განსაკუთრებით შ. არაგვისპირელის (რომელიც ფსიქოლოგიურა სიღრმით შეეხო ქალის წვრილობისა და სიყვარულის პრობლემას), ამგვარი „დაბ-დაბლები და ღვთიურა გრძნობისა (კრიტიკოსი სიყვარულს სწორედ ასეთ გრძნობად თვლის) გულისტკივალს იწვევს, აშფოთებს მწერარს, დიდს სადარბეზოდ ევლინება“.

კ. ახაშიძე აღნიშნავს, რომ შ. არაგვისპირელი ერთ-ერთ თავის ეტიუდში არც თუ დიდი მხატვრული სიძლიერით, მაგრამ თემისა და საკითხის დროული მიგნებით შეეხო „დღევანდელი გათავისებელი საზოგადოებას უფლებებს პარადოხის შესახებ და დავისაბატანება ვინაირა და გრძნობისებური არსებობა, გამოწვეულია საზოგადოებას გულქეობისა და უღმობლობისაგან“. სწორედ ასეთად მიაჩნია მას ეტიუდი „ღირსი ვარ აიხს, ღირსი“. მართალია, კ. ახაშიძე მწერლის ამგვარ მამხილებლად და აშკარად უარყოფით დაშოკებულადებს არსებული სინამდვილისადმი „კეცნიშობის“ უწოდებს (ჩვენ უმოკლე შევიხიოთ, სიღო ახლა საგანგებოდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ სიტყვა პესნიზმი მას სხვაგვარად ესმის ვიდრე დღესა იგი გაგებული და მასში, უწინარეს უკვლისა, მწერლის მიერ სინამდვილის მხარე, დაუნდობელ კრიტიკას, მამხილებლობას, მის მტკიცე უარყოფას შედეგს, და სიტყვა პესნიზმი სწორედ ასეთი მნიშვნელობით ხმარობს. ეს სიტყვა მისთვის უმეტეს წიაღად, კრიტიკული რეალიზმის ტოლფასია).

კრიტიკოსის მიერ საილუსტრაციოდ მოტანილი მასალიდან და მისივე მხედლობიდან ჩანს, რომ, კ. ახაშიძის აზრით, სწორედ ასეთი „კეცნიშობისა“ ძირითადი თვისება შ. არაგვისპირელის სამი ეტიუდისა: — „სოფლად“, „ახალწლას დაშვს“ და „მოზილიცია ახალი წელი“.

მაგრამ უნდა აღვნიშნოს, რომ ამ წინარმობითა უბრალო გადაკითხვაც კი ცხადს ხდის, რომ ეს მოთხრობება „კეცნიშობისა“ კი არ არის, არამედ არსებული სინამდვილის მკაცრ მიხედვასა და პარწმინდა უარყოფას ისახევენ მიზანად.

ცხადია, რომ ამ ნათელი იტყება და ნათელი წინაარსის მოვლების რაობის შეცნობა კრიტიკოსის არ გაუშვარდებოდა და თუ იგი მისეც „პესნიშობისა“ მიჩნევს, ეს კიდევ ერთხელ მოწმობს კრიტიკოსის მიერ ცნება „პესნიზმი“ განსხვავებულ გაგებაზე.

ამ წერილის დამოყრდენებელი ფრანსუა კიდე ერთხელ ცხადყოფს, რომ პესნიზმის არაგვისპირელისებული გაგება განსხვავებულია.

კრიტიკოსი წერს: „შ. არაგვისპირელის პესნიზმი დღით-დღე უფრო სანტიკურად უფრო გულსა წულავს, სულს უშუთავს ატოვებს. თავდაპირველად ეს პესნიზმი წაწი იყო და ირინიული, დღეს კი მძაფრია და უღმობელი“.

პესნიზმის ამგვარი კვალიცაიციოდან, რომ პესნიზმის სასტიკია, უღმობელია, მძაფრია, ადვილად ცნაურდება კრიტიკული რეალიზმისათვის ნიშნეული სისასტიკეც (ე. ი. დაუბოხებელი, მამხილებელი სული), სიმძაფრე (ე. ი. მძაფრია, მკვეთრია, კლასობრავი, სოციალურ-ფსიქოლოგიური დაპირისპირებულობა) და უღმობელიაიც.

შ. არაგვისპირელის შესახებ კ. ახაშიძის ფრად საინტერესო აზრი აქვს გამოთქმული წერალში „ერთი საგანი წევობისა“, სადაც იგი ეტება შ. არაგვისპირელის ერთ ნოველას — „ეტიუდს“.

კ. ახაშიძე ამ წერილში მწერლის მოთხრობას უფრო ერთი ასპექტით უღვება და, პირველ უკვლისა, ინტერესებს მასში აღძრული პრობლემა. მთ უფრო, რომ მისი აზრით, შ. არაგვისპირელის „ეს თხზულება არ არის სრულყოფილი და სათანადო გულმოდგინებით დამუშავებელი. ვწუთავრთ, რომ უფრო ღრმად არ ჩავთარებთა ატორის საგანს... ე. ი. სულის ვითარებას უმწივილი კაცისა საზოგადოებისა და კერძო ადამიანს შორის დაშოკებულების უმსგავსეობით აღშფოთებულისა“. კრიტიკოსი ამბობს, რომ საკითხი „უკერ არის სავსებით დასწრათსატებული“.

წერალის დასაწყისში კ. ახაშიძე აღნიშნავს, რომ შ. არაგვისპირელში ავიწერა სულიერი მდგომარეობა ახალგაზრდა ქართველი კაცისა, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა და ამ დანაშაულისათვის სასტიკი განაჩენი გამოუტანეს. უმწივილი მზად არის გადაიბანოს უკველგვარ სასტიკი და მკაცრი შეჩინაც საზოგადოებრიობის მხარე, რამდენადაც თავისი თავი დამანაშავედ მიაჩნია. მაგრამ, ამისთან ერთად, კრიტიკოსი თანამდევრული ანალიზით გვიჩვენებს, რომ ახალგაზრდა კაცის გულში რბილი ტკივილებიც წარმოიშვა, რომელთა გაწერება მართლმსაქულებს სწარმოიხიზობათა ევერ მოგზობდება. კრიტიკოსის ასეთებედ მიჩნია შეგნება იმისა, რომ უმწივილი, ამაზე მტკილ დაიხაჩა, ვიდრე ევეთვინდა: რომ სხვას, კიდევ უფრო დიდ ბოროტმოქმედს, უფრო ღმობიერად მოეპურნენ, ვიდრე მას, და რომ, შესაძლია, მისი მსაქული კიდევ უფრო უწევი და ბოროტმოქმედი, ვიდრე თვით იგი.

ამ სამი მომენტის წარმოდგენა ფრად აღთლებს ახალგაზრდა კაცის სულიერ მდგომარეობის. არც თავისი დანაშაულის აღიარება, არც მართლმსაქულების გაღმწეებულების სისწორე არ უადვილებს მას ტანჯვას, პირი-

1 „ივერია“, 1897, № 69-70.

ქით, უორკაციებს კიდევ „ებლანდელი საზოგადოების ცხოვრება, — წერს კრიტიკოსი, — იმგვარად არის მოწყობილი, რომ უწყველი სინდისიერად ყველა უფრო მეტ ტანჯვას იტანს თავისი დანიშნულის გამო“.

კ. ამაშიძის სიტყვით, ვერც „თვით ცხოვრებას, ვერც ცხოვრების მართვად აზრსა და გონებას“ ვერ გამოურკვევია, „ვერც დარღწილია, ვერც მოუწყვეთა ორგანიზაციულ საზოგადოებისა და კერძოდ ადამიანის დამოკიდებულებას“.

როგორც ვხედავთ, ამ პერიოდში კ. ამაშიძის შიანია, რომ ადამიანისა და საზოგადოების ურთიერთობის პრობლემა საფუძვლიან მოუწყვის. რადგან იგი, უფრო მეტიც, იგი ვერც დაიკავს ამ პრობლემის მოწყობის საფუძვლის გზებს, რადგან ვერც „ფილოსოფიას და ვერც ეთიკას ვერ გამოუყვევინებია თავისი გადაჭარბებული სიტყვა ამის შესახებ, საზოგადოება უნდა იყოს კერძო ადამიანისათვის, თუ პირაქით“.

სანამ კრიტიკოსი მ. არავიხიბრების ეტიკულად ძირითად იდეას განიხილავდებოდა, იგი თითქმის ვარკვეულ შემრჩავებულ პოზიციას ამზადებს გადაწყვეტილების მიხედვად და იხილავს რაც წინამძღარებს პრობლემის გადაწყვეტად: კ. ამაშიძე აღიარებს პაროქიების დაქვის საქართველოს დანიშნულის ჩადენის შემთხვევაში. აღიარებს მსჯავრის აუცილებლობას და, თუ საჭიროა, მავნე ინდივიდების საზოგადოებისაგან აღკვეთის აუცილებლობასაც. სხვათადად რომ ვთქვათ, კრიტიკოსი აღნიშნავს, რომ დამანაშავეთა დაქვის ვარკვე საზოგადოებას წესრიგი ვერ დამყარდება. კრიტიკოსი იქვე იშვლიებს სენსერის აზრებს ამის შესახებ, რომ საზოგადოება, ადამიანის მსჯავრსად, იმადება, ბერდება და კვდება. და თუ საჭიროა რომელიმე ავადმყოფი ორგანიზაციის მკურნალობა, ეს მკურნალობა აუცილებლად უნდა ჩატარდეს, და თუ საჭიროა, თვით ორგანიზაცია უნდა მოკეთდეს.

ამასთან დაკავშირებით, კ. ამაშიძე განიხილავს სენსერისა, ფილდის და უან-ტეი რუსოს შეხედულებებს დანიშნულისა და სასქელის შესახებ. მისი აზრით, მათი თეორიები არასრული და ცალმხრივია. განსაკუთრებით მკვერთად ეწინააღმდეგება სენსერის, რადგან, სენსერის თეორიის თანახმად, საზოგადოება ორგანიზაცია, რასაც კ. ამაშიძე პარწინდად უარყოფს, რამდენადაც საზოგადოების თითოეული წევრი, უპარკველსად სულიერ არსებად შიანია. ასევე უარყოფთა დამოკიდებულებას იმენს კ. ამაშიძე ფილდისა და უან-ტეი რუსოს სანარკველსავე შეხედულებებისადმი.

მკველთა აღნიშნული ფილოსოფიის შესახებ ამიტომ ვავარკველეთო, ვუახსნის კრიტიკოსი,

„რათა დავგენახებინა მკითხველსათვის, რომ რა შიართად უნდა შეხედეთ საზოგადოებას, მას უფლებია აქვს დანიშნულების მიხედვით ინდივიდები“.

მკვერამ კ. ამაშიძე არც ამას ივიწყებს, რომ ინდივიდებსაც აქვთ უფლებებიც და განსარკველვად საშულებებიც. მკვერალი ამას ასეთი რკვევებით ვადმრკვევებს: „შე დამანაშავე ვარ, მკვერამ ეს დანიშნული იმიტომ კი არ ჩამიდენია, რომ ძალიან სასიამოვნო იყოს მისი მადება, იგი გამოწვია ათასგვარა მანუგებმა“. ეს მანუგებ კრიტიკოსის ფართად ენის და იმ წწორ აზრს გამოთქვამს, რომ უწყველი საზოგადოება თავისი წვერების ცხოვრების „განკარკველვებასა და გაუმწობებსებას“ უნდა იხილავდეს მიწად.

კრიტიკოსის სწორად ენის ადამიანის უფლებების მოკველვებანი და ვარკველს უწოკველდება მანუგ. კ. ამაშიძე უდავოდ პარკვერსუდად მსკველობს, რადგანაც ადამიანის პრობლემას ეტება და მის უფლებებსაც ლამარკობს. მისი ფართად ამ შეთხვევაში ასეთია: „შე წვერი ვარ საზოგადოებისა, მომამწობის საზოგადოებამ უფლება იმ მანუგებ, ყოველივე, რაც დანიშნულის ჩადენის სურვილს აღმმრკვევს, და დანიშნულიც მოისობა“.

კრიტიკოსი არც მკვენიერებასა და სარწმუნობას ინდობს. იგი აღნიშნავს, დანიშნულისადმი მათი მიდგომის არასასრულიანობასა და ცალმხრივობას. „მკვენიერება და სარწმუნობა ვიშვლიკველენ, რომ ჩვენ ცოკვეს შევიდეს ვართო“. მკვენიერება ამტკიცებსო, — წერს კ. ამაშიძე, — რომ ჩვენ პარტკვეები ვართ და პარტკვეული ვარწმობები ვართ ვერ საკველავს. ზოგი კი ამტკიცებს, რომ ვერ გამოიღებს შიანია შე საყოფს კეთილს. ასევე ადამიანი, რადგან ადამიანი ადამის შეილია და, მანუგადმე, ცოკვეიანია.

კ. ამაშიძის შეხედულებები მოწმობენ, რომ კრიტიკოსი ფართად მომადებულთა იმისათვის, რათა ქართულ მშატერულ ლიტერატურაში ვამოკველდეს დანიშნულისა და სასქელის პრობლემა (რასაც იმ დროს მკვერალითა ფართად დიდი მანუგებობა მქონდა მოყოკველული) სწორად და ობიექტურად ყოფილიყო გადაწყვეტილი.

საბოლოოდ კრიტიკოსი ამდროინდელი საზოგადოების არასრულყოფილების საჩვენებლად გამოთქვამს ასეთ შემრჩავებელ დებულებას: „საზოგადოებას ერთი შიარც, აქვს უფლებია დამანაშავე წვერის დაქვის, მეორეს შიარც, საზოგადოებას არა აქვს უფლებია, რადგან იგი უფრო ცოკველთა ვადრც ყოველი დამანაშავე, თუ ვინც იმითაც, რომ ყოველი წვერის დანიშნულში წილი უფევს“.

ეს არის კრიტიკოსის მართი იდეური პოზიცია, რამდენადაც იგი უფლებას ცოკველული მშატერული ნიშნების შეთხვებსა, ნარწმობების ვარკვეიანობის დადგენას. დრმად ვარკვებული

პოპოლის შემუშავება კ. აბაშიძის, როგორც კრიტიკოსის, ნიჭიერებასა და აღზოანობაზე შეტყველებს. მან იცის არა მარტო თავისი დროის საზოგადოების მანკიერი მხარეები და ამიტომ არა მარტო შეამადგებლობა აქვს სწორად იმსჯელოს ამ ნაწარმოებების შესახებ, რომელიც უკვლავ ამას მხატვრულად ამახვს, არამედ გაათავისმობიეროს ამ მართლმსაქმელების არსებული სიტყმის მექანიზმიც, რომელიც იხეივად მანკიერია, როგორც თავით მისი შემქმნელი საზოგადოება.

მხვავს შემოხვევაში არ შეიძლება არ დავინახოთ კ. აბაშიძის მკვითრი ნაშრომებელი პოპოლია, რომელიც იმდროინდელ საზოგადოებას წარმოგვადგენს სიუალებზე ავტოულ მანკიერ საზოგადოებად. ეს საზოგადოება ბოროტმოქმედებსა შობს, ბოროტმოქმედებს უბიძგებს და საზოგადოების წევრების უმრავლესობას სიყოხლეს ქოჩობიად უქცევს. კრიტიკოსს საბოლოოდ ასეთი განაწინი გამოაქვს ბურჟუაზიული მორალის, მისი სინამდვილისა და მართლმსაქმელებისათვის: „ასეთ სიუალებზე ავტოული საზოგადოების უმსგავსო მსკელობას რაღა მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს ვისმესთვის, რაღა გავლენა უნდა იქონიოს მან. ასეთი უქტობი ადგოქროს ზოი არავფრთხილის ახალმა ეტიოლმა“ და რამდენად კიბა აბაშიძეს, შ. არავვისპირტლის სხვა ნოველებთან შედარებით, ეს ეტოული სუსტ, ბოლოზე შეუმუშავებელ-გამოუყვებელ ნაწარმოებად ეტყვნება, რაც არსებითად სწორია, ამიტომ იგი მისი დეტალურად გარჩევისაგან თავს იკავებს და კმაყოფილება ეტიოლს უთხოვრებს მოტოვის, წაწარმოებს ძირითად იდეურ-თემატური ზეარხებლის ზოგადიეორიული შეფასებით, მაგრამ ამ ზოგადი საბითაც კი, კრიტიკოსმა შესძლო კარგად გაეხვა ხაზი არსებული საზოგადოების არასრულყოფილებისა და მისი მანკიერი მართლმსაქმელებისათვის, რაც ნავებით ეთამსხება იმეამინდელი ქართული კრიტიკული არეღის-მის ძირითად პრინციპებს.

სტეცილური წერალი უძღვნა კ. აბაშიძემ შ. არავვისპირტლის თხზულებათა პირველ კრებულს. „არც ერთ ზევს აღდებულ მწერალს, — წერს კ. აბაშიძე, — არ ღარსებია ევრე მადე თოვანთ ნაწარმოება კრებულებად დასტამბვა იღ. კეკევაძესა და ა. წერეთლის ნაწარმოება გამოცემა შიოლოდ ამ რვა-ცხრა წლის წინათ დაიწყეს, ე. ი. მაშინ, როცა მათი ლიტერატურული მოდერეების შემდეგ თოქმის ორმოცმა წილმა გაიარა. ეახვი სიყოხლესი არც კი ღარსებია თავის თხზულებათა კრებულის ხილვას“.

შ. არავვისპირტლის კრებულის გამოცემა მაშინ, როცა იგი ქერ კოდევ შემოქმედებით

სიმწიფეში შედიოდა, კრიტიკოსი მწერლის აღიარების უპიკველ ნიშნად მაინც... კრებულებზე უქტობს, რომ ახალგაზრდა მწერალი უნდა მადლიერი იყოს მისი უმოდენ მადლი და მუსახებელი საზოგადოებისა. მას მაინც, რომ, თუმცა არავვისპირტლის პირველი კრებული არ კერიორნებს მის საუყვებესო მოთბობებს, მიუხედავად ამისა, ეს პირველი წიგნი მაინც იძლევა შ. არავვისპირტლის შემოქმედებითი განვითარების გაჩვეულ სურათს.

წერალის დასაწყისში კრიტიკოსი აღნიშნავს გავლენას, რომელსაც შ. არავვისპირტლი თავისი შემოქმედების დასაწყისში განიცდიდა. ამ გავლენას წყაროდ მას პირთველ ხალხისათა შემოქმედება მაინც, კერძოდ, ს. მვალბოლა-შეღლისა და ე. ვაბაშვილის მოთბობები. ამის საბუთად იგი არავვისპირტლის მოთბობებში ხალხისწერი ლიტერატურისათვის დამახასიათებელ გლუბობისაში ანტერესს გამოკლენას მიიწევს.

მაგრამ კ. აბაშიძე აღნიშნავს, რომ ამ გავლენით დაწერილი მოთბობებს გვერდით, არავვისპირტლს აქვს ისეთი თხზულებებიც, სადაც გლუბობის კირ-ვარამი წარმოდგენილია მთელი მსოფლიოსათვის დამახასიათებელი ექსპლუატაციის ერთ-ერთ რგოლად და გლობალურ სოციალურ მოკლენად. ზედვის ასეთ გაფაროებულ არედ კრიტიკოსს წარმოუდგენია ნოველის „ეხა ჰვენი ცხოვრების“ ფინალი, მისი აზრით, მწერალი ღრმად ჩაწვდა სავანს და გვარჯენა ის საუყოფლიო უსამართლობა, ხალხის სისხლის დაწთვევა, მრავალი ერის უფრო ძლიერთაგან ჩავარა და სხვა უკუღმართობანი, რომელნიც ახალმა ეპოქამ მოიტანა.

ამ მოთბობაში კრიტიკოსი ზედვის მწერლის მიერ სრულიად ახალი გზის ძიებას, იცოვრებს: „ამგვარი დასურათება მოკლენას, ცხოვრების ამგვარი სიმწარის დანახვა, ჰვენს ლიტერატურაში ახალი რამ იყო“. ასეთსავე სიახლეს ზედვის იგი შ. არავვისპირტლის მეორე თხზულებანიც — „ღემო შეინდა“, კიბა აბაშიძე აღნიშნავს, რომ ამ შემთხვევაშიც მწერალი სინამდვილეს ახალი, უტყველო გზით მიუღდა და სურათი სრულიად სხვაგვარად წარმოგვადგინაო. ამ სიახლეს იგი გლუბაციის სულიერ დანახათებაში ზედვის. თუ აქამდე ჰვენი ლიტერატურა გლუბათა ცხოვრების ვარეგან მოკლენებს ამახვდა, ახლა, მან „გლუბაციითა სულის დასურათებას მიუყო ზედა“, მისი დარდი და ხედავ დავანახაო.

კრიტიკოსი აღნიშნავს, რომ იმეამინდელი გლუბის სედეად და აღტაცებაც ქერ კოდევ არ არის მასშტაბური და მას მდებარე რამ მეოფნის, რაც დღევანდელი განათლებული და პროგრესული აღმამინისათვის სრულიად არასაკმარისია. ამით კრიტიკოსი ხაზს უსვამს გლუბაციის დამზარებულობას, მისი ოცნების სავნის სიმ-

1 „შ. არავვისპირტლის პირველი წიგნი“, „სტრუის ურტული“, 1901 წ., № 153.

ცირებს და, საერთოდ, გდებკაციის აზროვნებისა და ხასიათის დაკნინებულობას.

კრიტიკოსის აზრით, შ. არაგვისპირელი ობტატურად გვიქმნის მარტავ მოყვდენათა უმნიშვნელობის არსს და თან ირონიული დამილით გვაჩვენებს იმ შეუსაბამობას, რომელიც არსებობს „საგანსა და მისგან აღძრულს სევდასა და შიზარულებას შორის“. კრიტიკოსის სიტყვით, „ეს ირი მოთხრობა შ. არაგვისპირელისა („ესა ჩვენი ცხოვრება“ და „ჩემო შეინდავ“?) შიდილი მისა ლიტერატურული ნიჭის განსაზღვრელია. ამ ორ მოთხრობაში აღნიშნულია ყველა ის თვისება, რომელიც არსებით მხარეს შეადგენს ახალგაზრდა ავტორის ნიჭისა“.

კ. ახაშიძის თქმით, შ. არაგვისპირელის შემოქმედების ერთ-ერთ დამახასიათებელ ნიშანს წარმოადგენს ღრმა და უსასო პესიმიზმი, შ. არაგვისპირელისათვის ცხოვრება შედგება მოულოდნელი და უფერულა შემთხვევებისაგან და „დამაინათ სიცოცხლე დამოკიდებულია უაზრო მოვლენებზე“, დამაინათ უბედურებას არსად თანამგრძობი არა მყავს. კრიტიკოსი მიიჩნევს, რომ თუ რომანტიკოსებისათვის ბუნება მეგობარი იყო, შ. არაგვისპირელის „მუხიანების წყალობით მის შემოქმედებაში ბუნება სრულიად შებრალებელი და ვულგარულია, რომ კაცობრიობის უმეტესა ნაწილის სიხარულად თუ გლოვა წარმოშობილია სრულიად უმნიშვნელო, მცირე საგნებისაგან“. როგორც ვხედავთ, კ. ახაშიძე ცნებას „პესიმიზმი“ აქვს იმ თავისებური გაგებით მხარობს, რომელიც ჩვენ შემოთავს ვანმარტოვ.

შ. არაგვისპირელის შემოქმედების მეორე ნიშან-თვისებად კრიტიკოსს მიანიჩნევენ სტილისა და წერის მანერაში ირი სკოლის — ირი მიმდინარეობის, რომანტიკული და რეალისტური სკოლებისა „უღებენებების ერთობალობა“. ამდენად, შ. არაგვისპირელი, როგორც კრიტიკოსი ამბობს, ირი დიდი ლიტერატურული სკოლის „უღებენებების შემსრულებელი“ გველიენება.

წერის რომანტიკული მანერა შ. არაგვისპირელისა, კრიტიკოსის აზრით, იმაში მოხსნის, რომ იგი რჩება უდარდელ მოწმედ იმ საკვალად მოვლენებისა, რომლებზეც იგი აღწერს და რომლებიც აღწერათვის მას, ან მწერს ირონიულ განწყობას უქმნის. ეს განწყობილება მწერლისა ელიენება მის „სტილში, ენაში, ნაწერის კალაში“. ამიტომაც არის, — წერს კრიტიკოსი, — რომ „თუმცა მწერალი გულისგამგზავს სურათებს ვიხილავს“ კაცთა გათახიბებისა და ვარყვნილობისა, მაგრამ მისი ნაწარმოებები უყოველივის მაღალწერობრივი ქმნილებებია, მეტად კეთილშობილური გრძობების აღმწერელი. რომანტიკოსია შ. არაგვისპირელი იშთაღ, რომ: „შხირად კაცის გამოტუტეებისა და გაბორტების მიხეზად საზოგადოებას სჩავს და კაცის პირად ღირსებას

მაღლა აყენებს საზოგადოების უფერულ და დენსიტურ მოთხოვნილებებზე“.

რომანტიკული მანერით მწერალი ახსრულენებს კრიტიკოსის განსაკუთრებით სწამსებს მოთხრობას „მოამლოცინა ახალი წელი“, რომელშიც დახერავებული, ბედისაგან განწირული მებავი ქალი ახალ წლის ღამეს ცეცხლს წაუთიდებს მოწვიმე მდიდარი ოჯახის სახლს და ამ ინდივიდუალური პროტესტით თითქოსდა ანგარიშს უსწორებს მრავალელებს. კ. ახაშიძემ ამ მოთხრობაში საკუთარ იდეურ პოზიციასა და პრინციპებთან სიახლოვე დაინახა და ამიტომ განსაკუთრებით მოაწონა იგი. ეს შეიხვევა მეტად საუფლისბნობა და აქ. კ. ახაშიძის მწერლობა ობზრულებებისადაში მოდგომის დამახასიათებელი თავისებურება ჩანს, როცა იგი ნაწარმოების საფუძვლად დადებულ იდეურსა და პრინციპურ მომენტს ამ ნაწარმოების შეფასების ამოსავლად მიიჩნევს.

კ. ახაშიძემ მართებულიად გაარჩია შ. არაგვისპირელის შემოქმედების რეალისტური საფუძველი. მისი აზრით, შ. არაგვისპირელი წერას მანერით რეალისტიკა, სინამდვილის მართლად ამსახველი. შემთხვევითი არ არის, რომ იგი შ. არაგვისპირელის რეალისტობას იმაზეც ხედავს, რომ ამ მწერალს შემოქმედებაში არ არის არც ერთი მოყვდენა, რომელიც იმდამინდელი ცხოვრებისათვის მოულოდნელი, არა-დამახასიათებელი და განსაკუთრებული იყოს. არ არის არაფერი ისეთი, რაც ცხოვრებაში არ გვხვდება.

არ შეიძლება არ დავეთანხმოთ კრიტიკოსს ამ თეზისი, რომდენადაც რეალისმის საფუძველს რეალური, ობიექტურად არსებული მასალის მართალი ასახვა წარმოადგენს. არ უნდა შეგვიყვანოს შეცდომაში იმან, რომ კ. ახაშიძე შ. არაგვისპირელს „ნატურალისტ მწერლად“ მიიჩნევს.

საკანცებოდ უნდა ითქვას, რომ კრიტიკოსისათვის ტერმინი „ნატურალიზმი“ სრულიადაც არ ნიშნავს აღგადაღებებს, სინამდვილის მხრად ფოტოგრაფირებას, მის უსულგულო კოპირებას. კ. ახაშიძეს „ნატურალიზმი“ ისევე ესმის, როგორც ბ. ბელინსკის. ამ ტერმინში კ. ახაშიძე რეალისმის მაღალ სახეს გულისხმობს. ნატურალიზმი მისთვის კრიტიკული რეალისმის ტოლფასი ცნებაა. ტუთილად კი არ ამბობს კრიტიკოსი, რომ შ. არაგვისპირელი ნატურალისტიკა იმტომაც, რომ იგი თავისი ნაწარმოებების საგნად იჩრევს თანამედროვე ცხოვრების ყველაზე ჩრდილოვან მხარეებს: „უსამაგლებს და უსაზრდრეს მოვლენებს და

1 ბ. ბელინსკი საერთოდ არა მხარობს ტერმინს „რეალისმი“. მის მიგვიერ იგი იყენებს სიტყვას „ნატურალიზმი“, მაგრამ საუფრედლოთოდ ცნობილია, რომ მასში იგი რეალისმს გულისხმობს.

ამგვარად გაცნობს თავის მწარე შეხედულებას კაცის ცხოვრებაზე. ავი წინაღუდგა და ფეხქვეშ ვასრისა ყოველივე ის, რასაც რომანტიკოსი და იდეალისტი თავყანას სცემდა — სიყვარული, მეგობრობა, პატარისან საზოგადოებასა და კერძო პირს შორის, რომ ერთადი განწყოზილება ბუნებასა და კაცს შორის, კაცსა და პირუტყვს შორის. ამ გარყვნილ, ბინძურ ქვეყანაში არის ერთადერთი ნამდვილი მოვლენა, რომელიც ახატება საუყუნო და დაუსრულებელ, შეუბრალებელ ბრძოლაში, ერთიმეორისთან, შიფლი ცხოვრება ქვეყანაზე, მსოფლიოზე მარტო იმი, რადილო და მეტოქეობა, რომლის აზრი და სიგანი მხოლოდ ისაა, რომ ერთმა შიორე გაქუდიტოს და გასრისოს“.

შარაგვისპირელის რომანტოზშია და რეალიზმთან მიმართება კ. ახაშიძეს სრულიადაც არ მიანია საქმარსად ამ მწერლის შემოქმედებითი პროფილის გამოსაკეთად.

ამიტომ შ. არაგვისპირელის დასაბაბიებულად კრიტიკოსი, მისთვის ზეუელი წინაგწერტებოა და აღლიონობით, მისთვის მწერლის სხვა არსებით თვისებებზეც, უპირველეს ყოვლისა, ავი აღნიშნავს, რომ არაგვისპირელი ღრმა ფსიქოლოგია და ამიტომ მისი თხზულებებს თითქმის ყოველთვის გვევლინებათ არა მარტო გარტნულ ამსახველობად ან უბრალო მხატვრულ პასუხებად, არამედ, თქვე დროს, თავსებურ ფალოსოფიურ ეტაუდეხსაც წარმოადგენენ.

კ. ახაშიძე საზგასიბით აღნიშნავს, რომ შ. არაგვისპირელი უდიდეს უბრაღლებას აქცევს ადამიანის სულის მოძრობას, მის მდებარეებასა და სედას, მის ფაქრსა და მისწარუებას. ასეთივე სიმკვეთით მისთვის მწერლის კ. ახაშიძე შ. არაგვისპირელის პოეტურ ბუნებაზე, რის წყალობითაც მისი მხატვრული პროზა უაღრესად პოეტოზორტებულია. ამ პოეტოზორტებას კრიტიკოსი ზედავს როგორც მწერლის ზიერ დასატულ ბუნებას სურათებში, ისე ადამიანთა პორტრეტებშიც და მწერლის მიერ შექმნილ პერსონაჟთა ურთიერობისაშიც.

ყოველივე ამის შედეგად, კ. ახაშიძე, რომელიც პირველმა შეაფასა ასე სრულად, თანამედვერულად, ღრმად და მარტებულად ქართული ლიტერატურის გამოკენილი მოღვაწედი ი ნიჭისა და შესაღებლობების მხატვარი შ. არაგვისპირელი, ასეთ დასკვნას გვთავაზობს: „შიორ არაგვისპირელი საზოგადოდ ლიტერატურის ახალი მიმართულებას გამომხატველია, მის თხზულებებში გატარებულია აბ არები და გრწონებები, რომლებიც ადლებებს თანამედვერ მოწინავე საზოგადოებას“.

უაღრესად საინტერესოა კ. ახაშიძის ცდა შეპირისპირებული (შედარტებოთ) ანალიზის საფუძველზე განხილვის შ. არაგვისპირელის

შემოქმედება ეკ. გაბაშვილის შემოქმედებასთან მიმართებაში. კრიტიკოსი აღნიშნავს, რომ შ. არაგვისპირელი მხოლოდ მხოლოდები ვაკრეულ მსგავსებას ამდებენ ეკ. გაბაშვილის ზოგიერთ ნაწარმოებთან, სადაც ხალხისწინა ლიტერატურისათვის დამახასიათებელი ინტერესითაა ასახული ვლენური ყოფა, დასურათბატებულია ქართველი ვლენკაცის ყოფა-ცხოვრება.

მონოგრაფიული ხასიათს პორტრეტში შ. არაგვისპირელის შესახებ, რომელიც შეტანილია კრიტიკოსის ეტიუდეების წიგნში, ავი ძირითადად იმერტებს თავის წერტებს „შ. არაგვისპირელის პირველი წიგნი“. მაგრამ ეტიუდეებში გამოლიანებულ შ. არაგვისპირელის შემოქმედებით პორტრეტს დამატებაც ახლავს. ამ დამატებაში კრიტიკოსი აღნიშნავს, რომ საინტერესოა ეს ირი მწერალი ერთი შიორტს დეჟურპირისპირით (ტ. ი. შევაკოთ, თ. ც.). მართლაც, კ. ახაშიძისეული ეს შედარტებოთ განხილვა ურთად საინტერესო მომენტია მისი კრიტიკული საქმიანობისა.

კრიტიკოსს შეუნიშნავს ამ ირი მწერლის ურთიეროშემოქმედებას ფაქტი. მართლაც, თუ შემოქმედებით გრის დასაწესში შ. არაგვისპირელი ქართული ხალხისანი მწერლების, კერძოდ, ეკ. გაბაშვილის, გველენას განიცდიდა, შემდეგ თვით ეკ. გაბაშვილი მოცეკა შ. არაგვისპირელის ინტერესების სფეროში.

ამ ირი მწერლის სიახლოვის დასადასტურებლად კრიტიკოსი აღნიშნავს, რომ ირივე მწერალი მსფრად გრწონის ამფიინიდელო ცხოვრების უსამართლობას, სიმწვავესა და უმსგავსობებს და ამიტომ გულთა აქვთ გატებილი მანზე, რომ ისინი უღმობიელი ანალიზით წვდებთან ყოველი მოვლენის არის და ნათლად ვხიწვენებენ საზოგადოებრავთ ყოფას გასწინალებას, რომ ირივე მწერალი ვერა ზედავს თანამედვერ სინამდვილეში ამ მთლილი იდეალებების განმორცდილებას, რომლებიც კაცობრიობას თავისთვის დაუსახავს; რომ იმამინიდელო საზოგადოება იმის მაგერად, შეტარებლობა ვაუწიოს ადამიანს, „დევენს, ქვარს აცვამს თავის საუეთესო შეილებს“. ამიტომ არის, ვერა კრიტიკოსი, რომ „შ. არაგვისპირელი ასეთი სისასტიკით ტრქმავს სიყვარულის შემზღადველს, მეგობრობის შემეგინებელსა, პირადობის შემღაბველს“.

კ. ახაშიძემ ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში პირველმა მოცეკა შ. არაგვისპირელის შემოქმედებას ღრმა და სწორი შეფასება და, ამასთან ერთად, გამოთქვა ახარტთა არსებითი შეხედულება იმდროინდელ ლიტერატურულ პროცესზე, რითაც დიდი წვლილი შეიტანა მისი თანამედვერ ქართული მწერლობის იდეურ-მხატვრული შეფასების საქმეში.

ნათელი სიცოცხლე

იყო დრო, იქმნებოდა ახალი ქართული ლიტერატურა — საბჭოთა ქართული ლიტერატურა, რომელსაც დიდ ლიტერატურად ქცევა ეწერა, ერთ-ერთი ფუძემდებელი დღეს საჭვეყნოდ სახელგანთქმული და აღიარებული ამ ლიტერატურისა ბატონი სერგო კლდიაშვილი გახლდათ. ჩვენ დღეს სამარადისო საზოგადოებაში მივაცილებთ არა მარტო წინამორბედსა და სათაჯის დამდებს, არამედ კაცს, ვინც ჩვენი ეროვნული სინდის-ნამუსისა და ზნეობის ურყევი მატარებელი და მაგალითი იყო.

ბატონი სერგოს ლიტერატურულმა თაობამ დიდი ქართველებითა და კატაკლიზმებით გადატვირთულ ეპოქაში იცხოვრა და იღვაწა. დღეს სათქმელად ადვილია, იქნება, ვინმესთვის იუმორის საგანიც კი იყოს ის პირობები, რომლებშიც ამ თაობას მოუხდა ქართული მხატვრული სიტყვის საკეთ-მპყრობელის როლის შესრულება, მომავალი თაობებისათვის გამოცდილების დაგროვება და ხანდახან, სიცოცხლის ფასადაც კი, იმ ამადლებული სახელის შენარჩუნება, რასაც მწერალი ჰქვია; ეს კაცი სულმნათად იყო დაბადებული, არც შემართება ჰკლებია, არც მოქალაქეობრივი და ეროვნული სინდისი და მოკრძალებულ სულს იქით მუდამ იდგა ხმალომწვდილი რაინდი და მამული-შვილი მწერალი და მოქალაქე — სერგო კლდიაშვილი.

ბრძენი კაცი იყო ბატონი სერგო და ეს არა მარტო მის დახვეწილ იუმორში იგრძნობოდა — ყოველდღიურ ცხოვრებასა და სამყაროსადმი, ადამიანების, მოვლენებისა და ვითარებათა მიმართ დამოკიდებულებაშიც. აქ არიან მწერლები, ვისაც როგორც თვითმხილველთ, შეუძლიათ დაადასტურონ ერთი, ფრიად დამახასიათებელი შემთხვევა:

ბატონმა სერგომ — სამოციანი წლების დასაწყისი იყო — ქურნალ „მნათობში“ მოთხრობა მოიტანა. მოთხრობაში იყო დაახლოებით ასეთი ფრაზა: „საკვამურიდან ბოლი ზანტად ამოდიოდაო“. მნათობის რედაქციის მეზობელ დაწესებულებაში შეიქმნა აზრი, რომ საბჭოთა ოჯახის საკვამურიდან ბოლი ზანტად არ უნდა ამოდიოდესო. ბატონმა სერგომ ეს შენიშვნა მიიღო, როგორც მაშინდელი სინამდვილის მართებული და კანონზომიერი მოვლენა არც აღშფოთებულა, არც გაუცინია, არც გული დასწყვეტია. ბრძენი იყო და ბრძნულად მიიღო.

მე ბავშვობიდანვე მესმოდა მისი სახელი და იგი ყოველთვის მოკრძალებით და პატივისცემით წარმოიქმნებოდა ხოლმე. ეს მისი მოღვაწეობისა და პიროვნებისადმი მიძღვნილი პატივი იყო.

ბედნიერია ადამიანი, ვისაც განგებამ ხანგრძლივი და მწვავე განცდებით აღსავსე ცხოვრება მიანიჭა. ბედნიერია მწერალი, ვინც თავის ერს კიდევ ერთი ლიტერატურული სახელი აჩუქა. ბედნიერია კაცი, ვინც თავისი ღვთაებრივი ნიჭითა და ტიტანური შრომით უკვდავება დაიმკვიდრა.

ბატონო სერგო! თქვენ, თქვენი ბრწყინვალე თაობის უკანასკნელი მოპიკანი ბრძანდებით, თაობისა, ვისიც ჩვენ — ჩამომავლებს ყველაფერი გვმა-

რთებს, რადგან თქვენს მიერ გაკაფული ბილიყებით მივდივართ ჩვენი ერის ლიტერატურულ და სულიერ მომავალში. დიდი ხსოვნა და მადლიერება გვთხოვთ თქვენი ნათელი სახელის წინაშე და ამას ჩვენცა და თქვენცა და თანამოქმედებლებს თაობებიც სიამაყით აღვასრულებთ.

ნათელი იყოს თქვენი გზა, როგორც ნათელი იყო თქვენი აქაური სიცოცხლე!

ზაზუნა ამირეჯიბი

გამორჩეული მწერალი და გამულიზვილი

კიდევ ერთ მშვენიერ ცოცხალ ბიოგრაფიას დაესვა წერტილი და გადაეცა იგი ლიტერატურის ისტორიას, ახლა უკვე მისი, ისტორიის მშვენიერ ფურცლად იქცა.

ჩვენი ერთდროულად ძველი და თანამედროვე წინაპრებიდან, ან იმათგან, ვინც მეოცე საუკუნის, ანუ იმავე საბჭოთა მწერლობას სათავეც დაუდეს და კალაპოტი გაუჭრეს ერთ-ორი ძვირფასი ადამიანიღა შემოგვრჩენია და აი, ბატონი სერგოც წავიდა ჩვენგან თავის თანამოქმედებთან და თანამოკალმეებებთან.

ბატონი სერგო, როგორც მწერალი, როგორც მოქალაქე, როგორც მამულიზვილი გამორჩეული გახლდათ ქართველი მწერლების მრავალრიცხოვან რაზმში. დიდი კლასიკოსის დავით კლდიაშვილის ძეობა მას სხვა შარავანდედს ადგამდა, მაგრამ იგი, როგორც მწერალი არასოდეს ამოფარებია მამის ავტორიტეტს.

ვინ იცის, იქნებ სწორედ მისგან გამოიჭვნის მიზნით მიმართა სულ სხვა მანერას და სტილს, თორემ იუმორი რომ მისთვისაც ორგანული რამ იყო, ეს კადრე ვიცოდით და კრდევ გამოკრთა ბატონი სერგოს შემოქმედებაში.

იქნებ ეს მკვეთრი განსხვავება მამისეული სტილისაგან იმითაც იყო გამოწვეული, რომ მკვეთრად განსხვავდებოდა ძველისაგან ახალი ეპოქა, საბჭოთა ეპოქა, რომელშიც მოუხდა ბატონ სერგოს ცხოვრება და მოღვაწეობა.

აქა თუ ისე, ერთი რამ ცხადია, სერგო კლდიაშვილის ნოველების გარეშე, რომლითაც მოზაიკისავით იქარგება ქართული ხასიათი და ქართული ყოფა, ან მისი მძაფრი და ტყვილიანი რომანების გარეშე, რომლებშიც ეპოქის სატივიარია გაშიშვლებული, მეოცე საუკუნის მწერლობა არ წარმოიდგინება, და მეტი დამსახურება მწერალს რაღა უნდა მეოთხოვოს.

ბატონმა სერგომ ხანგრძლივად იცოცხლა და შესანიშნავადაც იღვაწა. არც მას და არც ჩვენ ამ თვალსაზრისით რაიმე უქმარისობის გრძნობა არ შეიძლება გვქონდეს ან გვქონებოდა. მაგრამ ამით განშორების ტყვილი არ გვიმსუბუქდება. და დღეს ყველანი ასეთი მწუხარებით ვეთხოვებით მართლაც რომ გაუმეორებელ პიროვნებას მეოცე საუკუნის ქართულ მწერლობაში.

გზა მარადისობისკენ

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ალბათ ძნელი წარმოსადგენი იყო ჩვენი საუკუნის ოციან წლებში დიდი დავით კლდიაშვილის შვილს ღირსეულად დაეცვა ბრწყინვალე მამის მწერლურა ტრადიცია და ის გზა ისე გაეგრძელებინა, რომ მშობლის ელვარე სახელი არ შეებღალა.

ბატონმა სერგომ ჩინებულად გაართვა თავი ამ სიძნელეს და თანამედროვე ქართული პროზის განვითარებაში მეტად მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა; სხვა გამოჩენილ თანამოკალმებთან ერთად, თავისი გამორჩეული ადგილი დაიკავა მან ჩვენი დროის დიდებულ მწერლობაში.

ბატონ სერგოს დღეს ჩვენ ვემშვიდობებით, უდიდესი მადლიერებითა და, ამავე დროს, გულისტკივილით არა როგორც მხოლოდ დიდი კლდიაშვილის ღირსეულ მემკვიდრეს, არამედ მთელი ქართველი ხალხის ამავდარ შვილს.

ბატონი სერგოს თაობის მწერლები მეტად რთულ შემოქმედებით ვითარებაში დავაყვავდა ორმოციანი წლების ახალგაზრდობა და განსაკუთრებით ახალი ლიტერატურული თაობა. კარგად მახსოვს, როგორი გაცხოველებით ვეწაფებოდით სერგო კლდიაშვილის ყოველ ახალ ნაწარმოებს ოცდაათიან-ორმოციანი წლებში, მაშინ შექმნილ სხვა მნიშვნელოვან ნაწარმოებებთან ერთად, ხელიხელში გადადიოდა მისი „ფერფლი“ და „მყუდრო სავანე“, ჩვენ მოგვწონდა მწერლის მხატვრული და მოქალაქეობრივი პოზიციები და ჩვენს პროფესიულ დახლოებაში დიდი ღვაწლი მიუძღვის ბატონი სერგოს ნაწარმოებებსაც. მოგვიანებით, როცა ჩემი თაობის ნიჭიერმა წარმომადგენლებმა ეურნალ „ჩვენი თაობის“ გარშემო მოიყარა თავი, მათ აქტიური და ახლო ურთიერთობა დაამყარეს ბატონ სერგოსთან, ის თავად დიდი გულისხმიერებითა და მზრუნველობით ეპყრობოდა უმცროს კოლეგებს. სამწუხაროდ, ბევრი მათგანი უდროოდ შემოეცალა, მაგრამ ბატონი სერგო ყოველთვის დიდი სიყვარულითა და გულისტკივილით იგონებდა მათ.

მიუხედავად იმისა, რომ მაშინდელი მკაცრი და მრისხანე ვითარება სუფევდა ლიტერატურის სფეროშიც, ბატონი სერგო არასოდეს აპუოლია ქართველი მწერლისათვის შეუფერებელ მოვლენებს, ამ ქარიშხლებში მან ღირსეულად გამოატარა კაცურკაცობისა და მამულიშვილური თვისებები და ამას ჩვენ, მისი უმცროსი კოლეგები გაფაციცებით ვადევნებდით თვალს.

ბატონი სერგოს ცხოვრება და შემოქმედება ისე უმწიკლო და უზადოა, რომ მარადის სამაგალითო იქნება მომავალი თაობებისათვის.

ნოველა „ლახუნდარელის თავგადასავლის“ და მოთხრობა „ცხელი დღის“ ავტორმა პატიოსნად იცხოვრა და იღვაწა ამქვეყნად...

ვზა დაველოცოთ მას იმქვეყნიურ მარადისობაში.

ზნეობრივი მაგალითი

განმარტოებული
ზნეობრივი

ადამიანი საკუთარ თავს სიკვდილის შვილად რაცხს, მაგრამ არსებობენ პიროვნებები, რომლებიც სიცოცხლის შვილებად იბადებიან, რამეთუ სიცოცხლე მათი არ მთავრდება გარდაცვალებასთან ერთად.

დღეს ასეთი სიცოცხლის შვილს ვაბარებთ დიდუბის წმინდა მიწას.

დღეს, ბატონი სერგო შინიდან სამუდამოდ წამოსული, ისევ შინ მიბრძანდა თავის დიდ ძმებთან, საუკუნის სასუფეველში.

დიახ, ბედნიერება იყო დიდი დავით კლდიაშვილის შვილი, მაგრამ რაოდენ მძიმეა ის ჭვარი, მთელი ცხოვრება რომ უნდა ატარო.

დიდ მამებს მცირე შვილები ჰყავთ, ნათქვამია. ეტყობა ბუნებასაც სჭირდება ამოსუნთქვა. მაგრამ რა უბვი და დიდსულოვანი აღმოჩნდა განგება თქვენს მიმართ, ბატონო სერგო, რა განსაკვიფრებლად არ მოინდომა წამიერი შესვენებაც კი.

ახალგაზრდობას ყოველთვის სჭირდება ზნეობრივი მაგალიტები. და რაოდენ მადლიერი ვართ თქვენი, ბატონო სერგო, რომ ამ ამღვრეულ, რთულ საუკუნეში არანაირი ჩრდილი თქვენს განსპეტაკებულ კაცობას არ შეხებია.

იტყვიან ხოლმე, მავანი და მავანი ვალმოხდილი წავიდაო ამ ქვეყნიდანო, მაგრამ სამშობლოს წინაშე სრულად ვალის მოხდა შეუძლია მხოლოდ მათ, ვისაც ვანგებამ მცირე ვალი დააკისრა, ხოლო ჭეშმარიტად მაღალნიჭიერ პიროვნებათვის შეუძლებელია ბოლომდე გადაიხადოს ვალი, რაოდენ ხანგრძლივიც არ უნდა იყოს მისი სიცოცხლე.

დღეს თქვენც ასეთს მიგიბარებთ თავის უბეში, თქვენი სამუდამო მასპინძელი საქართველოს თბილი მიწა.

ლავა თაბუაუზილი

გ. ლეონიდის რჩეული ლირიკა უკრაინულად

მრავალსაუკუნოვანი მეგობრობა აყვავრებთ
ქართულ და უკრაინულ ხალხებს.

ეს მეგობრობა საბჭოთა პერიოდში ახალ
სამაღლეზე ავიდა, რამის დიდი წვლილი მწე-
რლობასაც შეუძღვის.

ლიტერატურათა მეგობრობა ხალხთა მეგო-
ბრობაცა; ამის დასტურია ის ნაყოფიერი შთა-
რგმუნელობითი კავშირ-ურთიერთობანი, რომე-
ლშიც დიდი წვლილი შეიტანეს შიკოლა ბაგანმა
და სიმონ ზეივანმა, პველი ტიჩინამ და ვო-
ორგი ლეონიძემ, მაშინ რილსკიმ და კონსტა-
ნტინე ლორთქიფანიძემ, ელოდიმირ სოსტო-
რამ და ილი მონაშვილმა, ოლგა ნოვიცკომ
და ზუბა პერუდავამ, ვანსელ ჩარკვიანი და
ვიტალი კოროტინმა, შიკოლა ვინგრანოვიკომ
და არჩილ სულაჟურამ, ივან დრახმა, ძმებმა
თამარ და ოთარ კვიციანი და სხვ.

ბოლო წლებში ქართულ-უკრაინულ შთაგ-
მუნელობის ასპარეზზე გამოვიდა ახალი თაო-
ბა. მათი უმთავრესი უპირატესობა ისაა, რომ
ქართულს არიან დაუფლებენ, რომელთაც
უნდა დაემატებოთ ცნობილი შთაგმუნელი
ოლგა სინაშენკო, ლედშილა გრიციკო, მათ
შორის ზვენი თანამემშველემბე — რულ ჩი-
ლაივა და ალექსანდრე მუშენკინი.

პოეტური თარგმანებით თავი ისახლეს ღანა
ვოლობმა, რულ ჩილაივამ და გრიციკო ხალი-
შინენკომ. მათი რულენებისა და გულმოდგი-
ნების ნაყოფია ის, რომ გალატიონ ტაბიძის,
იოჟლი და გრიგოლ აბაშიძეების, კარლო კა-
ლანის კრებულები უკრაინულ ენაზე ცალმ
წიგნებად გამოიცა. ვარდა ამისა, სხვა პოე-
ტების ცალკეულ ნაწარმოებთა თარგმანებიც
უამრავი დისკამბა ზვენი მოძმე რესპუბლიკის
პერიოდიკაში.

ამჟრად შევჩერდებით ზვენი ლიტერატუ-
რის მეგობარს და პოპულარიზატორზე გრიცი-
კო ხალიშინენკოზე, რომელიც თბილისის სა-
ხელმწიფო უნივერსიტეტის აღზრდილია; მან
მწვენიერად შეისწავლა ქართული ენა და
მშობლიურ ენაზე ამბეჯეულა ილიას, გალა-
ტიონის, შირზა გულოინის და სხვა თანამედ-
როვე ქართველი პოეტების ნაწარმოებები, რო-

მლებშიც უკრაინული საზოგადოებრიობის დი-
დი მოწონება დიწმასტრა.

ალარს ვაშობთ ქართული პოეზიისა და
პოეზიის საუკეთესო ნიმუშების მისეულ თარ-
გმანებზე, რომელთა ღირსებებიც არაერთხელ
აღნიშნულა ზვენი პრესაში; ამ რამდენიმე
ხნის წინათ გრიციკო ხალიშინენკომ ერთხელ
კიდევ გაახარა თანამემშველენი, როცა მათ
კრევის გამოძეგმლობა „დნიაროს“ შიერ დას-
ტამბელი დიდი ქართული პოეტის გიორგი
ლეონიძის რჩეული ლირიკა მიუძღვნა.

გ. ლეონიძის შემოქმედებას საკმაოდ კარ-
გად იცნობს უკრაინული მკითხველი; 1963
წელს ცალკე წიგნად გამოვიდა მისი პოეზიის
ნიმუშები; პოეტის შედარებით მდიდრულად
წარმოდგენილი „ქართული ხალხის პოეზიის
ანთოლოგიაში“ (1961 წ.).

გ. ლეონიძის უკრაინული თარგმანების სა-
თივისთან, ისევე როგორც მთელი ქართული
პოეზიის უკრაინული თარგმანების აყვანთან
მიკოლა ბაგანი იღვბა.

არც გრიციკო ხალიშინენკო დაინტერესებუ-
ლა შემოხვევით ზვენი სასტაჟელო პეტრის
ლირიკით; რამდენიმე წელიწადია რაც იგი პე-
ვილი ტიჩინასა და ვიორგი ლეონიძის ლირი-
კაში მოქალაქეობრივისა და პირადული მო-
ტივების ურთიერთაყვამირს აყვლევს. მან სა-
ფეჭელიანად მარტო გ. ლეონიძის ესთეტიკე-
რი შეხედულებანი კი არ შეისწავლა, არამედ
მისი ლექსთწიგნობაც, რიტმიც, რითმაც, საბო-
ბრაიე სისტემაიც კრებულს უძღვის მთარგმნე-
ლისავე ვრცელი წინასიტყვიობა, რომელშიც
ნათქვამია: „კრიტიკის ვერ უძღვებს მისობრე-
ბა, თითქმის „ციფერყანწიგნების“ შემოქმე-
და მხოლოდ და მხოლოდ დასავლეთ ვერო-
პისა და რუსული სიმბოლისტური პოეზიის
გამოძახბილი იყოს... გ. ლეონიძე, როგორც
ვერლენი და ტიჩინა იმ რანგის პოეტებს გა-
ნევეთუნება, რომელთათვისაც სამყარო უპი-
რატესად ბგერებით აისახება“.

ლედნის ენის კარგმა ცოდნამ განაპირობა ის,
რომ გრიციკო ხალიშინენკომ დამლია დამბ-
კოლება, რომელსაც მთარგმნელისათვის გ. ლე-
ონიძის სტიქონების ელერადობა ქშნის ხო-
ლმე. აი, მაგალითად, როგორ ამბეჯეულდება

გმვხარება, — უნივერსიტეტის საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტზე აგრძელეს სწავლას.

იაკობი სამშობლოში დამბრუნებისთანავე გამოდის სალიტერატურო ასპარეზზე. წერს სამეცნიერო-პოეტურად სტატიებს, რეცენზიებს, ფელეტონებს, კრიტიკულ წერილებს, მოთხრობებს, ეპიგრამებს, ხუთი წელი მუშაობდა „ივერიის“ რედაქციაში, ილია ჭავჭავაძის გვერდით. თანამშრომლობდა ეტრნალ „ქვეყლას“ და „მომავალსა“. 80-იანი წლების ეტრნალ-გაზეთებში ხშირად შეგვხვდება იაკობის ფსევდონიმები: „ღონ-იაგო“, „ალექსანდრიძე“, „ბარელი“, „შერაზადი“.

იაკობი მანკვეტაშვილის „მოგონებები“ ანუ, როგორც ავტორი უწოდებს, „ნახელი და გაგონილი“, პირველად სტრაქონებიდან გვაოცებს უშუალოდითა და ფაქტების ობიექტური შეფასებით, რაც თავიდანვე ნდობით განაწყობს მკითხველს. წიგნი იწყება ერთბაშად, ყოველგვარი შესავლის გარეშე, კონკაღრის მოლოდინელობითა და შიამბეჭდავი გამომსახველობით. „მანიფესტის გამოცხადება ბატონეშვილის ვადავარდის შესახებ. გლეხების მოტყუება“. იწყება პირველი თავი. ქართული გლეხების დიდ სიბრძნე და უცარა ვლდა თავისუფლების მირაჟი, გლეხების ტრაგედია, უპირველეს ყოვლისა, აღიქმება არა როგორც რაღაც განუყნებელი სოციალური უსამართლობის ფაქტი, არამედ უშუალოდ ადამიანური, სულიერი, სავოცდობად გასაგები უმეტესობა: „რამდენჯერ მქონია გლეხებთან ლაპარაკი ამ საგნის შესახებ და როდესაც ვითხავდი — როგორ სცხოვრობთ მის შემდეგ, რაც თავისუფლება მიიღეთ მეთქ, სულ ერთგვარ პასუხს ვიღებდი: „განა გლეხის გაქანაში ღმერთი რეულა? როგორც ძაღლიად ეცხოვრობოდათ წინაა, ისე ეტლა ვართ. ემუშაობთ, ნაწლავებზე ფეხს ვიდგამთ, წილში ოთხად ეიხტებით და სიმშობს მაინც თავი ვერ აგაშორეთ. ის რაღაც „ნაღვლები“ დაგვირიგეს წაიღონ უკანვე, შიგ არაფერი ვრია და ხარკებით და სარგებლის გადახდით კი სული ამოგვხეთქს. წილში გავწვდით, თავი მაღლა ვედარ ავღლია“.

მოვლენათა ობიექტური შეფასება იაკობ მანკვეტაშვილის პრინციპული პოზიციაა. თუმცა ეს მთავრად მისი სამწერლო კონტრეფის გარეგნული მხარეა, რომელიც ავტორის ფაქტების სიღრმისეულ შენახვას მიუხედავად ნათესავოვად სჭირდება. ამ მოვლენათა გარეგნული ობიექტური მხარე, ასე ვთქვათ, პრაქტიკულია არსობრივზე, სუბიექტურზე. ხშირად ერთი ემპირიული მთავალითი განზოგადებულ შინაარსს იძენს.

ავტორის მუშათა აქანება. მეფისნაცვლის მთავრობის საპასუხო ზომები. გარდუეული სასტიკისდგრის მოლოდინი. განწირულ მემბობხეთა სასოწარკვეთი და უუცრად იმედის

სხეი — მუშებში შენიშვნის მთავრად მიმდებარე ცხენოსანი ირაკლი გრუზინსკი საქართველოს უკანასკნელი მეფის გიორგის სასტიკი მხარე მომავალი იმედგამოცდილი ხალხი აღერთოვანებით მიამართოს თავლს ამ ბრწყინვალე რაინდს. მან უნდა იხსნას მიუსაფარი... ესაა ამბის გათვრეული პათეტია. შემდეგ კი იაკობს მოვესმინათ: „მახსოვს ეს ირაკლი, ქართულ ტანისამოსში გამოწყობილი, თუშური ჭედით, ხშირად დასაფარობდა ხოლმე ცხენით ქუჩებში. თავი ისე ეკიბრა, თითქოს ქართველების მართლაც ერთგული მოსარჩლე იყო. მთავრობასაც სურრობდა და მისი გულის მოთავებად, რომ რუსეთის ერთგული ყოფილიყო, საცხოვრებლად აბანო ატუქეს, რომელსაც აქამდინ ხალხი ვერცლეს აბანოს ეძახის. ამით უზრუნველყვას მისი ცხოვრება და ისიც კმაყოფილი დანავადლობდა.

თი სწორად და ირაკლის მიმართო მთავრობამ და გაგზავნა აღვლევებული ხალხის დასამშვიდებლად. ხალხში ირაკლი რომ დანახა: „თი ჩვენი მეფეო: გაუმარჯოს ირაკლისო“.

ირაკლი სიმზალე იჩინა და იმის შიშით, რომ კი თუ მთავრობის წუჯლობი მომადღესო, პირი იბრუნა და სასახლისევე გაეშურა“.

გასული საუკუნის საოცდაათიანი წლები რუსეთის ისტორიაში მნიშვნელოვანი პერიოდი იყო. მომდინარეობდა „ნაროდოვოცების“ რევოლუციური მოძრაობა. მეფის მთავრობა ყოველმხარად ცდილობდა დამძული სიტუაციის ნეიტრალიზებას, მაგრამ რაც უფრო ძლიერდებოდა პოლიციისა და ფინანსების რეაქცია, მით უფრო უკომპრომისო ღონისძიებებს მიმართავდნენ მემამბოხენი. რევოლუციურ მოძრაობას აქტიურად უთანაგრძობდნენ პეტერბურგის სტუდენტები, რომელთა შორის ქართული ახალგაზრდებაც იყვნენ. იაკობი ცდილობდა. ახლოს გასცნობოდა სტუდენტთა ახალგაზრდული წრეების მუშაობას, თავლს ადევნებდა მასობრივ გამოსვლებს, კოხტულობდა სათანადო ლიტერატურას, „პირველად მომხბდა წაყოობა ჩერნიშევსკის „Что делать?“ ამ ფართი გზირი ამ რომის ჩამშეტოვი, ბევრს იდეალათ მქონდა დასახტლი. თუმცა ღერსმებით მოქვილილ საწოლში კი არ იძინებდნენ, როგორც ჩამშეტოვი სხადიოდა, მაგრამ სხვა ბევრს საქციელში კი მხამავდნენ მას“ — წერს იაკობი. იგი საყმაოდ ცოცხლად და სანტერესოდ ვაღმოგვეცემს პეტერბურგის ამბებს. ობიექტურად და რაც მთავარია საქმის ცოდნით ასახავს პოლიტიკური ყოფის პერიპეტეებს, თუმცა ამყარად შორს დგას პოლიტიკისაგან. რაც „მოგონებების“ ავტორის კომპენტენტრობობისა და მწერალური პასუხისმგებლობის კიდევ ერთი ნიშანია.

„იაკობ მანკვეტაშვილი ოცი წლის მანძილზე ილია ჭავჭავაძის გვერდით იდგა, მასთან თანამშრომლობდა და მეგობრობდა, ბუნებრივია,

წიგნის ყველაზე საინტერესო ნაწილი სწორედ ამ ურთიერთობაზე მოგვითხრობს. მკითხველის ინტერესს ისიც აძლიერებს, რომ ეს ურთიერთობა ნაჩვენებია, არა მხოლოდ როგორც პირადი დამოკიდებულებანი, არამედ წარმოადგენილია იმდროინდელ საზოგადოებრივ ცხოვრებასა და გამოჩენილ ადამიანებთან მჭიდრო კონტაქტების ფონზე. იაკობი მოკლე, მაგრამ შთაბეჭდილო შტრიხებით ხატავს ქართველ მოღვაწეთა პორტრეტებს. ილიას, აკაკის, ვაჟას, ნიკო ნიკოლაძის, ივანე მთაბელოს, რაფიელ ერისთავის, იაკობ გოგებაშვილის, გრიგოლ უფციძის, დიმიტრი ვიფიანის, პეტრე უმიკაშვილის, ავსენტი ცაგარელის, ლეო აღმაშენებლის, დავით სარაჯიშვილის, ვანო სარაჯიშვილის, ნიკო ცხვედაძისა და სხვათა სახეები და ხასიათები ნაჩვენებია. მწერლის მახვილი კალმით, ცოცხალი ფერებით, მინიერებებით, იაკობს არ უტყირს პიროვნების ინდივიდუალური ფსიქოლოგიური სტრუქტურის მიგნება, ამიტომაც ძალადუნებლად, გრაფიკოსის სიზუსტით მოხაზავს პერსონაჟის ხასიათს კონტრეტებს. ვაჟახსენით ილიას სახის მშვენიერი ლიტერატურული ესკიზი: „ილია რომ აღმარაყდვობდა, ეშში რომ შევიდოდა, კამათის ეინი რომ ვაიბაცებდა — სახე აფრთხობდა, თვალში გაუბრწყინდებოდა, გუნათობდა რთად რთად იღწებო შექით, სხეულებით, — გვერდობით, შვიანი, გულის სიღრმეში რაღაც დედას, ზვირთებს ისვრის და ტალღებით უნდა წაღვოს თავისი მეტოქე, მოყამათო.“

სხვათაგანად წარმოადგებოდათ ილია შეპოქმედების დროს: თვალში ცოცხალი მხედავდა, ლმობიერად, ზეადმაცყობით გამოიყურებოდა, ტუჩებზე რაღაც ნეტარებას დიმიტი უთამაშებდა, სახე ნაზად განათებული ჰქონდა იფიქრებდით, სახე შარავანდვით აქვს დაგვირგვინებულთო.

სულ სხვა იყო ილია, როდესაც საბრძოლველად გამოვიდოდა ბტრის წინააღმდეგ. მაშინ ის მოგვითხრობდა გაფორმებულ, განრისხებულ ლომს: სახეზე აღმერი ასდობდა, თვალშიდან ცეცხლს აფრქვევდა, დი ეთი იმას, ეისაც იმის ტორებო, ბასრინი ბრწყინებო მომხედებოდა, დიხანს დაასოვდებოდა და მეორედ მასთან ბრძოლას აღვილად ვეღარ გამბედავდა.“

ლიტერატურის ისტორიკოსები მანსვეტაშვილის წიგნიდან ხშირად იმეორებენ ხოლმე ილიას წინასწარმეტყველურ ნათქვამს ვაჟახშვილაზე: „არა, ჩვენ, ძველებმა ახლა კალამი უნდა ძირს დავსდით! გზა ვაჟახს უნდა დავუთმოთ“. ეს ფრაზა უმეტესწილად კონტრეტის გარეშე მოხვედრით ხოლმე, რის გამოც ნათქვამს ფსიქოლოგიურად არადასაყრებელი, ფაქტობრივი ელემენტი ედებო. ფაქტობრივად კი იაკობი მისთვის ჩვეული გამომსახველობითა და ფსიქოლოგიური სიზუსტით გვაეცობს სი-

ტუაციას, როცა ეს სიტყვები ითქვა და გვირწმუნებს იმაში, რომ ილია ბრწყინვალე პოეტის მერე გამოიბატავს თავისი გულწრფელი სურვილების „ივერის“ რედაქციისაში გრიგოლ უფციძის თანამშრომლებს უეთხავს ვაჟახს „მოხუცის ნათქვამს“. ილიას თხოვნით გრიგოლი ხელშეორავდ ვადიკობავს. ჩანს, ვაჟახს ტალანტი უეცარი და ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა ილიაზე. გრიგოლი პირივე კითხვას. ილია რამად ჩაფიქრდებოდა და დიდხამს დღეს. მხოლოდ კარგა ხნის მერე, თითქმის ძილიდან გამოვირკეიო, წერს იაკობი, ილია აღტაცებით წამოიძებნის იმ ცნობილ ფრაზას. ესეც იაკობ მანსვეტაშვილის მახვილი თვალისა და ბუნებრივ სტილით აღწის ერთი დისტურია. სხვათა შორის, იაკობი მეტად მკაცრად აფასებს საერთო სამწერლო პოტენციას. ერთგან მოყრადებით უბოდიშებს კედელს მკითხველს, მხატვრული ასახვის უნარი ნაკლებად გამაჩნიაო თქმეა იქვე გვთავაზობს ილია ჭკვიანის სიმაჰრის, მოხუცებულთა თვალის თაღვო გურომიშვილის შესანიშნავ პორტრეტს: „თადვილი უყვარს ღრმად მოხუცებულთა იყო სიხერეს წეღში კარგად მოედუნა, თეთრი, გრძელი უღეაშები თითქმის მხეებზე სკვდა. ტანტზე ფედა, მუთქაზე სახეერად წაიწოლილი, გვერდებზე გრძელი მხეებო ედო, ისეთი გრძელი, რომ თეთი აქ იყო, ტარი თითქმის სახეერო ითახს სწელებოდა მოწყეა რომ მოუნდებოდა გასაძებნა და ბიჭო, ჩიბუხი ბიჭი მაშინვე შემოყარდებოდა, დაიბოქებდა იატაზე, გასტენდა ჩიბუხს თამბაქოთი და მოუკიდებდა ცეცხლს. თადვილი სიამოვნებით, მოშვებით დაიწყებდა წეკას და ჩიბუხის აბოლებას. ლასარაქობა დინადა, დარბანსდებოდა, აუჩქარებდა. უთილია შეიღების ურჩობას; სწენდა, რომ ქალები იმის დეუკობადად დახოვდნენ, არც სიტყვები მის წინდა.“

მემორული ლიტერატურის სპეციფიკა თავისთავად გულისხმობს სუბიექტურ პორტრეტსაც, რაც ხშირად მკითხველს ვარკვები უნდობლობის საბაბი ხდება ხოლმე. ასეთ შემთხვევაში საჭმეს ვეღარ შევლის ფაქტების სიზუსტე და ემოციური ზომიერება. იაკობ მანსვეტაშვილის მოგონებები ამითაც არის დირს-შესანიშნავი, რომ იქაც კი, სადაც ავტორისაგან ფაქტობრივი სუბიექტური დამოკიდებულება გამელაგებულთა, მკითხველს არ უჩნდებო სუბიექტის გარედა, რადგან აქ წმინდა პიროვნული პიზიციო არ ჩრდილავს. მოკლენითო შინაგან არსს. ფაქტების ავტორისეული ხედვა და ანალიზი მოსაზრებოთა სფეროს არ სივლდება და ამდენად მკითხველსაც მერე სიშეალება ეძლევა წარსულს მოვლენათა სწორად შეფასებისათვის. მაგალითად, იაკობი გულახდლად მოგვითხრობს ილიასა და ივანე შარაბლის პირველ ურთიერთობაზე, აგრეთვე ილიას მოღვაწეობაზე, საადგილ-მამულთ ბან-

ქში, თამამად გამოთქვამს საკუთარ შეხედულებებს, მოსახრებებს, გულსტკივილებსაც, მაგრამ არცერთ შემთხვევაში არ ცდილობს თავს მოგაბავიოს საკუთარი აზრი და ემოციები.

მანვეტამეილის წიგნი მდიდარია მრავალი საინტერესო ფაქტებითა და მოვლენებით. ერთი შეხედვით, ავტორი ამ მასალას გვაწვდის თითქოს შეშველა ფორმით, ანალიზს გარეშე ანუ პირინიებით — ფაქტები — ფაქტებისათვის, მაგრამ დავყრებულუ მკითხველის თვალზე აუცილებლად შეინიშნავს, რომ ხშირად რომელიმე ფაქტის ან ეპიზოდის უკან იმალება ავტორის პიროვნული პოზიცია ანუ თუ იმ საკითხის მიმართ, მისი ცხოვრებისეული კონცეფცია. ამ დეკლარაციის საინტერესოა ერთი ნოველური სიტუაცია. მსახიობი ქალისა და დავით სარაფიშვილის სუბარა:

— „მომღერალი ვართ სარაფიშვილი თქვენი ნათესავი ხომ არ არის? — ვკითხვბა დავითს ერთი მომღერალი ქალი.

— დიახ ნათესავია, — უპასუხა დავითმა. — ხშირად მიმღერია იმასთან, რა მომზიბლავი ხმა ჰქონდა. მშვენიერია საუცხოო რამ იყო ავრთვედ როგორც ადამიანი და ამხანაგი. ისე მიყვარდა როგორც ლეილი ძმა.

— არა მყერა, — უპასუხა დავითმა; — თუ მართლა გულწრფელად გოჯვარდით, უნდა კოსტრში წაგვეყარო და სცენიდან გადმოგვგდოთ. რა დროს იმის სიმღერა იყო, ჟერ უნდა კარგად ესმავლა სიმღერა, სწავლა დაემთავრებინაო“. მერე დავითი იაკობს ეტყვის:

— „არ მომწონს ქართულებს ზენა-ქვენობა. არ უჯვართ საქმის საღვრელიანად შეს-

წავლა. ჩქარობენ და თვითონაც არ იციან სად მიეჩქარებიან. აი თუნდაც კვირისსავეტური ვართ, თობი-ხუთი წელიწადს შინაწინ წინას ყოფილიყო სწავლაში, რომ ეთქვა, ვიცი რამეო, თორემ დავყო, რაღაც ირი წელიწადი, დამკრა ფეხი და გამოიქცა ახლა კი არტისტი ვართ, აი მაგისთანა არტისტი ქალებიც ტაშს უკრავენ და აქებენ, ნამდვილი არტისტი ხარო. მართლის თქმა არავის უყვარს მე მართლის თქმას არ ვერაღები და ავი არ ეუფერავარ აზვის: ავიყო კაცია, მოუსვენარიო“.

ვისაც „მოგონებათა“ პირველი გამოცემა წაუთიხავს, ის უსათუოდ შეინიშნავს, რომ მერე გამოცემა საკმაოდ შემოიკრებოდა. ზვეწ არ ეპირებოთ ამ რედაქციული ჩარევის ავკარვის გარეყვას. ერთი კი უნდა ითქვას. იაკობ მანვეტამეილი წერს ხაზგამხული გულსტკივილით, თვისუფლად. მას არ უყვარს რვეერანსები ან ქვეტექსტები. თავის სათქმელს ამბობს პირდაპირ. არ ერიდება ავტორიტეტებს და არც ის აფიქრებს, თუ ვინ რას როგორ გათვებს და რას იტყვის მის ნათქამზე. ეს მისი მტკიცე პოზიციაა. მაგრამ ზოჯერ იაკობს სიტყვა დაუნდობელ მზილზად გაისმის, ყოველ შემთხვევაში, დღევანდელი მკითხველი ასე აღივამს, შესაძლებელია, ის საოცრად მძაფრი მაშაილებელი პასაჟები, რაც დიდ ქართულ მოღვაწეებს, მათ ცხოვრებასა და ხასიათს ეხება, თავისი პათოსით უწინ მისაღება ყოფილიყო, მაგრამ დღეს ყოველივე ამას სულ სხვა რეზონანსი აქვს და ამდენად იწვბ გასაგები იყოს მეორე გამოცემის რედაქტორთა კომპრომისული გადაწყვეტილება.

ნიკაე პანიკაჟაშვილი

„მე ვარ ზარის ხმა უღაბოში“

„კრებულის პირველი ლექსი 1947 წლითა დათარიღებული ხოლო ბოლო 1963 წლითა ჩვენი საუკუნის ორმოცთონი წლების დასასრული და საშოკიანის დამღვევი ეს პერიოდი აღსავსაა საზოგადოებრივ თუ პიროვნულ ცხოვრებაში მომზდარი ვარდამტებუ, სამომავლოდ გამსაუკუთრებით შინაშენლოვანი მოვლენებით, ძველის გადაფასებითა და ახლის ძიებით, გამარჯვებებითა და შეცდომებით...“

ყოველივე ეს ბუნებრივია, ვარდუვალი კონონოპიერებით აისახებოდა და იგრძნობოდა

ლიტერატურულ სემფაროშიც. იმ დროიდან გამორჩეულად მძაფრი ვახდა ხელოვანის პირადი ცხოვრებისა და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ურთიერთდამოკიდებულების პირობებში.

აღნიშნულთა ვარდამტებმა, ბუნებით შიმაღლებულ ნიქთან ერთად, უმთავრესწილად განაპირობა შოთა ჩანტლასის, როგორც მოქალაქისა და შემოქმედის, ხასიათისა და ხელწერის თვითმყოფადი სახით ჩამოყალიბებუ პოეტი უკომპრომისო იყო როგორც ცხოვრებაში, ისე შემოქმედებაში — არასდროს უღადატნია საკუთარი თავისათვის, თავისი მოწოდებისათვის, არასდროს ცდილა სჭადასხვა ხერხებით პირადი კეთილდღეობის მოპოვებას. შოთა ჩანტლასე ნათელმზილველით გრძნობდა, რომ მისი პოეზია მომავალს ეუფერვოდა

* შოთა ჩანტლასე. თენდება, დამღვება (ლექსები, მინიატურები), შემდგენელი და წინასიტყვაობის ავტორი ეზარ კვატაშვილი, გამოქვეყნობა „საბჭოთა საქართველო“, 1964.

რომ სანთელ-სამკვეთი თავის ვაჟს არ და-
კარგავდა, რომ დამსახურებული აღიარებდა,
თუმცა უნდა გეგმოდ იყვინებდა, ზოლოსდაზო-
ლოს მაინც აღმოაჩენდა მის პოეტურ სამყაროს,
თუნდაც შემოქმედის გარდაცვალების შემდეგ...
ასეც მოხდა...

სხვაგვარად არც შეიძლებოდა ყოფილიყო
რამიე თვალნათლივ გვარწმუნებს პოეტის თუ-
ნდაც ეს ლექსი, მისი ტრადიციისა და პოეტურ-
ციის გამოხატველი:

მაღალი შეხლი, უცხო თვალები,
უცხო თვალები — გაქრალი ცერად,
სად ოქიანის იყო წვალები
და თვალებიდან მწუხარე მკერა.
მაღალი ყელი, თეთრი ხაველი,
და ქლექიანის ხაზი ივრა...
მისუტებულა მით ჩაბევა
და ივრძნობიდა ზღვა ხაქლიერე.
დინჯი ნაბიჯთ ქუჩა, გალია,
გაწიართან შედგა უძღურ ხველებით...
თქვა: ჩა ხვარცა, ჩა ხივანა
და საყუთარა ივრძნო ხელები.

შოთა ჩანტლაძე: იმ ბედნიერ გამონაქმს,
ჩრეულ შემოქმედთა რიცხეს მიეკუთვნება, რო-
მელთა მემკვიდრეობის ზეშეპირიტი ღირებულე-
ბის გასაგებად არ გვებდება განსაყუთრებით
ყურადღების გამახვილება მათ ზიერ აღმოჩე-
ნილ თემატურს თუ ფორმობლივ-სტრუქტურ-
რულ ხერხებზე, თუმცა ეს შტრახებიც აუცი-
ლებელია სრულყოფილი ლიტერატურული პო-
რტრეტის შესაქმნელად. მთავარი ზომ მაინც
სხვაა:

როგორია პოეტისველი საბისმეტყველები,
ანუ როგორი მხატვარიცა ესა თუ ის შემოქმე-
დი — ჩარჩვ აღქვამს და უყვადიფოტს თრი-
გინალურ მხატვრულ თუ გრძნობად სახეებში
თავის განცდილ სამყაროს...

შოთა ჩანტლაძის პოეზიის ამ თვალსაზრი-
სით სრულყოფილად შესწავლა და განხილვა, ჭერ-
ყარბობი, შეუძლებლად გვესახება, რადგანც
პოეტის ცხოვრებისა და შემოქმედების მეცნი-
ერულ-კრიტიკული ავლვა ეს-ესაა მხოლოდ
იწყება, არ მოგვეპოვება მის ნაწარმოებთა
სრული კრებული და სხვ. და ა. შ. მაგრამ შე-
იძლება გამოითქვას წინასწარი ხასიათის ორი-
ოდნე მოსაზრება პოეტის საბისმეტყველების
დამახასიათებელ ნიშნებისა და თავისუფლებათა
თაობაზე.

უპირველეს ყოვლისა, საფულისებოა, რომ
შოთა ჩანტლაძის შემოქმედლება სპეციფიკურად
სახასის ზოლოვადობრივ ასპარეზზე 40-იანი
წლების ბოლოსათვის გამოჩენილ ამ ახალგა-
ზრდათა განწყობილებებსა თუ მისწრაფებებს,
რომელთაც შემდგომ ქართული კულტურისა
და ლიტერატურის მთავარი მიმართულებები
განსაზღვრეს.

პოეტის საბისმეტყველების არსებითი ხასი-
ათის თავისებურებად, თუ *„შეძენილი“* მქცით-
ქვას, „ელასიკური სისაღებე“ *„გვესმეტყველ“* მო-
მელიც უარყოფს გარეგნულ განსაყუთრებე-
ლობასა და ეთიომდა თვალისმომჭრელ
ბრწყინვალებას. თქმულის დასტურად საკმა-
რისია ერთი სახე ლექსიდან „თოვლი და ქა-
ლაქი“:

...*„შეძენი“* დღე იდგა ქალაქში.
დღე იყო შეუშენველი,
არაკორც ტრანკვიის ვაჩერებათან
მდგარი ხის შემდეგ
მდგარი ზე...

შოთა ჩანტლაძის შემოქმედების საყოთხე-
ზე მკველობისას აუცილებლად უნდა მოიხი-
სენიოთ მისი ვრცელი თეორი ლექსი „ტრამ-
ვი (რეკვიემი)“, რომელიც პოეტისავე მიწაწე-
რით, „უძღუნება საბელურიან ტრამვის“. ეს ნა-
წარმოები საყურადღებოა თანამედროვე ქარ-
თული ვერლობისა თუ თეორი ლექსის პირ-
ველწყარობის თვალსაზრისითაც: ახლა ჩვენ-
ში ხშირად იწერება ლექსები ამ ზომისა და
ფორმის მიხედვით.

დღევანდელ პოეზიაში გამოიყვება, ასე
ეთქვათ, „ანტიურბანისტული“ ტენდენცია: სო-
ფლური იდილია, სიწმინდე თუ სიმყუდროვე
ენატრება ქალაქით სულშებთოულ ნერვებზე-
წილ ლირიკულ გმირს. შოთა ჩანტლაძე თავი-
სებურად ეკიდება პოეტისა და თანამედროვე
ქალაქური ცივილიზაციის ურთიერთდამოკიდე-
ბელების საყოთხს. პოეტი ცდილობს, მხატვ-
რულად ასახოს ქალაქური გარემო ამ მხრივ
გამოსარჩვეია მისი ლექსი „ჩემი მავადის წიგ-
ნი“, რომელშიც ვკითხულობთ:

ქალაქი ჩემთვის წიგნია —
სქელტანიანი.
ეპიკალურა და მოხაყენი.
ეს წიგნი დასტამბულია
მელღბარისპოვან ასფალტზე...

ქალაქური თემატიკის დამუშავების მხრივ
შოთა ჩანტლაძის გამოცდილება უნდა გაითვა-
ლისწინოს დღევანდელმა ქართულმა პოეზიამ,
რომელმაც ჭერ კიდევ ეერ გადაჭრა ქალაქისა
და მის მსტოვრებთა ყოფილ-ცხოვრების სათანა-
ოდნე ასახვის ამოცანა. არადა პრობლემა ფრი-
ად აქტუალურია, თუკი გავითვალისწინებთ,
რომ: ჩვენში, ისევე როგორც საერთოდ, ქა-
ლაქების განვითარებას, მაშასადამე, ქალაქური
მოსახლეობის ზრდას, განაპირობებს მრეწვე-
ლობის მოთხოვნილებანი, ხოლო მადღაგინე-
თარებული ეროვნული მწერლობა თანამედრო-
ვე ეპოქაში ერთს თავისთავადობის ერთს უმ-
თავრესი ბურჟუაზიანა აპიტომ, ცხადია, ქარ-
თული მწერლობის ერთ-ერთი ძირითადი ამო-

ცანაა არა მხოლოდ ჩვენი სოფლის აღორძინების უაღრესად საშვილიშვილო ღონისძიებათა პრიმაგანდა არამედ, ამასთან ერთად, ქალაქის შემადგომი წინსვლის წაქეზებაც, რათმა უნდა, მიზანშეწონილობისა და გონიერულობის ფარგლებში.

და კიდევ ერთი შტრიხი, რაც განსაკუთრებულ მიზიდველობას ანიჭებს პოეტის ლექსებს, ვაჭყერებს მისი ცხოვრებისეული და შემოქმედებითი პრინციპების ერთიანობაში: ესაა შოთა ჩანტლადის ნაწარმოებებში გამოხატული პარდაპირობა, გულახდილობა, გულწრფელობა. კითხულობ კრებულში დასტამბულ ლექსებსა თუ მინიატურებს და სიხარულით გრანობ, რომ მათი ავტორი ზართალი, პატიოსანი კაცია, სპეტაცი და სულით სათუთი, სიყვით შონილი, თუმცა არც ისე დაღბინებული პირადი ცხოვრებით. სხვა ვერ იტყოდა ამგვარად:

აი, კვლავ მოვადა გაზაფხული
და ჩემში იგი აღარ იწვევს სიხარულის
გატძნობას.
და შე ვგრძნობ —
თუ ვით ახადება ჩემში აჩუყონის
სურვილი.

შოთა ჩანტლადე მინიატურების ვირტუოზია. მარტოოდენ მისი „სქოლიო“ რად ღირსი მაგრამ პოეტის ოსტატობის დასტურად ამ მხრივ კმარა მისი სხვა ნაწარმოების გახსენებაც:

ჩვენ ისევ შევხვდით ერთმანეთს
და ჩემი თვალები გახვდნენ წვეწვეურში,
რადგან ჩემს თვალებში აღიკრთება
შენი სახის
ჩანდა ანარეკლი.

...არაფერი გვიოქეამს სიყვარულის თემის დაშვებების თაობაზე შოთა ჩანტლადის შემოქმედებაში, მაგრამ, ვფიქრობთ, ისედაც ნათელია, რომ ცუთილი და სათუთი ბუნების ადამიანის ლექსები მხოლოდ სიყვარულითაა ნაწერი და მხოლოდ სიყვარულით სუნთქავს... ერთ-ერთ უსათაურო ლექსში პოეტი გვაკითხება:

იყო თუ არა,
ვან ვარ მე?

ძნელია ამ კითხვაზე ერთმნიშვნელოვანი პასუხის გაცემა; მაგრამ, საფიქრებელია, პასუხის შინაარსის საუკეთესოდ გამოხატავს თადად პოეტისავე ნათქვამი:

მე შემოდგომის ბაღში ვიყავი,
მე შოვისმინე ფოთილთ იყავი,
მე შემოდგომის ბაღში ვიყავი,
მე შემოდგომა ვიყავ იყავი.

ზაზა სიხარულიძე

რეპლიკა

ერთი მცდარი რეცენზიის გამო

პროფესორ გიორგი თევზაძის გამოკვლევა — „რუსთაველის კოსმოლოგია“ მკითხველთა და სპეციალისტთა განსაკუთრებული ყურადღება დაიმსახურა. პერიოდულ პრესაში გამოქვეყნდა როგორც მხარდაჭერის, ასევე კრიტიკული წერილები.

„ეუფისტუპონის“ ანტრალური სტრიქონების გ. თევზაძისეული ანალიზი ენათმეცნიერების თვალსაზრისით ავტორებმა მართებულად შეაჩინეს. გ. თევზაძის წერაღში „პასუხი შენიშვნების ავტორებს წიგნზე „რუსთაველის კოსმოლოგია“ („მნათობი“, № 1, 1981 წ.) თანმიმდევრულად განხილული მტკიცე არგუმენტაციით დასაბუთებულა ანტრონომიის სფეროდან მიცემული კრიტიკულა შენიშვნების უსათუფვლობა.

საკვიროდ გამოქმული დიდი მეცნიერების-ატრონომის, სომხეთის მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი, ექსტორ ამბარცუმიანი აღნიშნავს: „რუსთაველის შეხედულებათა სისტემა-

ზე თევზაძის მიერ განხილულმა მონაცემებმა, ჩვენ დავანახა მასში არა მხოლოდ დიდი პოეტი და მწერალი, აზამედ უცანათღებულ ეცი მეცნიერი, რომლის მოწინავე თეორიები შემდგომ საუწყუნებში დადასტურდა“, სწინააღმდეგოდ ფიქრობს ნ. მსუქნიშვილი, („მნათობი“, № 10, 1985 წ.). იგი სვამს კითხვას — „როგორი მოსაზრება ჩათვლება ზუსტ მეცნიერებაში თეორიულად და როგორა შეხედულაბად?“. განმარტებით ლექსიკონში წერია, რომ შეხედულება არის მოსაზრება, აზრი, თვალსაზრისი, თეორია კი არის შეხედულებათა, წარმოდგენათა, იდეათა კომპლექსი, ე. ა. ერთი შეიორის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილია. განარჩევიან მხოლოდ იმით, რომ შეხედულება მოსაზრებაა, თეორია კი — მოსაზრებათა კომპლექსი.

რაც შეეხება „ზუსტ მეცნიერება“-ს, XII საუყუნის ანტრონომიული მიმართულებათ ეს გამოიქმა უადგილოა. ნებისმიერი ენციკლო-

ქედა ამობს, რომ შუა საუკუნეებში ტერმინი „წესტი მეცნიერება“ არ იმხარებოდა, „თავისუფალი სკოლები“, ან ეწოდებოდა შუა საუკუნეებში შვიდი საერო მეცნიერება 1. გრამატიკა, 2. რიტორიკა, 3. დიდიკტიკა, 4. არითმეტიკა, 5. გეომეტრია, 6. ასტრონომია, 7. მუსიკა. 8. მსუქნიშვილი თავდაქრებულად ხსნის წესტი მეცნიერებათა დანაწევლებასა და რაობას, რაც ახლოსაც კი ვერ მიუღება ვერც შოთა რუსთველს, ვერც „ვეფხისტყაოსანს“ და ვერც გ. თევზაძის გამოკვლევას. იგი მეცნიერულ თეორიას ერთი ასპექტით განმარტავს — „მეცნიერულ თეორიად და მოსაზრებება ითვლება, რომელიც მხოლოდ ზოგად დაკვირვებებსა და ლოგიკურ განსჯას კი არ ემყარება, არამედ ცდილობს შედეგებით არის დასაბუთებული და თან ახლავს განსაკუთრებულ შედეგებს ან მათემატიკური დასაბუთება“. თეორიის საწყისი საფუძველი — დაშვებები. პოსტულატები, აქსიომები აღწერენ იდეალიზებულ ობიექტს, რომლის მაგალითთა კლასიკურ მექანიკაში მატერიალურ წერტილთა სისტემა, მოლეკულურ კონტაქტურ თეორიაში — მოლეკულები — დრეკადი მატერიალური წერტილები. თეორია შეიძლება კვლევის პოსტულატების ელემენტთა თანაფარდობას, საწყისი და მიღებული კანონები ფორმულირდება არა ექსპერიმენტის საფუძველზე, არამედ აზრობრივ მოქმედებებზე დაუძრავობით და თეორიაში რეალბა წარმოდგენილია იდეალიზებულ ობიექტად, რომელიც შედეგად დაკონკრეტდება სინთეზის შესწავლის იდეალიზირებული ობიექტის თეორია უშეტესად მათემატიკური მოდელია, როცა მათემატიკა უძღურა, მაშინ გამოიყენება მსგავლობა, რომელიც ფარდობა აზრობრივ ექსპერიმენტთა ანალიზს. აქწინა ახალი ფენა შესაბამისი დაშვებებით. თეორია ეთარადება ემპირიული გამოკვლევების და მოკვადებულად — მათემატიკური წესების სიმბოლურა ოპერაციის ნიშნებს გამოყენებით ან ლოგიკური მიმოთვებით, დაკვირვებით. თეორია ხდება რეალური ცოდნა, როცა ემპირიული ინტერპირებულია, თეორია შეცნობრების თანხმდება, ხოლო შეცნობრება არის ცოდნის სისტემა. თეორია მდგრადობა მეცნიერების ტიპზე. ა. ანტონოვიჩის ფარდობითობის თეორია არის არათავდასაზრო მეცნიერული თეორია. მე-16-ე საუკუნიდან თეორია დასაყვარად ცდილობს ბუნებისმეტყველებას და ა. შ. სავაძის თეორია, ცნების განმარტებას დასაბუთებელია და უდავოდ დატყვევებულია.

8. მსუქნიშვილი მსჯელობს: „სიტყვები „მზე მარტყვებს, არ გამოშვებს“... უცილობლად გვიჩვენებს შვის მიზიდულობის არსებობას...

ეს მიზიდულობა შვის მიზური ბუნების (სითხისა და სინათლის არსებობის) შედეგად გამოიყურება. ამიტომ გ. თევზაძე წერს: „რომ შვის ძალის ეს თვისებები... გამოიხატოს... ნიშნისხატაოსანში“ იკითხება, „გრავიტაციული ძალის თვისებებს წარმოადგენს... მატირო იყო იმის გათვალისწინება, რომ გრავიტაციული ძალის თვისებები, და ნებისმიერ მასას ახსნათებს... ეს თვისებები, ხოლო რადგან არსთაველი ვერ მივიდა ამ დასკვნამდე, რომ ყველა მასისათვის მიეწერა ეს უნარი მიზიდვისა და მხოლოდ ციურ სხეულს მიაკუთვნა, ამიტომ არ შეიძლება დავასკვნაო, რომ „მე-12 საუკუნეში გრავიტაციული ძალის არსებობაში დრმად უოფადან დარწმუნებულნი“. საშუალო სკოლის ფიზიკის სახელმძღვანელოთა დაწვებული ენციკლოპედიებით დამთავრებული, ყველგან წერია, რომ მასსა და არის მატერია, იგი არის ფიზიკური სიდიდე და მატერიის ერთეობი. ძირითადი მახასიათებელი (იგი განსაზღვრავს მატერიის ინერციულ და გრავიტაციულ თვისებებს). მასის ცნება კლასიკურ მექანიკაში შეიტანა ნიუტონმა: „გრავიტაცია მასის თვისება“, „მასს ახსნათებს“ — აქ კონკრეტია მართლაც შედეგითა. ხოლო რადგან მასა მატერიის ერთეობით ითვლება, არსთავებს ვით შევადროთ მისუღიკო „ამ დასკვნამდე, რომ ყველა მასისათვის მიეწერა ეს უნარი მიზიდვისა“.

9. მსუქნიშვილი განაგრძობს: — „მიუხედავად იმისა, რომ არსთავებს მიერ შვის მიზიდულობის ზოგადი თვისების დასაბუთება ემსხვევა გრავიტაციულ მიზიდულობის ზოგადერთ თვისებას, მაინც არ შეგვიძლია დავასკვნათ, თითქოს „ვეფხისტყაოსანში“ შვის მიზიდულობა გრავიტაციული ბუნებისაა, რადგანაც პოეტიდან შვის მიზიდულობა უფრო შვის მიზიდულობის (სითხისა და სინათლის) შედეგადან... მართლად ვარსკვლავთა შმ მართონის მათ შორის არსებული გრავიტაციული ურთიერთობა აწესრიგებს, მაინც საჭიროა იმის აღნიშვნა, რომ ეს შვის მომრავობაზე და შის „მიმადლებობაზე არ არის დაყოფიებული, რაც მთავარია, არსთავებს ეს მთლად ისე არა აქვს წარმოდგენილი, როგორც დღევანდელ მეცნიერებას“.

„შვის მიზიდულობის“ გულუზრყვილო განმარტებისთან უცნაურია ისიც, თითქოს XX საუკუნის ცხოვრება იმდენად უტყუარ უღრმეს განსახალს ყველა და ყველაფერია, თანაც მხოლოდ ჰემიოტიკების პოპოციებითან. ნიუტონის განმარტებით — პლანეტთა მრუდწრიული გადაადგილება მათი ინერციული მოძრაობისა და შვის მიზიდულობის ძალის ერთობლივ მოქმედების შედეგად. აკვებს ნათლად გადმოსცემს არსთავები პოეტიში, რაზეც უტრადლება გაამაზელა გ. თევზაძე, როგორც ასტრონომია, და შესანიშნავი დამაქრებლობის ახსნა „ვეფხ“.

ხისტორიის" შეხებაში სტრუქტურა. ნო-
ტონს ჰყავდა ეპოქალური დონის მეცნიერი-
წინამორბედნი, რომელთაც ნიადაგი მოუშა-
ფეს, და ბრწყინვალე მეცნიერ-თანამედროვე-
ნი, რომელთაც შეათყაობ, აღიკვეს ამ თვალს-
მისი აღმოჩენა. შოთა რუსთველს ამ თვალსა-
ზრისით რა ბედი ეწია, მხოლოდ ვარაუდი შე-
იძლება.

კომერსმა უჩვენა, რომ მნათობთა ზედულ
გადაადგილებას განაპირობებს დედამიწის მო-
ძრაობა, მაგრამ ზელოცენტრული ხისტიკო-
ვიციონარული პატარაობის ეპიკალური. ტიპი
დღე ბრძამ დაპატარა ეპიკალური მდარო-
ბა, სამაგიეროდ უარყო დედამიწის მოძრაობა,
ამიტომ, რომ ვერ იპოვა კუთხე, რომელსაც
შეეწინადა მისი გარშემო მოძრაობა დედამიწა-
სხვადასხვა მდებარეობაში — უძრავ ვარსკვლავ-
ებთან. მისივე განგარაშებით, როცა კუთხე
ძალიან მცირეა, მაშინ უძრავ ვარსკვლავები
დედამიწას უზარმაზარ მანძილზე დაშორდებო-
დნენ, რაც მან ვერ დაუშვა, მაშინდელ კლასი-
კურ აზროვნებაში საბირისპირო წარმოდგენე-
ბის ბატონობის გამო. და, რაკი ვერ დაჩქარე-
და ამ კუთხის არსებობის, დედამიწა მაინცა
უძრავად. ტიპი დღე ბრძამე განიხილავს ციურ
სხეულთა მოძრაობის კინემატიკას, როცა შო-
თა რუსთველს მოცემული აქვს არა მხოლოდ
მოძრაობა — გეომეტრიული თვალსაზრისით,
არამედ მისი გამოწვევა მიზეზების, ე. ი. პლა-
ნეტარა მოძრაობის კინემატიკაც და დინამი-
კაც.

ნ. მსუქინშილის მოყავს გ. თევზაძის ფრაზა
— (არისტარქეს) „ბერძენ ასტრონომია შორის
ნამდვილად სწამდა დედამიწის მოძრაობა“ და
აჭრებულს — „სწორად არ სწამდა და და-
ჭრებულთა იყო, როდესაც ასტრონომიული თე-
ორია და ხისტიკო არ ჩამოუფლებია“. ჩინს,
რომ: „სწამდა“ და „დააჭრებულთა იყო“
ნ. მსუქინშილისათვის რაღაც შინაარსს მოც-
დებულთ სიტყვება, თორემ, ენციკლოპედიათ
მიხედვით, არისტარქე სამოსელთა იყო ჩვენს
წინააღმდეგობაზე ზელოცენტრული ხისტიკ-
ვის მოთავსი წარმომადგენელი. მისი თეორია
ასწავლიდა, რომ მზე და ვარსკვლავები უძრავია
და უსასრულოდ შორისა დედამიწისაგან. დედა-
მიწა კი ტრიალებს მისი გარშემო და თავის
ღრმის ვარსკვლავი, ეკვატორის მართი დაბრძ-
წრეშია. მის გამო სტროპა კლერანტა იგი
ღვთის გამოშვით დადანიშნულა. არისტარქე
წაწარმოებში — „მზისა და მთვარის მანძილი-
სა და სიდიდეთა შეხებზე“ — იძლევა გონება-
მსხვილურ ხერხს — დედამიწიდან მთვარემდე
და მზემდე მანძილთა ფარდობას სპლერანტს
ამ კუთხის საშუალებით, რომელიც შედგება
დაპირველების თვალში ხედვის წირებით მზის-
სა და მთვარისკენ იმ მომენტში, როცა მთვარე
სპლერანტთა განათებულთ, ეს კუთხე 90°-დან,
10°-ით განსხვავდება, ხოლო არისტარქემ გან-

საზღვრა 720°-ად, რის გამოც მიიღო მცდე-
ბასები, რომ მზესა და დედამიწას შორის მან-
ძილი მხოლოდ 19-ჯერ მეტად უნდა იყოს
დედამიწისა და მთვარის მანძილს (მსუქინშილის
სამოსელს მკონდა დაკვირვებებიც და გამო-
ვებებიც და მაინც არა აქვს თეორიულ სხვა სა-
კითხია ტეშმარტისა და მცდარობას წილი მის
თეორიაში. არისტარქეს ზელოცენტრული
თეორია დევნილი იქნა და მივიწყებული, გა-
საგებთა, ადამიანები რასაც ვერ სწავდებთან,
უხათყოფ უარყოფენ. არისტარქე სამოსელს
აქიბით მრავალთა.

ნ. მსუქინშილის მოყავს მაგალითი — „რე-
ნე დეკარტს ანთო მოსაზრება აქვს გამოთ-
ქული: „დენამდვილებით შეიძლება ვამტკი-
ცოთ, რომ ქვა ერთნაირად არ არის განწყო-
ბილი ახალი მოძრაობის მიდებისადმი ან სი-
ჩქარას ვარსკვლავადმი, როცა ის ძალიან სწრა-
ფად მოძრაობს და როცა ის ძალიან წველა
მოძრაობს“. თუ ამ სიტყვებს შევადარებთ ფა-
რდობითობის თეორიიდან გამოშინარე ერთ-
ერთ უმნიშვნელოვანეს დებულებასთან, რომ
სხეულის იმერტა (მასა) მოძრაობის სი-
ჩქარეზეა დამოკიდებული, მაშინ გამო-
დის, რომ XVII საუკუნეში დეკარტს
იგივე უოქვამს, რასაც ფარდობითობის თეო-
რია ამტკიცებს, მაგრამ აზრად არავის მოს-
დის დეკარტს ხახული ფარდობითობის თეო-
რიათან დაეკვირვებინა და დეკარტს ეს აზ-
რი შეხედულებად დარჩა. შეხედულებად და-
რჩა იმიტომ, რომ რენეს დეკარტს ამ შიშარ-
თლებით თეორია არ შეეუწინა. თუმცა სი-
რცისა და დროის უარობითობის თეორია
დასახას იდებს არისტოტელსთან და, დეკარ-
ტის გავლით, ლაიბნიცმა იგი იდეალისტური
განგებთ ფილოსოფიურად დაასრულა, აინშტა-
ინის ფარდობითობის თეორიამ მას ჩამოაშო-
რა იდეალისტური თვალსაზრისი აბსოლუტუ-
რი სივრცისა და დროის არსებობა და იგივე
მეცნიერულად დასახებთა. აინშტაინის ფარ-
დობითობის სპეციალურში თეორიამ დაადგინა
სხეულთა სივრცულ-დროითი თვისებების და-
მოკიდებულება მათი მოძრაობის სიჩქარესთან
(როცა სხეულთა სიჩქარე სინათლის სიჩქარეს
უახლოვდება); სხეულების სივრცე, უძრავ
მდელომარობისთან შედარებით, სიჩქარის ზრდის
შესაბამისად ვიწროდება, ხოლო დროის დინება
— გადსხვავდება. ეს შემოკლება, — წერს აინშტაინი,
— ელასტიკურული არა მოძრაობით თვისობა.
ვად, არამედ მოძრაობით ჩვენს მიერ არჩეულთ
თვალის სხეულის მიმართ“. სივრცე და დრო
ეცლება ერთმანეთთან უწყვეტ კავშირში. ის-
ინა ქმნიან განუყოფელ ერთობას და დრო
ხდება მეოთხე განზომილება — სივრცის სამ
განზომილებასთან ერთად. ფარდობითობის
პრინციპის გამოყენებით აინშტაინმა იპოვა
კავშირი მასასა და ენერჯიას შორის. აინშტა-
ინის ფარდობითობის საერთო თეორია (ნიუ-

დღეობის თეორია) აბტაციებს, რომ სივრცისა და დროის თვისებებს დამოკიდებულია მასის არსებობაზე. აინშტაინი ამბობს: „სივრცე — დრო ველის სტრუქტურული თვისებაა, სივრცე არ არსებობს ველის გარეშე. ველი არის სივრცის ფიზიკური მდგომარეობა, მოძრავი მატერია მიზიდულობის ველს წარმოშობს, რატოც მატერია ზემოქმედებს სივრცესა და დროზე. უკვე ათწლეულის სისტემას აქვს თავისი დრო. რაც უფრო ჩქარა მოძრავი სისტემა, დრო უფრო ნელა მიედინება. აინშტაინის აზრით, „დროის ჩვენებას მაშინ აქვს აზრი, როცა შეხამებისა და წაყენება ათწლეულის სტრუქტურა ათწლეულის სისტემა ექვივალენტურია და ბუნების კანონებიც — სივრცე — დრო არ არის მატერიისაგან დამოკიდებული. აინშტაინის ფარდობითობითი თეორია (მე-20-ე საუკუნეში) მეცნიერთა უმრავლესობამ არ მიიღო. ამ თეორიას თავიდან ფილოსოფიურ ტრაქტატსაც უწოდებენ.“

ნ. მსუქნიშვილი ირწმუნება: „გ. თევზაძის წიგნში მხოლოდ გეო-ქელოციენტრული მოდელის შესახებ (არ) არის ღამაჯი... არს-თავადის გეოქელოციენტრულ მოდელს სისტემაზე ახსენებს“. ამერაძე ნ. მსუქნიშვილი ზეირადედ უდგება სიტყვა მოდელს, რაც იტა-ლიურად და ფრანგულად ნიშნავს ნიშნებს — ფიზიკური თვალსაზრისით კი არის ჩაიშე მო-დელმა ან ობიექტის გამარტივებული სქემა, ამიტომაც მსუქნიშვილს მიიჩნია, გეო-ქელოცი-ენტრული მოდელის წარმოდგენა ადამიანს ერთი ხელის მოსმით, თვალის დახამამებაში შეუძლია, როცა ცნობილია, რომ სამყაროს აგებულების შესახებ მოდელის შექმნას ადამიანთა მოდელის საუკეთესო წარმომადგენლები საუკუნეების მანძილზე ვერ ახერხებდნენ. ნ. მსუქნიშვილი აღიარებს, რომ პოემაში არის მოდელი, მაგრამ სისტემას ვერ აჩვენებს. სისტემა არის წესრიგად, განსაზღვრებული განსაზღვრულ კავშირში არსებულ ნაწილთა განლაგებით. ე. ი. მოდელი სისტემას ერთ-ერთი სახეა.“

ნ. მსუქნიშვილი აცხადებს: „მართალია „ვეფხისტყაოსანში“ ახსნა არსთაველის შეხედუ-ლებებია, რომლებიც გვიჩვენებს, რომ მას ან-ტრონიკული მოკლენათა შესახებ „ორიგინა-ლური და პროგრესული წარმოდგენები“ ჰქონია, თანაც დეტალში გააზრებული და გათლია-ნებული წარმოდგენები, რის გამოც უნდა და-ვასკვნათ, რომ ისინი დაკვირვების შედეგად არის ჩამოყალიბებული, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ „ვეფხისტყაოსანში“ მოცემულია „მეცნიერული თეორია, ტრაქტატი“.

„ვეფხისტყაოსანში“ გ. თევზაძემ გამოავლინა არა მხოლოდ გეო-ქელოციენტრული მოდელი და თეორია, არამედ მთავარი სივრცე და დროის სისტემა და სხვათ, როგორც თანამედროვე ანტროპიაშია ცნობილი. მარ-

თალია, მთავარი ფაქტები შედარებით ჩვეუ-ლებრივი მოკლენაა, მაგრამ ძველი-ბერძენები მთავარი ფაქტებს ვერ ხსნიდნენ. სწორედ ფაქ-სატრონიკაში ნიშნავს უკანონოებას ანტრო-ნიკული მოკლენის განსაზღვრულ მომენტს. ფაქტებს უკვე შეიძლება მითი გასთავებულ ციურ სხედლთა ხილადობის ცვალებადობას. ე. ი. ფაქტები დამოკიდებულია მზისა და პლანეტის ურთიერთგანლაგებაზე. „ვეფხისტყაოსანში“ გ. თევზაძემ ამოკითხა მთავარი ობიექტული მოძრაობა, მიაკვლია მზისა და მთავარი შეყ-რა-დაცვალებით გამოწვეულ მოკლენებს, მათ მამდინარეობასა და წარმოშობას მიუხედავს, რა-საც დღესაც კი ვერაფერს უძებნენ ანტრო-ნიკებს.“

ნ. მსუქნიშვილი წერს: „გ. თევზაძის გამო-კვლევის საფუძველზე ფაქტისა და ანტრონი-კის ისტორიებში უნდა ჩაიწეროს, რომ XII საუკუნეში არსებული გეო-ქელოციენტრულ შეხედულებებს გამოიქვამდა. ეს საკითხი გ. თევზაძის წიგნში კარგად არის დისკუსიო-ბული პოეზის ტექსტის მარტებული ანალიზის გამო“.

როცა ნაწარმოებში ჩამოყალიბებულია ხან-გრძლივი დაკვირვებების, კლავა-ძიების შე-დეგად ანტრონიკული ცოდნის განსაზღვრულ დებულებათა სისტემა, გამოყენებულია ობიექტური კანონზომიერებები და უკვე იკვ-ამოკითხულია კონკრეტული საგნის ანტროპი-ეტული სტეციაციის მთავარი ანოლოგური სი-ზუსტით — აღწერილი ტიპის თეორიად მიი-წოდება.“

ნ. მსუქნიშვილი წერს — „რა ვასკვნათ, რომ არსთაველს გეო-ქელოციენტრული შეხე-დულება ჰქონდა, როცა მასზე ადრე რამდენიმე კაცს სწორი შეხედულება (ქელოციენტ-რული) ჰქონდა“.

ჩვენს დროში დედამიწის გარშემო კოსმოს-ში მოძრაობს ასარტო ადამიანებით, რომლებიც ატარებენ ცდებსა და დაკვირვებებს. ადამიანთა ფეხი დაფა მთავარზე, უკვე იკვ-ეტის სტეციურს ჰგავს, მაგრამ რეალიზაა. უსიშოდ განვითარდა მეცნიერება და კერძოდ ანტრონი-კის დარგები — ანტროპეტრია და ანტროპე-რია, მაგრამ ბუნდოვანი ჭერ კლავა ცდები რამა ანტრონიკისა. გ. თევზაძე აღნიშნავს, რომ მეცნიერებმა მხოლოდ მაშინ ირწმუნეს ჭეირად მშეთა ფაქტი, როცა 1965 წელს შეიდი-მზისა და 1965 წელს ორი მზის მოკლენათა მალაზმარისხივანა დამოკიდებები მიიღეს. შეთა არსთაველი კი ისე ბუნებრივად იყენებს ამ მოკლენას მხატვრულ სტრუქტურად, რომ მის-თვის იგი სავსებით ჩვეულებრივია.

„ვეფხისტყაოსანის“ ანტროპეტრია სტრუქტურები არ მოითხოვს განსაკუთრებულ გამოყვარს, გარდა პროფესიული ანტრონიკული ცოდნისა. ამ სტრუქტურების ნიღაბი მხოლოდ გენია-ლური პოეზიაა.

ნ. მსუქნიშვილი მწველობს — „მეცნიერში აქ მოაზროვნე ფილოსოფოსი უნდა ვაგულო-სსით და არა აბტორნიზმ... ამ აზრის სისწო-რის ან ფაქტო ადსტრუქებს, რომ აბსტრუქ-ტულს შეზიდულსებში ფიზიკურ მოვლენებს შესახებ ფილოსოფიას მიაყვარებდა და არა ფიზიკას, მიუხედავად იმისა, რომ მის შრომას „ფიზიკა“ ჰქვია. და რომ მის აზრებს შეხე-დულსებზედ თვლიან, რადგან მხოლოდ განს-ჯას ემუარებოდა და არა ცდებო... აბსტრუქ-ტულს სანაში ფიზიკა აყო ფილოსოფიის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი. ფილოსოფიაში აგულისსებობდა უკვეა სხვსუნებისმეტყველო სჯანა და ამიტომ მიეყოფუნება „ფიზიკა“ ფი-ლოსოფიას. ფილოსოფია თანდათან გამოიყო როგორც ცოდნის დამოუკიდებელი დარგი. ახლანდელი მისი გაგება კონკრეტულია და არ შეესაბამება მის პირანდელ მნიშვნელობას.

პიუმში გ. თევზაძემ აღმოაჩინა 1. პლანე-ტათა თანამედვერობის რიგი, რომელიც დღე-ვანდელ გაგების შესახებება (როცა რუსთვე-ლის დროს მიღებულ იყო პტოლომეოსის

მდგარი როლი); 2. მერკურის პტოლეო (რაც ეწინააღმდეგებოდა პტოლომეოსის ეპიკლეტორ სისტემას). ე. ი. პლანეტარული მდებარეობის რუსთველს მდებარეობა, მერკურის მზის გარშემო მდებარეობის თეორიის გამოკვლევა, რაც სანგრძლივი დავარე-ბა-გამოთვლებისა და თეორიების გარეშე წარუ-ღიად შეუძლებელია.

პროფ. გ. თევზაძის მიერ გაწეული ფილო-ლოგიური ხასიათის სამუშაო, გარდა აბტო-ლოგიის სტრუქტურის ანალიზისა, შეიცავს მთე-ლი რიგი ტერმინების მნიშვნელობათა დიდგე-ნას, რასაც წინა ვერაინ დიდლო „რუსთავე-ლის კოსმოლოგიის“ ავტორს „ვეფხისტყაოს-ნის ახალი კუთხით და, შესაძლოა, მისი უმარ-ველესი დანიშნულების წარმონაქაძულს და ცხობილი, პროფ. ვიორჯი თევზაძის თვალსაწე-რის განქიობაზედ ნ. მსუქნიშვილი და მისი მსგავსი ავტორები ვერ გამოდგებიან.

ნანა მამაპარიანი

ქურნალ „მნატობის“ 1986 წლის ნომრების შინაარსი

მონოგრაფიები

- წინასწარი სიმბოლო ქაჯაყთაზედ № 1.
- მხატვრული სიტყვის რიტატიკა დიდი ფო-რში № 5.
- საკან XVII საოლომის შესახებმდებარე მრედაშვილი დიდო — თეშთა სტეარ-მეც-ხვარეთათვის. № 1.
- ციცკარაშვილი დიმიტრი — აგროსამრეწვე-ლო ინტეგრაციის და სოციალისტური საკუთრე-ბის ფორმების დაბლოება. № 1.
- ჭანგულაშვილი თეიმურაზი — შევხედეთ! — მოვიდა 1986 წელს. № 1.
- ხუთწიდედიან — ხუთწიდედიან. № 2.
- მომთხრობები, რომანები
- ანთაძე მიხეილი — ორი მოთხრობა. № 12.
- ბუაჩიძე თენგიზი — მეტიერ პიროზი ანუ ესე-ისტორი ჩანაწერები. № 12.
- გვაგუაშვილი ვაჟა — თბილი ლოგინი და ცივი ლამე. მოთხრობა. № 3; პატარა მოთხრობე-ბი. №9.
- გუწაძე აკაკი — ბეწვის ზიდები. ნაწყვეტები მოგონებების წიგნიდან. № 11.
- გილოვანი აკაკი — ნადები. ნარკვევი. № 12.
- გოგია ზურაბი — ლახტი. მოთხრობა. № 7.
- გოგოლაძე თენგიზი — მასწავლებელი. დო-კუმენტური მოთხრობა. № 2.
- დოჩინაშვილი ვერაბი — ზღაპარი შედევრ-სა და იმის მსახლებზე, ანუ ჩვენი. № 10.

- თვლიაშვილი თეორი — აბტრაქტი. მოთხ-რობა. № 11.
- ინანიშვილი რევაზი — სამედიო რეველე-ბიდან. № 9.
- კობერიძე კარლო — უნანსა ბარდალაგანსა. მოთხრობა. № 1.
- კუბიაჩიძე ზურაბი — ოლიან ეორტი. მოთ-ხრობა. № 5.
- მადლაფერაძე თეიმურაზი — სოლო სიმღე-რა შემოღებამზე. მოთხრობა. № 6.
- მადლაფერაძე გივი — რამეთუ ეწოდა ზარზმა. რომანი. № 3, 4, 5, 6, 7.
- მეხრიშვილი ქეზალი — მოთხრობები. № 2.
- მიხეილაძე რევაზი — ნოველები. № 4.
- მრედაშვილი ზაზა — გრილი, სტფთა ქე-რი. მოთხრობა. № 3.
- რასპუტინი ვალენტინი — ვასილი და ვასი-ლისა. მოთხრობა, თარგმ. ქუ მ ბ ე რ ი თ ი მ ე - რ ი ი მ. № 6.
- რურუა ელია — მოთხრობები. № 1.
- სამადაშვილი ზურაბი — „დუბლინელები“. მოთხრობა. № 11.
- სამხარაული სოლომონი — მეობე. მოთხ-რობა. № 8.
- ქადაგიძე ნუნუ — ეალბი ბრილიანტი. მო-თხრობა. № 2.
- ქარბაძე ქეზალი — აბტონიო და დავითი.

მოთბობა. № 1, 2; ზებულონის სიყვდილი. მოთბობა. № 7.

ნარკვანი ქანსული — შესანდობარი. მოთბობები. № 4.

წურწუშია ოთარი — შადრევანი მრგვალ ზალში. მოთბობა. № 11, 12.

ჭადრადე რევაზი — ოთხი დღე ნიარის ქვეყანაში. ნარკვევი. № 8, 9, 10.

ჭერანაშვილი ნანა — მოთბობები. № 9.

ლექსები, კონაშები

აბრამიშვილი შარი — ლექსები. № 8.

ახულაშვილი ანთარა — ლექსები. № 5.

აფთაშვილი ნოდარი — ლექსები. № 7.

აბლაშიშვილი გივი — სიტყვების მოლოდინი. ლექსები. № 7.

არახული ალღა — ლექსები. № 5.

არახული კობა — ლექსი ვაფა ფშაველასი და ხოგაის მონდისა. № 4.

ასაფეი რევაზი — თქმულება ზუთაგზე. ლექსი. თარგმ. ბესიკ ხაჩანაძელმა. № 2.

ბუბლია გიორგი — ლექსები. № 11.

ბალარჭიშვილი ბაადურ — ლექსები. № 4.

ბაბაღა თამაზი — ლექსები. № 10.

ბედიანიძე დავით — ლექსები. № 1.

ვახუტი ალექსანდრე — ლექსები. № 9.

ვაგუა ზუბა — ლექსები. № 6.

ვეჯგორი გივი — ლექსები. № 4.

ვაგტაშვილი ალექსანდრე — ლექსები. № 5.

ვაორგობიანი ვერაში — ლექსები. № 6.

ვათე თამარ ვოლფგანგი — ფაუსტი. თარგმ. გიორგი ქორჭანელმა. № 9.

ვათაძე ირა — ლექსები. № 8.

ვახუტი გიორგი — ლექსები. თარგმ. მურმან ხურცილაძემ. № 11.

ვახუტაშვილი ბადრა — ლექსები. № 9.

ველიოტი ტომას სტერნი — ისტ კოლეჯი. ნაწყ. პოემიდან. თარგმ. ანსთათ ბეშიძემ. № 8.

ვათაძე დავით — ლექსები. № 10.

ვათაშვილი ომარი — ლექსები. № 3.

ვათაძე აბიანა — ლექსები. № 6.

ვათაძე დავითი — ლექსები. № 12.

ვათაძე დავითი — ლექსები. № 12.

ვათაძე დავითი — ლექსები. № 12.

არაბი არტური — მთარალი ზომილდი. ლექსი. თარგმ. თეიმურაზ ჯეჯეძემ. № 11.

სამადაშვილი ნიკო — ლექსები. № 2.

სამადაშვილი ზურაბი — ლექსები. № 6.

სამადაშვილი შაქრო — ალავერდში. ლექსი. № 10.

სარაშვილი ვაგდა — ლექსები. № 9.

სეფურისი ვიორგოს — ლექსები. თარგმ. ირა ორქონიკიძემ. № 1.

სულაბერიძე ლადო — ახალი „არგო“ ლექსი; № 2. ლექსები. № 12.

სულაგური ვაგი — ლექსები. № 6.

სტურუა ლია — ლექსები. № 3, 11.

სტურუა მელიორი — ლექსები. № 1.

ფოცხიშვილი შორასი — ლექსები. № 11.

ფხოველი ქაჩი — ლექსები. № 4.

ქუთათელაძე ნინო — ლექსები. № 3.

ტახტაძე ალექსანდრე — ლექსები. № 5.

შალვაშვილი ბელა — ლექსები. № 6.

შალვაშვილი ოთარა — ლექსები. № 12.

ნარკვანი გიორგი — ლექსები. № 6.

ძნელაძე გივი — ლექსები. № 8.

ნარანული ბესიკი — ჩემი მეგობარი ზაი (ან ყავი). № 3.

ნარჩელა ვახტანგი — ლექსები. № 8.

ნორანული ვაფა — ლექსები. № 7.

ნეთაფური შილა — ლექსები. № 2.

წილაური მამუკა — ლექსები. № 10.

ქანტურია ტარიელა — ლექსები. № 3, 11.

ქვლიძე ოთარა — დელა. ლექსი. № 7.

ყუბუბიძე ვაფა — ლექსები. № 8.

ყავახიძე ვახტანგი — ლექსები. № 1.

ქანგულაშვილი თეიმურაზი — ეს თებერვალი. ლექსი. № 2; სხოვის წიგნიდან. ლექსი. № 5.

ქაქვლიანი ბორენა — ლექსები. № 9.

ქულუბიძე ვიორგოლი — ლექსები. № 5.

150 ილია შაბაძემ

ბატიაშვილი ელზბერდი — ილია და ვროვინელ-განამათვისრულებული შორაობის თავისებურებანი. № 12.

გაჩეჩილაძე მამუკა — იუბილე. რომელიც არ შედგა. № 11.

100 ბ. ძ. ორგონიანი

მარტაშვილი გივი — ლენინის უბალოესი თანაშემწილი. № 10.

პირბიბაძე, კუზლესისბიბაძე

არახული აბიანა — „გულს დამეხვია სეგონი...“ № 4.

ბათიაშვილი ვერაში — გერეულ ბაბოვი. № 10.

ბენაშვილი ვერაში — დღეები, ბეშეობის დღეები. № 2.

ბერძენი ვახტანგი — ვიორგი ჩუბინაშვილი. № 5; კვლევი იდრეკრისტიანული ხანის ქართული ხელოვნების შესახებ. № 7.

ბეთაშვილი არჩილ, ქვლიძე მანანა — რომელიც და თანამედროვეობა. № 3.

ნებიძე როსტომი — აბრამის მოღვმის ბე-
დისწერა № 7.

მომკონებაში, ფაქტები

ფურქიძე სერგი — გარდასულ დღეთა
კვალი. № 9.

ურტუაძე აკაკი — ავადმყოფის სიმონ ყა-
ტნიშვილი. № 1.

ჩხეიძე დავითი — ციციანთელი. № 3;
ნიკო მუსხელიშვილის იუმორი. № 12.

ქიბუტი ვლადიმერ — გახსენება. № 2.

ბელოკონება

სენ-სანსი კამილი — „ნიბელუნგების ბედი“
და ბაიროთელი წარმოდგენები. № 10.

წიგნების მიმოხილვა

ამირხანაშვილი ივანე — მართალი წიგ-
ნი. № 12.

აფხაზია წუგზარი — მწერლის ახალი რო-
მანი. № 6.

ახანაძე ამირანი, დავუბაძე დენისი — გ. ლე-
ონიძის რჩეული ლირიკა უკრაინულად. № 12.

ბარბაია ნომადი — ცეცხლთაყვანისმცემე-
ლი. № 6.

გოგობერი დავითი — „ამაგს რად ერჩით
სხვისასა“. № 5.

თოფურია აკაკი — ძვირფასი შენაძენი. № 8;

თოინიშვილი ვალერიანი — ქართულ მთი-
ელთა სამეურნეო ეოფის ისტორიიდან. № 4.

კალანდაძე მერაბი — მაკიაველი „მოთავარის“
ირველი. № 11.

კობახიძე ავთანდილი — საპარულბერი
ლიტერატურის მნიშვნელოვანი შედეგები. № 3.
მიხტანი თეიმურაზი — სურათი დღის
შრომი. № 2.

სიხარულიძე ნანა — „მე ვარ ზარის ბმა უღა-
ბნიში“. № 12.

სიხარულიძე ფრიდონი — „და ვა თელი-
ლი“. № 9.

ცაიშვილი სარგისი — მესხიერების საგან-
ძერი. № 6.

შოშიტაშვილი ნოდარი — წიგნი ლეჩხუმის
ეთნოგრაფიაზე. № 5.

ბერგიანი შირონი — ვა სინათლისა. № 10.

მაკიაველი ნანა — ერთი მკვლარი რეცენ-
ზიის გამო. № 12.

ბავშვობის მომხილვა

ამარჯიანი ვახუა — ნათელი სიცოცხლე. № 12.

გვერდნიძე ვერაბი — გამორჩეული მწე-
რალი და მამულიშვილი. № 12.

თაბუკაშვილი დანა — წიგნბრუნე მაგალი-
თი. № 12.

კვიციანი დავითი — დიდი შემართების
მწერალი. № 9.

ხუდაბერიძე ვლადი — ვა მარადისობისა-
კენ. № 12.

ტახაძე ილია — კალისტრატე სალია. № 9.

ჭონუა აღეშხი — გამოთხოვების წუთე-
ბი. № 9.

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, არსთაველის ქროსექტი, № 12.

ბელოკონებაში: რედაქტორის — 98.55-11,
პ/მ. მდიანის — 98-55-15, განყოფილებების—
98-55-15, 98-55-17, 98-55-20.

გადაეცა ასაწეობად 20. 10. 86 წ. ხელმოწერი-
ლია დასაბეჭდად 9. 12. 86 წ. ანაწეობის ზომა
71/8 X 12, ჭაღალდის ფორმატი 70X108, ფი-
ზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 11, პარობითი ნა-
ბეჭდი ფურცელი 15,5. საადრ. საგამომცემლო
თამაში 16,58.

№ 10377, ტირაჟი 32.000, შეჯ. 2413, საქათ-
ველოს კბ ცუ-ის გამომცემლობის სტამბა.

614/5

8360 80 333.

«М Н А Т О Б И»

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ГРУЗИИ